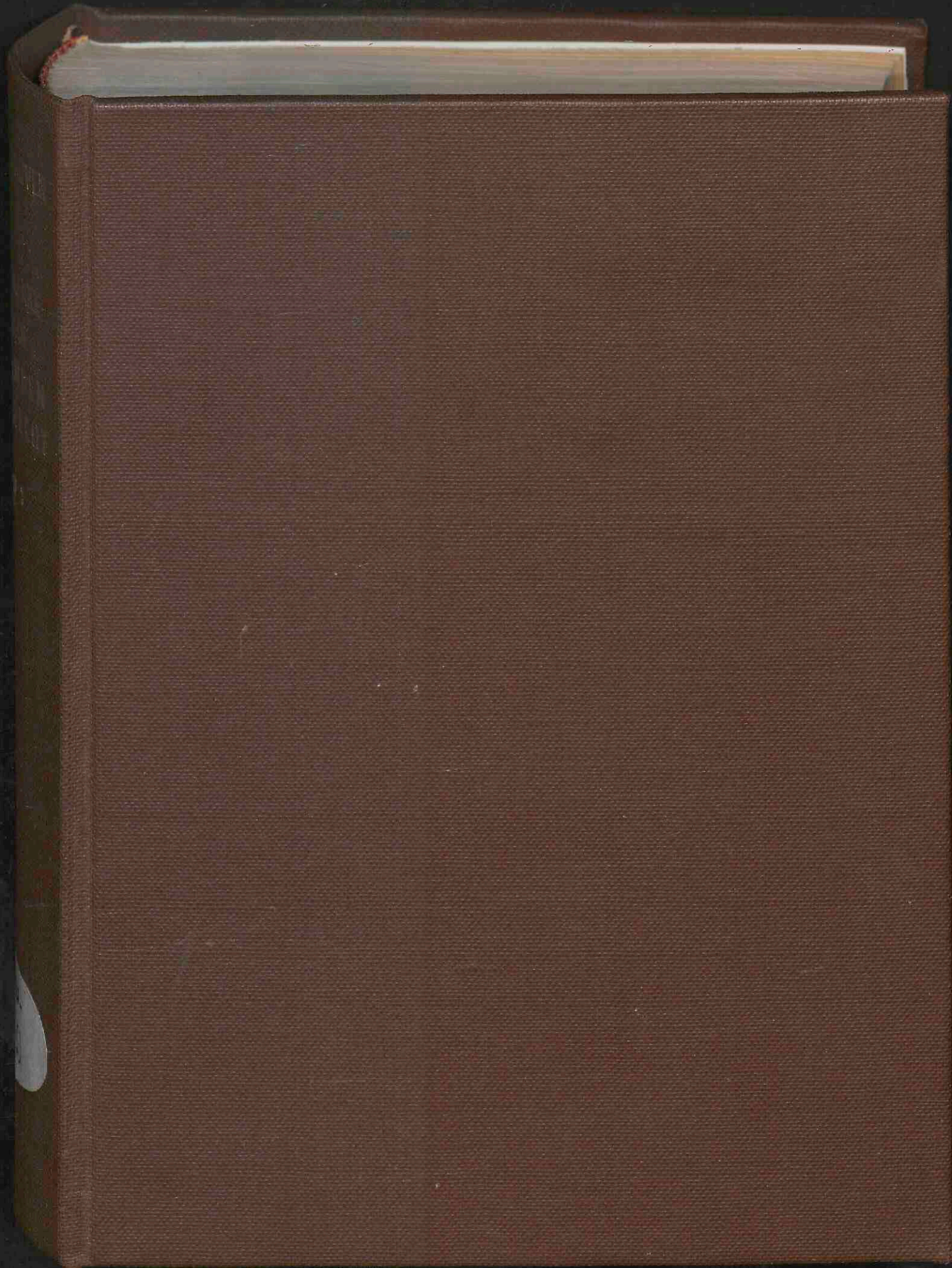

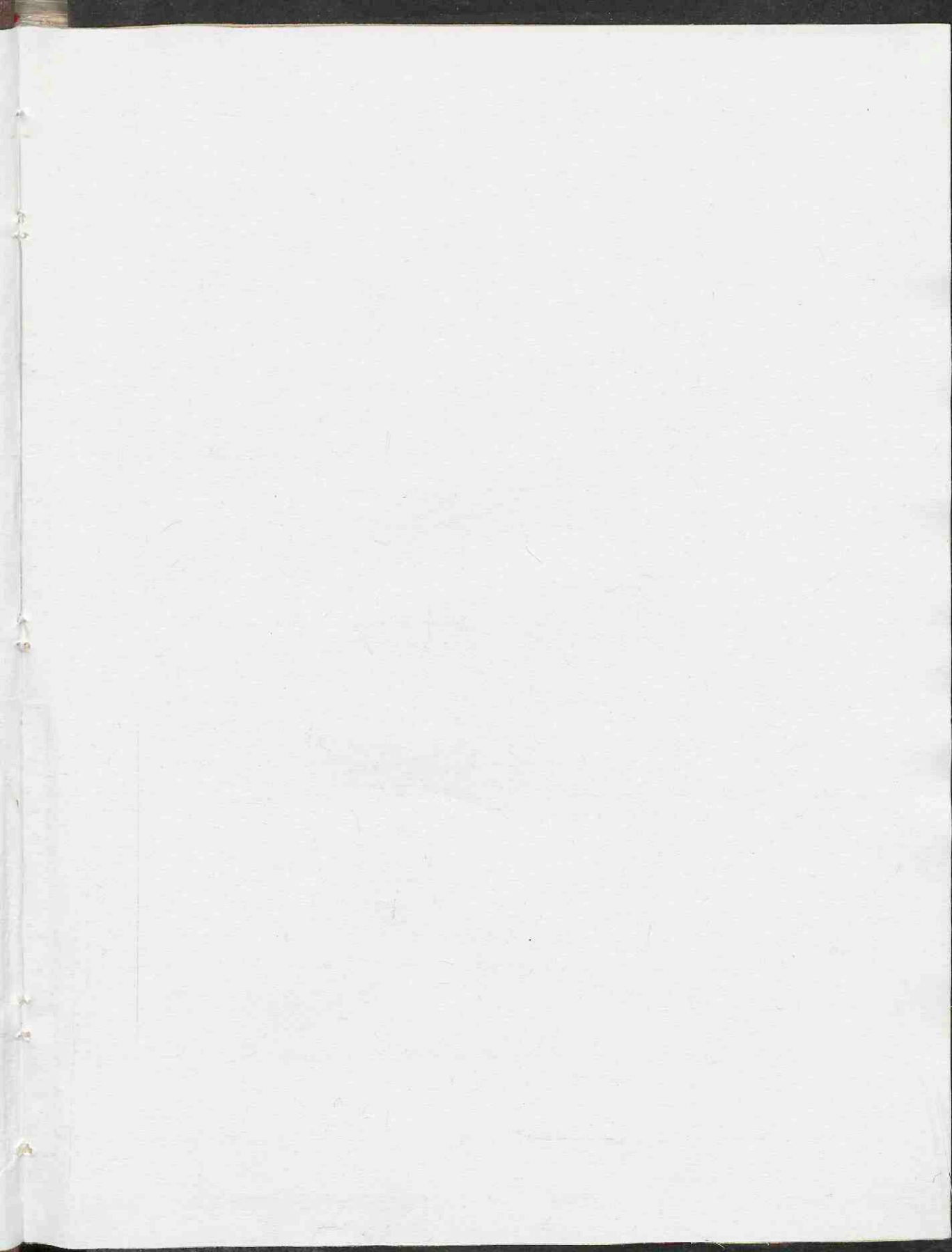

**Geheym-schryver van staat en kerke der Vereenigde
Nederlanden, beginnende met die van de provincie Utrecht,
openbarende veele lang verswegen en nooitgehoorde
wereldlyke en kerkelyke zaken ...**

<https://hdl.handle.net/1874/288740>

GEHEYM-SCHRYVER
VAN 5. 2. 1759
STAAT- EN KERKE DER VEREENIGDE
NEDERLANDEN,
Beginnende met die van de Provincie
UTRECHT.
OPENBARENDE

Veele lang verfwegen en nooitgehoorde Wereldlyke en Kerkelyke Zaken, rakende de Grenscheidungc, groote, en gelegenheid der Vereenigde Landschappen; derzelve Steden, Dorpen, en Gehugten, Hooge en Laage Regenten, Hoven van Justitie, Raadhuyfen, Rechtbanken, Kerken, Hooge Schoolen, Weeshuyfen en andere Geflichten, met de Lysten van Professoren, die de Waardigheid van Rector Magnificus op de respectieve Academien bekleed hebben, en de Lysten van de Predicanten, zoo Nederduytsche, Fransche als Engelsche, welke zedert de Reformatie in de Steden en en op de Dorpen, gestaan hebben.

WAARBY

Men nog zal beschreven vinden, de gesteldheid van Orgels en Klokken-spellen, met de namen der Meesters, die dezelve gemaakt hebben, als mede de Lysten van Organisten en Campanisten, met hunne Tractementen; Hoogtens van Toorens, Schilderstukken in Kerkglazen, Tombes, Wapens, aanmerkelyke Opschriften en Gedichten, en veele andere dingen meer, te veel om hier verder uit te breyden.

EERSTE DEEL.

Eerste Stukje.

Te Utrecht, by JACOB CORNELIS TEN BOSCH, } Boek
EN } koopman,
Te Amsterdam, by WILLEM ELEVELDT, } 1759.

GEHELYM-SOHNEN

V. A. N.

STADT-RADE DE WATKIND

U T R E C H T

O N T V A N

Wet van ... op ...

... van ...

Geleidelijk ...

A A N D E N

L E E S E R.

I S een gebrek. den meesten Men-
schen gemeen; 't geen wy dagelijks
kunnen weeten, weeten wy zelden.
Want hoe wijlufftig gaat een Rey-
siger of Leefer van grond, in de
byzonderheden van de Gemeene-
besten der *Venetianen, Genueesen,*
Zwitzers, en andere; hoe net
redeneerd iemand van de Rijksvergadering te *Regens-
burg,* en van de zamenstel van de Keur- en Hoogvor-
stelijke Leden aldaar, met de Rijks-Steden? En hoe
verlegen is de Betweeter, indien hy op zyn eygen Land-
schap komt. De Kabinetgeheymen van Uitlandsche
Mogentheden, en de Bedryven hunner Krijgsvolken
weet men hier, en van **ONSE REPUBLIK** is men
onkundiger, als een *Dommedaris.* Wat kan ons tot
nut komen, als de noodzakelyke kennis van zulke za-
ken, die de Ziel en 't Lichaam diens doen? By de
gezegende tijd, van Godt en zyn Zaligmakende gena-
de

A A N D E N L E E S E R.

de te kennen, voegt wel eenige begeerte en bezigheid, tot de regte kennis van Staat en Kerke, en hoe *Wel* men in die beyde huushoud.

Alle begeerte tot Weetenſchap, van de gantsche Weereld in 't gemeen, of van yder Deel in 't byzonder, loopt hier op uit, dat men gewoon is werk te maken, van haar *geſchapenheid*, wat wy Menſchen daar *in doen*, en wat wy daar *in doen moeten*. Om ons in deefen met geen Buytenlandsche zaken op te houden, zal ons 't Gemeenebeſt der onſe zeven verbonden Landſchappen, zoo veele nuttige oude en nieuwe zaken aan de hand geven, dat wy niet nodig zullen hebben, die van andere Uitlandsche by een te rapen; want de *geleghentheid* en *groote* van onſe Steden en Dorpen, de *meenigte Huuſen*, en *getal van Inwoonders*, zal onſe eerſte beſchryving zyn, zonder te vergeten, welke daar in de *Hooftneeringen* geacht worden. *Heeren* en *Vrouwen* van Steden en Dorpen, zyn 'er in de Republyk veel, en daar van zal gemeld worden, hoe verre zig het *Jus Patronatus* by hen uitſtrekt; en de *Rechtbank* met de *Regenten* der plaatſen kortelyk aangctekent. *Kerken* en *Toorens* met de *hoogte* van deefc laaſte, en *Orgels*, en *Klokkenſpellen*, wie die gemaakt, en door welke Konſtmeesters, voorheen, en nog heden getraecteert worden; *Nieuwe Kerkbouwingen* zal men beſchreven vinden, en van *vervallen Kerken* en *Toorens* worden geſproken, waar van de Gemeentens onder andere ingelyft zyn, om datze niet vermogten dezelve op te bouwen: gelyk wy ook hare *rampen* door *Onweér* van *Donder* en *Blixem*,
Storm

AAN DEN LEESER.

Storm, Brand, en die van den Oorlog daar by zullen voegen. *Prachtige Tombes en Begraafplaatsen van groote Personagien, en 't getal van Wapenborden* in de Kerken te toon gehangen, zal men gedenken, en *Schilderstukken in de Glazen*, en elders, daar moet de Geheym-Schrijver mede vereerd worden; waar by ook geene *gedenkwaardige Opschriften, en Oude en Nieuwe raare Gedichten en Versen*, niet zullen agter gehouden blijven. *Legaten aan Armen, en tot Gods-dienstige Gestichten* gemaakt, zal men aangetekent vinden. *Gewoontens en plechtigheden, by 't gebruyk der H. Sacramenten*, als mede die by het *begraven der Dooden*, met de ongelyke *Onkostenpenningen* daar van, kan velen dienst doen. Een *Lyst van Professoren*, die het Hoogwaardig Ampt van *Rector Magnificus*, op de *respective Universteiten* bekleed hebben, zedert hare eerste oprechting; als mede de *Lysten der Predicanten* van 't begin der *Reformatie*, kunnen wy niet anders denken, of zal een ieder aangenaam zyn: en waarom zou men hunnen *Predikdienst*, en gewoone *Catechisatien* verswygen? Is het toenemen in *getal van Ledematen* by hunne Gemeentens, en in de kennis der waarheid die na de godzaligheid is, gepaart en bewesen in cen godvruchtig leven en wandel, hun Eerwaardens niet tot Lof en Eere? Wat aangaat het *Arbeydsloon dier Arbeyders, in den geestelyken Wyngaard des Heeren*, het valt in de Vereenigde Landschappen niet gelyk groot; ja is op zommige Dorpen zoo veel niet, of men mag dat hun Eerwaardens wel gunnen. Het *getal der Studenten* op de *Hooge Schoolen*, zullen wy

AAN DEN LEESER.

ook plaats geven, en daar benevens die van de *mindere Scholen*, als *Latynsche*, *Fransche*, en *Nederduytsche* ook niet verſwygen, waar by de *Leermeeſters* in dezelve, gemeld zullen worden.

Indien wy nog verder wiften, onſen Leeſer dienſt te mogen doen, wy zouden ook de *Geleerde Schriften*, door vermaarde *Godgeleerden* in 't licht gebragt, in ons Werk kunnen voegen, de Schryvers met *namen* aantekenen, en alſoo melden op wat *tyd*, en door *wie* geſchreven. Hier by kan mede niet ongevoeglyk zyn, om 't *getal* der Ledematen der Gereformeerde Gemeentens in de *kleyne Steden*, en ten platten Lande op de *Dorpen*, aan te tekenen. En waarom zou men ook 't *getal der Scholieren*, in alle Scholen niet melden, en de *Maandgelden*, zoo als aan dezelve moeten te koſt gelegd worden, om tot veele bekwaambeden, en byzonderlyk tot een Chriſtelyk leven geleyd te worden? Zyn ook de *Jaar-Paarden- en Beestemarkten*, met de *Schepen- en Schuytevaarten*, afgaande en aankomende *Posten*, vertrek en te rug komende *Koopmans Boodens*, met die der *Postwagens* en *Karren*, zoo wel bekend, dat men op de *tyd* der zelve vaſt kan ſtaat maken? De bevinding heeft al veelmaal geleert, dat de *Reyswyfers* daar by groote miſſlagen hebben begaan, en daarom wel mogen vermeerderd en verbeterd worden. Wy zullen in deeſe de *zekerheid* trachten op te geven.

Wat vreemder Ontwerp is dit, hooren wy hier veel-
len zeggen: Het is niet mogelyk, alle deeſe dingen te
beſchryven, en nog veel minder te bekomen. Maar,
al

AAN DEN LEESER.

al zacht Leefser, die zulks niet mogelyk houden, zullen wel de meeste Schryvers, of Boekhandelaars zyn, die op hun gemak in 't midden van groote Bibliotheken zitten, en niet anders gewoon zyn, als uit veele Boeken één Boek te maken, of in 't hoekje van den Haart een geestig Romannetje te verzinnen, en verkoopen de Menschen doorgaans Out-Nieuws, door 't bedrog van een andere Styl. Dit heeft men van ons geen zins te wagten. Wy moeten de dingen die wy beschryven met onse eygen Oogen zien, met onse ooren hooren, of ten minste uit geloofwaardige Mannen verstaan. Op deesen grond, is ons Werk den Leefser verzekert, en wy laten die lust heeft, om onsen yver en neerftigheid te benyden, en te belagen, zig zelven daar op te barsten te knagen, wy zullen daarom echter met de zaak getrouwelyk trachten voort te gaan, en niets agterhouden dat den Liefhebber der Geheym-Schryver, genoeg kan geven. Dat wy eenige geleerde Schrijvers, tot onse Leydsmannen genomen, en daar mede geraadpleegt hebben, hou men onsten goede, dewyl dat nu zelden van iemant anders gedaan word.

Dient hier nog eyndelyk voor den Leefser ten naricht, dat wy ons Werk in Quarto hebben doen drukken, niet zoo zeer om van de gewoone Vorm en Wyse in Octavo af te wyken, maar wel byzonderlyk hierom, wanneer de zaken van de Provincie Utrecht zullen afgeschreven zyn, de Liefhebbers dan alle de Stukjes, tot een bekwaam Boekdeel by een kunnen doen binden, op datze die tot gemak in een Band
mog-

AAN DEN LEESER.

ten hebben. Hier mede laten wy onse Penne, de gunst der Liefhebbers van den Geheym-Schryver bevoolen, en tekene ons met deesen Zegen-wensch, welke is

VAART WEL.

G E.

GEHEYM-SCHRYVER
 VAN
 STAAT-EN KERKE DER VEREENIGDE
 NEDERLANDEN;

Beginnende met die van de Provincie

UTRECHT.

E Provincie van Utrecht is van ouds het *Sticht* genaamt, in Opper- en Neder-*Sticht* eertyds onderscheyden; men noemt dat schoone Landschap, zonder eenig byhangzel, byna alom het *Sticht*; zijnde dat deel van 't Gemeenebest der zeven Verbonden Landen, welk in het midden legr, met Stand en Rang, en hebbende de vierde Stem in de Generaliteit der Unie.

Ten Noorden grenst dit Landschap gedeeltelyk aan de Zuyder-Zee, gedeeltelyk aan het Hollands Gooiland; ten Westen aan Amstelland, en met eene uitspringende hoek, aan een kleyn gedeelte van Kennemerland, en voorts aan Rhijnland en het Waterschap van Woerden. Aan de Zuidwestzijde paald de Landscheyding, met veele bochten in- en uitwaarts aan 't Rechtsgebied van de Stad Oudewater en Baronnye Yffelsteyn. Ten Zuyden scheyd de Rhijn en Lek haar van Gelderland en Holland; leggende alleenlyk de Heerlijkheden Langerak en Hagestein, aan de overzijde van de Lek, en de Marfch by de Stad Rheenen over den Rhijnstroom. Oostwaarts grenst deese Provincie, van de, Zuyder-zee af tot aan den Rhijn toe, langs de Veluwe.

Van alle de Provinciën is die van Utrecht de kleynfte; zijnde de de lengte van de Mond der Eem, tot aan het uitterfte van 't Land van Hagestein over de Lek, niet meer dan ruym acht uren gaans, en de breedte van omtrent Aalsmeer tot aan de Grebbe een uur boven Rheenen, vijftien uren. Den omtrek deser Provincie mag men op omtrent veertig begrooten. Men teld daar in de Steden Utrecht, Amersfoort, Rheenen, Wijk te Duurstede, en Montfoort, waar van Utrecht de Hoofstadt is, alwaar de H. H. Staaten deser Landschap gewoon zyn te vergaderen: Nog zyn daar in te vinden over de zeventig Dorpen, onder welke cenige zeer aanzienelyk zyn, en wel Drie en zestig Riddermatige Hofsteden.

Wat aangaat de gedaante en gesteltheit van den Utrechtschen grond, dezelve verschilt aan verscheyden Oorden; dog levert dit niet tegenstaande overal zeer veele aangenaamheden op. Veengronden, Poelen en Plassen, zyn 'er veele op de Grensen van deese Landschap, waar van de eerste jaarlijks veel Turf uitleveren, die binnen en buiten, tot heden toe, met groote begeerte en nootwendig gebruykt wordt. De Oostzijde der Vechtstroom onder de Jurisdicte van Maarssveen, Tienhoven, Breukeleveen, Korteboef, en Ankeveen, daar by nog behoort die van 't Reenscheveen, zyn hier van de voornaamste. Aan de Oostzijde der Stad Utrecht, aan de Zuydzijde, en na die van Montfoort, bevind men daarentegen, een swaar, taai en vet Kleyland, waar uit veellerleye Graanen, met namen Tarwe, Rogge, Garst, Haver, Boonen, Erweten, en Aardappelen weelig wassen en overvloedig voortge-teelt worden. Noord- en Noord-Oostwaarts aan, na de zijde van Hollands Gooyland, is de grond meest hoog en met Heyde bewas-sen, welke gesteltheit zy behoud tot boven aan de Stad Rheenen. Na de Veluwekant ziet men veele Boekweit-Landen, op welke dat Graan zeer vruchtbaar is. Ook zyn daar omstreeks de meeste Ta-baks-Planteryen, en inzonderheit by Amersfoort, welke eenen ruymen voorraad van dit Gewas voor den Koopman voortbrengen. De Zuyder-Zee in 't Noorden, en de Rivieren van de Landschap, verschaffen genoegzame Visch, om de lust der Inwoonderen te kunnen voldoen. Voorts, is het Land aan veele Oorden beplant, en bevallig voor het oog gemaakt, met allerley hoog en swaar ge-boom-

boomte, waar by de heuvelige Heygronden, de weelige Graan-Akkers, het waterig Veenland, heldere en ruifchende Beekjes, en veelerley Dorpen, Buurten, Adelijke sloten en Landhoeven, het oog verrukken, en een geduurigen bevallig verschiet maken.

Wat aangaat de Lucht, dezelve werd hier voor gezonder gehouden dan die van Holland en Zeeland, om dat de grond die hier hooger is, minder zoutige en vochtige dampen uitwaassemt, daar toe ook veel te weeg brengt, dat men in deese Landschap geene brakke en stilstande, maar meest stromende zoete wateren vind.

De Hooft-Rivieren, waar door dese Provincie werd bewatert en doorsneden, zijn de Rhojn, de Lek, de kromme en Oude Rhojn, de Vecht, den Yffel, en de Eem; dog behalven deese, zoude nog wel eenige Stroomtjes en Beekjes, welke hier en daar van de hoogtens, omtrent Amersfoort en de Reensche Veenen afvlieten, kunnen aangetekent werden, maar wy gaan die om niet wijt-loopig te zijn voorby; wissende den geenen, welke eene breedvoerige beschrijving der Rivieren deeser Landschap begeeren, tot verscheyde Schrijvers, die zulks alreede beschreven hebben.

Het Wapen der Landschap, was oudtijds onder den Bisschop, een Zilver Kruys op een root Schild, zoo als men dat nog ziet, in de VERGADER-KAMER van 's LANDS STAATEN, en de groote Gehoorzaal van 's LANDS UNIVERSITEIT, alwaar de drie Leden der Staaten plagten zaamen te komen. Op de eerste plaats leest men daar by: LIBERI EPISCOPI FEUDALIS 't wil zeggen; *Vrye Leenmannen des Bisschops*: op de andere, DIE LEENMANNEN DES STICHTS VAN UTRECHT. Dog Keyzer Karel de V. na dat hy in 't Jaar 1528. het wereldlijk gebied over dit Landschap verkregen hebbende, het zelve met Holland in 1534. onder eenen Stadthouder gebragt had, wierd de roode Leeuw op een gouden Veld uit het Hollands Wapenschild, benevens het Wapen der Stad Utrecht, gevoegd by het zilvere Kruys op het roode Veld. Hier na zag men het Wapen der Provincie in vier Quartieren, voerende het eerste en vierde zilver kruis op een rood, en het tweede en derde, den rooden Leeuw op een gouden Veld; zijnde de vier Quartieren door een middelschild met het Wapen van Utrecht gedekt, dat boven zilver en on-

der rood, uit de rechterhoek fchuyns was doorsneden. In dit Wapen is in of omtrent het Jaar 1672 eenige verandering gekomen, dog is het zelve volgens eene Resolutie van 's Lands Staa- ten van den 23. November 1705. in vorige beschreven gedaante weder herstelt.

Nu hebben wy de gelegenheid der Provincie aangemerkt, wy laten daar op eerstelyk die van de Stad Utrecht, zoo als wy de- zelve tot ons bestek en oogmerk dienstig oordeelen, hier op vol- gen; en zullen als dan tot de overige vier Steden Amersfoort, Rheenen, Wijk te Duurstede, en Montfoort overgaan, en voorts tot de Dorpen zoo als de drie Classen der Kerken, daar toe ons den weg baanen.

De Stad UTRECHT dan, zy legt byna in 't midden der Land- schap, in dessoelvs bevalligste Oord, omringt van Boomrijke Buy- ten Cingels, vruchtbaare Zaalanden, grasrijke Weyden, en lusti- ge Hofsteden en Thuynen. De Rivieren, bevorens gemeld, ge- ven eenen aan dese Stadt overvloedigen Scheep- en Schuytenvaart, langs den Rijn en Lek na boven, gelijk benederwaarts langs de Vecht naar elders. Van twee kanten door de Sluys aan de Vaart (Vreeswijk,) en door de Schutting of Duyker in den Dijk van de Lek by Wijk te Duurstede, en uit de Zeyster- en Biltfche Grift, kan de Stad voor haare Brouweryen, uit de oude Graft, die byna midden door dezelve loopt, altijd genoegzaam Water beko- men. De *Min*, het *Swarte water*, en nog meer andere, welke 't Water uit de Hoogste landen ontfangen, en zig in de Rivier de de Vecht ontlasten, zijn tot het voeren van Waaren naar, en van de- se Stad zeer gemakkelyk. De Stad ontlast zig van alle overvloedig Water, door de groote Sluys buyten de Weertpoort in de Vecht, waar uit zy het by laag Zeewater, zig door de Muydersluys uitsfort.

De gedaante der Stad, welke niet ongelijk is aan een nederge- legen Tafel-Harp; de Toorns, Wallen, en Bolwerken, by andere zeer breedvoerig beschreven, (nademaal deese van zeer weynig de- fensie zijn,) gaan wy voorby, en zeggen, dat de Stadt, heeft vyf Poorten; namentlyk de *Tollesteeg-Poort* aan het Zuydeinde van de Stad, uit welke men na 't Gerecht gaat; de *Catharijne-Poort*, daar nog eenige Stads Privilegien werden bewaart; de *Waard- of Weerd-*

Weert-Poort; de *Witte-Vrouwen-Poort* (oudstijds de *Geldersche-Poort*;) en de *Maliebaans-Poort* na welke men uitgaat na de *Maliebaan*. Voorts, zijn 'er nog twee *Water Poortjes*, op plaatsen, daar de groote Poorten wat verre van elkander staan. De *Maliebaan* is tweehonderd Roeden lang, en heeft drie wandelingen, en ter wederzyde een *Ry-weg*, die met acht *Reyen* hooge *Lindebomen* bezet, en met lustige *Thuynen* rondom zoomd zijn. *Burgers* en *Studenten* vermaken zig hier dagelijks met wandelen en *Balsaan*.

Aangaande de *Oudheid* en *Naams-oorsprong* van *Utrecht*, dit zijn niet de zaken, daar wy ons inlaten willen; want het een en 't ander komt ons by de *Geschied-Schrijvers* genoeg te voren; daar den *Leeser* van mag oordeelen, en gelooven dat hem zekerste dunkt te zijn. De *Wandeling* in een' uure tijds om de *Stad*, onder 't lommerijkste geboomte, zal een yder in de *Zomertijd* wat meer kunnen behagen. Hierom ook heeft de *uitgestrektheyd* der *Voorsteden*, voortijds meer dan eens *aanleyding* gegeven, om op het *vergrooten* van *Utrecht* te raadplegen, tot datter op het ernstig *vertoog*, van den Heere *Hendrik Moreelse* *Burgemeester* der *Stad*, in de *Jaaren* 1662. en 1663, een begin aan de *Westzijde*, van eene *uitlegginge* wierd gemaakt, en drie *Graften* zoo lang als de *Stad* zelve *gegraven* zijn, werdende de *zoomen* met *geboomten* beplant, die nu ook nog tot *aangename Wandelwegen* dienen. Dog dit *werk* der *Vergrooting* bleef steken, en wel *voornamentlijk*, zoo 't schijnt, om dat die *Burgemeester*, welke zulks 't meest had voortgezet, in 't *Jaar* 1664. *Raad* in 't *Hof* van *Justitie* wierd, en twee *Jaaren* daar na *overleedt*: Ook is de *ramp* door de *Franschen* 1672. geleden, wel de *voornaamste oorzaak* geweest, dat dit *godde Werk* is *achtergebleven*. Zommige oordeelen, en misschien niet zeer *verstandig*, dat zulks nu *schadelijk* voor de *Stad* zou zijn.

Men teld binnen *Utrecht* deese volgende *Marktplaatsen*, als de *Neude*, ook wel *laage Koornmarkt* genoemd, in onderscheyding van de *hooge*, die op de oude *Graft*, by het *Weeshuys* word gehouden. Het *Vreeburg* by de *Katharyne-Poort*, tot een *Marktveld* voor de *Paarden* en *Koeyen*; de *Groenmarkt* tusschen de *Vie-*

en Bakkerbruggen; de *Gansfenmarkt*, nevens de Stads Waag, voor 't Gevogelte; de *Mariënplaats* of *nieuwe Markt*, insgelijk voor Gevogelte, Oude Klederen en gebruykt Huysraad, by de Kerk van St. Marie; de *Vischmarkten* tusschen het Stadhuis en de Maartensbrug en op het Doms Kerkhof, en dan de *Verkenmarkt* by Jacobi-Kerk.

Ook zijn nog in deese Stad twee Graften, namelijk, de Oude en Nieuwe Graft; de eerste gegraven in de twaalfde Eeuw, en de andere begonnen in of omtrent de veertiende, dog zoo 't schijnt, niet eer dan in de vijftiende voltrokken. Zy zijn beyde met hooge Wallen opgehaald, van wegens de hooge grond der Stad. Huyfen en Werkplaatfen, steken met hunne Schoorsteenen, maar even boven de borstweering langs de straat uit; onder welke Kelders en Kluysen zijn, daar de Straaten op rusten. Eenentwintig steenen Bruggen leggen over deese Graften, en men telt in Utrecht ruym hondert en twintig Straaten.

Onder de openbare Gebouwen der Stad, verdient daar van de eerste plaats het Gebouw, daar de HEEREN STAATEN der Provincie en andere *Hooge Collegien* hunne gewoonlijke Vergaderingen houden; draagende dat de naam van STAATEN-KAMER, en staat aan het St. Jans Kerkhof, in den Zuudwestelijken hoek. Men treed van die Kerk afkomende, langs breede steene Trappen, na 't Gebouw. Den Ingang is een fraaije Hartsteenen Poort, met eene sierlijke *Fronte-spice* gedekt, waar in het Staaten Waapen, door twee Leeuwen vastgehouden, verbeeld is. Door desen Ingang, komt men op een ruyme Voor-Zaal, waar uit men weder nederwaarts gaan kan, in de Hoogstraat. Uit deese Voorzaal, komt men door eene aanzienlijke Poort, insgelijks met het Wapen der Provincie vercierd, in de byzondere Vertrekken der Heeren Staaten. Recht over dese Poort, is de *Vertrek-Kamer*, zijnde een ruyme Zaal, waar uit men in der Staaten Thuyn ziet. In deese Kamer houden de Heeren *Geëtiageerden* hunne gewoone Vergadering. Hier naast is de Groote Zaal, alwaar de Staaten by een komen, en ook de *ordinaris Gedeputeerden* in Vergaderen. In deese en in de *Ridderschap-Kamer*, staat een prachtige Armstoel voor den Prins Stadhouder. Tegen over deese Kamers ontmoet men

men de *Revisie-Kamer*, in welke ook de meeste Heemraadschappen Vergaderingen houden. Naast deese *Revisie-Kamer*, is 't *Comptoir der Saaten Klerken*. Voorts, ziet men verder voortgaande, in een dwarsgang de *Secretarie*, en de *Zegel-Kamer*. Ter zijde de *Secretarie*, is de *Finantie-Kamer*, en daar agter de *Reken-Kamer*; waar na dat volgt de *Ridderschaps-Kamer*, in welke hun Edelen hare byzondere Vergaderingen houden. Eyndelijk, voraan agter de Voorzaal, is het *Comptoir van den Commis der Militaire Zaken*. Boven alle de genoemde Vertrekken, die yder na de Perfoonen, welke zy ontfangen, geschikt en gestoffeerd zijn, worden de oude Rekeningen, Papieren, en Boeken, in byzondere Kamers bewaart.

Het HOF PROVINCIAAL bezuyden de Domkerk, is een gedeelte der beroemde Abtdye van St. Paulus, waar in de Monnikken by nacht, in 't Jaar 1580. geplondert, en daar uit verjaagt zijn geworden, hunne Goederen aangeslagen, en derzelve Inkomsten, tot Godsdienstige eynden geschikt. In 't Jaar 1596. wierd de Kerk en een groot gedeelte van de Abtdye bekwaam gemaakt voor 't Cappittel van Oude Munster, en gedeeltelijk geschikt ten gebruyke van het Provinciaal Gerechts-Hof. Het tegenwoordige Hof-gebouw, vertoont nog eenige tekenen van zijnen ouden stand. Het heeft drie Ingangen: een in de Rodenburgerstraat, een op de Nieuwe Graft, en een in de korte Nieuwstraat. Door den Ingang op de Nieuwe Graft, gaat men door een aanzienlijke Poort na het Cappittelhuys van Oude Munster. Voorts, komt men van agteren, door den Trans der Abtdye, in het Hof. Door den tweeden Ingang komt men over een Pleyn, met hooge Boomen bezet, aan het Hof zelf, dat nu met Schuyfraamen verciert is; en men klimt langs eenige Trappen naar een Voorportaal, waar door men toegang krijgt tot de *Griffie*, de *Vertrek-Kamer*, en de *Raad-Kamer*, die boven alle uitmunt. In deese Raad-Kamer, die met Goudleer is behangen, staat ook een fraaije vergulde Armstoel voor den Stadhouder geplaatst. Verder heeft men de *Rolle*, daar de Stoelen en Banken met groen Laaken zijn bekleed. Aan het boven eynde van 't Vertrek, en in 't midden van 't Gestoelte der Raaden, staat ook een prachtige vergulde Zetel, of als een Throon

VOOR

voor den Prinse Stadhouder], op welks verhemelte de Gerechtigheid, by het Wapen van zijn Hoogheid, afgebeeld is.

De MUNT, een zeer groot Gebouw, staat aan de Oude Graft, tusschen de Vee- en St. Jansbruggen. Het droeg eertijds de naam van St. Ciciliaas Klooster. Het is gesticht in 't Jaar 1397. en diende voor Adelijke Maagden, die na den Regel van St. Franciscus leefden. Na de verandering der Regeering, is het tot een Provinciaal Munthuys bekwaam gemaakt. Het tegenwoordige Munthuys, heeft een zeer deftigen Ingang, met een fraaije Architrave, die met het Wapen der Provincie verciert is, en op twee Colommen rust.

Nu komt ons eerst voor het STADHUYS, dat eene der aanzienlijkste Gebouwen der Stad is, en byna gelegen in 't midden der zelve, op de oude Graft, aan de *Plaats* of *Plaatsbrugge*. Het bestaat uit twee byzondere Huysingen, nevens elkanderen, die van ouds versterkte Wooningen waren, van twee aanzienlijke Familien *de Haase* en *Ligtenberg*, na welke zy Haasenberg en Ligtenberg genaamt werden. Zy zijn zeer swaar en vast van Muurwerk, welk op grove Verwelfzels rust, onder welken zeer diepe Kluyfen zijn. Beyde deese genoemde Huysen, die het Raadhuys uitmaaken, zijn niet regelmatig. Haasenberg is cierlijk van witten Arduynsteen opgehaalt, zoo als vermoedelijk is geschied in 't Jaar 1547. welk Jaartal in de Gevel staat. Van vooren is dit Gebouw; drie verdiepingen hoog, die van elkanderen onderscheyden zijn, door een cierlijke Kroonlijst, en door drie Reyen, yder van zes Jonische Pilasters, konstiglijk met Lofwerk omgeven. In de laagste verdieping zijn vijf bogen, in welk middelste den Ingang is. De tweede en derde verdieping, hebben yder vijf groote Kruysramen, die met net verdeelde spitse roogen gedekt zijn. Uit het leggend Dak, rijst, boven een cierlijk Dakvenster, van ronde Colommen ondersteunt, een doorluchtig achtkant Toorentje, dat twee Omgangen heeft, en ook met Lofwerk verciert is. Het is met een doorluchtige uitgebogen Appel gedekt, heeft vier Uurwijfers en een Slag-klok, en plagt van een niet onaangenaam Spielwerk voorzien te zijn; dog dat is in 't Jaar 1663. vernietigt by gelegentheid, dat men dat van den Dom verbeterde. Het bestond uit 19.
Klok-

Klokken. Het ander gedeelte van 't Stadhuys, van ouds *Lichtenberg* genaamt, is zoo prachtig niet. De Voorgevel is van gebakken steen opgemaakt, en slechts met Kalk aangepleyftert. 't Gebouw is maar twee verdiepingen hoog, dog byna zoo hoog als *Hasenberg*. Op 't zuydelykste gedeelte, is een hoog vierkant Bovenstuk gemetzel, welk byna gelijk is, aan een ouderwetsche Burgtooren, waar in twee verdiepingen zijn. In dit gedeelte des Gebouws, is de voornaamste en algemeene Ingang van 't Stadhuys, zijnde een groote deftige witte Arduynsteene Poort, die ter wederzijde met twee Pilasters, en van boven met een fraaije Kroonlyst verciert is, waar op de Gerechtigheid keurlijk staat afgebeeld. Boven dezelve, ziet men een uitstekende Balcon, en nog hoger het Stads Wapen van Steen, dat door twee Leeuwen vastgehouden wordt. Het Stadhuys is voorts zeer wel voorzien van uitstekende Vertrekken; als van het *Post-Comptoir*, de *Secretarie van 't Gerecht*, de *Momboir- of Wees-Kamer*, de *Raadkamer* daar de Vroedschap in vergadert, de *Krijgsraads- en Burgerwacht-Kamer*, de *Vierschaar de Secretarion*, de *Stads Finantie-Kamer*, de *Vergader-Kamer van 't Gerecht*, de *Schouts-Kamer*, en nog meer andere, die alle zeer wel en deftig geschikt zijn, na de zaken welken daar in te verrichten zijn; ons voor ons kleyn bestek te wijloopig, om ons daar verder in te laten.

De Stads WAAGE, een oud gebouw staat hier naby, en op de hoek van de oude Graft en Ganssenmarkt. Het AMMUNITIE-HUYS, heeft zijn standplaats agter de *Staat-Kamer*, met welke dat gemeenschap heeft; desselfs ingang by de Ganssenmarkt is, door eene fraaije Steene Poort met een yser Hek, en daar boven, met Stads Wapen en allerhande Oorlogs-tuyg, verciert. Het AMMUNITIE-HUYS van de *Staten*, is op de nieuwe Graft, by de Latijnsche School, nu gemeenlijk het *Compagnies-huys* genoemd. Alhier werd nu de Provinciale Lotery getrokken.

De ACADEMIE of HOOGE SCHOOL, is een der vermaardste in de Vereenigde Landschappen. Men vind haar geplaatst, in het Pand van de Domkerke, de Gaanderye der Academie genoemd. Zy heeft twee ingangen, eene op het Domskerkhof, en eene op het Kerkhof van Oude-Munster. Den 16. Maart Ao. 1636.

is deefe Academie ingewijd, in tegenwoordigheid van den Prinse Joan Maurits van Nassauw, de Prinsen Eduard en Philips, Zoonen des Konings van Boheemen, Johan Lodewijk Paltzgrave aan den Rhijn, Hertog van Beijeren en Tweebruggen, en veel meer andere Hooge voorname Personagien. By de Inwyding wierden twee Redenvoeringen in den Domkerke gedaan, eene van Stads wege, door den Secretaris, Johan van der Nypoort, en eene van wege de Academie, door de Hoog-Leeraar Antonius Æmilius. De Wethouderschap der Stad, had by die gelegenheid eene Maaltijd doen vervaardigen, onder welke de gemelde Vorstelijke Personagien, de Geëligeerden, de Ridderschap, en het Hof Provinciaal genodigt waren. Des avonds, waar de gantsche Stad geillumineerd. In het Jaar 1736, is het eerste Jubilæum deeser Academie, met veele plechtigheden geviert; doende den Professor Arnoldus Drakenborg, eene Redenvoering, waar in die Hoog-Leeraar aanmerkte, dat 'er in de eerste Eeuw der Hooge Schoole, reeds meer dan drieduysent Studenten tot Meesters in verscheyden Weetenschappen bevordert waren, onder welke eenige zeer beroemd zijn geweest.

Zie hier een Naamlyst van de Professoren, welke het Ampt van *Rector Magnificus* op de Acanemie te Utrecht bekleed hebben.

BERNARDUS SCHOTANUS, Prof. in het Burgerlyke Recht, de eerste die tot Rector Magnificus der Utrechtsche Hooge Schoole verklaard werd, op den dag van de Instelling der Academie zelf, zynde den 16. Maart 1636. en hield ter zelve tyd eene Redenvoering, welke hy *Aanspraak* of *Aanmaning*, noemde. Die waardighcyd werd op hem verlengt in de Jaaren 1637, 1638, 1639. en 1640.

GYSBERTUS VOETIUS, Prof. in de H. Godgeleertheid, Rector geworden den 16. Maart 1641.

ANTONIUS MATTHÆUS, Prof. der Burgerlyke Rechten, Rector geworden den 16. Maart 1642.

WILHELMUS STRATENUS, Prof. in de Genceskonst, Rector verkoren den 16. Maart 1643.

ANTONIUS ÆMILIUS, Prof. in de Historien en Staatkunde, tot Rector aangestelt den 16. Maart 1644.

- ARNOLDUS SENGUERT, Prof. in de Philosophie, Rector gemaakt den 17. Maart 1645.
- HENRICUS MOREELSE, Prof. in de Rechten, Rector verklaart, den 16. Maart 1646.
- CAROLUS DE MAATS, Prof. in de H. Godgeleertheyd, Rector geworden den 16. Maart 1647.
- DANIEL BERKRINGER, Prof. in de Philosophie, Rector gemaakt den 15. Maart 1648.
- HENRICUS REGIUS, Prof. in de Geneeskunst, Rector verkoren den 16. Maart 1649.
- JOHANNES HOORNBECK, Prof. in de H. Godgeleertheyd, tot Rector aangesteld den 25. Maart 1750.
- CYPRIANUS REGNERI VAN OOSTERGA, Prof. in de Rechten, Rector gemaakt den 18. Maart 1651.
- PAULUS VOET, Prof. in de Philosophie, Rector verklaart den 15. Maart 1652.
- ANTONIUS MATTHEUS, Prof. in de Rechten, voor de tweedemaal Rector tot geworden den 15. Maart 1653. Onder deesen Rector hebben de Heeren Schoolbestiëders op den 31. January goedgevonden, dat de aanstelling van een' nieuwen Rector, niet zou geschieden op de verjaardag der Academie den 16. Maart, maar den 31. January, en die Eer is op Mattheus in 't volgende Jaar verlengt, die tegens 't uitgaan van dezelve overleedt,
- YSBRANDUS VAN DIEMERBROEK, Prof. in de Geneeskunst, word Rector den 31. Jan. 1655.
- ANDREAS ESSENIUS, Prof. in de H. Godgeleertheyd, Rector geworden den 1. Febr. 1656. welke Eer mede op hem in 't volgende Jaar verlengt word.
- CYPRIANUS REGNERI VAN OOSTERGA, Prof. in de Rechten, andermaal Rector gemaakt, den 16. Maart 1658.
- ANTONIUS ÆMILIUS, Prof. in de Historiën en Staatkunde, voor de tweede reyse Rector verklaart, den 16. Maart 1659.
- GYSBERTUS VOET, Prof. in de H. Godgeleertheyd, andermaal Rector, den 16. Maart 1660.
- JOHANNES LEUSDEN, Prof. in de Hebreuwſche Taale, tot Rector aangesteld, den 18. Maart 1661.
- HENRICUS REGIUS, *eques auratus*, Prof. in de Geneeskunst, voor de tweedemaal Rector, den 18. Maart 1662.
- JOHANNES DE BRUYN, Prof. in de Philosophie, Rector geworden den 16. Maart 1663.
- FRANCISCUS BURMANNUS, Prof. in de H. Godgeleertheid, word Rector den 16. Maart 1664.
- REGNERUS VAN MANSVELDT, Prof. in de Philosophie, Rector verklaart den 16. Maart 1665.
- ANTONIUS MATTHEUS, Antoni zoon, Prof. in de Rechten, tot Rector aangesteld den 16. Maart 1666.

JOHANNES GEORGIUS GRÆVIUS, Prof. in de Historien, en Wel-
fprekenthcyd, tot Rector verkoren den 16. Maart 1667.

YSBRANDUS VAN DIEMERBROEK, Prof. in de Genees- en Ontleed-
kunde, word andermaal Rector, den 16. Maart 1668.

CYPRIANUS REGNERI VAN OOSTERGA, Prof. in de Rechten, ten
derdemaal Rector, den 17. Maart 1669.

FRANCISCUS BURMANNUS, Prof. in de H. Godgeleertheyd, word an-
dermaal Rector, den 15. Maart 1670.

GYSBERTUS VOET, Prof. in de H. Godgeleertheyd, voor de derde rey-
se Rector geworden, den 11. Maart 1671.

JOHANNES DE BRUYN, Prof. in de Philosophie, is voor de tweede reys
tot Rector aangestelt, den 16. Maart 1672. Welk Eeramt hy in 't volgende Jaar
behouden heeft.

ANDREAS ESSENIUS, Prof. in de H. Godgeleertheyd, voor de tweede-
maal Rector den 24. April 1674.

GYSBERTUS VOET, Prof. in de H. Godgeleertheyd, ten vierdenmaale
Rector geworden, den 16. Maart 1675.

JOHANNES LEUSDEN, Prof. in de Hebreuwsche Taale, andermaal Rec-
tor gemaakt, den 16. Maart 1676.

CYPRIANUS REGNERI VAN OOSTERGA, Prof. in de Rechten,
word voor de vierde reys Rector verklaart, den 16. Maart 1677.

GERARDUS DE VRIES, Prof. in de Philosophie, tot Rector aangestelt
den 16. Maart 1678.

JOANNES VOET, Prof. in de Rechten, Rector geworden den 15. Maart
1679. Maar wanneer hy voor het eyndigen van zyn Rectoraat op den 6. Febr.
1680. naar Leyden vertrokken was, heeft zyn Voorzaat GERARDUS DE
VRIES, dien post volgens besluyt der Burgermeesteren, onder den titel van
Prorector vervult.

JOHANNES GEORIGUS GRÆVIUS, Prof. in de Staatkunde, Historien
en Welfprekenthcyd, voor de tweedemaal Rector geworden, den 15. Maart 1680.

LUCAS VAN DE POLL, Prof. in de Rechten, tot Rector aangestelt,
den 15. Maart 1681.

PETRUS VAN MAASTRICHT, Prof. in de H. Godgeleertheid, Rector
gemaakt, den 16. Maart 1682.

JACOBUS VALLAN, Prof. in de Praetyk en *Instituten* der Geneeskonst,
Rector verklaart, den 16. Maart 1683.

MELCHIOR LEYDEKKER, Prof. in de H. Godgeleertheid, tot Rector
aangestelt den 16. Maart 1684.

JOHANNES MUNNIKS, Prof. in de Genees- Ontleed- en Kruidkunde,
word Rector, den 16. Maart 1685.

HERMANNUS WITZIUS, Prof. in de H. Godgeleertheid; Rector gewor-
den 17. Maart 1686. Onder deese zyn Rectorschap hebben de Heeren Bur-
germeesteren besloten, dat de afgaande Rector eene Redenvoering zou houden.
Dus heett hy by 't overgeven van den Scepter aan zyn Opvolger, eene Reden-
voering gehouden, *van de Godsregering der Hebreuwen.*

JOHANNES VAN MUYDEN, Prof. in de Rechten verkoren den 17. Maart 1687. Doet by 't afgaan van 't Rectoraat een Redenvoering, *dat men de Ket-teren woord moet houden*

JOHANNES LUYTS, Prof. in de Philosophie, tot Rector aangestelt, den 15. Maart 1688. Hield by 't afgaan eene Redenvoering, *van den oorsprong en voortgang der Sterrekunde, tot de Eeuw van Ptolomeus toe.*

HERMANNUS VAN HALEN, Prof. in de H. Godgeleertheid, word Rec- den 11. Maart 1689. Afgaande, doet hy eene Redenvoering, *van de Foodsge- zinden in de eerste Kristen Kerke.*

JOHANNES GEORGIUS GRÆVIUS, Prof. in de Staatkunde, Historien en Welspreekentheid, ten derdemaal Rector, den 14. Maart 1690. Doet by 't af- gaan een Redevoeringe *over willem de Derde Koning van Grootbrittanje.*

JACOBUS VALLAN, Prof. in de Practyk en instituten van de Geneeskunst. Voor de tweede reyse Rector geworden den 16. Maart 1691. Afgaande houd hy eene Redenvoering, *waar by hy aantoot, dat het gemeene zeggen; na den Regel van de Geneeskunst te leven, is ellendig leven, valsch zy.*

GERARDUS DE VRIES, Prof. in de Philosophie, andermaal Rector den 17. Maart 1692. Hield by 't afgaan eene Redenvoering *van de Aardbeving in de Nederlanden, gevoelt den 8. Sept. 1692.*

JOHANNES LEUSDEN, Prof. in de Hebreeuwfche Taale, de derdemaal Rector geworden den 16. Maart 1693. Houd eene Redenvoering, *over den Oorsprong en aanwas van de Illustre Schoole en Academie te Utrecht.*

JOHANNES MUNNIKS, Prof. in de Genees- en Ontleedkunde, ander- maal tot Rector aangestelt, den 15. Maart 1694. Die waardigheid nederleggende, houd hy eene Redenvoering *van de oneenige eendragt der Menschen.*

CORNELIUS VAN ECK, Prof. in de Rechten, den 14. Maart 1695. tot Rector verklaart. Deed by 't afgaan eene Redenvoering *van de Liefhebbery der Dichtkunst, by de Studie van 't Roomsche Recht te voegen.*

LUCAS VAN DE POLL, Prof. in de Rechten, andermaal Rector verklaart, den 16. Maart 1696. Afgaande houd hy eene Reden in Versen *over 't innemen van Namen, en 't bombarderen van Brussel.*

HERMANNUS WITZIUS, Prof. in de H. Godgeleertheid, voor de twee- demaal Rector verkoren den 16. Maart 1697. Deed by 't nederleggen van die waardigheid eene Redenvoering, *over den aanwas der Letterkennis in deese Eeuw.*

JACOBUS VALLAN, Prof. der Geneeskunst en instituten, ten derdemaal Rector gemaakt den 16. Maart 1698. Afgaande hield hy eene Reden, *over de oude en nieuwe Geneeskunst.*

HERMANNUS VAN HALEN, Prof. in de H. Godgeleertheid, voor de tweedemaal Rector geworden den 15. Maart 1699. Doet by 't afgaan eene Re- denvoering, *van de zuivere Liefde Gods.*

JOHANNES GEROGIUS GRÆVIUS, Prof. in de Staatkunde Historien, en Welspreekentheid, ten vierdemaal Rector verkoren den 18. Maart 1700. Hield by 't afgaan eene Redenvoering *over de Eendracht.*

JOHANNES VAN MUYDEN, Prof. in de Rechten, ten tweedemaal Rector den 17. Maart 1701. Houd by 't overgeven van den Scepter eene Reden, *over de*

de standvastigheid onser Voor-Ouderen, in het oprechten van deesen Vryen Staat.

HENRICUS PONTANUS, Prof. in de H. Godgeleertheid, word Rector den 27. Maart 1702. By 't afgaan hield hy eene Redenvoering, over het Zou der Offerhanden.

PETRUS BURMANNUS, Prof. in de Staatkunde, Historien, en Welsprektheid, Rector verkoren den 29. Maart 1703. Houd by 't afleggen deeser waardigheid eene Rede, of het wenschelyker zy in een Koningrijk, of in een Gemeenebest te leven?

CORNELIUS VAN ECK, Prof. in de Rechten, word andermaal Rector den 27. Maart 1704. Afgaande doet hy eene Redenvoering, waar by hy betoogde, dat de oorzaak van de wijdlofigheid der Processen, t'onrechte de Romeinsche Rechtsgeleertheid toegeschreven word.

LUCAS VAN DE POLL, Prof. in de Rechten, ten derdemaal Rector den 26. Maart 1705. By 't afleggen van die waardigheid, houd hy eene redenvoering van de Overdaad.

HERMANUS ALEXANDER RÖEL, Prof. in de H. Godgeleertheid, word Rector den 26. Maart 1706. Afgaande houd hy eene Rede van Christus den Hooge-Priester.

RUDOLPHUS LEUSDEN, Prof. in de Genees- Ontleed- en Wondheelkonst, tot Rector verklaart den 13. Maart 1707. Houd by 't afgaan eene Redenvoering, van de nuttigheid der Heelkonst.

HADRIANUS RELANDUS, Prof. in de Oosterfche Taalen, Rector geworden den 26. Maart 1708. Heeft by 't nederleggen dier waardigheid eene Redenvoering gehouden, over het gekraay van den Haan te Jerusaleem.

JACOBUS VALLAN, Prof. in de Practyke en Instituten der Geneeskonst, voor de vierdemaal Rector den 26. Maart 1709. Afgaande doet hy eene Redenvoering, van de Geneeskonst der Ouden.

JOHANNES MUNNIKS, Prof. in de Genees- Ontleed- en Kruidkunde, voor de derdemaal tot Rector verkoren den 27. Maart 1710. hield by 't afgaan eene Redenvoering van de Doodt.

PETRUS BURMANNUS, Prof. in de Staatkunde. Historien, en Welsprektheid, andermaal Rector gemaakt den 27. Maart 1711. Doet by 't afgaan eene Redenvoering, van de Vrye Konsten, eertijds het eenigste cieraat der Schoolen en Academien; maar hedendaags van dat aanzien berooft, en in de laagste rang gestelt.

JOSEPHUS SERURIER, Prof. in de Philosophie en Wiskonst, Rector geworden den 17. Maart 1712. Afgaande houd hy eene Redenvoering, over het nut der Philosophie in alle wetenschappen.

JOHANNES VAN MUYDEN, Prof. in de Rechten, ten derdenmaalen Rector verkoren den 27. Maart 1713. By 't afgaan houd hy eene Redenvoering, waar by hy onderzocht, of de Joden ten tijde van Christus het halsrecht gehad hebben?

JOANNES JACOBUS VITRIARIUS, Prof. in 't Roomsche en Duytsche Recht, tot Rector aangestelt den 27. Maart 1714. Deese waardigheid nederleggende houd hy eene Redenvoering, over de onschendbaarheid van 's hoogste Gebedt.

MELCHIOR LEYDEKKER, Prof. in de H. Godgeleerheid, voor de tweede reys Rector gemaakt den 27. Maart 1715. Deed by 't afgaan eene Redenvoering, *van 't Koninkrijke Gods.*

CORNELIUS VAN ECK, Prof. in de Rechten, ten dertemaal Rector geworden, den 26. Maart 1716. Afgaande doet hy eene Redenvoering; *van de Eerlijkheid en Godvrucht der Oude Rechtsgeleerden.*

HIERONYMUS VAN ALPHEN, Prof. in de H. Godgeleertheid, Rector geworden den 10. Maart 1717. Hield by 't overgeven van den Scepter eene Redenvoering, *tot Lof van 't Boek der Psalmen.*

FRANCISCUS BURMANNUS, Franszoon, Prof. in de H. Godgeleertheid; Rector gekoren den 29. Maart 1718. Afgaande hield hy eene Redenvoering, *van de Vervolginge van Diocletianus en hare glorieijke uitkomst.*

JOHANNES VAN MUYDEN, Prof. in de Rechten, voor de vierdemaal Rector den 30. Maart 1719. Deed by 't nederleggen van deefe waardigheid eene Redenvoering, *van de Wijsgeeren en Geneesheeren.*

RUDOLPHUS LEUSDEN, Janszoon, Prof. in de Geneeskunst, andermaal Rector aangestelt den 21. Maart 1720. By 't afgaan houd hy eene Redenvoering, *over de verandering van Spijsen in Voedsel.*

JOSEPHUS SERRURIER, Prof. in de Geneeskunde en Wysbegeerte, voor de tweedemaal Rector geworden den 27. Maart 1721. Afgaande hield hy eene Redenvoering, *over het woornaamste gedeelte van de Geleertheid.*

ARNOLDUS DRAKENBORCH, Prof. in de Historien en Welsprekenschap, word tot Rector aangestelt den 26. Maart 1722. By 't overgeven van den Scepter, hield hy eene Redenvoering, waar in hy aantoonde, *waar by het kome dat de Letterkennis hedendaags zoo verwaarloost werd.*

CAROLUS ANDREAS DUKERUS, Prof. in de Historien en Welsprekenschap, tot Rector aangestelt den 18. Maart 1723. Afgaande houd hy eene Redenvoering, *van de onzekerheden in de oude en nieuwe Historien.*

EVERHARDUS OTTO, Prof. in 't Roomsche en Duytsche Recht, Rector geworden den 27. Maart 1724. Doet by het afgaan eene Redenvoering van *Servius Sulpicius Rufus, den Baas der Rechtsgeleerden.*

DAVID MILLIUS, Prof. in de Oosterfche Taalen, word Rector den 26. Maart 1725. Die waardigheid nederleggende houd hy eene redenvoering, *van de fabelen der Oosterfche Volkeren, en met wat toeleg en vrucht dit soort van schrijven en spreken in gebruik gekomen zy.*

FRIDERICUS ADOLPH LAMPE, Prof. in de H. Godgeleertheid, tot Rector aangestelt den 25. Maart 1726. Afgaande hield hy eene Redevoering, *over 's Wapen der Utrechtse Academie.*

JOHANNES ENS, Prof. in de H. Godgeleertheid, tot Rector verklaart den 31. Maart 1727. Hield by 't afgaan eene Redevoering, *van de Hooge Schoole, die alle anderen te boven gaat.*

CHRISTIANUS BERNARDUS ALBINUS, Prof. in de Geneeskunst, wort Rector den 18. Maart 1728. Afgaande doet eene redevoering *van de Ziekten der Geneeskunst.*

PETRUS VAN MUSSCHENBROEK, Prof. in de Philosophie en Wiskunst, word Rector den 28. Maart 1729. Deedt by 't afgaan eene redevoering, van de wijze om *Natuurkundige beproevingen te doen.*

JACOBUS ODE, ordinair Prof. in de Philosophie en Extraordinair in de Godgeleertheid, Rector geworden den 27. Maart 1730. Afgaande houdt eene redevoering, over de *natuurlijke Philosophie van Job en zijne Vrinden, ja van God zelfs, met eenige waarnemingen opgeheldert.*

JOHANNES VAN DEN HONERT, Prof. in de H. Godgeleertheid, word Rector den 2. April 1731. By 't afleggen van 't Rectorschap, doet hy eene redevoering van de *Kerkelyke Geschiedenissen, zeer nodig voor een Godgeleerden; waar mede hy teffens het beroep van Professor in de Kerkelyke Historie aanvaarde.*

JOHANNES OOSTERDYK SCHACHT, Prof. in de Geneeskunde, Rector geworden den 31. Maart 1732. Afgaande houd hy eene redevoering, aan wien hy den tytel gaf: *De Ziekte het geneesmiddel, of van de kracht der Ziekten in 't geneesen van andere Ziekten.*

HIERONYMUS VAN ALPHEN, Prof. in de H. Godgeleertheid, tentweddemale Rector, den 23. Maart 1732. Hield afgaande eene redenvoering, van den *Driëntgen God, den Oppersten Veldheer van 't heirleger Israëls.*

JACOBUS VOORDA, Prof. in 't Roomsche Recht, Rector geworden den 29. Maart 1734. Deedt zyne redevoering by 't afgaan, ten voordeele van de *Decretale brieven der Roomsche Pausen.*

ARNOLDUS DRAKENBORCH, Prof. in de Historie en Welsprekentheid, andermaal Rector verkoren den 28. Maart 1735. Het Rectoraat nederleggende, hielt hy eene plechtige redevoering, op den dag van 't hondertjarige Jubelfeest der Akademie, volgens het goedgevinden der Heeren Burgemeesteren en Vroedschap over den *hondertjarigen Geboortedag der Academie.*

PETRUS WESSELING, Prof. in de Historien, Welsprekentheid, en Griekse Taalen, tot Rector verklaart den 27. Maart 1736. Deed afgaande eene Redenvoering van den *toestand van het Gemeenebest, onder de Regeering van Constantijn den Grooten.*

ALBERTUS VOGET, Prof. in de H. Godgeleertheid, tot Rector verklaart den 18. Maart 1737. Hield afgaande eene redenvoering, over het *gesichte van Nebucaadnesar, afbeeldende de wijc uitgestrekte Koninkrijken der Aarde, en het dat alles te bovengaande Koninkrijk van Christus.*

WILHELMUS VAN IRHOVEN, Prof. in de H. Godgeleertheid, tot Rector verklaart den 24. Maart 1738. Deed by het afgaan eene redenvoering, van de *nodzakelijkheid, dat een Godgeleerde in de Taalen, Oudheden, Geschiedkunde, wysbegeerte, enz. geoeffent moet zijn.*

JOSEPHUS SERRURIER, Prof. in de Geneeskunde, Kruidkunde, Wysbegeerte en Wiskunde, ten dertemaal tot Rector verkoren den 19. Maart 1739. Doet by het nederleggen deezer waardigheid eene Redenvoering, van de *Geneeskunde, door de vereeniging der Rede met de Bewinding ontfloren en bevordert.*

ABRAHAM WIELING; Prof. in 't Burgerlyke en Leenrecht, tot Rector verheven den 18. Maart 1740. Afgaande doet hy eene redenvoering, van de *Pragmatique Sanctie van Keyser Karel de VI. Hoogl. Gedacht.*

CHRISTIAAN BERNARDUS ALBINUS, Prof. in de Genees- Ontleed- en Heelkunde, als ook in de Beoeffening der Geneeskunde, ten tweedemaal tot Rector verklaart den 27. Maart 1741. Hield afgaande eene Redevoering, van *den Mensch in zijn bestaan na Ziel en Lichaam, en de onderlinge betrekking van die beide.*

DAVID MILL, Prof. in de H. Godgeleertheid, byzonder in de Verklarende Godgeleertheid, als ook in de Oostersche Taalen en Joodsche Oudheden, tot Rector ten tweedemaal verheven, den 9. April 1742. Afgaande, deed hy eene Redenvoering van de *noodwendige Vereeniging der Godvruchtigheid, met tene bondige Kennis en Beetenfchap.*

JACOBUS ODE, Prof. in de Wysbegeerte, Proefnemende Natuurkunde, Wiskunde en Sterrekunde, tot Rector andermaal verklaart den 24. Maart 1743. Doet by het atgaan van het Rectoraat eene Redevoering van de *hedendaagsche Vordering in de Natuurkunde door Waarnemingen.*

JOHANNES HORTHEMELS, Prof. in de Wysbegeerte, tot Rector verklaart den 23. Maart 1744. Afgaande doet eene Redenvoering, van het *onfcheidbaar Verband der Zedelijke Godsregeering, en der verplichting van de redelijke fchepselen daar aan, uit hoofde van het ongetwyffeld aanweezen eener Opperste Godheid.*

GYSBERTUS MATTHEUS ELSNERUS, Prof. in de H. Godgeleertheid, tot Rector verklaart den 22. Maart 1745. Hield afgaande eene Redenvoering, van het *Huwelijk tusschen Christus en de Kerke door geene Ongevallen ooit te verbreken.*

FRANCISCUS BURMANNUS, Prof. in de H. Godgeleertheid, tot Rector verklaart den 28. Maart 1746. Doet by het atgaan, eene Redenvoering van de *rechte wijze van Godt te kennen en te dienen.*

EVERHARDUS JACOBUS VAN WACHENDORFF, Prof. in de Genees- Kruid- en Scheykunde, tot Rector verkoren den 20. Maart 1747. Hield afgaande eene Redenvoering, van de *uitnemendheid van een Genees-Heer, die in de Scheykunde ervaren is.*

FREDRIK GODFRIED HOUK, Prof. in het Burgerlyke Recht, tot Rector verheven den 28. Maart 1748. Hield afgaande eene Redenvoering, welke 's *beste gevoelen is van de stoffe des tweeden Capituls van de L. Aquilia.*

PETRUS WESSELING, Prof. in het openbare Roomich-Keyserlyke en Natuurlyke Recht, als ook in de Geschiedenissen, Welsprekenheid en Grieksche Taal, tot Rector verkoren ten tweedenmaal den 26. Maart 1749. Afgaande doet hy eene Redenvoering, dat een *braaf Burger, tussens noodzakelyk een goed en eerlyk Man zy.*

JOHAN FREDRIK REITZ, Prof. in de Geschiedenissen en Welsprekenheid, tot Rector verklaart den 19. Maart 1750. Hield afgaande eene Redenvoering, van de *Goed- en Afkeurders der Boeken.*

JACOBUS GISBERTUS WOERTMAN, Prof. in de Genees- Ontleed- en Heelkunde, tot Rector verheven den 29. Maart 1751. Hield afgaande eene Redenvoering, van de *Zitplaats der Ziele in, of hare naaste betrekking tot een deel van het menschelijke Lichaam.*

JOHANNES OOSTERDYK SCHACHT, Prof. in de Geneeskunde, derzelver Beginzelen, en Beoeffening; ten tweedemaal tot Rector verklaart den 20. Maart 1752. Doet afgaande eene Redenvoering, daar in hy aantoonde, dat de Genees-Heeren hunne byfondere kennis van Halpmiddelen, niet moeten geheim houden.

SEBALDUS RAVIUS, Prof. in de Oosterfche Taalen, tot Rector verkooren den 26. Maart 1753. Hield afgaande eene Redenvoering, over den Oorfprong, Voortgang, en de beleselen van de bezijting der Oosterfche Taalen.

JACOBUS VOORDA, Prof. in het Burgerlyke en Hedendaagfche Recht, tot Rector verklaart ten tweedemaal den 25. Maart 1754. Hield afgaande eene Redenvoering, over het Wetboek van Justitiaan

JOHAN DAVID HAHN, Prof. in de Wysbegeerte, en Proefnemende Natuur- en Sterrekunde, tot Rector aangestelt den 20. Maart 1755. Hield afgaande eene Redenvoering, over de Redener-Kunde, allen Weetenfchappen eigen.

ALBERTUS VOGET, Prof. in de H. Godgeleertheid, tot Rector andermaal verklaart den 25. Maart 1756. By 't afgaan van die waardigheid, doet hy eene Redenvoering, van het waare Tegenbeeld van de Vry-Steden, oudtyds in Canaan verordent

CHRISTIAAN HENRIK TROTZ, Prof. in het Burgerlyke- Leen- en Openbaar Nederlands Recht, tot Rector verklaart den 24. Maart 1757. Afgaande hield hy eene Redenvoering, over het Vaderlandsche Leen-Recht, zoo als zulks vooraf in het Zuiphenfche plaats heeft

JOHANNES CASTILIONÆUS, Prof. in de Wysbegeerte en Wiskunde, tot Rector aangestelt den 3. April 1758. Doet afgaande eene Redenvoering, over het waare Oogmerk van, en Kenfe in de Kunften en Weetenfchappen.

GUILJELMUS VAN IRHOVEN, Prof. in de H. Godgeleertheid, en Kerkeleyke Gefchiedeniffen, ten tweedemaal tot Rector Magnificus verkooren den 26. Maart 1759.

Ten dienfte der Hooge School, is ook aangelegt eene *Hortus Medicus*, eene *Anatomie*, *Observatorium*, *Bibliotheek*, en *Ry- en Schermfchool*. De *Academie-Thuyn*, vind men tegenwoordig aan het eynde der nieuwe Graff, by St. Servaas Hek. Zy is met veel foorten van in- en uitlandfch Gewas beplant, en met een Winterhuys, Kagchels en Broeybakken, om dezelve te doen voortkomen en te onderhouden, voorzien.

De *Anatomie* of ontleedplaats, staat aan 't eynde van de lange Nieuwfftraat, agter deefe Academie Thuyn. Hier is ook een bekwaam Stookhuys, en men doet daar de nodige Natuurkundige proeven. Op eene der bovenvertrekken, ziet men geplaaft de *Tempel Salomons*, door den Professor *David Mill*, ten dienften der Studenten.

denten in de H. Oudheden, van hout opgemaakt, en door desselfs Weduwe aan de Stads overgegeeven, voor een vereering van twee hondert Ducaten. THEATRUM ACADEMICUM. leest men boven de ingang van deese Ontleedplaats, met *goude letters*.

Het *Observatorium*, geschikt tot het doen der Sterrekundige Waarnemingen, staat aan her Westen der Stads wal, op den Smee-toorn. Op het bovenplat met leuning en omzet ziet men in het midden een achtkant verheven koepeltje, rondom met glazen.

De *Bibliotheek* der Stad, welke ook ten gebruyk der Academie geschikt is, staat in een gebouw, weleer het Choor van de St. Jans Kerke, en 't getal en hoedanigheid der Boeken is zeer aanzienlijk. Verscheide geschreven en gedrukte Boeken, zijn hier na de Hervorming uit de Kloosters by een gebragt, waar onder die van 't Karthuysers Klooster aan de Vecht, uitmunten. De Heer Everhard van de Pol in 't Jaar 1702, en meer andere, hebben daar tot gemeen gebruyk haar Boeken aan gemaakt.

De *Ry-school* in 't Jaar 1705, ten dienste der Studenten en anderen, welke zig te Utrecht ophouden, is in een oud Blokhuis, *Schaffenburg* genaamt, by 't Vreeburg aan de Stads Wal aangelegt, en werd door een *Piqueur* of Ry-Meester, die wel voorzien is van de vereyschte Paarden, waargenomen. De *Schermschool*, is te zien in het Stads Ammunitie-huis by de Ganssenmarkt, en zoo wel tot dienst der Studenten aangelegt, als de Ry-school en de Maliebaan.

De kosten tot onderhoud der Hooge Schoole, worden meeren-deels door de Stad gedragen, en dan ook gevonden uit de inkomsten der gemeene Vrouwen Kloosters en der Broederschappen, welke by de verdeeling der Geestelyke Goederen, onder de Loden van den Staat, aan de Stad werden afgeslaan. De twee Regeerende Burgermeesteren en achtien Vroedschappen, zijn tot bezorging der zaaken, de Academie betreffende. By ieder *Examen* en *Promotie* werden twee Gemachtigden uit de Vroedschap, door den eersten Burgermeester gecommiteerd, en zijn dezelve dus aan te merken als Curatoren der Hooge Schoole. Zy stellen echter de Professoren niet aan, maar dragenze alleen voor aan de Wethouderschap der Stad, die dezelve eygentlijk aansteld, en dus allenthalven over de

Hooge Schoole, het Opperbestier aan zig behoudt. Men rekent thans het lichaam deeser Hooge Schoole, op een getal van driehondert en dertig Perfoonen, zoo Hoog-Leeraars, Studenten, en Bedienden, en bestaat de Academische *Senaat* uit alle de Professoren, waar van den Rector Magnificus het hoofd is, en de eerste Secretaris der Stad, Secretaris van de Hooge Schoole. Alleenlijk heeft de Senaat hier geene Jurisdic tie, zoo als elders; maar de Hooge-School staat geheellyk onder die van de Stadt: Ook komen de Voorrechten deeser Utrechtsche Academie, in 't algemeen, overeen met die van andere Hooge-Schoolen. Het Wapen, dat deese Hooge-Schoole is toegevoegd, en op hare Zegels gebruikt word, is eene Zon, hare stralen uitschietende, met dit Omschrift: SOL JUSTITIÆ ILLUSTRAT NOS, dat is, *Zon der Gerechtigheid, verlicht ons.*

Verscheyde byzondere Perfoonen, hebben ter bevordering der Studien, hier ook goede Geldsommen toegemaakt. De Heer *Johan Lucas van Frankendale*, ghuuwd met Vrouwe *Joanna Pels*, maakte den 8 Juny des Jaars 1642, dertigduysent guldens ten behoeve van eenige Jongelingen, welke in de Theologie wilden Studeeren; stellende tot Executeurs van zijn Testament, in opzicht van dit Legaat, de twee eerste Professoren in de Theologie te Utrecht, en twee van zijne en zijner Huysvrouwe naaste Maagschap. Ten deesen eynde, heeft *Petrus van Maastricht*, Doctor en Professor in de Theologie te Utrecht vierentwintigduysent guldens gelegateerd, onder bestiering van twee Professoren en twee Predikanten. Ook maakte Juffrouw *Everwijn* te Arnhem twintigduysent guldens, tot ondersteuning der Zevenbergsche en Hongarische Studenten, die te Utrecht zouden komen Studeeren. Ten behoeve dezer Hongarische Studenten, worden ook van Staaten en van Stadswegen, en door andere byzondere Perfoonen, jaarlijks merkelyke Giften gedaan. De Heer *Jan David van den Enden*, Raad in de Vroedschap der Stad, maakte by uiterste Wille van den 28. February 1735, dertigduysent guldens tot ondersteuning van Studenten in de Theologie. Over deese Maaking staat het bewind aan den Oudsten Professor in de Rechten, en den Oudsten Predikant. Eyndelyk heeft den Oud-Burgermeester *Johan Breyer*, zyne gantsche nalatenschap, in 't Jaar

't Jaar 1748; ten zelven eynde geschikt, staande de Bestiering daar van onder alle de Professoren in Theologie.

Het *Latijnsche School* der Stad, staat op de nieuwe Graft, en is in het Klooster van St. Hieronymus, waar na zy de naam van *Hieronymus-School* heeft gekregen. Het Klooster gebouw dient gedeeltelijk, tot een woning voor den Rector. De School is tegenwoordig in vyf Classen verdeeld, die door een Rector, een Con-Rector, en drie Præceptoren worden waargenomen. Tweemaal 's Jaars, worden de Leerlingen in deese Schoolen onderzocht, ten overstaan der Scholarchen, en na verdiensten, 't zy met of zonder Prysén, bevordert. De Redenvoeringen van de zulken, die bekwaam verklaart worden, om tot de Hooge Schoole over te gaan, en de uitdeeling der Prijzen, geschied met veel plegtigheid, en onder een groote toevloed van Aanschouweren, in de St. Pieters Kerke. Behalven deese Latijnsche School, zijn 'er in Utrecht, nog vier gemeene Stads Schoolen, en twee Schoolen van de Gereformeerde Diaconie. Daar zijn ook nog Fransche en meer andere mindere Schoolen, dog hoe veel in 't getal kunnen wy niet na waarheid opgeven.

Het getal der Huysen, kan men in de Steeden der Republyk wel niet zeker melden; dog voornaame Rekenaars, houden 't daar voor, dat 'er nu terwijl wy dit schrijven, in deese Stad Utrecht binnen hare Muuren, 7000 Huysgezinnen zijn; in de Vrijheid omtrent 1500, en aldus te zamen 8500, welke dan tegen 42000 Menschen te zamen (vijf voor een Huysgezin gerekent,) mogen getelt worden, dat hare Inwooners zijn. De Inboorlingen deser Stad en Provincie hebben, in aart en zeden, veel, overeenkomst, met de Gelderschen en Hollanders, en wel te meer na dat zy of aan Gelderland, of Holland naast grensen.

De Kerken deeser Stad, van de Gereformeerde Nederduytsche Gemeente, zijn zeven, met een Fransche en een Engelsche, te zamen negen. Behalven deese, zijn 'er ook eene Lutersche, eene Remonstrantsche, eene Doopsgezinde en veertien van de Roomschen; van welke laatste wy niet byzonders willen aantekenen, dan alleen hier ter plaats, dat de Lutersche Kerk staat in de Rodenburgerstraat, op de plaats, daar het Klooster der Urselinen eertijds plagt

te staan, of anders genaamt, dat van de Elfduyfent Maagden. Het Erf waar op zy gebouwt is, is de Lutersche door de Regeering geschonken, de Remonstrantsche Kerk staat in de Rietsteeg, by de Wittevrouwen Poort, en die der Doopsgezinden in de Juffrouwen Straat, by de Geerten Kerk. Zy worden yder door twee Predikanten bedient. De Roomsche hebben 'er in de Stad twaalf, en eene buyten de Wittevrouwen-Poort, en eene buyten de Waard Poort. In de Stad zijn 'er thans twee die door Dominicanen, eene die door een Augustijn, twee die door ongeordende of Wereldsche Priesters, en vijf, die door zogenaamde Jansenisten bedient worden. In de Kerk buyten de Wittenvrouwen-Poort, word den dienst door een geordend Priester, en in die buyten de Waard-poort, door eene der zoogenaamde Jansenisten waargenomen.

In den eersten, komt ons nu voor de DOMKERK, voortijdsaan den H. Martinus toegewijd, en munt uit onder de voornaamste Gebouwen der Stad. Allereerst wil men dat zy gesticht is door Bisschop *Willebrordus*, op het Fundamant van eene Kerk, welke door *Dagobert*, Eerste Koning der Franken, aangelegt, en door de ongelooovige Vriesen, verwoest was. Dus was zy omtrent de achste eeuw in wesen; dog wierd in den beginne van de Elfde, door Bisschop *Adelbold* herbouwt, gelijk naderhand, na dat zy door brand, storm, en andere rampen, swaarlijk was beschadigt geworden, meermaals geschied is. In 't Jaar 1321, begon men dien swaaren, hooge en prachtigen Domstoorente bouwen, welke zeltig jaaren daar na voltrokken werd, en dus in 't Jaar 1381. De Kerk heeft hare aanzienlijke gedaante tot in 't Jaar 1674. behouden, wanneer een schrik- en vreesselijk Onweër, dat den 16. Augustus opstak, het gantsche Lichaam der Kerke, tusschen den Tooren en het Kruysgebouw, deed ter neder storten, werdende alle de fraaye geschilderde Kerkglazen, insgelijks te morselen geslagen. Het gemelde Kruyswerk, dat nog staan bleef, wierd ook zeer beschadigt, en de puynhoopen op eenige groote brokken na, weg-geruynd zijnde, is de plaats waar op het Onweër gevallen was, zedert met eenen laager Muur omringd gebleven. De Kruyspanden en het Choor, gebruykt men na dien tijd tot den Openbaren Godsdienst.

In deese Domkerke, zag men oudtijds, de Begraafplaatsen van de

de meeste Biffchoppen van het Utrechtsche Bifdom, als mede eenige Keyzers des Duytschen Rijks; onder anderen zijn de Ingewanden van Keyzer Conradus den II. en het Lijk van Keyzer Henricus de V., in deefe Kerke begraven. Men ziet daar tegenwoordig op het Choor, de uitmuntende Graf Tombe van den Lt. Admiraal Willem Jofeph, Baron van Gent, gefneuveld op den 7. Juny 1672, in den Zeeflag tegen de Fransche en Engelsche Vlooten. De Tombe van de Hoog Welgeboren Heer Nellefteyn, aan de zuydzijde van de Academie is niet minder de betrachting van een ieder waardig. Ook de Capelle, waar in de Gravinne geboren Falkenstein, Weduwe van den Grave van Solms, bygezet is; dat van den Heere Burgermeester B. W. Ploos van Amftel, en daar nevens nog eene andere voor diversche Familien. Voorts, de Begraafplaats van C. S. van Stoutenburg, laatste Kerkvoogt van Utrecht, alwaar dien Biffchop in Steen, met welke men goud en zilver kan beproeven, legt uitgehouwen. Ik fwijge van de Gedenk-Zarken, als byna in geene deefter Vereenigde Nederlanden, 't zy in groote, zoo wel als in konft van Beeldhouwery, gezien worden; en welke voor het afgestorven deel van veele Deugtrijke Zielen, aldaar tot een' *Memento Mori* gelegd zijn, om daar onder tot den Jongften dage te mogen rusten.

Deefe nog als oudtijds genoemde Domkerk, (of fchoon maar in het Kruyswerk en Choor bestaat,) is byzonder wel gefchikt voor 't Gehoor en Oeffening van den openbaren Godsdienst. De Predikftoel en de Gestoeltens voor Hooge en Mindere Staats-Perfoonen, Zitbanken, en stoelen zijn zodanig daar in gereguleert, dat mogelijk in geene Kerk deefter Provincie zoo bekwaam zal gevonden worden. Daar hangen zes fwaare kopere Kroonen in, om de Gemeente met Kaarslicht, by winter avond, onder den Openbaren Godsdienst te lichten, door groote en machtige Beurfen, de Kerke ten gebruyk gefchonken. Veertien Colommen onderschragen dit Godshuys, in zijn zeer hoog Gewelf, en eene meenigte anderen ziet men in de Muuren, (dog maar als halve) tot cieraat en versterking, zoo als van buyten de meenigte fware Dommers doen, vasthouden. Zy zijn van eene byzonder Uitvinding, maar geene na eene der vijf zoogenaamde Bouwordens opgetrokken; echter

verdient hunne cierlijkheid, van den Aanfchouwer geadmireert te worden. In deefe Kerk ziet men geene Glafen befchildert, maar alleen bemerkte men, dat zulks oudtijds zoo geweest zy. Wat aangaat de Wapen-Schilden, men ziet 'er 127 hangen, waar onder zeer veele van Adelijke Familien zijn. De lengte van dit alom vermaarde Godshuys, is lang van de voet van den Dom, tot aan het eynde van het Choor 107, en breed 54 treden; dog in het Kruys wat meer.

Aan deefe Kerke is vastgemuurt de Confistorie zoo als aan alle Kerken, een zeer en aanzienlijk vertrek; geciert met een Schilder-Stuk door den beroemden Konft-Schilder *D. V. Lent* 1758. verbeeldende Moſes op den Berg Sinai, daar hy de Wet der Tien Woorden ontfangt, in 't graauw gefchildert: Een Stuk niet alleen de Confistorie dienende, maar daar beneven de befchouwing van een ieder waardig, om Gods H. Geboden altijd te betrachten, en nimmer te vergeten.

De Testamentaire difpofitien, bestaande in Legaten, Donatien, enz. zijn te Utrecht zedert de Hervorming zeer Gedenk- en Lofwaerdig, en wel inzonderheid van de tijden der oprechting van de Diaconie. Tot het Jaar 1699. ingefloten bedroeg de Ontfangft van veele Liefdadige Perfoonen.

f 171909 — 15 — 0

Nog daar na tot 1758. ingefloten.

f 259733 — 9 — 8

Summa totalis f 431643 — 4 — 8

In de Dom-Kerk word des Zondags het geheele jaar door, driemaal gepredikt, des Zomers morgens ten half zeven, negen, en des namiddags ten half twee uren; dog des Winters word de morgenbeurt verandert in des avonds ten half vijf uren; Woensdag, winter en Zomer altijd ten half vijf. Ook word nog des Winters, des Vrydags ayond ordinair gepredikt. Nog werd 'er ook alle Jaar eenmaal ter gedachtenis van de Begraaffenis J. C. een Predicatie gedaan des Vrydags voor Paasschen. Catechifation worden daar in niet gehouden, maar nevens de Domstooren is een Capel of Vertrek daar des Maandags door een Professor word gecatechifeert

chifeert. De overige die daar in nog gedaan worden, geschieden beurtelings door de Predicanten.

Nu komen wy tot de Beschrijving van het Orgel, en hebben dat bevonden gedisponeert te zijn:

GROOT-MANUAAL.	BOVEN-MANUAAL.	RUG-POSITIE.	PEDAAL.
Prestant 16 Voet. Octaaf 4 V. Super Octaaf 4 V. Quinta 3 V. Mixtuur.	Prestant 8 Voet. Octaaf 4 V. Holpyp 8 V. Fluyt 4 V. Gemshoorn 2 V. Flagolet 1 V. Tertian. Voxhumana. Trompet 8 V.	Prestant 8 Voet. Octaaf 4 V. Super Octaaf 2 V. Quintadeen 8 V. Fluyt 2 V. Sexquialter. Mixtuur. Scharp. Toefijn 8 V.	Tromp. 8 V. Toefijn.
't Clavier begint onder met F, dus manqueert C. C. D. D. E. F. G. in de onderste Octaaf; maar boven gaat het tot C.	't Clavier begint onder met C, dog kort Clavier, en boven gaat het maar tot A.	't Clavier begint met F onder, gelijk in 't groot Manuaal, maar boven gaat het tot C.	Het Pedaal is aan het groot Manuaal aangehangen, en begint met F. onder, en is twee Octaaven.

Dit Orgel, waar van men de Schilderstukken van wegens de hoogte, en ouderdom niet onderscheydentlijk meer kan bekennen, en geen Jaartal daar aan vinden, nog minder wat Meester dat het gemaakt heeft, houde ik ten minsten twee hondert Jaaren Oud te zijn. Hangt ten Noorden zeer hoog, in het Kruyswerk; dog indien het zelve boven de Predikstoel geplaatst waar, 't is zeker dat het zijn geluyd veel meer na het Choor, en rondom zoude verspreyden, en de Kerk meer Cieraat veroorzaken.

De Organisten, die te gelijk het Klokkenspel op den Dom waarnemen, zijn geweest

Valbeek, overleden in 't Jaar 1706.
 Han de Vader van de volgende gesuccedeeert
 door Jacobus Han. 1723.
 Jan Han. 1733.
 ten Hengel, van het Orgel van de Buurkerk afgevallen, en aanstonds overleden, den 18. Octob. 1737.
 D J. P. A.

J. P. A. Fischer, aangestelt den 18. November des zelve Jaars, welke die Plaats nog met Lof, zoo in konst als in yver op een Tractement van f 900 - 0 - 0. bekleed.

Laat ons nu het merkwaardige van dien swaaren, hoogen, en prachtigen Doms-Tooren beschryven. Hy komt voor eerst uit zijn Fundament geresen, twee en zeventig voet Rijnlands, op zijne vlakke zijden breed, en hoog tot aan den top van St. Martinus 354 dier voeten. Hy is van onderen tot boven geheel van steen opgemerzeld, en heeft drie met Balluster omzette Transen, of Ommegangen. Een laag Kap dekt deesen Tooren van boven, en of schoon dezelve van beneden wat laag schijnt, echter mag men wel denken dat die meer dan vyftig voeten hoog is. Deesen Tooren is voorzien van zeer swaare Luy-Klokken, en hangen 'er zeven by malkander, waar van men zegt, dat de grootste genaamt

St. Salvator, swaar is 18000. pond.

St. Maria Magdalena 14000 pond.

St. Martinus 10000 pond.

St. Michiel 10000 pond.

St. Jan Baptist 8000 pond.

St. Maria 8000 pond.

St. Antonia 3000 pond. Dus te zamen 71000 pond.

Waarschijnlijk zijn deese Klokken, zoo niet alle, evenwel eenige daar van, na de gewoonte der oude Roomsche tijden, gedoopt. *Van het Doopen der Klokken zie daar van breeder in de Verhandeling van het Klokkenspel, door J. P. A. Fischer, Klokke- en Organist van den Dom en Kerke te Utrecht. Gedrukt by Willem Kroon, 1738.*

Boven deese swaare Luy-Klokken, hangt tusschen de tweede en derde Trans een swaar, dog niet min aangenaam Klokken-spel, op welke driemaal ter Week, door den Campanist konstig gespeelt werd. Wy zullen den Leefer van dit Klokken-spel mede een Beschrijving geven. Dit Klokken-spel in den Dom, zoo als men dat heden ziet, is zoo oud niet, als veele wel meenen; ten minsten zoo oud niet, als dat van het Stadhuys, en van de Nicolai-Tooren, als blijkt uit een Opschrift, op een
Py-

Pylaar by de Ton, welk aldus luyd, *Willem Sprakel. Fecit. 1670.*
 En op 't Huysje onder de Klokken staat; *R. Tinthof Cameraar*
 1666. Zoo dat na alle apparentie 't zelve met een nieuwe Ton,
 en verdere toebehoren te dier tijd voorzien is; blijkende zulks te
 meer, uit de Opschriften van eenige Klokken, die door *F. He-*
mona daar by gegoten zijn. Althans schijnt 'er op den Dom in 't
 Jaar 1487. nog geen Klokken spel geweest te zijn, of den Orga-
 nist moet te gelijk geen Campanist zijn geweest, gelijk af te ne-
 men is uit een Graffschrift, in de Gaandery van de Academie, al-
 waar men leest: *In 't Jaar ons Heeren MCCCCLXXXVII. op*
Sinte Egidius avont, sterf blijnde Jannes Organiste deeser Ker-
ken. De Ton tot dit Klokken spel heeft 125 Maaten, namelijk,
 voor 't heele uur 75, voor 't half uur 40, en voor elk kwartier
 met de Voorlagen 5 Maaten. Dezelve is van yfere Staven, die
 zeer wel naalt malkanderen liggen, zoo dat het schijnt, als ofze
 gegoten was. Alle de Klokken in de twee bovenste Octaven heb-
 ben twee Hamers, by gevolg elke Toon twee gaten op de Ton.
 Van de onderste Octaaf, hebben de volgende Letters maar eene
 Hamer, als de C.D.E.F.F.*G.*Bb., als ook de Contra H.A.G.
 dewelke Luyklokken zijnde, echter gaten op de Ton hebben. Elke
 Hamer kan in de tusschenwijtte van eene Maat, niet meer als twee-
 maal slaan. De geheele Ton heeft 8250 Gaaten.

Nevens de Dom en aan zijn Kerk, ziet men eên Oud en aan-
 zienlijk Gebouw, genaamt het *Bisschops Hof*, daar in voorleden
 tijden de Bisschoppen, en naderhand de Stadhouders hunnen in-
 trek namen. Het wierd door de Staaten, ten tijde van Prins Wil-
 lem de III, aan de Weduwe Gravinne van Solms ter bewoninge
 gegeven, en naderhand aan de Gravinne van Altenburg in 't Jaar
 1707. verkocht; na wier dood, dat door koop weder eygen ge-
 worden is, Jr. Johan Daniel d'Ablaing, Vrijheer van Giessen-
 burg, die het nog bewoondt.

Aan de Oostzijde agter de Domkerk, staat niet verre van de nieu-
 we graft, meereendeels in hoog geboomte, de St. PIETERS-
 KERK. Zy is een oud Gesticht door *Bisschop Bernulphus*, al van
 de Elfde Eeuw. Hy zelf is in deefse Kerk begraven, en men heeft
 'er zijn Graf nog gezien, in 't Jaar 1675. In 't voorgaande jaar,

de Kerk door Storm en Onweër van Donder en Blixem, zeer swaar beschadigt, en van hare twee Toorentjes beroofd, zoo moest men by die gelegenheid zijn Graf ruymen, waar in te dier tijd nog de *Staf* des Bisschops, een *Ring*, en een *Beker* zijn gevonden. De Kerk, die met een Koepeltoorentje pronkt, waar in eene Klok hangt, word gebruykt van de Walsche Gemeente, welke twee Predicanten hebben die haar bedient. Driemaal ter Week werd daar in gepredikt, namentlyk tweemaal des Zondags voor- en namiddag, en nog eens des donderdags namiddags ten vijf uren. De Catechisatie worden gedaan tweemaal ter Week, des Zondags namiddag ten vier uren, en des Dingdags in de Week. Het Predicanten Tractement is 1300 Guldens; *dog den Oudsten Predicant heeft nog 300 gulden meer, of anders vrye Wooning.*

Deese Kerk is 88 treden lang, en 34 breed in 't kruys, waar van 20 tot de lengte van het Choor afgaan.

De Wapens alhier ten toon gehangen bestaan in een getal van 76, waar van een groot getal Adelyken zijn. De Predikstoel en die van den Kerkenraad, en der Gemeente, is hier wel geschikt en gereguleert, zoo voor den Predicant, als voor de Gemeente, om te spreken en te hooren.

Schilderstukken in de Glazen, ziet men hier zeer weinig; dan alleen de geene die boven in 't verwulft, en mogelijk van het Capittel afkomstig zijn. Dog niemant wegens de Schilderkonst eenige aandacht waardig, om daar by stil te staan. Maar men ziet beneden verscheyden groote Grafkelders, met fraaye uitgehouwen Zarken gedekt, zoo na de oude konst der Beeldhouwery, dat men zig daar over moet verwonderen, en nog meer over desselfs grootheid. In deese Pieters-Kerk staan tien Colommen, die het Godshuys onderschragen, dog zijn niet na eenige Bouworden geschikt.

Het Orgel, gemaakt in het Jaar 1729. door den vermaarden *Mr. Wichleben*, is een Fraay Stuk van *Resonantie*; dog is met geen Kas bekleed, maar men ziet daar boven op de Koning David met de Harp afgebeeld, en een weinig lager, twee zittende Jongelingen als blasende de Basuyn, en lager nevens en boven het *Positif* twee Kindertjes, als Engelen afgebeeld, welke zig over het geluid schijnen te vervrolijken.

Zie hier de Beschryving van dat Orgel, zoo als wy het bevonden hebben, gedifponeert te zijn:

Het heeft twee Clavieren en een Pedaal, dat aangehangen is aan het Manuaal; als mede een Koppeling, die gehalveert is, en een Tramblant.

De Registers van het Manuaal of Boven-Clavier zijn als volgt:

Prestant	8 Voet.	Quintadeen	8 Voet.
Oëtaaf	4.	Bordon	16 V. gehalveert.
Oëtaaf	2.	Trompet	8 V. gehalveert.
Fluyt	4.	Quint	3 V.
Nasaat	2.		
Scharp	.		
Sexquialter	.		
Mixtuur.	.		

Rug-Positif.

Prestant.	4 Voet.	Fluyt	4 Voet.
Oëtaaf.	2.	Quint.	1 en een half.
Holpyp	8.	Gemshoorn.	.
Half-Trompet	8.	Cornet.	.
Half-prestant.	8.		

Organisten.

Van het Jaar 1730. tot 1744. *Pieter Bellanger* Opgevolgt door *David van Monsjou*, op een Tractement van f120 - - - welke nog heden dit Orgel konstig tracteert.

Op deefe volgt de St. JANS KERK, zijnde een tamelijk groot Gebouw, staande op een zeer wijtuiggestrekt Pleyn, *Jans Kerkhof* genaamt, dat met veele Reyen hooge Lindebomen beplant, eene der bevalligste Wandelplaatfen van geheel Utrecht is. Omtrent de tijd dat *Bisfchop Bernulphus* de *Pieters Kerk* liet Bouwen, heeft hy ook deefe geficht. Brand heeft haar meer dan eens verteert, dog is geduurig weder herbouwt geworden. Daar zijn nog veele te-

kenen van Oudheid aan te vinden, dog de Voorgevel is meer dan eens vernieuwd. Thans ziet men nog het Jaar van 1682. in dezelve, ten bewijs, dat dit de laatste vernieuwing geweest is. Het Choor steekt zeer hoog boven de Kerk uit. Een Coupel Toorentje met eene Klok, daar pronkt de Kerk mede van boven, en in het Choor beneden, met de Stads Bibliotheek, welke ten gebruyk der Hooge Schoole geschikt is. 't Getal en de Hoedanigheid der Boeken zijn zeer aanzienlijk. Men vind 'er zeer veele Oude geschreven en gedrukte Boeken, die na de Hervorming uit de Kloosters, van hier en van daar by een gebragt zijn; inzonderheid munten de Boeken van het Carthuysen Klooster aan de Vecht, daar in uit. Andere hebben ook hunne Bockerijen daar aan gemaakt, zoo als onder anderen in 't Jaar 1602. de Heer Everard van de Poll, (als reeds gezegt is) zyne Boeken ten gemeenen gebruyk schikte. Men ziet daar ook eenige geschilderde Afbeeldzels van vermaarde Mannen, en Borst-stukken van Professoren, door Crescant gebootzeerd. Tweemaal ter Week staat deese Boekerye voor brave Liedn open, namelijk des Woensdags en Zaterdags na de middag, om zig daar in te verlustigen. Gewoonlijk is den Oudsten Professor in de Talen en Welsprektheid *Bibliothecaris*, en heeft een Boekery-Bewaarder onder zig. Men teld de Boeken op ruym 8000 in alle Faculteyten en Taalen.

In deese Kerk hangen 150 Wapenborden, waar van 'er veele van Adelijke Familien zijn.

Zy is voor 't gehoor zeer wel geschikt, zijnde de Zirplaatfen ook zoo geregleert, dat niemant dit beter kan uitvinden. Predikstoel, en die van den Kerkenraad, hebben alle wenschelijke hoedanigheden. De Leden van de Regeering versamelen in deese Kerk zeer veel. Men ziet hier ook groote Grafzarken, welke te kennen geven dat daar onder Kelders zijn voor Familien der Grooten en aanzienlijken; welker Stoffelijke lichamen, hier tot den Jongsten dag bewaart als dan weder te voorschijn komen zullen. Het Gewelf deeser Kerk rust op Zes vierkante Pilaaren.

Aan de Westzijde vertoont zig een verheven Tombe, bevattende het tot wederkerende Stof, van THEODORUS & WASSENAAR,
Prooff

Prooft van St. Jan. Hy leit daar boven op afgebeeld, tot een *memento mori*, voor alle Menschen. Ook legt hier tegen 't Westen in de hoek van de Kerk onder een heerlijke en uirtmuntende Tombe den Heere BALTHASAR FREDERICUS à STOSCH, Graaf van Groot-Glogauw, enz. enz. in Silesien. Het volgende Hoogduytsch Grasschrift, leest men beneden op de Basis, en luyd aldus:

Sapient. Cap. 4. vers 7, 8, 9, en 10.

Der Gerechte als er gleich zeitlich stirbet / ist 'er doch in der Ruhe.
Denn das alter ist ehrllich / nicht das lange lebet / oder viel Jahre
hat / klugheit unter den Menschen / ist das rechte graue
Haar / und ein unbesserht leben ist das rechte alter. Denn er
gesallet Gott wohl / und ist ihm lieb und wird weggenommen /
aus den leben unter den Sundern. Und wird ihm gerucket das
die bogheit seiner verstand nicht verkehre / noch falsche Lehre
eine seele betruge.

Naast de Kerk ten Noorden heeft men de *Hoofdwacht* van de Militie, of van het Guarnisoen.

Aan de Westkant der Stad, staat de St. MARIA. KERK; eene der merkwaardigste Kerk-Gebouwen te Utrecht. Conraad de Bisschop, stichte haar in 't begin der twaalfde Eeuw; voornamelyk uit eene Gifte van den Roomsche Keyser Henricus de V. die een Kerk in het bemachtigen van de Stad Milaan, verdelgt had, van gelijke gedaante als deese, en ook aan Maria was toegeweyd; 't welk hem had bewogen tot een Gelofte, om eene diergelijke te stichten. Zy is van een grootfche Gottfche bouworde, en het Muurwerk geheel van Tras-steen; rust beneden op acht groote en zes kleyne Colommen, en even zoo veel langs de Gaanderije boven, welke op malkanderen staan; dog zeer wel geproportioneert. Deese ondersteunen het drievoudig Kapwerk. Van eenen deeser Colommen maakt men elkanderen diets, dat op Ossenhyden gegrond zy, om dat zig daar ter plaatse, eene *Welle* Openbaarde, die niet dan door zulke Huyden te dempen was. *Johan Schonel*, en een vermaard Konst-Schilder dier tijd, en Cannonik deeser Kerke, heeft ter gedachtenis deeser Vertelling, op die Pilaar een Stier afgebeeld, met dit Vers.
je

je in Latijn daar onder; den Leefer kan 'er van gelooven wat hem de gezonden Reden leert. Het zelve luyd aldus:

*Accipe, posteritas! quod per tua secula narres;
Taurinus cultibus fundo solidata columna est.*

Dat men alsoo vertaalen kan:

Ontfang, ó laate Nageslacht, het geen gy door uwe Eeuw-geryden heen verhalen kund, dat namentlyk deese Pilaar, op Ofschuyden gegrondvest is.

Oudtijds had deese Kerk twee vierkante Toorentjes, daar van die na 't Noorden omver geraakte, en de Zuydelijste ten val neygde. Men brak deese laatste in de voorgaande Eeuw voorzichtigheids halven af, en vernoegde zig met het Toorentje, waar in een Klok hangt, dat nu nog midden op het Dak, gezien werdt. De Kerk ziet 'er thans van binnen zindelijk uit, en de Engelsche Gereformeerde Oeffenen in haar midden, den openbaren Godsdienst. Het Choor dient tot een Schrijnwerkers Pandt.

In 't begin van de gepasseerde Eeuw, had men besloten, de Kerk ten behoeve der Stad af te breken; dog het Capittel daar veel tegen hebbende, en de Prins van Oranje daar voor sprekende, om zulks niet ter uitvoer te brengen, is het daar by gebleven. Het Capittelhuys van deese Kerke, is grooter dan eene van alle de andere, weike by de Collegiale Kerken gevonden wordt. Men ziet hier ook nog eenige honderden van oude Choor-Boeken en andere: Ook die verwonderlijke zoogenaamde Eenhoorns-hoornen, een Tand van een Elephant tot een Hoorn gemaakt, die men zegt gebruykt te zijn, voor dat nog Klokken in den Tooren waren, om te Kerk te roepen, en eenige oude kleyne Huys-Godetjes, daar na Vorsten getracht hebben, die in eygendom te bekomen. De Franschen in 't Jaar 1672. de Stad machtig zynde, hebben zig om deese Hoornen (zoo men wil) ook veel moeite gegeven, dog hunne pogingen zijn altijd vruchteloos geweest.

Het Capittel-Vertrek is eene zeer schoone zaal, waar in men Keyser Henricus de V. die deese Kerk, heeft gesticht. in het Front

van de Schoorsteen ziet afgeschildert. In het midden deeser Zaal hangt een Kopere Kaarskroon, daar by de Konst van Gieterij in Koper, zoodanig uitmunt, dat men misschien geene diergelyke in onse Nederlanden zal vinden. Deese Kerk is van een zoodanigen Echo, dat alle geluyd't geen daar in gemaakt word, ten minsten tweemaal weder te rug gehoord werd. Zy is ten eenemaal in haar Muurwerk, van Tras-steen opgemaakt. Op de Nok van het Choor-Dak, staat gemelde Keyser ook levensgrootte afgebeeld.

Deese Maria Kerk is, van het Westen tot het Oosten 96 treden, lang 28, en in het Kruys 44 treden. Hier in hangen 66 Wapens, waar onder veele van Voornamen Adellijke Familien. Men ziet daar in ook veele bovenmaten groote Grafzaken, meest alle met ouderwets beeldwerk verciert; waar onder, en in welkers Kelders veele voornamen Personagien, inzonderheid Canoniken deeser Kerke, begraven zijn. Oude Opschriften zijn meest vergaan, of door de Kalk verbeterd, of door het witte der Muuren buiten gezicht geraakt; derhalven kunnen wy daar niets van opgeven. Ook zijn in de Glazen nog elders (onzes weetens) geene Schilderstukken te vinden. Eene Klok hangt in het Toorentje deeser Kerk.

Deese nu beschreven vier Kerken, die alle nog door de Capitelen moeten onderhouden worden, en de afgebroken Kerk van *St. Salvator* anders *Oude Munster*, welke plagt te staan tot het Jaar 1587, tusschen de Domkerk en *St. Paulus Abdij*, maakten te zamen de vijf *Collegiale Kerken* te Utrecht uit. Van deese laatste, is slechts haar naam in 't *Oude Munster-Kerkhof*, bezuyden de Domkerk, overgebleven. Nu komen wy tot de vier *Parochie- of Kerspelkerken* en waar onder de eerste plaats verdient,

De **BUURKERK**, een zeer oud en ruym Gebouw, met eenen swaaren. dog geenen zeer hoogen Tooren; nadien dezelve niet boven de 196 voet bereyken kan. Zy is buyten twyffel, de oudste der Parochie Kerken, en schijnt de naam van Buurkerk gekregen te hebben, om dat de *Buuren* of *Burgers* aldaar hunnen Godsdienst openbaar plagten te oeffenen. Deese Kerk is certijds nog veel grooter geweest, dan tegenwoordig; dog is goedgevonden het Choor, tot aan de kruyspand af te breken, en aldaar een straat te leggen, ten eynde men meerder ruymte mogte hebben tot

het bouwen van Huysen. Deefe straat word hier door, de naam Choorstraat gegeven, welke zy ook nog heden genaamt word. Wanneer in oude tyden, een nieuwen Biffchop te Utrecht was verkoren, begaf hy zig terftond op zijn verkiezing na deeze Buurkerk, om zijne gewoone kleeding in die van de Biffchoppelijke te verwifelen. De Stads Bañier word alhier bewaard.

Wa de fchikkinge aangaat die men tegenwoordig in deefe Kerk ziet, om 'er den Openbaren Godsdienst te plegen, de Predikftoel en die voor den Kerkenraad, en Gemeente, vertoonen zig zeer wel gereguleert; dog die van de voornaamfte Perfonagien, muntten daar by uit, en kan een ieder waar men ook zitten offtaan mag, het Woord Gods dat verkondigt word, zeer gemakkelijk hooren.

Het getal der Wapens, die men hier de meeste ziet van alle de Kerken t'Utrecht, beloopt in 'rgeheel op 583; daar onder een zeer groot getal van Adelijke Familien zijn. Schilderftukken in Glafen zijn hier niet te vinden. Grafkelders, daar van is de Buurkerk in meenigte voorzien, en worden ook veele dooden daar in begraven. Deefe Grafkelders pronken hier even zeer als in andere Kerken, met hare Beeldhouwery op de Zarken.

Deefe Kerk, werd haar Dak onderschraagt, door 26 Colommen, welke geene van alle, na eene der vijf bewuste Ordens gebouwt zijn; dog echter daarom een zeer goed aanzien daar aan geven, en dezelve boven veele anderen doet uitmunten. Eertijds plagt de Kerk met een fraay Orgel te pronken, maar dat cieraat en gebruyk voor de Gemeente, is al voor lang weggenomen en vervallen, door dien dat door Ouderdom niet langer konde bespeeld worden.

Men ziet hier ook het een en 't andere Gildebord, ter eere van Broederschappen alhier ten toon gestelt. Zeer fraay en vernuftig vinden wy dat van het Smits-Gilde, waarom wy 't zelve den Leefer mededeelen, en luyd aldus:

Wat heeft der Smeeden Konst, op welgegronden gronden,

En juist gepaste Maat, al vonden uitgevonden,

Ten goeden van den Mensch, besteed den Vingerboed,

Hoe noodig is by 't Volk dat Naalden bruyken moet.

Wie

Wie kan de wonderheid, na 't Wonder-eyfch bepalen,
 Wanneer hy door een Pomp, ziet 't water opwaarts kalen;
 Hoe kon men nu ter tijd, den Vyand wederstaan,
 Zoo Vuurslot en Musquet, wierd uit het land gedaan;
 Was 't Harnas en het Swaart, niet in 't gebruyk gebleven,
 Wy waren overlang den Vyand opgegeven.
 Het fnydent Mes, den Mensch geen kleyn gemak bereid,
 Het Koper, en het Tin, heeft ook zijn nuttigheid.
 Wat goederen konden zijn bewaard voor diefsche guyten,
 Indien men door het Slot, die Schelmen niet hield buyten;
 In 't kort, daar leeft geen Mensch, in groot of kleyn bezit.
 Die niet en heeft van doen, de konfte van den Smit;
 Maar wyl wy spreken in het kort van 't Gild der Smeeden,
 Zoo laat ons verder gaan, en nog wat hooger treden;
 Smeed nimmer Leugen, die de Ziele sterwen doet,
 Smeed nimmer boose Lust, ten brand van u Gemoedt,
 Smeed nimmer eenig kwaad, en zoo het mogt ontfonken,
 Zoo lest in alle haast die kankerige vonken:
 Maar smeed in tegendeel, in allen deelen uit,
 Al wat 'er eerlijk is, en lieffelijk en wel luyd;
 En zoo gy dat betracht, benevens Godt te vreesen,
 Gy zult in ware daad, een dapper Aambeelt wesen;
 Waar op, indien de Wind der plagen Jobs eens buyd,
 Den Hamer van den Straf, met macht terugge stuyt.

S. DE VRIES.

In 't Jaar 1634. licet alhier de Broederschap van het Kuyper-
 Gilde, ook dit volgende gedicht ten toon stellen.

Wat milden zegen Gods, wat volheyt van hier boven,
 Gemiet den armen Mensch, met recht van Godt verschoven.
 Melk, Olie, Bier, en Wijn, en ander goedigheyt,
 Daar med' ons spijsst en drenkt, Gods overvloedigheit;
 Daar is niets dat den Mensch bedenken kan op Aerden,
 Tot nootdrift, of vermaek, of 't welk hy acht van waerden,
 E 2 Das

Dat niet die milde Godt uit fijn fchatkamer haelt,
 En over ons uitstort zeer wijd en onbepaelt;
 Dan om zijn gaven weert, tot nut en dienft te spaeren,
 Of met voorzichtigheyt tot Voorraat te bewaeren.
 Heeft Godt den Mensch begaeft, uit sonderlinge gunft,
 Te maeken na den eysch, goê Vaten na de kunst;
 Met 't een men Water fchept, in 't ander stort men Wijnen,
 In 't ander fluit men op, der Kranken Medicijnen;
 In 't ander gaert men Melk, in 't ander doet men Bier,
 In 't ander pakt men 't Brood, en zend het gins en hier;
 In 't ander zout men Vlees, in 't ander Ael of Heering,
 Elk een na dat hem dunkt, te eyschen zijnen Neering;
 Waar in 't vernuft soo groot, soo wijd is en verspreyt,
 Dat elk na sijne Waar, hem een fijn Vat bereyt
 O Zegenrijke Godt! Geeft dat wy onse Vaten,
 Die anders ledig zijn, vervult sien t'onfer baten,
 Met Oly die ons Geest, in 't eerften hier verblijd,
 En voorts ons schulden al, om Christi wil maakt quyt.

Lager staat:

Daar is nooyt beter konft bewonden.
 Als hout met hout wel vastgebonden.

Deefe Buurkerk is lang 89, en het Kruys 56 treden breed.
 De Tooren is onder dik, of breed aan zijne vlakke zijde 45, en
 hoog tot den top der Haan 196 voeten. Op deefe Tooren alleen
 houd de Stads-Trompetter de Wacht, over de gantsche Stad: Ook
 word in dezelve des morgens en des avonds de Klok geluyd, om
 de Stadspoorten te openen en te sluyten. De Klokken die daar in
 hangen zyn vyf in getal. Laten wy nu zien 't geene ons voor-
 komt, van

De St. JACOBS-KERK, welk staat in de Noord-Westhoek
 der Stad, tusschen de Waard- en Catharijnepoort. Zy is een ruym
 langwerping Gebouw, rustende in 't midden op twee Reyen van
 zestien

zestien Pilaaren, en heeft een groot getal Venster-lichten. Wanneer deese Kerk gesticht zy, is ons nog niet gebleken. Men houdt haar evenwel al zeer oud te zijn. De beroemde Huybrecht Jacobszoon Duyfhuys in het Jaar 1581. overleden, is Pastor van deese Kerke geweest; eerst van de Roomschegezinde, dog naderhand de Reformatie toegedaan, en veel tegenstandt van driftige Kerkelijken ontmoetende, heeft hy echter getoond, hoe gematigd een Reformateur dient te zijn, zal hy in zyn Werk reussseeren.

Een schoon Koper Hek scheidt het Choor van de Kerk, of het Kruyswerk; Kroonen verciere haar, en dienen by avond de Gemeente met hare Kaarslichten. Alleen staat de Predikstoel daar aan een Pilaar tegen 't zuyden, dog belet echter niet veel aan 't gehoor, om dat de Pilaren niet dik zijn.

In de Glazen, zijn geen Schilderstukken meer te vinden, dan alleen nog een bewijs daar van, aan 't eynde van 't Choor; dog zulks werd weder vergoed, door 230 Wapens, waar van 'er veel van Adellijke Familien zijn, die de Pilaren wel ontciere, maar de Muuren tot een pronk dienen. Beneden ziende, heeft men de uitgehouwen zarken in 't oog, welke de Lijken van veele voorname Personagien bedekken. De begraaf Capellen, eene ten Noorden, voor de Familie van de Heer de Leeuw, en eene ten Zuyden voor die van den Heer van der Schuur, zijn door de daar inhangende Wapens, aanmerkens waardig.

Het Orgel dat hier tegen den Tooren hangt, is van eene tamelijke goede Resonantie. De Pijpen zijn op de monden vergult, zoo als ook een groot deel van de Ornamenten; dog de Kas die de Pijpen omvangt, is met eene lichtroode Verwe zuyverlijk bestreken.

Zie hier de Dispositie van dit Orgel.

MANUAAL.		RUG-POSITIF.		PEDAAL.	
Prestant	16 voet.	Prestant	8 voet.	Bourdon	16 voet.
Ocfaaf	8 v.	Ocfaaf	4 v.	Ocfaaf	8 v.
Ocfaaf	4 v.	Super Ocfaaf	2 v.	Ocfaaf	4 v.
Ocfaaf	2 v.	Quintadeen	8 v.	Mixtuur	...
Holpyp	8 v.	Flagolet	1 v.	Basuyn	16 v.
Open Fluyt	4 v.	Sexquialter	...	Het Pedaal kan aan het bovenfte Clavier gekoppelt worden.	
Roer Fluyt	4 v.	Mixtuur	...		
Wald Fluyt	...	Coppeling aan het Bovenwerk.			
Quint	3 v.				
Sexquialter	...				
Mixtuur	...				
Cornet	...				
Trompet	8 v.				
Tramblant	...				

De Organisten, welke dit Orgel zedert het Jaar 1640 bedient, en elkander successivelyk gevolgt hebben, zijn:

1640. Johan van Glabbeek.	1685. Dirk van Breen.
1642. Hendrik van Meerlin.	1717. Vincent Donselaar.
Gerrit van der Horst.	1717. Goris Gillig.
1661. David van Slichtenhorst.	1729. Paulus van Monsjouw.
1678. Michiel van Gulik.	1745. Jacobus de Graaf.

Door den laatsten Konstmeeſter, word dit Orgel met veel yver waargenomen. Het Jaarlyks Tractement is f 130 — 0 — 0

Om den Leeſer hier een out Gedicht, betrekkelijk op de uitdeeling aan de Armen, op te geven, zoo als wy dat na de eenvoudigheid dier tyden, genoteert hebben; het is niet anders als wy dat vonden ter Rechter en Linkerhand, van een geschildert Tafereel waar op afgebeeld is, hoe men den Noodlydenden en behoefſtigen behoort te helpen, en hangt tegen de Zuydzyde van den Tooren.

Anno 1562.

Ter Linkerhand van het Tafereel.

Geef Helmissen soet / van iou tydelicke Doit /
 Want dit Helmissen doot van der heilsche gloot /
 Daar omme geest altyt den Armen alhier na Christus vermaen /
 Zoe zuldy weder omme van Godt die Heeren volle mate outsaen ;
 Want Christus spreekt / ende int heylig ewangeli staat het ons be-
 schreven /

Geest / ende iou zell weder omme worden gegeven /
 Daar omme zaet overblondelst ghy Wzinden voll eeren /
 Want den allendigen Hugs-Armen / zyn Akerz des Heeren.
 Ghy en hant niet meer geloest dat wy /
 Van dat ghy geest / om die minne van my.
 O eedel Christen Mensch / geest hier den Armen in Christus
 tus name
 Dat is iou tot Saligheit / en den Almogende Godt bequame.

Ter Rechterhand.

Och hoe snaar ende hardt zal zyn dat scheiden /
 Den geenen / die hem op hoer doodbedde terst zullen bereyden ;
 Daar omme all eer die doot komte / zyt te voren bereyt ;
 Want als dan zoe moest ghy mede / het is iou steff off leyt.
 Aldus genomen van den besten zaet /
 Doit altyt goet / ende schout quaet ;
 Want ghy daegelic ter doot werdte gaet.
 Daer hem die Welddader altyt zal verblijden /
 Onde die quaetdoender ewelich moet lijden ;
 Want met schoone woerden / noch mit liegen /
 En mach men Godt den Heere niet bedziagen.
 O eedel Christen Menschen / hoe dat wy dit willen kynden
 Zoe en zalment nochtans in der waerheit anders niet gebjnden.

Het Wevers Gilde liet in 't Jaar 1600 dit volgende Vers
 mede ten toon hangen, en luyd aldus:

In Moses tijden over meenige jaaren /
 Heeft de konste van 't Weeben al gestoreert /
 Befallet ende Ahaliah getrouwe Dienaaren /
 Door Godes geest hebben zy 't geuseert ;
 Gebordert / beneerstigt / ook daer mede gestoffeert /
 Heeren Tabernakel / zoo daar staat geschreven
 Merley Linnewerk konstig gesatsoeneert /

Als de eerst dooz de Spooel doen verheben /
 En behalven deefe gting ook tot het Weeben.
 Tobias Huyfbroutu geneerde haer met Spinnen /
 Met haren handen zonder haer te hegeben
 Tot leedigheid / ofte bedrog zoo wy bevinden /
 Ende nog meer andere die wel konnen verzinnen:
 Dit goddelijkt Gebot / dat men wel mag groot heeten /
 In 't fweet wgs aanzicht zuldy u groot eeten.

In 't Jaar 1620., de Paffementwerkers niet minder willende ge-
 acht worden, dan de Weevers, hingen mede een Bord
 ten toon, waar op men dit volgende Gedicht leest:

Past op u tijd / als het Zywoornken teer /
 Als Godt beveelt / hoorz na zyn Leer.
 Zoo hy Mozes beval dat hy zou beroyden /
 Zoo alle haar leven zonden lyden /
 En oprichten de Hutte des befchids.
 Met de in Goud en Zylde veel arbejds /
 En konftig te werken in Zylde van conienren fchoon /
 Mannen geel Zylde / Koffijn-root tot den toon /
 Tot Arons klederen / en die te volmaken /
 In manier als Godt beval dooz alle zaken.
 Grodus staat zoo wy klaar bevinden /
 Reym te maken / want hy de konft beminden;
 Zeer neerftig zy arbejden / na zyn beveel /
 Gelykt alle wijfe Mannen de konft eel /
 In yber brochten veel Zylde rouleren /
 Laet ook konfte vlyken binnen u Deuren /
 't Zamen op fterven denkt / zoo komt gy niet in treuren.

De Mandemakers-Gilde, vertoonde in 't Jaar 1639. in deefe
 Jacobi-Kerk ook een Bord, waar in men dit
 volgende drieleedig Vers leest:

Gen. 40: 16.

Die Kozen op zyn hoost / droeg Pharaonis Bakker /
 En v'allerhoogfte Koze / was allerhande fpyfe lakker /
 En toebereyd gelyk men dooz de Bakkonft anaekt;
 En was 't Gebogelt' daar aan penfelen getaekt.
 Oft was een Droom / die Jofeph wyffelijkt bedunde /
 Den Bakker tot een val / maar 's Schenkers Droom het beyde /
 Die

Die (doen 't hem wel ging) heeft vergeten het vermaen /
Dat Joseph in den Kerker aan hem had gedaen.

Act. 9: 22.

Als Saulus te Damasco straste en beschaamde /
De Jooden daar woonachtig / Hielden zy beschaamde
't Zaam een raad / om hem te dooden in het ent /
Zo wierden hare Tegen Saulo al bekent /
Dewijle zy de Poorten hoeden dag en nachte /
Ziet de Discipelen des nachts met stille wachtte
Hem in een Manden door de Muuren lieten af;
Hoe wonderlijk hem Godt aldaar verlossing gaf.

Job. 6: 9.

Een Kind had in dien tijd gelaen vijf Garsten Brooden /
En Dissen twee / na dat dus Jesus had geboden /
Omtrent vijf duysent Mannen te doen zitten neer /
Zijn ze al verzadigt / ziet / hoe wonder is de Heer!
Twaalf Kroonen hooftelingen daar noch overbleven /
De macht en wijsheid Gods / moet hooglijk zijn verheven /
Tot Lof en Eere van de Mandemakers /
Wijst haar bekwaamheid / ende oud gebruik hier en.

XIX.

Deese Jacobi-Kerk, heeft een vry aanzienlijken Tooren, staande niet als alle andere Toorens, tegen het Westen daar buyten; maar dezelve staat midden in de Kerk na binnen, omtrent twintig voeten van de Muur, aan het Westeynde. Hy had voor het Jaar 1674., eenen hoogen Spits, dog in dat zelve jaar een swaar Onweër opgesteken, verloor hy dezelve, en is zedert met een lage Kap gedekt, en aan de hoeken van het Ballusterwerk, met vier kleyne Toorentjes verciert. Hy is hoog 150 voeten, en daar in hangen 5 Klokken.

De St. CATHARYNE-KERK, stond oudtijds by de Poort van die naam, en behoorde tot het St. Catharijne-Klooster. Tegenwoordig ziet men haar geplaatst, tusschen de Nieuwe Graff en de Lange Nieuwstraat, daar weleer het Carmeliten-Klooster plagt te staan. Zy is door een Muur en Voorhof van de Nieuwstraat afgescheyden, dog alsoo, datze daar door een Ingang Kerkwaards heeft, gelijk 'er ook eene gevonden werd op de Nieuwegraff. 't Ge-
F bouw

bouw op zig zelf, is een zeer aanzienlijk Kruysgebouw, met vier fraaye Gevels, en een net doorluchtig Toorentje, alwaar in twee Klokken hangen, om de Gemeente, tot de Oeffening van den openbaren Godsdienst, te zamen te roepen.

Zy is binnen in de verdceling der zitplaatsen, zoo wel geregeleert, dat men overal zeer wel kan hooren, 't geene gepredikt wordt, en zulks des Zondags tweemaal, en des Dingsdag 's morgens geschied. Catechisatiën werden daar drie of viermaal ter Week gehouden. De Wapenborden, welke in deese Kerke hangen, zijn 78 in getal, waar onder een goed getal die van Adelijke Familien zijn. Vier fraaye kopere Kroonen, dienen de Gemeente met hare Kaarslichten, en dit Godshuys tot cieraadt; dog wat de Colommen betreft, men zalze na geene der vijf Ordens gebouwt vinden.

Ten noorden van de Kerk, ziet men nog eenig overblijfsel van Schilderwerk in de Glazen, en boven in 't Verwulft eenige kleyne Wapens overgebleven, welke vermoedelijk van de geene zijn, die deese Kerk gesticht hebben. Aan groote Grafzarken, die de Kelders der Lijken van groote Personagien, dekken, kan zig het oog genoeg verzadigen. Deese Kerk is lang 78, en breed 29 treden: 't Choor breed 14, en lang 32 treden.

Aan de Zuydzyde der Stad, naby de Tolsteegspoort, staat de St. NICOLAAS-KERK, een ruym lang Gebouw van 25 treden breed, en 85 lang; dog het Choor is zeer smal. Het gantsche Kapwerk dat zeer laag is, ziet men met pannen bedekt. Van haar ouderdom en tijd der stichting hebben wy nergens gevonden, maar uit het een en ander blijkt, dat deese Kerk al mede oud is.

Zy heeft in haren Buyk twee Reyen Pilaren, waar op de Kruysbogen van 't Verwulft rusten; tusschen welke in 't midden, zeven fraaye kopere Kaarskroonen hangen, om de Gemeente te lichten; dog terwijl hier maar eens ter Week, zijnde de zondags voorindag gepredikt werd, dienen dezelve tot cieraad, en tot erkentenis der Geschenken, van milde Geevers.

Men ziet in deese Kerk 82 Wapens aangehecht, waar van 'er een groot getal, van Adelijke Familien zijn. Schilderstukken in de Glazen en gedenkwaardige Opschriften, zijn 'er niet te vinden. Ook zijn de Grafzarken hier met die van d'andere Kerken niet te ver-

vergelijken. Daar hebben evenwel beroemde Familien hunne Cappellen. Eene ten Noorden nevens de laagen Tooren, waar in de Generaal Major la Nouë, en meer andere zijner Familie zijn bygezet; en de andere ten Zuyden, behorende aan de Baron van Falkenhayn. In beyde werden de vergankelyke Stoffen deeser Geslachten tot een' zalige Verryfenisse bewaart.

Her Orgel aangaande, het hangt aan het Westeynde, en rust met zyn midden op een sware houtte Balluster of Pilaar. De Kas is van rondomme, met hoog- en diep Olijfgroen beschildert, en de Ornamenten onder en boven, met Goudverwe aangestroken.

De inwendige Positie van dit Stuk is aldus:

MANUAAL.	RUG-POSITIF.	PEDAAL.
Prestant 4 voet.	Sexquialter . . .	Trompet 8 voet.
Holpyp 8 v.	Mixtuur	
Siflet . . .	Quintadeen . . .	
Fluyt 4 v.	Prestant 8 v.	Het Pedaal is aan he-
Quintfluyt . . .	Octaaf	Manuaal aangehangen
Gemshoorn . . .	Fluyt . . 4 v.	en begint C. Is twee
Blokwerk . . .		Octaaf lang.
	Het Clavier van	
Het Clavier begint	het Rug-Positif, is	
onder met F. man-	het zelve van het	
queert C. C* D. D*	Manuaal.	
E. F* G*, in het en-		
derste Octaaf, maar		
boven gaat het tot C.		

De Organisten, welke in deese Kerk gestaan hebben, daar van kunnen wy den Leeser geen bericht geven; alleen is onbekent geworden, dat het Orgel heden bedient word, doot den Musijk Meester Gerrit Vierkaat. op een Tractement van f 50-:-: s Jaars.

Deese Nicolaikerk heeft twee Toorens, welke meer in de Republijk gevonden worden, en staan beyde na gewoonte tegen 't Westen. In de laagste aan de noordzijde, hangt nu maar een' Klok, daar

daar men de Gemeente mede ter Kerke nodigt, zijnde de andere uitgevallen, en nog niet weder in gebruykt gebragt. Deefe Toren is 102 voeten hoog, tot aan zijn uiterfte top gemeeten. De andere ten Zuyden, bereykt de hoogte van 127 voeten. Een Koupeltje dat boven de Omloop uitfteekt, is behangen met een Klokkenfpiel, dat ten minften tweehondert jaaren oud is: Het zelve beftaat uit twee Ocftaaven; dog daar in ontbreekt de C* D* in d'onderfte Ocftaaf. De Klokken zijn voor een gedeelte, door den Vermaarden Klockgieter Fr. Hemona in 't Jaar 1663. daar by gegoten. De Toon is A op d'onderfte C. De Ton heeft 70 Maaten, en is nog volgens d'oude trant: Elke Maat is een Yfere Staaf, met de Nootgaten daar in, en tuffchen beyde eene openinge.

De laafte Kerspelkerk is die van St. GEERTRUYD, of anders de *Geerten-Kerk* genaamt. Zy staat ten eynde van de Springweg, aan de Weftzijde der Stad, digt onder de Wal. Zy is niet zeer aanzienlijk gebouwt, daar by ook laag, en haar Kap is drievoudig. Zy plagt eertijds buyten de Stad te ftaan, aan de Weftzijde van 't oude Kerkhof, dog wierd, ter gelegentheid dat aldaar een Kloofter van de Duytfche Orde getimmerd werd, in de Stad overgebragt. De tijd van hare Stichting, valt niet zeker, dog 't is waarfchijnlijk, dat zy al voor 't Jaar 1231, moet gebouwt geweest zijn.

In deefe Kerk hangen 71 Wapens, waar onder veele die van Adellijke Geflachten zijn: Ook hangen daar in zeven kopere Kaarskroonen, welke van diverfe *Collegien*, aan de Kerke vereert zijn. De Glafen hebben geene andere befchildering, als de Wapens van de vijf Capittelen en die van de Gravinne van Solms, in het Choor; behalven nog eenige Wapens in de Kerkglafen zelf. In deefe Kerk fchijnen de minfte Kelders tot begraafplaatfen te zijn, vermits 'er zoo veele grooten zarken, als in andere Kerken, niet werden gevonden. Voorts, de fchikking van 't geftoelten voor Hooge en Laage, Groote en Kleyne, Geestelijke en Wereldlijke Perfoonen, iffert by uitmuntentheid zeer wel gedaan. Zy is lang 60, en op haar wijdste in 't Kruyspand 30 treden. De Tooren van beneden tot aan den top der Haan, is hoog 158 voeten. In dezelve hangen drie Klokken, van tamelijke groote.

Onder de Godsdienstige Gestichten te Utrecht, welke ons aldaar nog voorkomen, geven wy de eerste plaats aan die van het DUYTSCHHE HUYS; een oud, deftig, ruym Gebouw, staande aan de Westzijde der Stad op de Springweg, digt by de Marienplaats, strekkende zig met delfels Thuyen tot aan de Wal. Eenegroote Poort, die met de Wapenschilden der Duytsche Ridder-Ordre verciert is, staat voor aan de straat, waar door men ingaat over een ruym Plein, aan het Huys zelf, daar in veele grooté en schoone Vertrekken zijn, in welke voornaamste, dat ongemeen groot is, 's Lands Stanten zijn Doorluchtige Hoogheydt de Prins Erftadhouder Willem de IV, op den 26. July 1747. aan een Tafel van meer dan 80 Borden, heerlijk ter Maaltijd hebben onthaald. Belangende de oorsprong der Ridderen van de Duytsche Orde, het schijnt dat dezelve opgerecht is in 't Jaar 1190, ten tijde van de belegering van Ptolomais in Ægypten, op sterk aanhouden van Frederik, Hertog in Swaben, die dit Beleg bywoonde, en eenige Duytsche en Nederlandsche Vorsten bewoog, om de handen met hem in één te slaan, tot het oprichten eener nieuwe Ridder-Orde, by die der Tempeliers en der Hospitalieren van St. Jan te Jerusalem; die daar reeds waren, en van welker Regels men zig bediende, om de nieuwe Orde naar dezelve te vormen. De eerste Land-Commandeur van deese Ridder-Orde te Utrecht, is geweest *Antonis van Ladersake van Prinsbagen*, die omtrent het Jaar 1230. het eerste Duytsche Huys stichte buyten Utrecht aan de Westzyde, op een stuk gronds, welk door *Sweder van Ringenberg* aan de Orde geschonken was; dog dit Huys wierd door die van Utrecht zelve, terwyl de Stad in 't Jaar 1345, door Willem den IV. Grave van Holland, belegert waar, voor 't grootste gedeelte in brand gestoken. In 't volgende Jaar, verkocht Bisschop Jan van Arkel de grond binnen de Muuren aan die Ridderen, waar op zy zedert het tegenwoordig Gebouw gesticht hebben.

Het Genootschap der Ridderen van den Duytschen Huys te Utrecht, bestaat tegenwoordig uit een Land-Commandeur, en tien Commandeurs, van welke een *Quadjutor*, gemeenlyk te *Dieren* op de Veluwe is: De negen andere Ridders zyn Commandeurs te Thiel, te Maastrand, te Rheenen, te Leyden en Katwijk op

den Rhyjn, te Schooten in Vriesland, te Doesburg, te Schelluy-
nen, te Middelburg in Zeeland, en te Schoonhoven. Veel voor-
name Personagien, hebben zig in deese Orde Inschrijven laten,
die nimmer Ridder geworden zijn, 'twelk onder andere gebleken
heeft wijlen zijn Hoogheid den Prins Erftadhouder Willem de IV.,
die reeds in het Jaar 1714 in 't derde jaar zijns ouderdoms *Expec-*
tant of Opvolger wierd, dog nooit Ridder geworden is. Die meer
van deese Duytschen Ridder-Orde begeert te weeten, mag de
Historie-Schrijvers daar over naleesen.

Van de *Hooft gasthuysen*, waar van 'er drie zijn, komt nu eerst
voor, het *Barbara-en Laurentius-Gasthuys*, een ruym en aanzie-
nelijk gebouw, op de Oude Graft by de Kraan; alwaar het zijnen
voornaamsten ingang heeft, en van agteren strekt tot aan de Neu-
de. Het werd in 't Jaar 1359. gesticht, door *Gijsbert Bakker*.
In de Smeestraat, dicht by de St. Geertruyd Kerk, staat het *Bar-*
tholomeus-Gasthuys, waarschijnlijk ook in de 14de Eeuwe gesticht
voor oude Mans en Vrouwen, en in 't Jaar 1407. door Willem,
Heer van Abcoude merkelyk begiftigd. Nu volgen de mindere
Gasthuysen. Het St. *Antoni-Gasthuys* staat aan het eynde van 't
Gerecht van Pijlswaard, buiten de Waard-poort, op den Oever van
de Vecht, en is een langwerpig gebouw, met een hoog Dak en een
kleyn spits Toorentje. Van de tijd der Stichtinge weet men niergens te
vinden. Het *Gasthuys van Martini*, staat ook buyten de Waardpoort,
in de *Bemuurde Waard*. Het heeft een Spits Toorentje, Uur-
wyser en Slagklok, en wierd gesticht in 't Jaar 1454., door
Korffyn, Huysvrouw van Peter Geelen. Jan de Wolf en Mech-
teld zijne Huysvrouw.

Het *Elisabeths-Gasthuys*, dat hier op in ordre volgt, wierd
gesticht in 't Jaar 1491., door Heer *Everhard Zoudenbalch* Ca-
nonik en Thesaurier ten Dom, en Heer van *Urk en Emmeloord*.
't Gesticht is ruym en aanzienelyk, en strekt zig tot aan de oude
Graft. Oudtyds werd het gebruykt voor arme verlatene Kinde-
ren, en stond toen niet verre van 't Catharyne-Veld, zedert het
Vreeburg genaamt; dog na de verandering van de Regeering in 't
Sticht, wierden de Weesen uit dit *Elisabeths-Gasthuys*, dat door
de Spaanschen uit Vreedenburg zeer beschadigt was, overgebracht
in

in het Klooster der Regulieren op de Springweg, dat in 1581, tot een Weeshuys wierd verbouwd. Tot de Catechisatie der Weeskinderen, en het begraven der dooden, werd de Kerk noch heden gebruykt. De Advocaat Mr. *Joris van Nyveld*, heeft by besloren Testament van den 14. July des Jaars 1660. dit Weeshuys Erfgenaam gemaakt, met zulk beding. „dat uit de Inkomsten zynrer Nalatenschap, aan alle Weeskinderen, zoo Knechten, als Meysjes, wanneer zy met goedvinden der Huysmeesteren, uit het Weeshuys zouden gaan, om eerlyke luyden te dienen, Jaarlyks tien guldens zouden worden geschonken, tot dat zy zig met goedvinden, in 't Huwelyk begeven zouden; wanneer zy ieder vyftig guldens zouden ontfangen, en nog eens vyftig, als zy twee Jaaren in 't Huwelyk Godvreesend en yverig hadden doorgebracht, en nog te Utrecht woonden:” dog deese laatste vyftig guldens, werden zedert eenige Jaaren niet uitgekeert, uit hoofde van de vermindering der Inkomsten, die men echter hoopt en voorziet, dat door den tyd weder zullen toenemen.

Hier op volgt het *St. Jobs Gasthuys*, 't welk staat in de Voorstad buyten de CatharijnePoort. Het is een langwerpig vierkant Gebouw, met eenpannen dak. Het heeft nog een kleyn Toorentje in 't midden, waar in een Klok hangt; en worden de Buuren van St. Catharina aldaar begraven. Het was oudtyds aangelegd tot geneesing van Melaatsheid, en andere besmettelyke Ziekten; dog heden werden daar in Oude Mannen gehuyst: Ook kan iemand Provenier in 't zelve worden. De tijd der Stichting van dit Huys is niet zeker; doch schynt niet lange voor 't Jaar 1506. geschied te zyn. In 1530. was dit Gasthuys zeer behoefstig, zoo dat men daar voor alomme moest Collecteren: Naderhand kwam het weder in beteren staat. In 't Jaar 1577. wierd hier in dit Gasthuys tusschen den Grave van Bossu en de Afgevaardigde van de Stad en Staaten ter eenre, en de Bezetting van Vredenburg ter anderer zyde, gehandelt wegens de overgave van dit Kasteel. Onder meer andere Schilderyen in de Regent-Zaal, ziet men hier ook het afbeeldzel van eenen *Jan Kuyper*, bygenaamt *Practizeer*, een groot Vyand van oude Wyven, die den 13. April 1749. in dit Huys, in den

den ouderdom van ruim hondert en elf Jaaren, overleden is. Niet verre en ten zuyden van de Poort der Maliebaan, staat het *Leeuwenbergs Gasthuys*, doorgaans het, *Pesthuys* genaamd. Het wierd in 't Jaar 1564. den elfde Augustus gesticht, door Juffrouw *Agnes van Leeuwenberg*. Men ziet in de Zy-Gevel het volgende Opschrift:

*Leeuwenberg is hier opgerisen /
Deur Juffrouw Agnes van Leeuwenberg geprezen /
Tot behoeft der Borgerz met Peste begaast /
Die moeden alhier ontsaen en gelaast.*

Aan de Wittevrouwenpoort, in de Juffrouwenstraat, staat het *Apostel-Gasthuys*, dat gesticht is door den Heer en Meester Jacob *Uit den Eng*, Deken te dier tijd van St. Pieter, en gedagtekent den 22. September 1564. Twaalf oude Mannen, na 't getal der twaalf Apostelen, werden in dit Huys onderhouden.

Het *Stads Ambags-Kinderhuys*, staat beoosten de St. Nicolaas Kerk aan de Stadswal. In 't Jaar 1675. wierd het bekwaam gemaakt tot eene Wooning voor ouderloose Kinderen, en in 't Jaar 1736, hield men daar in by deese een deftige Maaltijd, ter gelegenheid van het Jubilæum der Hooge Schoole te Utrecht. In dit Huys werden ook Kinderen besteed, door het Burger-Weeshuys, Nederduytschen en Fransche Diaconen, en door de Aalmoefeniens-Kamer, al is 't schoon datter geen blijk is, dat derzelver Ouders overleden zijn; 't geen dan ook daarom de reden is, dat in dit Huys, 't getal der Kinderen veel grooter is, dan dat van het Burger-Weeshuys.

Aan dit gemelde *Kinderhuys*, heeft men onlangs een nieuw Gebouw gesticht uit de Inkomsten eener aanzienlijke Maaking van Vrouwe *Maria van Duyst van Voorhout*, laatste van deesen Stam, en *Weduwe wijlen Frederik Adriaan, Baron van Rbeede, Heer van Renswoude*, enz. Haar Testament is met de dood bekrachtigt op den 26. April 1754, en behelsd, dat dit Kinderhuys te Utrecht, voor een derde, tot haar eenige en algemeene Erfgenaam is aangesteld; mits dat dit Huys de Inkomsten zou aanleggen, om eenige der bekwaamste Jongens af te zonderen, welke niet jon-
ger

ger dan vyftien jaaren zyn, om te laten onderwyfen in de Wiskonst, Teken- en Schilderkonst, Beeldhouwery, Dykwerk, en andere Vrye Konsten. Ook moeten deefe Jongens op eene byzondere wyfe gekleed, en van de Erffenis waar uit zulks moet gefchieden, afzonderlyk boek gehouden worden, door iemant daar toe van Executeurs van dat Testament gefelt, namelyk de Heeren Mr. *Frans van Limborch*, Advocaat Fiscaal der Graaffelykheids Domeynen van Holland, Mr. *Dirk Woertman*, Raad in de Vroedschap der Stad Utrecht, en Mr. *Everhard van Wachendorff*, Oud-Raad in dezelve Vroedschap. Deefe aanzienelyke Erffenis beloopt een Capitaal van meer dan vyf maal hondert duysent guldens, en 't Gebouw is uit de Inkomsten van dit Capitaal bekostigt. In 't Jaar 1756. is vastgefteld, dat onder de Vrye Konsten, die men aan deefe Jongens zal leeren, zal begrepen worden, de Schilderkonst, Beeldhouwery, Steenhouwen, Scheepstimmeren, Moolenmaken, Burger- en Krygsbouwkunde, Stuurmanskonst, Heelkonst, en het maken van Astronomifche en Mechanifche Werktuigen, ja zelfs Timmeren en Metzelen, en allerhande voorname Handwerken. De Kleeding deefer Jongens, bestaat in een Rok, Kamifool en Broek, van blaauw Laken, swarte Kouffen, en de Rok van boven met een swart Fluweele of Trype Kraagje, met rood Saay gevoert, en met witte Metaale knoopen.

Ter eeuwiger gedachtenis, van bovengemelde Hoogwelgeborene Vrouwe, leest men beneden aan dit Nieuw Gebouw, recht tegen over de Nieuwstraat dit volgende Vers.

*Der DUYSTEN laatste Telg Renswoudens Edele Vrouw,
 Schonk Utrechts Kinderbuys, dit treffelyk gebouw,
 Om d'Ouderloose Jeugt, in Kunsten t'onderwyfen;
 Wie, die de Deugt bemind, moet niet het oogmerk pryfen,
 Die Weesen hulp verschafft, verdient te recht een Kroon!
 Dies stelt erkentenis haar Wapenschild ten toon,
 Met die van hun die 't Krooft, met Rede en Zorg regeeren,
 Laat vry 't geweld des tyds, dees' Marmorsteen verteeren.
 Haar nooit volpresen Lof, die 't woën der Leeuwen tart,
 Blyft dankbaar leven in het Huysvermeerend hart.*

Johan Stouw.

Het *Tuchthuys* op het einde van de zestiende Eeuw, tot dit gebruyk geschikt, staat aan de Westzyde van de St. Nicolaas Kerk, en behoort geheel aan de Stad; dog de Provincie draagt jaarlyks in 't onderhoud der kosten duysent guldens. Het *Werkhuys* staat by dit Tuchthuys. De Heer *Evert van de Pol*, schikte in den jaare 1602. zyne gantsche Nalatenschap, tot een *Spin- en Werkhuys*, om de Jeugd en arme Liedcn van 't bedelen af te houden; dog dient daar toe niet meer, maar word door de Executeurs van zyn Testament verhuurt, en de Inkomsten van het zelve aan nootlydende en behoefligen uitgedeeldt:

Aan de St. Maartensbrugge, stond weleer een *H. Geesthuys*, geschikt om aan behoeflige en huyszittende Armen, uit te deelen, en is gesticht in 't Jaar 1307, door Heer *Ermbrecht Ermbrechtsz*, en *Zophia* zyne Huysvrouw

De *Almoesseniers-Kamer* dient voornamentlyk mede, om aan behoeflige en huyszittende Armen uit te deelen. Zy staat by de Nieuwe Graft in de Brigittenstraat.

By het *Ambachts-Kinderhuys* staat het *Dalhuys*, op de hoek van de Nieuwstraat. In 't Jaar 1461. is het gesticht, in gevolge eener Legaat van *Willem Arentzoon*, en nader door de Wethouderschap van Utrecht in 't Jaar 1583. bevestight.

In 't Jaar 1367. wierd het *Margariten Hof*, *Margariten-Gasthuys* anders genoemd, gesticht door Heer *Gysbrecht van Walenborch*, Canonik ten Dom. Het zelve staat op het St. Jansveld by de Neude, of achter het groote Vleesch-huys, en dient tot eene Wooninge voor behoeflige Vrouwen.

In en buyten de Stad, zijn nog veele verdweenen en verhouwde Godsdienstige gestichten; als daar zijn het *St. Eloyen-Gasthuys*, aan de Marienplaats. Het *St. Quintus* of *St. Quintinus-Gasthuys* tusschen de Tollesteeg en Wittevrouwenpoorten, in de oude Delle en het *St. Justus Gasthuys*, buyten de Tollesteegpoort. De Kloosters, die te Utrecht in merkelyken getaleplagren te zijn, dezelve zijn of afgebroken of vertimmerd, en de Inkomsten nu tot andere eyndens geschikt. Daar waren ook Oudtijds vijf Kloosters voor Adelijke Jongvrouwen, als dat van St. Servaas en de Witte Vrouwen binnen, en Oudwijk, Mariendaal, en 't Vrouwen Klooster

ster even buyten Utrecht, welke alle voor lang verdweenen zijn; dog de Goederen, aan deese behoord hebbende, zijn na de Verandering der Regeering aan de Ridderfchap afgestaan, om gedeeltelijk tot onderhoud van Adelijke Jongvrouwen te dienen. Ook zijn het grootste gedeelte der andere Kloosteren, als daar zijn geweest dat van Jerusaleem, Bethlehem, Brandole, St. Cecilia, St. Brigitta, St. Magdalena, het Geyn, en het Bagijnhof, tot gebruyk van het Gemeen geschikt geworden.

Daar zijn nog al meer Stichtingen en Maakingen binnen Utrecht, tot huysvesting of ondersteuning van Oude en behoefstige; als die van den Heer Thomas van Nykerken Jonkhr. Huybert Edmondsz van Buckel, Aleid Jansdochter de Bruyn, Huysvrouw van Adriaan Boyer, en van de Heer Dirk van Zuylem Canonik van St. Pieter, waar by ook den Heer Burgermeester Johan Breyer gezins moet vergeten worden. Wy zouden nog veele andere konnen optellen, maar zouden dan buyten ons bestek loopen.

Te Utrecht zijn ook nog verscheyde voorname oude Huysen, welke des Leefers aanmerking verdienen; als daar zyn de zoogenaamde Paus-Huysen gesticht door Paus Adriaan de VI een Inboorling van deese Stad, welkers Gebouwen groot en prachtig, en in die van groote en kleine Paus-Huysen werden onderscheiden. De groote, heeft eenen verwonderlijken Gevel, te zien van de Nieuwe Graft, alwaar men niet ziet (zoo anders veelen meenen) Paus Adriaan zijn afbeeldzel, maar een St. Salvator, die daar geplaatst schynt, om dat Adriaan te dier tyd Proost van St. Salvator, of Oud-Munster geweest is. Dit voornaamste is thans de Wooning van den Heer Hooft-Officier Jr. Jan Floris, Graaf van Nassauw la Leck. Voorts ziet men nog binnen Utrecht fware Oud-Adelijke sterke Gebouwen als kleyne Kasteelen, met sterke dikke Muuren, en diepe onderaardsche Kelders en Kluyfen; dog die al in het Jaar 1352. by den Raad der Stad verboden zijn geworden. Onder de voornaamsten teld men te recht die nog zijn overgebleven, de twee zamengevoegde Haasenberg en Lichtenberg, 't Stadhuis; 't Keyserrijk, nu de Stads-Waag; Oudaan, op de Oude-Graft, tusschen de Vie- en St. Jacobsbrug; Drakenburg, niet verre hier van daan, op dezelve Graft; Freesenburg, insgelijks op de oude Graft, by de Bakkerbrug; Residen-

tie van den Heere Pichaud, Agent des Konings van Groot-brittanje: *Blankenburg*, niet verre van daar; *Put-Ruwiel*, tegen over dit *Blankenburg*; *Groenerwoude*, een geweldig sterk Huys, aan de Westzyde van de oude Graft, over de *Bcyerbrug*; *Ter Hart of Laar*, by de *Jacobibrug*, en *Lepelenburg* aan de *Maliepoort*. Daar zyn 'er nog al meer anderen, welke genoegzaam van buyten kennelyk zyn; maar wy gaan die wegens ons kort Bestek voorby; dog zy verdienen echter hare opmerking, om datze zeer zeldzaam in de *Vereenigde Nederlanden*, dan alleene in de Provincien *Gelderland*, *Overyffel*, *Friesland*, en *Groningen*, zoo gevonden worden.

De Geleerde en vermaarde Mannen, waar op *Utrecht* mag roemen, en waar onder deese Stad bloeyende kan genoemd worden, zyn in vorige tyden geweest, *Caspar Burman*, de *Bisschoppen Adelbold* en *Conrad*, *Paus Adriaan de VI.* *Melis Stoke* en *Jan Veldenaar*, *Johannes de Beka* of *Jan van der Beke*, *Pieter Christaanszoon Bor*, *Heribertus Rosweyde*, *Arnoldus Bucbelius* of *van Buchel*, *Willem Canter*, *Johannes Cuykius*, of *van Kuyk*, *Johannes Leusden*, *Lambertus Veldhuysen*, *Gerard de Vries*, *Johannes Utenbogaart*, en mag men hier ook een geleerde *Juffrouw* byvoegen, zoo moet *Anna Maria Schuurmans* niet vergeten worden, die hoewel te *Keulen* geboren, echter in deese Stad het meefte deel hares leeftijds heeft doorgebragt. Dit zy alleen maar gezegt van Geleerden van voorledenen tijden.

Wat aangaat de *Koophandel* en *Handwerken*, dezelve plagten te *Utrecht* meer als nu te bloeyen. De *Lakenhandel* bragten 'er de *Engelfchen* omtrent het Jaar 1450, en drevén daar benevens ook handel in *Linnens*, tot welken eynde hun tot zekeren bepaalden tijd, werd toegestaan, van hunnen *Waaren Vrije Markt* te houden. Het *Weeven* van *Lakenen*, en andere zijden en wollen stoffen, heeft te *Utrecht* ook naderhand gebloeyt; dog thans is 'er minder van de *Wevery* te doen, dan voor heen. Men reed 'er echter nog aan veele *Lakens*, die elders geweeven worden. De *Swartverwery* is hier daarentegen zeer vermaart; ook heeft men onlangs opgerecht eene *Snykerraffineerdery*, en wie isfer, die de *Utrechtsche Koek*, zal verfmaden? Het *Bier* word hier ook zeer geprefen. Van de

Maatschappy van Commercie en Assurantie, in den jaare 1720. opgerecht, en 't graven eener Vaart van de Stad tot in de Rivier de Eem, om de Koophandel te doen floreeren, zal ik niet melden; als mede van het oprichten eener Wisselbank, als zijnde een ieder genoeg bekend, hoe deese dingen te niet zijn geraakt. Voorts, zijn 'er dit niet tegenstaande nog meer dan zeventig Gilden van Koophandel, Neering, en Handwerken te Utrecht in wesen, over welke eenige Gemachtigden uit de Vroedschap, het Oppergezag voeren.

De Voorrechten der Burgers, waren hier van ouds zeer aanzienlijk, en zy schijnen aangemerkt geweest te zijn, als een soort van Edelen van den Lande; waarom zy de naam droegen, van *Dienstmannen van St Maarten*, en als zodanige waren zy tot de Jagt gerechtigd. Zy mogten van hunne dagelijkschen Rechter, zijnde den Raad, als Overheer der Burgeren, niet af- en voor eenen vreemden Rechter getrokken worden. 't Stond niemand vry, hen binnen de oude Limiten van het Neder Stigt, dat is, in de gantsche Provincie, en vooral niet in de Buyten-Gerechten, onder Stads Vryheid, te bekommeren of te arresteeren. Ook mogt men hen niet in gevangenis leggen, wanneer zy konden en wilden Borg stellen. Den Bisschop waren zy niet verplicht ter Heyrvaart te volgen, buyten de Stads muuren. Zy moesten binnen de Stad woonen, om de Voorrechten van het Burgerschap te genieten, daar de Inwoonders van de Stads Vryheid, maar Buyten-Burgers waren geheeten, en dikwijls aan de kwellagien van des Bisschops Maarschalcken onderworpen waren. Alle Molenaars van Graanen, die de Stad niet konden missen, wierden als Binnenburgers aangemerkt. Wanneer eertijds de Regeering, door de Gilden plagt verkoren te worden, wierd vastgesteld, dat niemand Burger kon worden, dan die alvorens 't een of 't ander Gilde had gewonnen; waar uit ontstond, dat veele Edelen genootzaakt waren, om in de Regeering te kunnen komen, zig in een Gilde te begeven, dat dan daar door veel voordeel, en aanzien te weeg bragt. Dog dit blaadje keerde hier na om, toen de aanstelling der Wethouderschap den Gilden onttrokken wierd, wanneer men het tegendeel vast stelde, namelijk, dat niemand Gildebroeder konde worden, dan de geene die te voren zijn Burgerschap had verkregen. Die ook oudtijds te Utrecht Burger begeerde te worden, moest dat een jaar van te voren ver-

zocken. Gereformeerde Predicanten en Profeforen, werd hier het Burgerfchap vereerd. Als iemand verzoekt Burger te mogen worden, dan oordeelt de Vroedschap, of hy behoord aangemen, of afgewefen te zijn. Aan Roomschegezinden die binnen de Provincie geboren zyn, werd ook het Burgerfchap verleend, dog aan die van buyten komen, gaat men zeer omzichtig te werk. Die zonder in 's Lands dienst te zyn, jaar en dag uit de Stad blyft, verliest zyn Burgerfchap, ten waar hy vuur en licht in de Stad hield, en zekere lasten bleef betalen. Nog genieten de Burgers van Utrecht de vryheid van verſcheiden Tollen, en andere Voorrechten, waarom dat het Burgerfchap alhier van ouds zeer begeert is geweest, zoo dat zelfs Edelen, tot Burgers zyn geworden. Paus Adriann de VI, rekende het zig een eer, dat hy een Utrechts Burger geboren was; en ook Willem de II. Graaf van Holland en Roomsche Koning zelf, heeft als Burger zig te Utrecht infchryven laten.

Belangende het Gilde, of liever het Genootſchap der Schutterryen 't geen van ouds veel veranderingen heeft gehad, ons Bestek lyd niet, dat wy daar van handelen, als zynde van andere breedvoerig gedaan. Wy merken maar alleen aan, dat het Genootſchap of Gilde der Schutteren, tot op den tyd van de verandering der Reggering hier te Lande, is in stand gebleven. In 't Jaar 1578. vind men gemeld, van Acht Burger-Hoplieden, die waarschynelyk gesteld zyn over zoo veel Compagnien Schutters. Daar is toen ter tyd ook gekeurd, dat alle Mansperſoonen boven de 18. en onder de 60 jaaren, gehouden zouden zyn, de Stad te bewaken; waar uit te vermoeden is, dat het Schutter-Gilde te dier tyd zal afgeſchaft zyn. Dog in 't Jaar 1610. beval de Raad van Staate, dat 'er vier Burger-Vaandels of Schutterryen in Utrecht zouden zyn, yder van 150 koppen, en genaamt van de Voetboog, van de Haaks, van de Handboog, en van de *Calibres* of Colveniers, welke nogthans niet met zulke Wapenen maar met Wapenen, die toen in gebruik waren, gewapent moesten zyn. De Collonel daar van zou zyn, een der Burgermeesters, en de vier Kapiteynen zouden uit de Wethouderschap van Utrecht worden genomen. In 't volgende Jaar 1619, wierden deefse vier Vaandels, nog met vier andere, yder van

450 Man, vermeerdert. Op den ouden voet, stond de Schutterij tot in 't Jaar 1702, wanneer de Vroedschap den 21 December verklaarde, dat de Burgery voorts zoude bestaan, verdeelt na de acht Kwartieren der Stad, en genaamt zijn *Turkye, Paapenwendel, Fortuyn, Bloedkuyt, Swarte Knechten, Oranje Stam, Pekstokken, en Handvoetboog*. De tweede Burgermeester in der tijd, werd toen vastgesteld, dat altoos Collonel van de Schutterij, en de acht Kapiteynen Leden der Vroedschap zouden zijn. Aldus bestaat heden nog de Schutterij te Utrecht. Deese acht Kapiteynen zullen altijd de jongste Leden der Vroedschap zijn, zoo als op den 20. December 1736. bepaalt is. Voorts, heeft ieder Compagnie Schutters, behalven de Kapiteyn, een Luytenant, een Vendrich, vier Sergeanten, en een Schrijver. De Collonel en Kapiteynen, is tot Secretaris, de tweede Secretaris van de Politie toegevoegt, en hebben ook een Bode tot hun dienst: Ook heeft de Burgerwacht een Major, als mede een Drilmceester, om hun in de Wapenhandel te exercceeren.

Zedert veele jaaren herwaarts, is deese Stad ook van Krijgsvolk bezet geweest, bestaande de meesten tijd in een Regiment te voet en een te Paard. Een of twee Compagnien van het Voetvolk werden daar van gemeenlijk in Amersfoort gelegd, en zomtjids is ook een Compagnie te Paard, in Wijk te Duurstede, of ook wel naar Montfoort gezonden geweest. De Hooftwacht is hier nevens de St. Jans-Kerk, tegen over de Kamer alwaar de Staaten der Provincie vergaderen. Het Paról, werd van den eersten Burgermeester uitgegeven, wanneer hier geen byzonderen Gouverneur is.

De oude gesteltheit der Regeering onder de Bisschoppen, welke waarschijnlijk te dier tijd groot gezach zullen gehad hebben, is by de Historie-Schrijvers te Vinden. Wy houden ons aan de tegenwoordige, en zeggen, dat de Regeering van Utrecht nu bestaat, uit eene Vroedschap van veertig Raaden, en de Wethouderschap uit den Hooft-Officier, twee Burgermeesters, entwaalf Schepenen, die alle ook Raaden zijn. De Stadhouder steld nu op den twaalfden October, wanneer de gewoone tijd is, om de Regeering te veranderen, of in dienst te houden, na zijn goedvinden, zoo als ook by 't openvallen van eene der Raaden, aan; mits dat de-

dezelve belijdenis hebben gedaan, van de Gereformeerde Religie. Vader en Zoon, mogen in deefen Raad niet zitten of ftemmen, en te gelijk Raaden zijn: Ook geen andere, dan een Neef en Oom, of Oud-Oom gelijk in meest alle Steden van de Republyk in gebruyk is. Zy moeten van Echten-bedde, geen doodslagers, Overspeelers, en niet in vreemden Eed of dienst zijn; ja zelfs niet tot eene der twee andere Leden van den Staat behooren. Zy mogen geene Canonifyen nog Vicaryen bezitten. volgens eene Resolutie van den 30 Maart 1711. Zy vergadert het geheele jaar door, alle Maandag des morgéns ten negen uren. Twee Ministers Secretariffen zijn hun toegevoegt, die twee Klerken onder zig hebben.

Hier mede maken wy een eynde van ons *Eerste Deels* eerste *Stukje*. In 't volgende *Tweede*, zullen wy den Leefer nog eenige byzonderheden van de Stad Utrecht, welke overgebleven zijn, opgeven; en dan tot Montfoort, en de Dorpen die onder het Classis van Utrecht behoren, overgaan; in welke men de waare geschapenheid der Landen, Steden, Dorpen, enz. zeer nauwkeurig beschreven zal vinden, en de Liefhebbers van nutte Weetenschappen opengelegt worden. Verwacht dan den aanvang van ons tweede *Stukje*, met de aanstelling, zoo van ouds als tegenwoordig, van den Heer Hooft-Officier.

340959

GEHEYM-SCHRYVER
VAN
STAAT- EN KERKE DER VEREENIGDE
NEDERLANDEN,
Beginnende met die van de Provincie
UTRECHT.
OPENBARENDE

Veele lang verſwegen en nooitgehoorde Wereldlyke en Kerkelyke Zaken, rakende de Grenſcheydinge, groote, en gelegenheid der Vereenigde Landſchappen; derzelver Steden, Dorpen, en Gehugten, Hooge en Laage Regenten, Hoven van Juſtitie, Raadhuyſen, Rechtbanken, Kerken, Hooge Schoulen, Weeshuyſen en andere Geſtichten, met de Lyſten van Profeſſoren, die de Waardigheid van Reſtor Magnificus op de reſpective Academien bekleed hebben, en de Lyſten van de Predicanten, zoo Nederduytsche, Franſche als Engeliſche, welke zedert de Reformatie in de Steden en en op de Dorpen, geſtaan hebben.

WAARBY

Men nog zal beſchreven vinden, de geſteeldheid van Orgels en Klokkenſpellen, met de namen der Meesters die dezelve gemaakt hebben, als mede de Lyſten van Organiften en Campaniften, met hunne Tractementen; Hoogtens van Toorens, Schilderſtukken in Kerkglazen, Tombes, Wapens, aanmerkelyke Opſchriften en Gedichten, en veele andere dingen meer, te veel om hier verder uit te breyden.

EERSTE DEEL.

Tweede Stukje.

Te UTRECHT,
By JACOB CORNELIS TEN BOSCH, Boekverkooper
en Compagnie, 1759.

GENEY-M-SCHRYVER

VAN

STAAT- en KERKE DER VEREENIGDE

NEDERLANDEN

Beginnende met die van de Provincie

U T R E C H T

E R R A T A.

Dewyl in ons *Eerste Stukje*, wegens geen goed bericht, eenig mislag is begaan, en te gelyk by den Druk ingesloopen, zoo gelieven den Leefser die als in 't volgende naricht te verbeteren:

Pag. 22. Lin. 12 *staat*: geordent Priester, *Lees*: Roomsche Werelds Priester.

Pag. 32. Lin. 4. *staat*: Taurinus cultibus, *Lees*: Taurinus cutibus.

Pag. 49. Lin. 1. in 't Gedicht, *staat*: Renswoudens, *Lees*: Renswoudes.

Lin. 7. *staat*: met rede en zorg, *Lees*: met tedre zorg.

Lin. 10. *staat*: huysvermeerend, *Lees*: kunstbeminnend.

Lin. 11. *staat*: Johan, *Lees*: Joan.

E R S T E D E E L

Tweede Stukje

U T R E C H T

BY JACOB GOEWELLS, AMBOEGHE

en Compagnie, 1733

GEHEYM-SCHRYVER

VAN
STAAT- EN KERKE DER VEREENIGDE
NEDERLANDEN;

Van de Provincie

UTRECHT,

EERSTE DEELS

Tweede Stukje.

Y beginnen dit ons *Tweede Stukje*, volgens belofte, met den Heer Hooft-Officier te Utrecht. Hy wierd oudtijds door den Bifchop aangeltelt, die 'er echter niemant toe mogt verkiefen, of hy moest een geboren Burger van Utrecht welen. Daar zijn zelfs Edelieden toe verkoren geworden. Na de verandering der Regeering, ten tijde van Philips de II, hebben de Staaten den Hooft-Officier aangelteld voor zijn leven, uit eenen Nominatie van drie Perfoonen, door de Vroedschap gemaakt, tot op 't Jaar 1659; wanneer de Stad, by overeenkomst met de twee andere Leden, de aanftelling bekwam. In 't Jaar 1674. wierd den Hooft-Officier, door den Stadhouder aangelteld, zonder eenige voorafgaande Nominatie. Na 't overlijden van Koning William in 't Jaar 1703, ftelde men vast, dat een Lidt van de Vroedschap Hooft-Officier zoude zijn, en daar na drie jaaren rusten; dog in 't Jaar 1747, is wederom den Hooft-Officier, door Prins Willem de IV. aangelteld, zonder eenige voorgaande Nominatie. Hy heeft een Subftituit onder zig. Hy komt nu niet, als voorheen, in de Vroedschap, dan op den dag van de verandering der Regeering, of als 'er tufchen tijds een Regents plaats vervult wordt, wanneer hy de nieu-

we Regenten den gewoonen Eed af-eyfcht, en daar op terftondt vertrekt.

Gelijk van ouds, zoo zijn nog de *Burgermeesters* twee in getal, die altoos by de naam van *eerste* of *Schepen-Burgermeester*, en *tweede* of *Raad-Burgermeester* plagten genoemt, en nog genoemt worden. Door den Stadhouder, worden zy jaarlijks, uit de nominatie van een dubbel getal verkoren, gemaakt door *Burgermeesteren* en *Raaden*. Zy mogen niet langer dan twee jaaren Regeeren, waar na zy weder twee jaaren moeten stil zitten: deſe tijd is in het Jaar 1674 bepaalt. Zy moeten geboren Burgers, of ten minsten tien jaaren Burgers geweest zijn. De *Dekens* der *Gilden*, werden tegenwoordig door den *Schout* en *Burgermeesters* aangesteld; dog alleen deſe laatste, begeven de *Commissien* ter *Wees- of Momber- en Finantie Kamer*; de *Vroedschap* en *Burgermeesteren* begeven de *Secretaris* en *Deurwaarders-plaats* by deſelve. Alle mindere *Bedieningen* ſtaan alleen ter begevinge van *Burgermeesteren*, dog de *Beroepinge* van *Zakkedragers*, *Kraan- kinders*, *Bierdragers*, *Turfvulsters*, enz. ſtaatt ter begevinge van hun *Wel Ed. Groot Achtbare* en den *Heer Hooft-Officier*. Wanneer het *Schout-ampt* vacant is, neemt den eerſten *Burgermeester* dat *Ampt* waar. In de *Vroedschap* omvraag geſchiedende, ſtemt de *tweede Burgermeester* eerſt, de *eerſte Burgermeester* laaſt, en maakt alzoo 't beſluit op.

In de dertiende Eeuw, waren de *Schopenen* te *Utrecht* zeven in getal, nu zynze twaalf, om dat waarſchynelyk naderhand in de vyftiende Eeuw de *Hoofd-Gilden* twaalf waren, en yder dier *Gilden* twee *Raden* en een *Schepen* benoemden. De *Stadhouder* kiest tegenwoordig, uit een dubbel getal, gemaakt by *Burgermeesteren*, *Schopenen* en *Raaden*, de geene, die 't volgende Jaar weder Regeeren zullen. Die aan malkanderen vermaagſchapt zyn, als *namelyk*, *Vader* en *Zoon*, en *Broeders*, mogen niet te gelyk in de *Bank* zitten: Zy moeten ook als de *Burgermeesters* *Burgers* geboren, of ten minsten tien jaaren *Burgers* geweest zyn. De *kleyne Rolle*, nemen drie van hun *Week* om *Week*, de zaken als *Commiſſariffen* waar, en wat aangaat het *Collegie* van den *Gerechte*, dat werd door twee *Secretariffen* als *Ministers* bedient.

Uit deese Collegien, zijn eenige van de Vroedschap en van den Gerechten, de Regeering en Rechtsoeffening in de Stad en Vryheid, toevertrouwt, en deese zyn de Collegien van de Gecommitteerden tot de Wees- of Mombor-Kamer, tot de Stads Financie, tot het waarnemen der Posterye, tot den ontfangst der Gemeene Middelen, tot het Bewind van de Dyken, enz. aan de Stad behorende.

In 't Jaar 1623. wierd door de Vroedschap, de *Wees- of Mombor-Kamer* opgerecht. Zy bestaat uit vier Gecommitteerden, daar van de jongste afgegaane Burgermeester altoos President is, of hy moest anders tot Staats of Stadsdienst verkoren zyn geworden. Een Secretaris, Administrateur, en een Deurwaarder, dienen dit Collegie. Die hier meervan begeert te wisten, mag het *Utrechtse Placaatboek* naleesen, op blad. 234 van het *derde Deel* te vinden.

De *Gecommitteerden tot de bestiering van Stads Financie* zyn ingesteld in 't Jaar 1655. Zy dienen een Jaar, worden door Burgermeesteren verkoren, en hebben een Secretaris, Thesaurier, en een Kameraar tot hunne Ministers. Hun opzicht geauthoriseerd door de Vroedschap der Stad, is, over Stads Goederen en Inkomsten der oude Klooster-Goederen, die aan de Stad getrokken zyn; 't inkoopen van Turf, Brandhout, Kaarssen, en veel meer andere noodwendigheden. Zy vergaderen des Dingsdags en Vrydags.

Het *Bewind der Posteryen*, daar van trokken voortyds twee Postmeesters de voordeelen; dog zedert het Jaar 1710. besloot de Vroedschap, na 't overlyden der Postmeesteren, de Posterye voor Rekening van de Stad, door hunne Gecommitteerden, op eene vaste Wedde, te laten waarnemen, en die niet langer dan twee jaaren dienen zouden. Zy zyn als nog twee in getal, en nemen dat waar, zedert den 12. October des jaars 1755.

Tot den *Ontfangst van de gemeene Middelen, binⁿen de Stad* geheven wordende, zyn de Commissarissen zeven in getal, name-lyk, vier over den Impost van 't Gemaal en 't Bier; dat is, twee uit de Vroedschap, en twee uit de Burgerye; en drie over den Impost van de Wyn, 't Geslacht, Zout en Zeep; dat is, twee uit de Vroedschap, en eene uit de Burgerye.

Buyten de Stad heeft de Regeering van Utrecht nog een Rechtsgebied, 't geen men doorgaans de *Vryheid* noemt. In deese legt de *Hooge en Laage Weyde*, welker eygendom weleer aan de Stad behoorde, en de gemeene Weyde der Burgery plagt te zyn; dog die zy omtrent het Jaar 1430. by perceelen hebben verkocht; houdende de Ambachtsheerlykheid aan zig, zoo als ook nog bezitten. Over deese Hooge en Laage Weyde steld de Vroedschap een Wey-Graaf aan, welk door den Schout van Utrecht werd bekleed, hebbende drie Heemraden nevens hem, twee uit de Stad en eene van buyten. Zy hebben een Kameraar, Gadermeester, en Secretaris in één Persoon, en een Bode in hunnen dienst. Deese Hooge en Laage Weyde, met de Stads ondiepten, beslaat ruym 820 Morgen te zamen. De Schout van Utrecht, is ook *Dyk- en Water-Graaf van de Dyken en Rivieren, in de Vryheid der Stad*; en in deese hoedanigheid worden hem toegevoegd, Gecommitteerden uit de Vroedschap der Stad, welke nevens hem de jaarlyksche Schouwe doen.

Vier aanzienelyke Voorsteden, leggen buyten de vier voornaamste Poorten der Stad, en zyn die, welke aan de Oost- en Westzyde, buyten de Witte-Vrouwen en Catharyne-Poort gelegen zyn, de minste, dog die evenwel in Volkrykheid, als Dorpen schynen te wesen. De derde Voorstad, buiten de Tolsteeg Poort, daar in dat verwonderlyk *Rots-Oort* gelegen is, bevat nog meer Volk en betimmering als de twee anderen; maar die buyten de Waard-Poort, welke in verscheyde Gerechten verdeelt is. gaat de drie anderen by een genomen, in getal van Huysen en Inwoonderen te boven. Een groot gedeelte deser Voorsteden zyn Gerechten en Ambachts-Heerlykheden der Stad Utrecht; als die van de Tolsteeg, of kleyne Covelswade, groot 220 Morgen 150 Roeden. Hoog ende Laag Oostraven, groot 300 Morgen. Westraven, 317 Morgen. Buyten de Catharynen, en 't Lynpadt, groot 400 Morgen. De Hooge en Laage Weyde, met der Stads Ondiepten, groot 820 Morgen. Over alle deese, steld de Regeering der Stad, in yder der byzondere Gerechten, den Schout, Schepenen, en Secretaris. De Ambachts Heerlykheden, 't Lynpad, buyten de Catharynen, en de kleyne Covelswade buyten de Tolsteeg-Poort, zyn

zyn beyde te gelyk, in 't Jaar 1715. aangekocht voor een summa van tweedyfent gulden. De andere Gerechten en Ambachts-Heerlykheden, zullen wy den Leefter hier kortelyk opgeven.

Groot-Kovels-Wade, of de *Voorstad buyten de Wittevrouwen-Poort*, beflaat met *Abfede* 326 Morgen Lands. Deefe Ambachts-Heerlykheyd, of het Gerecht behoort thans aan Mevrouw *Chriftina Clara Strik van Linschoten*, Weduwe van wylen den Heere *Joseph Loten*, die 'er Schout, Schepenen, en Secretaris aanftelt.

In de Voorstad de *Waard* heeft men vier Gerechten onderscheyden, namelyk, *Pylswaard* of den *Ouden-Oord*, den *Nyen-Oord*, de *Bemuurde Waard*, en de *Nieuwe Waard*. *Pylswaard*, of den *Oude Oord* is niet meer dan 30 Morgen, 6 Hond en 30 Roeden groot. In dit Gerecht, legt de alom vermaarde *Hofftede de Zyde Balen*. De Ambachts Heerlykheid, behoort aan de Heer *Joan van Bredenboff*, die dezelve van de *Proofstye van St. Jan te Leen* houdt. De drie overige Gerechten behoren aan de Stadt. *Nyen-Oord*, welke maar 3 Morgen, 4 Hond en 32 Roeden groot is, en aan de Staten *Leenroerig*, daar van is den *Hooft-Officier* in der tyd, *Ambachts-Heer*. De *Bemuurde Waard*, en de *Nieuwe Waard*, zyn beyde aan de *Domproofstye van Utrecht Leenroerig*. De Stad bezit die, als *Superintendente* van de *Kloofsters Jerufalem en Bethlehem*. Voorts, de *Bemuurde Waard*, van'ouds alfoogenaamt, om dat zy met een *Muur afgefloten en omringd* is geweest, is echter boven de voorgemelde de aanzienlykfte van de *Buyten-Gerechten*. Zy had van ouds de gedaante van een Stad, en waren aan dezelve twee *Poorten*. Zy vervat nu nog een goed getal *Huysen*, die genoegzaam alle van *Winkeliers*, (daar onder veele *Gortmakers* zyn,) en *Ambachtslieden* bewoond worden. Deefe *Bemuurde Waard* ftrekt zig uit van de Stad af, tot aan de derde brugge, na de *Vecht* toe,

In de *Vryheid der Stad* leggen nog eenige Heerlykheden, waar van 'er drie *Leenroerig* zyn van de *Domproofstye*, en deefe zyn *Blydenburg*, *Lauwenrecht*, en *Hogelande*.

Blydenburg, is groot 16 Morgen, en behoort deefe *Ambachts-heerlykheid* aan *Vrouwe Petronella de Geer*, *Lyfvochtereffe* van den

den Heer Mr. Carel van der Muelen, in zyn leven Secretaris van de Politie der Stad Utrecht.

Lauwenrecht is groot 32 Morgen, en behoort de Ambachtsheerlykheid aan den Heer Jan Jacob van Westrenen, Raad in het Hof Provinciaal.

Hooglande is groot 24 Morgen, en behoort de Ambachtsheerlykheid aan de Heer Joan Lucas Pels.

Het *Domproosten-Gerecht* is groot 48 en een half Morgen. Voorts legt in de Vryheid der Stad nog eene kleyne Heerlykheid van 906 Roeden, genaamt *Zoestbergen*, ook wel genaamt *de Ganssteeg*. Het dagelyks Gerecht daar van, behoort aan de Heer van de Haar, die het zelve van den Huysse van Vianen ter Leen houdt. de Heer Eugenius Franciscus de Clercque is in 't Jaar 1736. hier mede beleent.

Hier op laten wy nu volgen, het getal der Regenten van de Wees- en Gasthuysen; als mede die van andere Godsdiensftige Gefichten, en Exceuteurs en Administrateurs van Testamenten, en de Legaten, zoo als dezelve te Utrecht bevonden worden.

Barbara en Laurentii Gasthuys, Gefundeert by Gysbrecht de Bakker in 't Jaar 1359.

Het heeft Eenendertig Regenten, en een Rentmeester. Daar in bevinden zig heden, terwyl wy dit fchryven, zeven Kostkooipers, en twintig Disgenooten, of Gasten.

Bartolomeus Gasthuys. Gefundeert by Willem, Heer van Abcoude en Duurstede, in 't Jaar 1407.

Dit heeft mede Eenendertig Regenten, en een Rentmeester. Acht Proveniers, en veertien Disgenooten, werden in dit Huys bezorgt.

Kruys-Gasthuys, Buyten de Wittevrouwen-Poort, gesticht by Meyster Diderik Rusche; Priester en Canonik St. Jans 1408.

Heeft twaalf Geestelyke en vyfendertig Wereldlyke Broederen tot Regenten. In dit Huys worden Eenentwintig Disgenooten. tegenwoordig onderhouden.

Antonis Gasthuys, buyten de Waard-Poort; gesticht in 't Jaar 1439, en nader vastgesteld in 1515.

Dit Huys heeft de Heeren Hooft-Officier, en de twee Burgermee-

meesteren in der tyd, tot *Superintendenten* onder welke nog acht Regenten zyn, die de Huyszorg waarnemen, hebbende een Secretaris tot hun dienst. Dit Huys dient voor arme, en afgeleefde Luyden te Huysvesten; ook kan men daar in zyn Kost koopen. Men telt 'er thans Elf zoo Mannen als Vrouwen, en zes Proveniers.

Martini Gasthuys, in de Bemuurde Waard; Gefundeert by Korstyn, Huysvrouw van Peter Geelen, Jan de Wolf en Mechtelt zyn Huysvrouw in den Jare 1454.

Hier van zyn mede de Heeren Hooft-Officier, en Burgermeesteren in der tyd *Superintendenten*; die nog twaalf Regenten onder hun hebben. Twaalf oude Mannen worden in dit huys onderhouden.

Elisabeths Gasthuys, of Weeshuys. Gefundeert by Everard van Zoudenbalch, Canonik en Thesaurier ten Dom, Ao. 1491.

Het heeft drie Bewindhebbers, en daar beneven nog tweëndertig Regenten, welke een Rentmeester hebben. In dit Huys bevinden zig weinig minder als hondert Kinderen.

Het Dol, of Krankzinnigen Huys, gefundeert by Willem Arentsoen 1461. en geconfirmeert by de Magistraat der Stad Utrecht 1583.

De Heeren Hooft-Officier, en Burgermeesteren in der tyd, zyn hier van *Superintendenten*; welke nog twaalf Regenten nevens en onder hun hebben. Hier in zyn tegenwoordig vyfenvestig Krankzinnigen opgesloten.

Boven de Poort van dit Dolhuys leeft men het volgende Versje:

*Die toel by sinnen zyt / wanneer gy hier aanschobt /
Tullendig Sinloos Volk / siet dat ghy gierigheit schobt /
Tot danibaerheit aan Godt / die u by sinnen holt.*
Jobs Gasthuys. Hier van is de Broederschap ingestelt in den Jaare 1506. niet lang na de Fundatie.

Hier van zyn ook de Heeren Hooft-Officier, en Burgermeesteren in der tyd, *Superintendenten*, die nog achtien Regenten tot het bestier nevens en onder hun hebben. Dit Collegie heeft ook een Rentmeester: Hier in worden twaalf Manspersoonen onderhouden, en een Kostkoper woont daar heden in als Provenier.

Leeuwenbergs Gasthuys, of Pesthuys Geficht by eene Uitterfte wil, door Agnes van Leeuwenberg, in den Jaare 1564.

Dit Huys heeft twintig Regenten, welke een Rentemeester hebben, die ook te gelyk Secretaris is. Nadien dit Huys voor Pestilentielle Ziekten geschikt is, en men (Godt zy dank) van die Landplage niet verneemt, heeft men derhalven ook niemant te huysvesten. Tot dit Huys behoren nog zeventien vrye Wooningen.

Apostel Gasthuys, Gefundeert by Heere Jacob Uyt den Eng, in 't Jaar 1564, en de Broederschap opgerecht 1573.

Het heeft een Superintendent, en acht Regenten, welke een Rentemeester ten dienst hebben. In dit Huys werden twaalf oude Mannen onderhouden, naar 't getal der twaalf Apostelen.

Collegium Willebrordii, en 't Domus Pauperum.

Hier van zijn drie Superintendenten, en vyftien Regenten, met een Sub-Regent, die ook te gelyk Rentmeester is. Zes Jongelingen worden daar in onderhouden; ter tyd toe datze op de Latynsche Schoole gaan.

Ambachts Kinderhuys. Gearresteert den 26 July 1675.

Dit heeft twaalf Regenten, zes uit de Vroedschap, en zes uit de Burgerye, met een Secretaris en Deurwaarder. Hier in werden tegenwoordig, omtrent driehondert Kinderen gespyt en gekleed.

De Aalmoesseniers-Kamer.

Haare Inkomsten werden bestiert, zoo als den 20. January 1688. is vastgesteld, door den tweeden Burgermeester, die Superintendent is, benevens nog een Superintendent over de Noothulp, of uitreyking aan de Armen. Hier by komen nog twee Commissarissen uit de Vroedschap, en drie Noothulpen uit de vier Hoofst-Gasthuysen, een van ieder Gasthuys, en nog acht Commissarissen uit de Burgerye.

Deese Aalmoesseniers-Kamer, doet uitdeeling aan alle Protestantischen, die geene Ledematen van de Gereformeerde Kerke zyn.

Het

*Het H. Geesthuys, gefundeert by Heer Ermbrecht Ermbrechts-
zoon en Juffrouw Sophia zyn Wyf, in 't Jaar 1307.*

De drie Bevelhebbers over de Inkomsten deeser Fundatie zyn, den Dom-Deeken, en de Burgermeesteren in der tyd, welke een Rentmeester onder zig hebben, die de uitdeeling der Proven doet, en Jaarlyks omtrent twaalf hondert guldens be-
loopen.

Het Testament van Heer Thomas van Nykerken

Hier van zyn vier Executeurs, welke een Rentmeester is toegevoegt. Zy doen uit dien hoofde uitdeeling aan oude, arme, en gebrekkelyke Luyden.

Het Testament van Heer Huybert Edmond van Buchel

De twee Burgermeesters in der tyd, de twee oudste Schepenen, en de Pastor van St. Jacob, of nu liever de Predicant van die Wyk, zyn hier van Executeurs. De Rentmeester van dit Testament, betaalt aan ieder Provenier, die hondert in getal moeten zyn, twee gulden vyftien Stuyvers ten zynen huysē.

Het Testament van de Heer Evert van de Pol.

Heeft vier Executeurs en een Rentmeester, welke verplicht zyn, by aldien zoo veel van de Legaten overschiet, daar van een Werkhuys aan te leggen, en om de jeugt en arme luyden van het bedelen af te houden.

Testament van de Heer Johan Lucas van Frankendale.

Dit heeft mede Vier Executeurs en Administrateurs, als twee uit de Ecclesiastique, en twee uit de Politie. Zy moeten van de 30000. gulden, die zy administreeeren, behoорlyke alimentatie aan eenige Jongelingen geven, welke in de Theologie willen studeeren.

*Testament van Alyt Jans Dochter de Bruyn, Huysvrouw
van Adriaan Beyer.*

Hier zyn drie Heeren Administrateurs over een Hofje van twaalf, dog nu veertien Kameren (gewoonlyk Beyers Kamerengenoomt), in welke bejaarde Luyden, 't zy getrouwde of ongetrouwde, Mans ofte Vrouwsperfoonen gehuyft worden. De bewoonders krygen Jaarlyks ieder een Mudde roode Tarw, twintig ponden Boter, twintig pond Kaas, en tien Zakken Turf.

Breyers Kameren.

De Oud-Burgermeester Johan Breyer, in 't Jaar 1748. overleden, heeft by zyn leven, ook achtien Kameren gesticht buyten de Witte-Vrouwen-Poort; en 't bestier over dezelve, na zyn dood gestelt, aan de Nederduytsche Gereformeerde Diaconie, welkers Boekhouder de plaatsen aan Ledemaaten, begeben moet. Tot onderhoud deeser Kameren, zyn eenige Warmoeslanden en Huysen daar omtrent, en daar en boven nog eenige andere Goederen geschikt. De Bewoonders genieten niet anders, dan de Vrye Wooning.

Testament van de Heer Dirk van Zuylen, Canonik van St. Pieter te Utrecht, gemaakt den 23. April 1691.

Hy heeft Gesticht negenentwintig alzulke Kameren, en tot Executeurs van dit zyn Testament gestelt, den *Decanus* van St. Pieter in der tyd, en den *Superintendent* van de Noothulpen der Hoof-Gasthuysen, welke de begevinge deeser Kameren hebben.

Het Margariten Hof, gefundeert by Heer Gysbrecht van Walenburg, Canonik ten Dom, in 't Jaar 1307.

Over dit Hof is Bewaarder, de tweede of Raad Burgermeester in der tijd, welke een Rentmeester onder zig heeft. Hier genieten twintig Huysgezinnen Vrye wooning.

Testament van den Heer Johan Lucas van Frankendale, getrouwt aan Vrouwe Johanna Pels, van dato de 8. Juni 1642.

Het Legaat van dertig duysent guldens, dat hy gemaakt heeft, tot alimentie van eenige Jongelingen, die in de Theologie willen studeeren; daar over zyn Executeurs en Administrateurs, twee uit de Ecclesiastike, zynde de twee eerste Professoren in de Theologie te Utrecht; en twee uit de Politie, beyde van des Testateurs, of zynes Huysvrouwe naaste Maagschap, ende Vrienden.

Testament van de Heer Petrus van Maastricht, Prof. in de H. Godsgeleertheid in de Universiteit te Utrecht, waar by hy eene Summa van vierentwintig duysent guldens Legateert, tot Alimentatie van eenige Studenten in de H. Theologie.

De Administrateurs van dit Legaat, zyn tegenwoordig twee Protes-

fessoren, één in de Rechtsgeleertheid, en ééne in de Godgeleertheid, benevens twee Predicanten.

Testament van den Heer David van den Enden, in zyn leven Raad in de Vroedschap der Stad Utrecht, van dato 23. February 1735. waar by hy insgelyks gelegateert heeft, eene Summa van dertig duysent guldens, tot alimentatie van eenige Studenten, die in de H. Theologie willen studeeren.

De Executeurs en Administrateurs, van dit zyn Testament, is den Oudsten Prof. in de H. Godgeleertheid, en de oudste in de Rechtsgeleertheid, met den oudsten Predicant.

Tot besluyt van de Godshuysen te Utrecht, bestaande in Gasthuysen, Godsdienslige Gestichten, en Lofwaardige Testamenten, gaat hier een korte Beschryving van het Oude Mannen-en Vrouwenhuys. Het zelve staat aan de Westzyde, tusschen de St. Jans- en de Veebrugge, op de oude Graff, en is eertyds genaamt geworden, *het Huys van Oudaan*. Hier in werden nu hondert en zestig Oude Mannen en Vrouwen, Lijmaaten van de Gereformeerde Godsdienst, door de Diaconie onderhouden. Dit Huys, voor welk een oude Man en Vrouw, boven den Ingang aan de Oude Graff, in blaauwe Arduynsteen staan afgebeeld, is hoog aan de voorzyde 96, breed omtrent 76, en lang 175 voeten; waar agter, eene fraaye Thuyn, en een Bleekveld voor het Linnen aangelegt is. Aan de zuydzyde agter den Thuyn is de Bakkery, het Washuys en de Linne-Naaywinkel. Beneden, en ter linkerhand by het inkomen, heeft men de Eetzaal voor de Vrouwen, en daar agter die der Mannen; tegen over welke men de Keuken heeft, daar de Spysen in bereyd worden. Hier agter zyn twee Kamers voor de Zieken, nevens de plaats in een nieuw Gebouw van 86 voeten lang, welke ruim en breed is, om daar over te wandelen. Aan de rechterhand van deese plaats is de *Regenten-Kamer*, een zeer aanzienelyk vertrek. Tot den Aanleg en onderhoud van dit Huys, hebben de Heeren van BOCHOVEN mildadig, 24.000 guldens in Ordinaire Lands Obligatien aangeboden, en ook werkelyk onder zekere Voorwaarden, aan dit Huys geschonken. Welk voorbeeld van andere liefryke Persoonen daar onder wel voornamelyk den Wel Ed. Groot Achtbare Heer CYPRIAAN BERGER Raad in de Vroedschap

fchap en Prefident Schepen der Stad Utrecht, geenzins moet vergeten worden; nadien het zyn Wel Ed. Groot Achtbare insgelyks om den ouden ftok te voën, bewogen heeft, aan dit Huys de eerfte vyf jaaren 100, en dan vervolgens alle jaaren tot het eynde zynes levens 50 Tonnen Bier, tot drie gulden de Ton, milddadig te zullen doen uitreiken. Door zulke milde Gevers is 'er hoop, dat meer andere vermogende Lieden, deeze uitmuntende Voorbeelden niet zullen nalaten, te volgen. Den 10. April deefes Jaars 1759, zyn de eerfte Oude Mannen en Vrouwen in dit Huys ingenomen, en is daar mede voortgegaan tot het volle getal van 160.

Waraangaat de Reglementen, van dit Oude Mannen-en Vrouwenhuys, de Eerfte is betreffende, de Bestiering van het Huys in 't algemeen, en bestaat in in 19 Art. Het Tweede is van de Regenten, hun aanstelling en Dienst, en heeft 11 Leden. Het Derde raakt de Binnevader en Moeder, en belooft op 22 Art. Het Vierde is betreffende de Regulen waar naar zig de Oude Lieden zullen hebben te gedragen, en behelst 12 Art. Eyndelyk ziet men ook in het zelve Huys, ten toon hangen, een zeker *Huys-Reglement*; waar na de Gealimenteerd wordende Ledemaaten van de Nederduytsche Gereformeerde Gemeente binnen Utrecht, in het Oude Mannen-en Vrouwen-huys, zig gedragen moeten, vervat in 20 Articulen,

Aldus is dat groote en nuttige Werk, tot stand gebragt; door onvermoeide neerftigheid en zorg der Heeren Regenten, daartoe uit het midden van het Collegie der Diaconen verkoren, welker getal wel eerftemaal op zes, behalven den Heer Boekhouder der Diaconie in der tyd, bepaalt is; dog echter om de veelheid van het werk by den Aanleg, met drie vermeerdert is. Zie hier de Namen der Heeren Regenten, zoo als daar eerftemaal toe verkoren:

De Heer Mr. DAVID REGULETH, Boekhouder der Diaconie, en Voorzittend Regent.

Procr. NICOLAAS DE GRAAF. Scriba.

JAN DOEDES.

CHRISTIAAN SCHROOT.

Procr. WILLEM VAN VLOTEN.

HUY.

HUYBERT VAN EE.
 ANTONY VAN ROYEN.
 HENDRIK VAN HEUVEN.
 WILLEM BROUWER. en
 ANTONY VAN GOUDOEVER.

Ter gelegenheid, wanneer men dit Gesticht, plechtig inweyde, en aan den byzonderen Zegen des Allerhoogste beval, deed den Wel-Eerwaarde, Hooggeleerde, en Godvruchtigen Heer GISBERTUS MATTHIAS ELSNERUS, Hoogleeraar der H. Godgeleertheid en zeer geacht Predicant te *Utrecht*, op een' allergepaste wyse, des Dingsdags den 24. April deeses Jaars 1759. eene H. Redenvoering in dat Huys; zynde den toevloed van Menschen op die tyd zoo groot, dat de ruyme Zalen die nauwelyks konden bevatten. Het Onderwerp van des Hoogleeraars Redenvoering, was genomen uit Jesaias Godspraken Cap. 46. vers 3, 4. alwaar de Jehovah zegt:

Vers 3. *Hoort na my ó Huys Jacobs, ende het gantsche Overblyfzel des Huys Israëls; die gy (van my) gedragen zyt, van den Buyk aan (ende) opgenomen van de Baarmoeder af.*

Vers 4. *Ende tot den ouderdom toe, zal ik dezelve zyn, ja tot de grysigheid toe zal ik (ulieden) dragen: ik hebbe het gedaan, ende ik zal (u) opnemen, ende ik zal dragende redden.*

Tot opwekking en betamelyke eerbied, zong men voor deese Godsdienstige verrichting, uit den 132, 134. en 135 Psalm; en na het eyndigen van de Predicatie, was de Slotzang het eerste vers van den 127ste.

Het heeft dit Huys, ook aan geen Kunstryken Dichter ontbroken, om eenige Vertrekken daar mede te vercierren. Men ziet 'er vier, als eene in de Kamer der Eerwaarde Heeren Regenten, eene in de Eetzaal, eene in de Slaap-Kamer, en eene in de Zieken-Kamer; wy zullen hier de twee eerste den Leefser opgeven, op dat hy daar uit zien mag, hoe vernuftig en geestryk dezelve bearbeyd zyn.

In de Kamer der Eerwaarde Heeren Regenten.
 Gy die hier voor het heil van d'Ouden Stok vergaart,
 En tot hun nut geen tyd, geen vlyt, noch moeite spaart,
 Daar gy voor 't gryse deel van Christus arme Leden,
 Niet weygart onvermoeit uw zorgen te besteden:
 En daar ge 't lichaam kleed, en spysd in overvloed,
 Ook voor de Ziel verschaft, het bovenhemelſch goed.
 De Alzegenaar wil zelfs uw arbeid mild beloonen,
 En uwen dienst met Lof, uw vlyt met luister kroonen;
 Hy ſtort, dit 's onsen wensch, zyn Heilgoed meer en meer;
 Op dit uw handenwerk en uwe huysen neer;
 Dat Vrede en Eendracht met de Godsvrucht in dees' muuren,
 Hun wooning vestigen, dan kunt gy 't werk beſtuuren,
 Tot nut des Ouderdoms; zoo worde uw ſwaaren laſt
 Verlicht, en gy door twiſt noch tweedracht ooit vermaſt,
 Zult dan vooral den glansſch van 's Hemels gunſt genieten.
 Zoo doe milddadigheid, een ſtroom van zegen vlieten,
 En houd door ruyme giſt, dit pryſlyk werk in ſtant.
 Zoo moog' uw beſte deel in 't eeuwig Vaderlandt,
 Van 't zondig ſtof ontbeſt, daar niets uw ruſt zal ſtooren,
 Ten pryſ van Chriſtenliefde, eens deese borgtaal hooren:
 „ Koom gy gezegend Volk, beërſt myn Koningryk!
 „ Gaaft gy van uwen trouw, myn Kerke blyk op blyk,
 „ Wanneer gy de Armoe ſpysde, en hunne naakte leden,
 „ Door Ouderdom gebukt, dezelve kwaanit bekleeden:
 „ Hun zielen ſtaág verkwikte uit 's hemels Heilfontein,
 „ Thans zultge in 't zalig Choor verheerlykt by my zyn,
 „ En vry van Aardsche zorg, voor eeuwig vroeg en ſpade,
 „ Het Lof uitgalmen van den Vader der Genade.

In de Eetzaal.

O Grysaarts! die de Zon van uwen tyd,
 Langs 't levenspad ter Weſterkim ziet daalen,
 En hier van zorg en ongemak bevryd,
 Door Chriſtenliefde u ziet met gunſt beſtraalen;

Word

Word gy hier mild met aardfche Spys gevoed,
 Laat dit uw hart tot dankbaarheid beweegen,
 Om d'Opper-Heer, de Bron van alle goed,
 Te loven voor dien onverdienden zegen.
 Zoekt langs het fpoor dat u het fchepzel leert,
 Den Schepper zelf te kennen, om 't vermogen
 Van Hem die 't Al op zynen wenk regeert,
 Met Lof gejuich eerbiedig te verbogen.
 Zoo zult gy eens, wanneer gy hier Gods raad
 Hebt uitgedient, zyn Wetten niet vergeten,
 In 't eeuw'g licht, en een volmaakter staat,
 Het hemels Mann' aan hemel-tafels eeten,
 En zingen steeds: O allerzaligst Lot!
 Het Feesgezang, voor een Drieëenig Godt.

Tot hier toe hebben wy den Liefhebber van Staat en Kerke
 deefter Vereenigde Nederlanden, een korte Schets opgegeven, in
 't algemeen van de Provincie, en in het byzonder van de Stad
 Utrecht. Nu laten wy daar op volgen een Naamlyst van de Pre-
 dicanten, die zedert de Reformatie, de Nederduytsche Gerefor-
 meerde Gemeente, bedient hebben, als;

1578. Hubert Duyfhuys. Geweefen Pastor van St. Jacobs-Kerke.
 Overl. 1581
 1578. Petrus Dathenus. Overl. 1590. Men twyffelt echter, of
 hy alhier Predicant zy geweest.
 1579. Nicolaas Sopingius. Vertrokken 1589.
 1579. Wernerus Helmichius. Hy heeft te Utrecht ook voor de
 Waalfche Gemeente gepredikt. Vertrokken 1589.
 1579. Erasmus Bakker. vertrokken 1589.
 1580. Hermannus Modetus, of Stryker. Heeft hier mede voor de
 Waalfche gemeente gepredikt. Vertr. 1589.
 1581. Hermannus Elconius. Vertr. 1590.
 1581. Taco Sybrands. Vertr. 1586.
 1584. Cornelius Martini Rodenburg. Vertr. 1589.
 1584. Johannes Uitenbogaart Vertr. 1589.
 1585. Simon Hebelenius. - - - - -

1590. Henricus Caſarius. *Vertr.* 1619.
 1590. Johannes Gerobulus. *Overl.* 1606.
 1590. Johannes Andelius. *Vertr.* 1592.
 1592. Gerardus Blochoven. *Vertr.* 1601.
 1594. Johannes Urſinus. *Vertr.* 1599.
 1594. Henricus Conchardus. *Overl.* 1600.
 1600. Johannes Bergerus. *Afgezet* 1605.
 1602. Everhardus Booth *Candid.* *Overl.* 1610. oud 31 Jaaren.
 1604. Gideon van Sonnevelt. *Vertr.* 1605.
 1605. Johannes Speenhovius. *vertr.* 1619.
 1605. Jacobus Taurinus. *vertr.* 1618. en *Overl.* 1619 oud 42
Jaaren.
 1607. Jacobus Bruno. *Overl.* 1608.
 1609. Carolus Rykewaart. *Vertr.* 1619.
 1612. Iſaäcus Frederici. *Vertr.* 1619.
 1612. Rudolphus van Zyl. *Vertr.* 1619.
 1612. Wilhelmus van Nieuwpoort. *Vertr.* 1629.
 1618. Bernardus Buſhof. *Overl.* 1639.
 1619. Johannes Langius. *Overl.* 1623.
 1619. Cornelius Dunganus. *Overl.* 1639.
 1620. Arnoldus Tekmannus. *Overl.* 1666. oud 72 jaaren.
 1620. Johannes Flaman. *Overl.* 1621.
 1621. Hermannus Ribbius. *Overl.* 1622.
 1623. Andreas Suavius. *Emer.* 1647. *Overl.* 1649.
 1725. Johannes Brejerus. *Overl.* 1655.
 1637. Meynardus Schotanus. *Prof.* *Overl.* 1644.
 1640. Carolus Dematius. *Prof.* *Overl.* 1654.
 1640. Cornelius Johannes Heycopius. *Overl.* 1648.
 1644. Libertus Spruyt. *Overl.* 1651.
 1644. Gualtherus de Bruyn. *Prof.* *Overl.* 1653.
 1645. Johannes Hoornbeek. *Prof.* *Beroepen* 1654. na - - -
 1648. Daniel van Henghel. *Overl.* 1669. oud 70. jaaren.
 1649. Cornelius van der Lingen. *Overl.* 1651.
 1651. Andreas Eſſenius. *Prof.* *Overl.* 1677. oud 58 jaaren.
 1651. Abraham van den Velde. *Ber.* na - - - 1660.
 1653. Jodocus van Lodeſtein. *Overl.* 1677. Oud 57 jaaren.

1653. Justus van den Bogaard. *Overl.* 1663.
 1655. Cornelius Gentman. *Overl.* 1696, oud 79 jaaren.
 1655. Johannes Teelling. *ber.* 1660. - - - na - - - *Overl.* 1674.
 1655. Johannes Theodorus van der Wenden. *Overl.* 1664.
 1656. Johannes van Heymenberg. *Overl.* 1677.
 1661. Johannes Thiens. *Overl.* 1661. oud 37 jaaren.
 1661. Gualtherus van Nellestein. *Overl.* 1698. oud 67 jaaren.
 1664. Franciscus Burmannus. *Prof.* *Overl.* 1679. oud 51 jaaren.
 1664. Hermanus van Halen. *Prof.* *Overl.* 1701. oud 68 jaaren.
 1664. Cornelis van Vliet. *Overl.* 1683. oud 55 jaaren.
 1664. Petrus Montanus. *Emer. en Overl.* 1679. oud 48 jaaren.
 1664. Lambertus Sanderus. *Overl.* 1672.
 1667. Petrus van Breen. *Overl.* 1709. oud 58 jaaren.
 1674. Henricus van Ryp. *Overl.* 1685. Oud 58 jaaren.
 1677. Nicolaas Voet. *Overl.* 1679. oud 43 jaaren.
 1678. Johannes Lastdrager. *Overl.* 1685. oud 50 jaaren.
 1680. Hermannus Witzius. *Prof. ber.* 1698. *Overl.* 1708.
 1680. Jacobus Triglandus. *Prof. ber. na - - -* 1681. *overl.* 1705.
 1681. Nicolaas Haring. *Overl.* 1708. oud 75 jaaren.
 1681. Theodorus Smith. *Overl.* 1689. oud 53 jaaren.
 1684. Gerardus Douius. *Overl.* 1705. oud 60 jaaren.
 1686. David van Crombrugge. *Overl.* 1705. oud 52. jaaren.
 1687. Henricus Brink. *Overl.* 1723. oud 78. jaaren.
 1690. David van Henghel, Danielszoon. *Overl.* 1711. oud 48 jaaren.
 1691. Adrianus Beukelaar. *ber. - - - na* 1696. *Overl.* 1717.
 1696. Justus Gerkema. *overl.* 1714. oud 61 jaaren.
 1698. Hermannus de Moor *overl.* 1724. oud 73. jaaren.
 1699. Nicolaas van Wingen. *overl.* 1721. oud 55 jaaren.
 1700. Henricus Pontanus. *Prof. ontslagen* 1704. *overl.* 1714. oud 61 jaaren.
 1703. Petrus Bodaan. *ber.* 1710 *na - - -* *overl.* 1734.
 1706. Abraham Josua Brakonier. *overl.* 1736. oud 65 jaaren.
 1706. Johannes van Noorden. *overl.* 1748.
 1708. Cornelius Booth. *overl.* 1713. oud 32. jaaren.

1708. Egidius van de Put. overl. 1748.
 1709. Cornelius Ruyter. overl. 1710. oud 39 jaaren.
 1710. Simon Stratenus. overl. 1742. oud 75. jaaren.
 1711. Antonius Drieffen. ber. na - - - 1717. overl. 1748.
 1711. Bartholdus Tolling. overl. 1722. oud 51 jaaren.
 1712. Henricus Vos. ber. na - - - 1716. overl. 1752.
 1714. Johannus Regnerus Kelderman. overl. 1743. oud 71
 jaaren.
 1716. Jacobus Peregrinus. ber. na
 1716. Jacobus Peregrinus- ber. na - - - 1719. overl. 1735 oud
 66 jaaren.
 1717. Ludolphus de With. overl. 1736. oud 49 jaaren.
 1720. Johannes Ens. Prof. overl. 1732. oud 47 jaaren.
 1722. Johannes Vos. overl. 1741. oud 59 jaaren.
 1722. Jacobus Ferdinand van Daverveld. overl. 1759. oud. 74 jaaren.
 1724. Johan Sibing van Hermkhuyfen. Theol. Doct. overl. 1740.
 oud 50. jaaren.
 1725. Jacobus Schermer. overl. 1756.
 1725. Johannes Plantinus. ber. na - - - 1726.
 1727. Petrus Laan. ber. na - - - 1738. overl. 1743. oud 46 jaaren.
 1732. Jacobus Oosterdyk. overl. 1734. oud 42 jaaren.
 1736. Theodorus Feltman de Beveren.
 1737. Gisbertus Matthias Elsenerus. Prof. Theol.
 1738. Jacobus de Groot. Overl. 1750.
 1740. Johannes Boskoop. Ber. - - - - 1746.
 1742. Johannes van Yffeldyk.
 1743. Franciscus Burmannus. Prof. Theol.
 1743. Dionisius du Toit.
 1744. Matthias Daniel Römer.
 1745. Wilhelmus Jacobus Grommée. overl. 1758.
 1746. Wilhelmus Geysweyt.
 1748. Wilhelmus van Rees.
 1749. Jacobus Engel.
 1751. Jacobus Hinlopen. overl. 1803. oud 80 j.
 1757. Johannes Henricus Bachiene. overl. 1759.

tot Prof
 naal
 Franck

1759. Carolus Segaar. 1766. P. Ling. Graec. overl. 1803. vid 80 J.
1760. Herbert. Van Kortenhoeef. overl. 1804. vid 80 J.

De Predicanten van de Waalsche Gemeente binnen Utrecht, zedert de Reformatie, zyn geweest tot heden toe:

Crétien de La Queillerie. Door het Synode der Waalsche Kerk, gehouden te Gent den 5. Oct. 1583. is hy na Utrecht afgezonden, en in 't Jaar 1586 Veld-Prediker beroepen, onder het Regiment van de Graaf Philip van Nassauw.

Hermanus Modet of Stryker. Hy was eerst Monnik, daarna Predikant onder 'r Kruys 1544. en is mede een Opsteller geweest van de Belydenis des Geloofs, nevens *Guido de Bres* en *Godefridus Wingius*, gedrukt 1563. Was Predicant te Oudenaarde 1560. en Predikt op den weg van Gent den 14 Juny voor omtrent 7000. Menschen, en by Gent zelfs op een Stellagic den 23 July. Predicant te Antwerpen zynde, word te Zirikzee beroepen 1572. Daar na Hof-Prediker van de Prins 1572. en voorts alhier te Utrecht 1580. Hier na is hy nevens zyn Amptgenoten uit den dienst gezet, den 10 Novemb. 1589. en sterft buyten Lands. Hy heeft hier beyde in de Nederduytsche en Waalsche Kerken gepredikt.

Wernerus Helmichius. Komt alhier als Predicant in Augusty, in de Nederduytsche Kerk 1578. by leening. Men predikte te dier tyd te Utrecht nog in een Schuur by de Nicolaas Kerk, daar na nam men den Dom, waar in deese Wernerus Helmichius de eerste Predicatie heeft gedaan den 15 Jan. 1581. gelyk hy ook deede in de Waalsche Taal in der Regulieren Kerk den 20. January 1583. Hy is mede met *Nicolaus Sopingius* en *Daniel de Dieu* in Gezantschap gezonden geweest, aan Elisabeth Koninginne van Engeland 1588. om hare Majesteit te recommandeeren de bewaaringe der waare Gereformeerde Religie in deese Nederlanden, en de vrye Oeffening van dien met uitsluiting van alle anderen, in de toen aanstaande Vreede-handel. Hy vertrekt van Utrecht (na dat hy de Nederduytsche en Fransche Kerke eenige Jaaren bedient had, met zyne drie Amptgenoten *Sopingius*, *Stryker* en *Uitenbogaart*, door de Wethouderschap, behoudens eer en aanzien, afgezet) naar 's Gravenhage 1590. word te Delft beroepen in April 1590, en kort daar na tot Professor te Leyden, dat geen voortgang hadde,

om dat de Kerke van Delft hem niet ontfiaan wilde. Hy predikte eerft ter leen te Amsterdam 1602. en werd hier op aldaar beroepen. Overl. den 29. Aug. 1608. Oud 57 jaaren.

Jean Uitenbogaard, word als Predicant der Waalfche Gemeente van Utrecht gedeputeert, op de Synode gehouden te Delft den 23 Sept 1587. Hy heeft te Utrecht ook in 't Nederduyts gepredikt, en is in het jaar 1691. van hier naar den Haag beroepen. Na deffelfs vertrek is de Utrechtfe Waalfche Gemeente, door de Predicanten van Leyden, Haarlem, Amsterdam, en Delft bedient geworden.

Jean Maffelot. Eerft by provifie alhier als Predicant gezonden, van 't Synode gehouden te Rotterdam den 13 Sept. 1595. en in 't jaar 1598. ordinair Predicant geworden. Overl. in 't Jaar 1610.

Job du Rieu. Tot Predicant alhier beroepen 1602. Gefufpendeert door 't Synode gehouden t'Amsterdam den 21 Aug 1603. dog weder geadmitteert door 't Synode gehouden te Amsterdam den 22 Sept. 1604. uitgezondert in de Provincie Utrecht.

Charles des Nielles. beroepen van Ceulen 1604. en door 't Synode gehouden te Delft den 12 Sept. 1618. onbequaam geoordeelt, den Predikdienst langer waar te nemen.

Pierre Agache. door 't Synode in 't jaar 1618. den 12 Sept. gehouden te Delft, als Predicant by provifie gezonden, en in 't jaar 1619. ordinair Predicant geworden. Overl. in 1634. Na deffelfs dood is den dienst waargenomen, door de Predicanten van Leyden, Amsterdam en 's Gravenhage.

Jean Jacques du Bois. beroepen 1636. van Limburg, Overl. in 't jaar 1664.

Louis Wolzogen. beroepen van Middelburg 1664. vertrokken 1673. naar Amsterdam.

Elie Saurin. beroepen van Delft 1671 - - - - -

Michel Janicon. beroepen van Blois in Vrankryk 1686. Overl. den 4 Juny 1705.

David Martini. beroepen van Caune in Vrankryk 1686. Overl. den 9. Sept. 1721.

Anthoine d'Arbussy. beroepen van Franquer 1707. en van hier naar Amsterdam.

Jean

Jean Louis Bonvoust. beroepen van Yperen 1714. Emer, geworden 1751. Overl. den 12. Aug. 1752.

Samuel Louis Changion. ber. van Dordrecht 1722. Vertrokken naar Leyden 1724.

Jacques Maloran. ber. van Tholen 1724. alhier Overl. den 8. Octo. ber. 1729.

Jacques Louis Benion. ber. van Goes 1730. vertr. van hier naar Rotterdam. 1737.

Jean Louis La Combe. ber. van Deventer 1737. Overl. den 20. April. 1755.

Jean Jacques Rambonnet. ber. van Campen 1752.

Antoine Clarion. ber. van Dordrecht 1755. Deese twee laatste, zyn hier nog zeer geachte Predicanten.

Wat aangaat de Engelsche Kerke, daar van wy in ons *Eerste Stukje pag. 32.* gemeld hebben, en in 't midden van de Maria Kerk plaats heeft; wy zullen den Leefer van desselfs oorsprong hier volgende, als niet ondienstig mededeelen; te weeten:

Datvoorden Jaare 1622. geene vaste Kerkvergadering dier Natie, binnen de Stad Utrecht geweest is, als enkel en voor zoo verre 't Guarnisoen betrof, 't welk meestentyd in Schotse Regimenten bestond; derhalven wanneer dan binnen deese Stad geen Bezetting van Krygsvolk lag, waren alsoo de Burgers en Inwoonders, van de Engelsche en Schotsche Natie, behorende tot den openbaren Godsdienst, daar van ontzet. Om welke reden die Burgers en Inwoonders der Stad, en van gemelde Natie zynde, ten getale van ruym 120. Familien, hen in gemelden jaare 1622, by Requeste hebben geaddressseert, zoo aan de Ed. Mog. Heeren Staaten deeser Provincie, als aan de Magistraat der Stad Utrecht, waar by die Gemeente verzocht, niet alleen om de permissie te mogen hebben, een bekwame plaats tot hunne Kerkvergadering, maar daar benevens ook, dat by Hun Ed. Mog. en de Ed. Achtb. Magistraat zekere Somme werde toegestaan, tot onderhoud van eene Ordinaris Engelsch Predikant; tot welkers onderhoud en bestaan, eenige voorname Burgers van gemelde Natie, hen onderling verbonden hadden, om benevens het Jaarlyks Tractement, 't geen de Souverainen gunstig zouden gelieven te accordeeren, ook eene merkelyke Somme

me daar by te voegen, en op te brengen.

Omtrent welk verzoek, by gemelden Heeren Staaten en Magistraat, in den beginne der maand Mey 1622. goedgunstig is gedisponeert; in diervoegen, dat de Burgers en Inwoonders der Stad, die van de Engelsche en Schotsche Natie waren, Jaarlyks met zekere Summa by de Staaten en Magistraat, (ieder evenveel) tot 't onderhouden van een Ordinaris Predicant, zouden werden gesubdieert; als wanneer ook te gelyk aan hun tot verrichting van den Openbaren Godsdienst, is toegewesen, de St. Catharyne Kerk: Dog is kort daar na, op verzoek van gemelde Engelsche Natie, aan hun de St. Pieters Kerk, als beter tot hun gebruyk geschikt zynde, geaccordeert; van waar de verrichting hunner openbaren Godsdienst, eenige jaaren daar na is overgebracht, in de St. Maria Kerk, alwaar dezelve nog heden geschied.

De Engelsche Kerk nu als voorschreve by aanvang gesticht zynde, hebben Hun Ed. Mog. de Heeren Staaten der Provincie, en de Magistraat der Stad Utrecht, ook verder getoont, dat dit werk Hun zeer aangenaam was, en dierhalven als rechte Voedsler-Heeren der Kerke, zoodanige edelmoedige dispositien genomen, als waar door de Gemeente binnen weynig jaaren, van hun onderling engagement, tot Subsidie van den Predicant ontheven was, en hen niet alleen een genoegsaam Tractement voor den Predicant, maar ook voor den Voorleeser, toegestaan. Aldus kan een ieder hier uit ligt opmaken, dat de Engelsche Kerk te Utrecht, niet is een Guarnisoens Kerk (gelyk zommige verkeerdelyk onderrecht, wel eens en meermalen hebben willen staande houden) maar is dezelve een Burger-Kerk, welke als nu gezegt is, haren oorsprong heeft.

Na dat dan het bovengemelde verzoek verkregen was, hebben de Burgers en Inwoonders der Stad Utrecht, zoo veele daar van de Engelsche Natie tot de Gemeente behoorde, tot het beroepen van een Predicant geprocedeert, en is by hun met eenparige Stemmen en genoeggen, mitsgaders de daar op gevolgde Goedkeuringe zoo van de Heeren Staaten der Provincie, als van de Magistraat der Stad, tot hunnen Eerste Predicant beroepen *Thomas Scott*, Guarnisoen Prediker onder de Engelsche Natie te Gornichem, welke deese beroepinge aangenomen hebbende, kort hier na, te weeten

ten, op den 20 Mey 1622. in den H. dienst, door *John Forbes* Prediker voor de Engelsche Kooplieden in de Stad Delft, is bevestigd geworden, welke Predicant *Thomas Scott*, tot den 8 Juny 1626. met alle liefde, neerftigheid, en getrouwheid, de Gemeente slichtende, zeer onverwacht van hunnen Herder wierd berooft, door de moorddadige hand van een Soldaat, genaamt *John Lambert*, onder de Compagnie van den Burggraaf Wimbelston. Den Moorder deeser Predicant, die ter verrichtinge van den H. dienst naar de Kerke gaande, benam zyn Eerw. aldaar het leven in 't openbaar op 's Heeren Straate.

Deese fataliteit by de Gemeente betreurt zynde, om het gemis van hare getrouwden Leeraar, hebben zy vervolgens tot eene tweede beroeping geprocèdeert; welke uitviel op *Jeremias Elborough*, Predicant voor het Guarnisoen te Montfoort, die, na 't zelve beroep geheel en volledig was, op Dingsdag den 11 Jan. 1627. door de hier voorgenomde *John Forbes* Engelsch Predicant te Delft, in den H. Dienst is ingezegent geworden.

Van den beginne af aan, tot in de maand Augusty des Jaars 1627. is alhier de Engelsche Kerke by haar zelve geweest, en geroegeert geworden; maar door eenige opgeresene verschillen, vonden Hun Ed. Mog. en de Magistraat der Stad goed, haar te reduceren, en tot een Lid der Classis van Utrecht te maken; dan heeft deese Gemeente by haar zelve gecontinueert, tot dat *Ds. Elborough* is verroepen geworden, 't welk in 't Jaar 1629 voorviel; wanneer zyn Eerw. tot Predicant voor de Engelsche Kooplieden te Hamburg gerequireert zynde, aldaar is naar toe vertrokken. Waar op de Gemeente na de Classicale Ordres hen regulerende, vervolgens in dat zelve jaar 1629. tot Predicant hebben beroepen *Alexander Leighton*, Med. Doct. en Schots Predicant; die ook vervolgens by den aanvang van zyn dienst, hem na de Classicale Regulen moeete schikken, de eerste geweest is, die wegens de Engelsche Gemeente, en zulks in dat zelve jaar, als een Lid der Classis van Utrecht, in die Vergadering heeft Cessie genomen. Onderwylen waren omtrent deese tyd eenige verschillen ontstaan, over het Prediken en niet Prediken op de H. dagen; waarom gemelde Predicant *A. Leighton*,

ten eynde zig van deefe te ontdoen, liever verkofen heeft, deefe Plaats en Gemeente te doen vaceren.

Ter vervulling van welke Vacature, nog in het voorgenoemde jaar 1629. tot Predicant is benoemt geworden *Raphaël Clayton*, die wegens de opgeresfen defensien met de Gemeente, een kort verblyf binnen Utrecht heeft gehad, en daarom op den 29 Sept. 1630. in zyne plaats tot Successeur is verkoren, den Eerw. Heer *Ifaac Forterinus*, die zoo 't schynt, te voren Guarnisoen-Predicant te deefter plaats is geweest. Hy was hier Leeraar der Engelsche Gemeente tot in den jaare 1637. wanneer hy om zyne private bezigheden in Engeland vereyscht wordende, daarom op zyn verzoek den 29 Juny des zelve jaars, van de Kerkenraad zyn Dimissie bekwam, dewelke ook door de Heeren Staaten, de Magistraat, en de Classis van Utrecht vervolgens is geaccordeert geworden. Waar na de Consistorie tot eene beroepinge getreden zynde, werd dat zelve allereerst uitgebragt, op de Heer *Samuël Ward*, Predicant te Ipswich in Engeland; dog excuseerde hy zig deefe beroepinge te kunnen aannemen: waarom gemelde Kerkenraad op den 14 Sept. 1637. tot Predicant verkofen *Paulus Ameraut* Predicant in 't Leger, als toen voor de Stad Breda leggende; die dan ook deefe beroepinge aangenomen hebbende, den 12 Nov. 1637. in een H. dienst is bevestigd geworden.

Maar het mogte de Engelsche Gemeente al wederom niet gebeurden, het genot van deefen Leeraar lange te hebben; dewyl hy geene Cessie in de Classis van Utrecht willende nemen, daar op in Augusty van 't volgende jaar 1638. dieswegens de gemelde Vergadering wierd ter reden gestelt; verklarende voornoemden Heer *Ameraut*, zig in Conscientie beswaard te vinden; om de ordre deefter Kerke te ondertekenen; weygerende daarom niet alleen Cessie te nemen, maar verkoos liever zyn dimissie te verzoeken; over het welke tusschen de Heer *Ameraut*, en de Classis van Utrecht, een- en andermaal Onderhandelingen zonder effect zyn geweest; dog hy bekwam beyde van de Kerkenraad en de Classis, nog in Augusty des voorgemelden jaars 1638. zyn Ontslag

Hier op weder tot een beroep geprocedeert zynde, zoo is de zelve op den 14 Jan. 1639. uitgebragt, op den Heer *John Herring*,

ring, dewelke om byzondere redenen in Augusty des jaars 1642, zyne demissie verzocht hebbende, dat zelve zoo door de Classis van Utrecht, als de Kerkenraad deeser Gemeente, geacordeert wierdt.

Op deese volgde de Heer *Malachias Harris*, Predicant by den Heer Ambassadeur van het Engelsche Hof by den Keyser; dog had zyn standplaats hier niet lange, want hy in het begin van 1643. bevestigt zynde, werd hy in de maand Mey 1644. by zyn Hoogheid den Heere Prinse van Oranje benoemt, tot Predicant by Mevrouw de Princesse Royal van Grootbrittanien. Aldus deese Plaats weder vacant zynde, viel de verkiesing van eenen nieuwen Predicant den 6. Nov. 1644. op de Heer *Richard Maden*, Predicant te Dordrecht, die op den 5. January 1645. bevestigt zynde, in 't laatst van Nov. 1647. te Amsterdam beroepen wierd, en in Maart des volgenden jaars 1647. daar na toe vertrokken is.

In de plaats van deese is wederom verkosen geworden *Gualtherus Bowye*, Predicant van een Schots Regiment te Gornichem, die twee Maanden na zyne verkiesing, te weeten op den 12. Sept. 1647. een aanvang van zyn dienst maakte, en daar by getrouwelyk volharde tot op 't laatste van 1650. wanneer hy het tydelyke met het eeuwige verwisselde; en welk sterfgeval gelegenheid gaf, tot de beroeping van *Ds. Thomas Potts*, Predicant in de Engelsche Gemeente te Vlissingen den 14. Febr. 1651. Hy is vervolgens van hier op den 8. Novemb. 1654. tot Predicant in de Nederduytsche Gemeente te beroepen; doende te Utrecht op den 1. April 1655. zyn Affcheyds-Predicatie.

De Engelsche Kerke, dus van den beginne af aan, in veele moeyelykheden gebragt, door geduurige veranderingen, en het korte verblyf hunner Predicanten, wierd zulks nu verzoet door 't beroepen van *Ds. Johannes Best*, Predicant te Groot-Schermer; 't welk op den 12. February 1655. geschiedde, en zyn Eerw. op den 29. April desselven jaars, een aanvang van zyn Dienst maakte, die tot in het Jaar 1695. heeft geduurt, wanneer hy door swakheid buyten staat geraakt zynde, het Predikamt langer te bedienen, aan hem een Proponent geacordeert is geworden; dog 't welk niet lang duurde, door dien zyn Eerw. op den 13. Sept.

Sept. 1696. het tydelyke met het eeuwige verwisselde, en alsoo de Predikdienst vacant raakte; ter vervulling van welke openstaande plaats, op den 26. Nov. 1696 is beroepen *James de la Faye* Med. Doct. en Predicant onder de Presbyterianen in Engeland, die gedurende de indispositie van voornoemde *Ds. Best*, vyf viendeel jaars den Predikdienst by deese Gemeente had waargenomen; welke beroeping in *amplissima forma* volvoert zynde, is de Heer *de la Faye* den eersten dag van het Nieuwejaar 1697. bevestigd geworden; en hebbende den H. Dienst, met alle lof by de Gemeente bekleed, den tyd van een- en vyftig jaaren, is hy in April 1748, godzalig in den Heere ontslapen, en alsoo in hoogen ouderdom te Utrecht overleden. Aldus is de Engelische Gemeente deeser Stad door deese twee laatstgemelde Predicanten, ruym negentig jaaren gesticht geworden, waar van mogelyk weynig voorbeelden te vinden zullen zyn.

Na 't afderven van *Ds. de la Faye*, is de Kerkenraad al aanstonds tot het beroepen van een Predicant getreden, te weeten, op den 17. July 1748. en by deselve gedispicieert geworden *Ds. William Brown*, Predicant van Cortarhy in Noord-Brittanien. Hy wierd op den 9. Augusty 1756. tot Professor in de Theologie en Kerkelyke Geschiedenissen, op de Academie te St. Andrew in Schotland beroepen, waar na hy in het volgende jaar 1757. vertrok; hebbende het genoegen nog alvorens mogen genieten, zyn Broeder *Ds. Robert Brown*, Prediker in Schotland, tot een Successeur in plaats te zien gestelt, zoo als zulks met eenparige stemmen, op den 22 July 1757. geschiede, in welken Leeraar de Gemeente nog lange hoopt te verblyden, en uit zyn geleerde Mond de Waarheden des H. Evangeliums, tot algemeene sichten te hooren.

Zie daar de Lysten der Predicanten van de Nederduytsche, Fransche, en Engelsche Kerken, zoo als men deselve ons ter hand heeft gestelt. De Nederduytsche werd alhier door drie Professoren, waar van de twee jongste te zamen nevens de ordinaire elf Predicanten; één Predikbeurt waarnemen, bedient, op een jaarlyks inkomen van 1500 gulden. De Leeraars van de Fransche Gemeente, zyn twee; en worden beloont voor hunnen arbejd in den geeste.

stelyken Wyngaard des Heeren met 1300 gulden; dog heeft den eersten Predicant jaarlyks nog 300. gulden daar boven, of anders vrye wooning. Wat voorts aangaat de Engelsche Gemeente, dezelve werd te Utrecht door één Predicant bedient, op een jaarlyks Tractement van 1000 guldens, welke penningen, op dat die de Gemeente niet te swaar zoude vallen, Hun Ed. Mog. en de Magistraat der Stad Utrecht, uit eene Christelyke Edelmoedigheid op zig genomen hebben, om die ieder voor de helfte, den Predicant te laten ontfangen.

In ons *Eerste Stukje pag. 9. en 10.*, hebben wy gemeld de standplaats van de Academie te Utrecht; en de tyd wanneer dezelve eerstemaal is ingeweyd, te weten, op den 16. Maart 1636. Het zal, meenen wy den Leeser niet onaangenaam zyn, dat wy hier een weynig bericht geven van hare Vertrekken, zoo als die zig ieder afzonderlyk van binnen vertoonen. Tot dezelve behooren *drie Geboorzaalen*, waar in de openbare Lessen gegeven, en publieke Disputen gehouden worden. Daar zyn 'er twee beneden, en een derde boven, in welke laatste de Heeren Professoren in de Medicynen, Wysbegeerte, enz. openbare Lessen den Studenten prælecteren. In deese Gheoorzaal is het ook, alwaar door de Hungarische Studenten, des Zondags van elf tot twaalf uren, in hunne Taale werd gepredikt. De *Senaat-Kamer*, waar in de Academie-raad vergadert, en ook de Promotien geschieden, is een ruyme schoone welgeschikte Zaal, in welkers midden een lange Tafel staat, met groen Laken bekleed, omzet met fraaije Stoelen. Zy is voorts verciert met de Afbeeldzels van tweënzeventig Heeren Professoren, die het Hoogwaardig Ampt van RECTOR MAGNIFICUS, op de Academie bekleed hebben, meerendeels door den beroemden *Mr. Jan Maurits Quinkhard* geschilderd, en in twee Reyen boven malkander geplaatst. Voor de Schoorsteen vertoonen zig ook de Afbeeldzels, van de twee Burgermeesteren, onder welkers Regeering de Academie is opgericht, namelyk de Heeren GYSBERT JANSE VAN DER HOOLK, en DIRK JACOBSE VAN VELDHUYSE, in het graauw geschildert met een Latyns Opschrift, 't geen te kennen geeft de tyd der stigtinge.

De eerte *Geboorzaal*, door welke men in de Senaat-Kamer

gaat, is een zeer spatieus langwerpig vierkant Gebouw; van boven konstig verwulft, en voorzien met de nodige Gestoeltens voor de Heeren Curatoren, Professoren, en Studenten; hebbende aan 't Westeynde een verheven Stoel in 't midden voor den Hoog-
Leeraar, van welke hy de Lessen den Studenten laat hooren. Voor deese is nog een lager plaats, ten gebruyk geschikt, wanneer één of meer Studenten zullen promoveren, en alvorens hun voorgenomen Disput, van deese plaats, onder de Voorzitting van de Professor, en een meenigte van Toehoorderen, dat uitspreken. Boven deese gemelde verheven Stoel, ziet men de volgende Wapens, voortyds op de Italiaansche wyse *All Fresco* geschildert, namenteelyk: **UTRECHT, BRABAND, HOLLAND, GELDERLAND**, (NB. Hier heeft den Schilder een mislag begaan, met Holland en Gelderland; want onder het Wapen Holland moet Gelderland, en onder dat van Gelderland Holland staan.) **CLEEF, KUYK, en GOER.** Hier onder deese Wapens leeft men: **DIE EDELE MANNEN DES STICHT VAN UTRECHT.** Aan de overzyde en alsoo ten Oosten, heeft men een fraay Balcon, op welk een Orgeltje geplaatst is, daar op men ten tyde, wanneer een Professor Ordinair zyn Intre-Redenvoering houdt, of een Student *onder de Kap* promoveert, als dan met verscheyde Musyk-Instrumenten, konstig gespeelt werdt.

Van dit gemelde Balcon, ziet men ten toon hangen de Vaandels, in 't Jaar 1747. door de Heeren Studenten gebruykt, ter gelegentheid, wanneer door de zelve Zyn Doorluchtige Hoogheid **WILHEM DE IV.** te Utrecht, ais Erftladhouder, Kapitein- en Admiraal Generaal, is ingehaalt geworden. Deese Vaandels van dat Geleertheidzoekent Corps waren, en vertoonen zig nog te zyn, van blinkende Oranje-Zyde, met kostbare Quaften van dezelve couleur verciert. Op het eene dat ter rechterhand van hun Gezelschap te dier tyd is gedragen, heeft men in 't Latyn, eerst de Naam en de Eere-van Zyne Doorluchtige Hoogheid, en is:

WILHELMUS CAROLUS HENRICUS FRISO, BELGARUM SPES ET DELICIE, HEROU M AJOREM, SOBOLES STEMMATE DIGNUS.

't Geen

't Geen betekent:

WILLEM KAREL HENRIK FRISO.

DER NEDERLANDEREN HOPE EN LUST.

DER HELDEN TELG. DER VADEREN STAMME WAARDIG.

Hier onder in een cierlyk Loofwerk, boven door een ROOS en Schulp, en onder met een Krans, die 't Jaar 1747. bevat

PRINCIPIUM OPTIMUM PACIS OPULENTIÆ ET

LITTERARUM STATO RI FELISSIMO.

WILHELMO AURANTIO.

L. M. Q. P. O. S. S.

ACADEMIÆ TRAJECTINÆ CIVIS.

Dat is:

AAN DEN BESTEN DER VORSTEN.

VAN DE VREDE, VAN D'OVERVLOED, EN VAN DE GELEERTHEID, D'ALDERGELUKKIGSTE HANDHAVER.

WILHEM VAN ORANJE.

HEBBEN UIT LIEFDE EN PLICHT DIT GEWEID, DE BURGERS DER UTRECHTSCH E HOOG E SCHOOLE.

Op het tweede Vaandel. datter bovengemelde tyd, nevens het eerste ter slinkerhand is gedragen, ziet men eerst de Wapenschilden van den Prins en zyner Gemalinne, hare Koninglyke Hoogheid, de Kroonprincesse van Grootbrittanien, binnen het Ordenscieraad der Ridderen van de Kouffeband, waar op de Fransche woorden: HONY SOIT QUI MAL Y PENSE. Dat zeggen wil: *Schande zy, die er quaat van denkt.* De Wapenschilden aan een gebonden door een band, die in een Koninglyke Kroon boven dezelve vastgehecht is, en gehouden door den Eenhoorn en den Leeuw, laten tusschen beyde een band neder, waar aan de stralende Academie-Zon hangt, met het Wapenschild der Stad Utrecht, op zyn schyf. Onder deeze staat, op een purpere band, de Zinspreuk der Hooge Schoole van Utrecht; die haar licht van boven wachrende, door dezelve wil zeggen: ZONNE DER GERECHTIGHEID, VERLICHT ONS! Alles is omgeven en verciert, met een zig van eenspreyende Oranjetak, waar aan zeven goude Oranje-Appelen, drie ter eender en vier ter andere zyde gebeeld staan. Boven het Balcon en Orgeltje, ziet men ook nog de Wa-

pe:

penen van Hunne Vorftelyke Hoogheden, welke mede tot eene der Decoratien, door de Heeren Studenten zyn gebruykt geweest; zoo als men dat geene, welken men binnen, en boven de Ingang deefter Geheerzaal geplaatft vind, de Wapenen van den Prins en zyne Gemalinne, met bovengemelde Oranjetakken verciert. In de Raad-Kamer der Academie willende treden, ziet men boven den Ingang het Wapen der Academie, en daar onder, SENATUS ACADEMICUS. In deefe Geheerzaal, geven inzonderheid, de Heeren Hoog-Leeraaren in de Godgeleertheid en in de Rechten, openbare Leffen aan de Studenten.

De tweede Geheerzaal of Auditorium, is hier naaft ten Oosten, zynde de eerfte in de fchikking van 't Geftoelte zeer gelyk, maar een weynig kleynder. Dezelve is niet min verciert, met de Decoratien, die ten tyde van de Installatie van zyn Doorluchtige Hoogheyd, als Erfftadhouders deefter Provincie, van de Heeren Studenten by de Illuminatien zyn gebruykt geweest. Het eerfte Zinnebeeld, dat men ter deefter gedachtenis alhier vertoont, is: De Hollandfche Maagt, in haren Thuyne gezeten, met zeven verbonden Pylen op haar Borft, en in de linkerhand de Speer en Hoed der Vryheid houdende, dog dreygende van befwyking neder te zygen; terwyl een hand van om hoog uit de wolken, haar het Oranje-Ooft toewerpt, waar na zy de rechterhand, zoo veel zy immers vermag, uitftrekt. Men leeft daar onder: AUXILIUM VENIT. *De Hulpe of Herftelling komt.* Het tweede Zinnebeeld, dat hier neven aan de Muur gehecht is, vertoont de Zonne, en den Zodiacs-Circul, met deffelfs twaalf Hemelsteken, door welke zy van maand tot maand haren loop Volbrengr. Als de Zonne in den Kreeft is, houd men haar hier op zyn hoogft, maar aan de Leeuw komende, begint zy weder te dalen. Hier op ziet dat Zinnebeeld, dat van de Zon nu tot aan de Leeuw gekomen, zegt: DECRESCET; Dat is: *Zy zal afnemen.* De meenig was, dat Vrankryk, 't geen zig by de Zon vergelykt, en met heete Oorlogftralen ons begon te fteken, nu aan de Leeuw, of Nederlands Grenfen Geklommen, van daar (zoo het God behaagde, en elk Vaderlander hoopte,) zou moeten te rug keeren en daalen. Het derde Zinnebeeld; vertoont de Wapenfchilden der Zeven Vereenig-

nigde Landschappen, circulwyse naar hunnen rang opgehangen. De band waar aan deese Wapens hangen, is geslingert om een vruchtbare Oranjetak, die omze te beschermen, zig als met opene armen verspreyd. Aan 't oppereynde is de band gestrikt, en werd hy, als 't ware, in eene Vorstelyke Kroon vastgehouden, en zietmen met reden daar onder geschreven: **CADERENT SOLUTA**: 't Betekent: *Zy zouden vallen, indien zy los of ontbonden waren.* Het Paard van Troye maakt het vierde Zinnebeeld, getekent met de drie Lelien van Vrankryks Wapenen op de zyde; en boven den bedekten Ingang, van den Oorlogsvollen Buyk, na ons gezicht gekeert, het woord **PAX** of *Vrede*. Het heeft tot een Onderschrift: **NE CREDITE TEUCRI**. Dat is: *Betrouw het niet Troyanen!* Het vyfde, ver- toont den Prins op een moedig Paard gezeten, daar hem de gewapende Mars een uitgetrokken Degen, dien hy by de punt houd, aanbied. Onder dit Zinnebeeld staat: **TU GULIELMUS ERIS**. Dat is: *Gy zult Willem zyn.* Het zesde verbeeld Hercules, de Zoon van Jupiter en Alkmene, met de Nemeesche Leeuwenhuyd omhangen, slaande met zyn Knods, in de Heldenvuysten gevat, een Slang door midden, en trappende met den dapperen rechtervoet, zoodanig op de Staart des Haans, dat die al schreeuwende poogt te vlugten. Het Onderschrift is: **NON DOLUS AT VIRTUS**. 'T welk zegt: *Geen bedrog, maar Dapperheid of Krygsdeugt.* Het zevende deeser grootere Zinnebeelden, is een Oorlogschip met Princevlaggen, en de Nederlandsche Leeuw op de Voorsteng, wordende geslingert door de Baaren; terwyl dat daar tegen Opzeylt en de Golven te boven worstelt. Het Onderschrift is dit: **JACTATA EMERGIT**. De zin is: *Door de Baaren geslingert, komt het die te boven.* De meening van de Heeren Studenten, van dit Zinnebeeld, dunkt ons geweest te zyn, dat, of schoon Nederlands Schip van Staat, tot den Oorlog gedrongen, door de Golven van onspoed eenigen tyd geslingert was; het echter onder de onkreukbare Princevlag, met de moedige vooruitzicht des Staaten Leeuws, door de Goddelyke bystand, die swarigheden zou te boven Zeylen.

In deefe Gehoorzaal, zyn nog zeven andere Decoratien, dog welke zoo groot niet zyn, en evenwel waarfchynelyk alhier voor 't oog den Liefhebbers van 't Vaderland voor eene nagedachtenis bewaard worden, tot de tyd die zal verfleeten hebben. De vier eerfte beelden de Wetenschappen uit, welke ter Hooge Schoole Geleeraart worden; te weeten, de Godgeleertheid, Rechtsgeleertheid, Geneeskunde, Wysbegeerte, Gefchied- en Taalkunde enz. De drie laafte vertoonen het Wapen van Zyn Hoogheid, met de Nederlandsche Leeuw, en tuffchen beyde als daar van befchut, het Wapen der Academie.

Op het eerfte Zinnebeeld deefter C erftukken, ziet men alhier afgebeeld de Koninginne der Wetenschappen, de H. Godgeleertheid, door de Godvruchtigheid afgemaald; houdende in de rechterhand het opene Boek der Goddelyke Schriften, waar op zy het ooge flaat; terwyl de rechterhand uit den ryken hoorn harer overvloeyende erkentenisfe, haar van hooger hand vereert, in 't vuur haarer Liefde, op 't Altaar haares Geloofs, de Olie van Hemelverlangen, door dagelykfche Oeffeningen giet. Onder dit Zinnebeeld van echte Godgeleertheid en ware Godsdienst, leeft men: SACRA SUOSQUE DUCI COMMENDAT BELGA PENATES. Dat is. *De Nederlander beveelt zyn Godsdienst en H. Dingen aan den Vorft.* Het tweede deefter Zinnebeelden vertoont het Beeld der Gerechtigheid, in een reyn en deftig gewaad; houdende het fwaard des Rechts in de rechter-, en de Weegfchaal der Billikheid in de linkerhand, om elk, het zyne toe te meten. Onder haar leeft men: DANTEMQUE VIDE BIS JURA CATONEM. Gelyk, of gezeyd werd: *En gy zult Cato zien, zoo als hy de Wet en het Recht handbaaft.* Het derde kleinder Zinnebeeld, is dat van Apollo met zyn Slangenftaf in de rechterhand; ter beduydinge van de Geneeskundige Faculteit, zoo als zy wyfe Lessen geeft, om met alle voorzichtigheid te herftellen. Men leeft daar onder: PATRIÆ NAMQUE APOLLO SUBVENIT. Dat is: *Want ook Apollo komt het Vaderland te hulps.* Het vierde der geleerde Faculteiten is de Wysbegeerte, verbeeld onder de gedaante van Minerva, of anders Pallas; ftande onder een Oranjeboom,

boom, en van dezelve overdekt. Met dit Onderschrift: **TUTA EST TEGMINE.** 'T wil zeggen: *Onder deese belommering is zy weylig.* Het vyfde Zinnebeeld, is het gekroonde Wapenschild van den Doorluchtigen Vorst *Willem Karel Hendrik Friso*, Prins van Oranje en Nassouw, onsen Stadhouder. Onder het zelve staat: **HINC RERUM NASCITUR ORDO.** Dat is: *Hier uit word eene reeks van groote zaken geboren.* Het zesde Vercierstuk, is het Wapen van Utrechts Algemeene Wysheids-Schoole, met haar gewoone Zinspreuk daar boven, en met dit Onderschrift: **PRINCEPS HÆC OTIA FECIT.** 'T geen beduyd: *De Prins heeft ons deese rust verschafft.* Het zevende en laatste der kleyndere Zinnebeelden, vertoont een Leeuw, houdende in zyn rechter klaauw een uitgetogen Swaard, en in de linker de zeven vereende Pylen van Nederland wel styf vasthoudende. Het Onderschrift is: **EX UNGUE LEONEM.** Dat is: *Men kend de Leeuw aan zyn klaauw.* Het wil zeggen dat men de Grootmoedigheid en Sterkte des Leeuws, in 't oog der geene die hem van naby niet kennen, kleen acht, dog ondervind als hy te lang gefart, zyne klaauwen uitlaat, en den verachters doet zien, dat zy Nederland wel lang kunnen tergen, maar dat het eyndelyk met Gods hulpe toonen zal, dat het weet zyne Vryheid en Godsdienst te handhaven, en om deese Geleertheit en Konst te beschutten, en te verdedigen. Zie daar deese veertien Cierstukken, (*Decoratien*) alhier in de tweede Geheerzaal, zoo als dezelve in den Geillumineerden Tempel, en by het afgestoken Vuurwerk ter eere van Zyn Doorlugtige Hoogheid, door de Heeren Studenten op de Neude opgericht, in 't Jaar 1747 zig vertoonden, en voor de Nakomelingen, om die tyd te herdenken bewaard worden.

Nu komen wy tot de beschryving der Kerke, van onse Protestantische Broederen, ik meene die van de Onveranderde Augsburgsche Confessie toegedaan; waar van wy in ons *Eerste Stukje pag. 21.* zeyden, dat aan de Rodenburgerstraat geplaatst is: dog dat nu voorby-gaande, zeggen wy hier, dat deese schoone gebouwde Kerke, van agter de Predikstoel, tot voor aan den Ingang lang is 26 treden, en van beneden onder de

Balcon, waar op het Orgel ſtaat, tot onder die daar 't Uurwerk gezien werd, even zoo breed, ſtrekkende zig deeſe breete op 12 treden langte, waar na de Kerke zoo veel breete niet meer bevattende, met 14 treden het Portail, of gewoonen Ingang bereykt. Boven deeſe Intrede naar binnen, is een fraay Balcon, geſchikt tot Zitplaatsen voor de Gemeente, boven welke drie kleyne Kopere Kaarskroonen hangen; zoo als 'er vier zeer ſwaar beneden, in 't midden der Kerke zyn, om de Gemeente by Winteravonden te lichten. Nevens het Horologie ter linkerzyde van den Predikſtoel op de Balcon ofte Gaanderye, zyn mede Zitplaatsen voor de Gemeente; dog aan de overzyde alwaar het Orgel ſtaat, is de gelegenheid daar toe weggenomen. Voorts is alle het Geſtoelte deeſer Kerke, zoo voor Mannen als Vrouwen gantsch netjes geſchikt en gereguleert; wordende daar en boven zeer reyn en zinnelyk onderhouden. De Predikſtoel, met die der Kerkenraad, zyn mede deſtig getimmert, en mag van de eerſte, het H. Euangelium dat van daar door de Predicanten verkondigt word, wel met aandacht en eerbied gehoort worden. Boven het Dekzel van de Predikſtoel, tegens de Sneauw-witte Muur, ziet men afgebeeld het Wapen van CHRISTIANUS DE V. Koning van Denemarken en Noorwegen, enz. enz., zynde dat aldaar zyne Majesteits Chriſtelyke Edelmoedigheid, in 't betoonen van een goed en mildadig Geſchenk, tot den Opbouw deeſer Kerke, en alſoo ook tot voortplantinge der Proteſtantiſche Luterſche Gemeentens deeſer Landen, dien Grootmoedigen Vorſt, tot dankbare erkenteniffe plaats gegeven. Ter linkerhand van den Predikſtoel, ten Zuydeynde der Kerke, gaat men door een aanzienlyk Portail, in den Kerkenraads-Kamer, die een welgeſchikt Vertrek is, en van al het nodige zeer wel voorzien. Voor, en in het Front van de Schoorſteen, ziet men afgebeeld, den Hooggelcerden MARTINUS LUTHERUS, zittende in een Armſtoel, en een Tafel voor hem ſtaan, met zyn gewoon Byte-ken, de Swaan; hebbende in zyn rechterhand de Penne, en een Papiere of Pergamente Rolle, voor zig op de Tafel leggen, waar op geſchreven ſtaat: VERBUM DOMINI MANET IN AETERNUM. Dat is: *Het*

Woord

Woord des Heeren blyft in der Eeuwigheid. Zynde dit fraaye stuk geschildert, door den beroemden Konstenaar *J. F. Blendinger*. Nu staat ons den Leefser nog mede te deelen, de spreuke onses Zaligmakers, zoo als die onder het Uurwerk in de Kerk werd gevonden; die zegt: **WAAKT** ende **BIDDET**. Welke woorden zeer gepast by de Tydwysers gevoegt staan, en Leeraaren en Gemeente wel in 't oog mogen houden, om niet t'eeniger tyd in verzoeking te raken.

Wat nu aangaat de Gemeente, welke door twee Predicanten bedient word, en een' in Nederduytsch en de ander in 't Hoogduytsch Predikt; men verzekert ons, dat dezelve in omtrent 650 Leden bestaat, die de Communie mogen ontfangen. Laten wy nu hier de Leeraars deeser Gemeente te Utrecht, die zedert den Jare 1603. de Kerke bedient hebben byvoegen:

Gekomen.

1603. Johannes Cramerius. Overleden 1613.
 1613. Hibbæus Magnus. Overl. 1618.
 1618. M. Henricus Clessius. - - - -
 1625. M. Justus Zythopaus. Overl. 1627.
 1627. M. Johannes Coenring. Overl. 1648.
 1639. Johannes Adam Hoenerfanger. Overl. 1671.
 1648. Fredericus Swergius. Overl. 1668.
 1669. Johannes Baars. Overl. 1705.
 1671. Artus Velten. Vertrokken 1673.
 1677. Paulus Wessling. Vertr. 1678.
 1678. Johannes Herm. Adolphi. Overl. 1683.
 1783. Petr. Arn. Scheiblerus. Overl. 1684.
 1691. Enno Ewen. Overl. 1705.
 1705. Henricus Michels. Vertr 1714.
 1705. Henricus Hollenhagen. Overl. 1740.
 1714. Joh. Albertus Veltgen. Overl. 1720.
 1720. Joh. Arn. Veltgen. } Beyde thans nog in leven, en
 1740. Balthasar Kloekhof. } dienst.

Het Jaarlyks Tractement deeser Predicanten is, zoo men ons bericht heeft 700 Gulden; waar boven den Oudsten Leeraar nog de vrye Wooning heeft.

Hier op laten wy de befchryving van het Orgel in deefe Kerke volgen; en beftaan de Registers van dat zelve, als wy die hier befchryven:

IN 'T BOVENWERK.		IN 'T BENEDENWERK.	
Prestant	- - - 4 voet.	Holpyp	- - - 8 voet.
Quint	- - - 3 -	Sexquialter	- - - 3 -
Octaaf	- - - 2 -	Fluyt	- - - 4 -
Mixtuur	- - - 4 dik.	Octaaf	- - - 2 -
Holpyp	- - - 8 voet.	Vox humana	- - - 3 -
Cornet	- - - 3 -	Met een Tremulant door 't	
Fluyt	- - - 4 -	geheele Werk.	
Sexquialter	- - - 3 -		
Trompet	- - - 8 -		

'T Clavier is vier Octaaven, en aldus genaamt lang Clavier, boven met het Onderwerk gekoppelt, en met een aan 't Bovenwerk gehangen Pedaal.

Tot den 21 Mey van het Jaar 1725 was Organift, G. Richter. Op deefe is gevolgt J. P. A. Fischer, dewelke den 18 November dit Orgel verliet, en tot Organift en Campanift vanden Dom is aangefteft; waar na in deeffels plaats is gefuccedeert, Lodewyk Battillie, die dat zelve heden nog konftig tracteert, op een Jaarlyks Tractement van een hondert Guldens.

Heeft nu deefe Oude Volkryke Hoofftad der Provincie, hare getrouwe Zielzorgers (gelyk wy zoo even gemeld hebben) gehad, zedert den aanvang der Reformatie, en zyn 'er ook nog wyfe en geleerde Mannen, die geduurig en all' den dag uit Gods Woord, de Gemeente toeroepen: *Dit is de Weg wandelt in denzelven.* Den dienst der Geneesheeren te Utrecht, is daar ook niet min wakker en bekwaam, om den Burger en Inwoonder in gezondheid te onderhouden, of wanneer die verlorren is, onder den Zegen des Almachtige, weder te geven. Daar zyn ten minften binnen deefe Stad 25 Doctoren in de Medicynen, aan welke men zig geruft ter Geneezinge van alle Quaalen, Ziektens en Krankheden mag overgeven, en die door hunne Geleertheit laten blyken, datze te Utrecht de Lessen der Hooge-School Leeraaren niet te vergeefs aan zig genomen hebben:

ben: gelyk het mede deese Stad niet ontbreekt aan 27 Apothecquers en voorzichtige en ervaren Wondheelders, waar van een getal van ruym 40 bekwaamheid genoeg bezitten, om Utrechts Burgery en Inwoonders, met hunne konst te hulpe te komen. Maar, wie kan hier nevens ook de Advocaten ofte Rechtsgeleerden verswygen, door welke Parthyen hun Récht in de Proceffen, klaar en duydelyk werd opengelegt? welke als ter liefde van de Gerechtigheid te zoeken en te vinden, alhier tot een getal van ruym 90 zyn toegenomen, en zig alom vermaard hebben weeten te maken. Indien men te Utrecht Notarissen vereyscht, men kan 'er meer dan 50 bekomen, om Openbare en Verborgene Instrumenten te Noteeren, waar aan men zig verbonden behoort te houden. Aan bekwame Procureurs, behoeft het ook niemant te ontbreken, nademaal 'er meer dan 30 in de Stad woonachtig zyn, die Procezuchtige Liederen niet verlegen zullen laten. Door een gelyk getal van Makelaars kunnen de Kooplieden te Utrecht ook bedient worden.

Hier gaat nu eene Lyft van de Onkostpenningen, wegens 't begraven der dooden in de Kerken te Utrecht. Wy zullen dezelve den Leezer opgeven, zoo als ons die ter hand gestelt is; zynde het gewoone Kerkenrecht daar van in de Dom-Kerke,

't Zy de Kist swart of wit is	-	-	f 6	--	--
Voor de Baar	-	-	f 3	--	--
Voor 't Openen van de Kelder	-	-	f 4	--	2 --
Voor de Vicarius	-	-	f 2	--	2 --
Voor de Loots-Meesters	-	-	f 2	--	--
Voor 't Openen van de Deuren	-	-	f	--	16 --

f 18 -- --

In de Jans. Pieters- en Maria-Kerk, vallen evenveel Onkosten voor de Kelders. Wanneer de Kist swart is, betaalt men

voor de Kelder	-	-	f 8	--	--
Wit	-	-	f 4	--	--
Voor de Baar	-	-	f 3	--	--
Voor het Openen van de Kelder, swart	-	-	f 8	--	--
Voor het Openen, wit.	-	-	f 4	--	4 --

In

In de Catharyne Kerk in een Kelder, als het een swarte Kist is	f 16	--	--
Een witte	f 8	--	--
In een eygen Kelder, swart	f	--	16 --
Wit	f	--	8 --

In de vier Parochie Kerken, namelyk de Buur-Kerk, Jacobi-Kerk, Geerte-Kerk en Nicolaas-Kerk, valt een en het zelve Kerkenrecht.

In een Kerkenkelder als de Kist swart is	f 16	--	--
Als die wit is	f 8	--	--
In een eygen Kelder, swart	f 8	--	--
Wit	f 4	--	--
Voor de Baar, swart	f 3	--	--
Voor de Baar, wit	f 2	--	10 --

Van Kinderen half zoo veel.
 Het gewoone gebruyk van 't Rouwlaken, dat meesten tyd in acht Ellen bestaat, te scheuren, dat komt voor de eene helft te Utrecht aan het Kinderhuys, en de andere helft aan het Sterfhuys; mits dat het Lyk in de Parochie blyft: maar wanneer dat van de eene in de andere Parochie werd overgebracht, dan krygt het Kinderhuys twee derde, en het Sterfhuys behoud één derde.

Burgere Begraaffnissen kosten, in een Kelder	f 8	--	--
In een gemeen Graf	f 6	--	--
Nog minder	f 3	--	--
Voor de Baar, in een Kelder	f 2	--	10 --
In een gemeen Graf	f 1	--	16 --
Nog minder	f 1	--	10 --
'T-beste Rouwlaken kost	f 8	--	--
Het tweede soort	f 6	--	12 --
Derde soort, of zoogenaamt Middellaken	f 3	--	10 --
Sellebroers, swart	f 2	--	--
Sellebroers, wit	f 1	--	10 --
De Boete met Koetsen, beloopt	f 500	--	--
Op de Baar, met een swarte Kist	f 18	--	--
Met een witte Kist en twaalf Draggers	f 6	--	--

Met

Met acht Draggers. - - - - - f 3 -- 10 --

Voorts geringe Menschen zoo als overal, Pro Deo.

Op dat den Leefser ook moge weten, hoe veele Brouwe-ryen te Utrecht zyn, zoo tekene wy hier aan, dat dezelve vier in getal zyn; namelyk, de *Boog*, het *Anker*, de *Kroon* en den *Eenboorn*, waar van de eerste de grootste is. Men brouwt in alle zeer goed Bier, dat daarom ook te Utrecht zeer begeert is, en oud zynde wat veel gedronken, het hoofd der Liefhebbers haaft van verwe doet veranderen. Koorn-Molens teld men te Utrecht zes, waar van 'er drie binnen en drie buiten de Stad staan, die genog te Maalen hebben, zullenze Bakkers en Brouwers met gebroken Graan en Meel onderhouden.

Aangaande de Schoolen te Utrecht, (waar van wy in ons *Eerste Stukje pag. 21.* gemeld hebben, dog te dier tyd den Leefser geen ander bericht konden geven;) zy zyn deese volgende; namelyk 1 Latynsche, 7 Fransche, 4 Nederduytsche Stads-Schoolen, en 2 van de Gereformeerde Diaconie. Benevens deese teld men, binnen de Stad, nog omtrent 20 anderen, waar van de Meesters zig meerendeels, in Lees-Schryf- en Rekenkonst, door hunne Gaven beroemd hebben gemaakt, en welgeleerde Discipulen van hunne Schoolen doen zien.

De Vrye Markten, die men te Utrecht gewoon is te houden, en door de gantsche Republiek vermaart zyn, laten wy hier op volgen: De eerste is de Vastenavonds Paarden-Markt, dewelke men houd des Maandags na Vastenavond. De tweede word genaamt Palm-Paarden-Markt, welke zyn aanvang neemt op Palm-Maandag.

De derde heet men Pinxter-Paarden-Markt, en gaat in des Maandags voor Pinxteren.

Daar is nog een Vrye-Markt, op den eersten Woensdag in July, beginnende des morgens om 10 uren.

De Kermis of Jaarmarkt, neemt zyn begin op den tweeden Maandag in July, en duurt drie weeken; dog de Kramers van buyten blyven niet langer dan veertien dagen. Deese Jaarmarkt is alom zeer vermaart door de meenigerlye Koopmanschappen,

die men alhier dan voorgesteld ziet; ja men kan nauwelyks iets bedenken, of het is 'er te bekomen.

De Laurentie Paarden-Markt neemt zyn aanvang des Maandags voor Laurentie-dag, en als St. Laurens op een Maandag komt, neemt ten zelve dage de Markt zyn begin; maar St. Laurens op een Zondag komende, dan heeft men Markt den dag daar aan.

Michiels Paarden-Markt, begint des Maandags voor St. Michiel, en wanneer die op een Zondag komt, dan gaat de Markt daags daar na in; dog zoo St. Michiel op een Maandag komt, dan neemt de Markt dien zelve dag zyn begin.

De Offen-Markt begint de tweede Zaterdag na St. Victoris, en duurt drie Zaterdag agter den anderen.

Zie hier ook de Ordre van Schepen en Schuyten, zoo als die gewoon zyn van Utrecht op haar beurt af te varen.

Van Utrecht op Amsterdam.

Vaaren alle dagen drie Schuyten des Zomers, van den 15 Maart tot den 15 September, des morgens ten 7, des namiddags ten 1, en des avonds ten 8 uren.

Van den 15 September tot den 15 Maart, des morgens ten 8, en des avonds ten 9 uren.

Daar vaart ook alle dagen een Schietschuyt, voor Koopmans Goederen, ten 4 uren van Utrecht op Amsterdam, behalven des Zondags; dog by besloten water ryd des Maandags en Donderdags een Vrachtwagen, dewelke Dingsdag en Vrydag weder te rug keeren.

Op Leyden.

Vaaren van den 15 April tot den 15 October alle dagen drie Schuyten, des morgens ten 7, 's middags ten 12 en des avonds ten 8 uren.

Van den 15 October tot den 15 April, alle dagen twee Schuyten, des morgens ten 7, en des avonds ten 8 uren.

Op

Op 's Gravenhage.

Vaart alle Donderdag en Zaterdag een Schuyt, des namiddags ten 4 uren.

Op Rotterdam.

Alle Maandag en Woensdag, Vaart een Schip ten 3 uren van de Gaardbrug, en ten 4 uren van buyten de Tollesteegpoort; en voor de Passagiers des Dingsdags en Donderdags ten 10 uren van de Vaart. Des Zaterdag, vaart nog een Schip ten 10 uren van binnen de Stad, ten 12 uren van buyten, en ten 4 uren van de Vaart.

Op Middelburg in Zeeland.

Vaart om de 14 dagen op Donderdag des namiddags een Schip, ten 3 uren van binnen, en ten 4 uren van buyten de Tollesteegpoort.

Op 's Hertogenbosch en Gorinchem.

Alle 14 dagen op Woensdag een Schip, ten 3 uren van binnen, ten 4 uren van buyten en des Donderdags ten 10 uren van de Vaart.

Op Zierkzee.

Vaart alle 14 dagen op Dingsdag ten 3 uren van binnen en ten 4 uren van buyten.

Op Dordrecht.

Alle Zaterdag een Schip ten 10 uren van binnen, ten 12 van buyten, en des namiddags ten 4 uren van de Vaart.

Op Gouda.

Vaart alle Zaterdag een Schuyt, ten 10 uren van binnen, en ten 1 uren van buyten.

Op Kuylenburg, Oudewater en Schoonhoven.

Alle Zaterdag een Schuyt, ten 10 uren van binnen, en ten 12 uren van buyten.

Op Montfoort.

Vaart alle Woensdag en Zaterdag een Schuyt, ten 2 uren van binnen, en ten 3 uren van buyten.

*Op Woerden, Wyk te Duurstede, Weesp
en Naarden.*

Alle Zaterdag een Schuyt, ten 10 uren van binnen.

Op de Vaart, (Vreerwyk.)

Van den 15 Maart tot den 15 September, alle dagen 7 Schuyten, des morgens ten 6, 8, 10 en 12 uuren, nademiddags ten 2, 4 en ten 6 uuren de laafte Schuyt voor Passagiers, die op den Bongenaar, Wierft, of nog op de Vaart moeten zyn.

Van den 15 September tot den 15 Maart, des morgensten 7, 8, 10 en 12 uuren; en 's namiddags ten 2, 4 en 5 uuren.

Nog zal van den 15 Maart tot den 15 September, ook een Schuyt moeten vaaren, des morgens ten 7 uuren, des namiddags ten 1 uuren, en des avonds ten 5 uuren. En van den 15 September tot den 15 Maart des namiddags ten 1 uur, mits dat één Passagier voor drie, en twee voor vier de vrugt betale.

Ordre der Post- en andere Wagens, rydende van Utrecht.

Het geheele Jaar door, ryd tweemaal ter week een Postwagen op Deventer; als een des Dingsdag, en een des Vrydags morgens ten half 6 uuren, van den 1 April tot den laafsten September toe. In October en Maart ryden zy ten 7 uuren van buyten de Wittevrouwen-Poort af, en in de Maanden November, December, January en February, aldaar ten 9 uuren,

Op Arnhem en Nymogen.

Alle dagen 't geheele Jaar door, ryden des morgens vroeg, na dat de Nachtschuyten van Leyden en Amsterdam zyn aangekomen insgelyks Wagens, van buyten de Wittevrouwen-poort.

Op Breda.

Van den 15 April de geheele Zomer door, ryd alle dagen een Wagen over Gorinchem, des morgens ten 5 uuren.

Op 's Hertogenbosch.

Alle dagen des Zomers, een Wagen.

Op Rheenen, Amerongen en 't Rbeensche-Veen.

Tweemaal ter week, des Woensdags en Zaterdag een Wagen omtrent den middag.

Op

Op Wageningen.

Eenmaal ter week een Wagen, des Zaterdags morgens ten 10 uuren.

Op Amersfoort.

Ryd des Zondags, Woensdag, Vrydag en Zaterdags morgens ten 7 en des namiddags ten 4 uuren, een Wagen vife versa; als mede alle dagen een Tour-Kar, insgelyks namiddags ten 4 uuren.

Op Leyden en Amsterdam.

Ryd als 't besloten water is, een Postwagen ten 9 uuren.

Dewyl het vertrekken en aankomen der Posten, uit- en in de Stad Utrecht, by een ieder genoeg bekend is, en ook geenzins tot ons oogmerk is dienende, zoo gaan wy die hier voorby; alleen merken wy nog aan, dat men tot dienst der Reyfigers, binnen deese Stad vyf voorname Heeren Logementen heeft, waarin men aanzienlyke Heeren en Dames, en andere distincte Lieden magnificq, tot een civiele prys tracteert. Dezelve zyn genaamt; *Het Oude Kasteel van Antwerpen*, aan de Oude Gragt by de Bakkerbrug; *Het Nieuwe Kasteel van Antwerpen*, op de Gansemarkt; *De Plaats Royal*, in de Minnebroederstraat; *De Goude Leeuw*, op het Oude Kerkhof, en *Het Keyserlyke Wapen*, by den Dom. In eene mindere hoedanigheid, zyn te Utrecht nog verscheyden andere Herbergen, waar in Vreemdelingen die haar nodig hebben, ook zeer wel behandelt worden.

Nademaal wy op ernstig aanhoudent verzoek, eeniger Liefhebbers der Nederduytsche Dichtkunde, ons verplicht hebben, de nog twee overige Geestryke Versen, (welke mente Utrecht in het Diaconie Oude Mannen- en Vrouwenhuys ziet,) den Dichtlievenden Leefter mede te deelen; zoo gaan dezelve hier onder, en zyn aldus:

In de Slaap-Kamer.

*Vertoond de Slaap ons klaar een Zinbeeld van de doot,
Hoe 't lichaam in den schoot
Der aarde, ontbloot van macht, en kennis eens zal rusten,
De Ziel zig zal verlusten,
En vry van nietig stof ver boven Zon en Maan,
By Godt ten reye gaan:*

Zoo de Opper-Heer, nooit doof voor ernstig smeekend kermen,
 Zig harer wil ontfermen.
 Het leert ons ook hoe elk, die als een Christen leeft
 Zig nooit ter rust begeeft,
 Voor by de algoedheids Bron, de Schuts-Heer van het leven,
 Heeft dankbaarheid gegeven;
 En daar het halve rond rust in een donkren nacht,
 Zyn hulp alleen verwacht,
 Van Hem die duysternis, vaak doet in licht verkeeren.
 Laat dit u, Grysaarts leeren.
 Uw Levens-Zon duykt reeds ter Westkust van het Graf,
 Legt dan de vuylheid af:
 Bid steeds om zuivering, door 't bloed van 's Heylands Wonden,
 Zoo zult gy reyn bevonden,
 Eens rusten vry van zorg en aardfche kormernis,
 Daar 't eeuwig blydschap is.

In de Zieken-Kamer.

Toen Adams Appelbeet zyn nazaat bragt in nood,
 Deed de Oppermajesteit van 't leven en de dood,
 Een reeks van rampen, moeite, zorgen, pyn en kwaalen,
 Tot een gerechte straf, op 't Menschdom nederdaalen,
 Als zekere trappen, tot nog pynelyker staat.
 De Algoedheids Oorsprong, die den sterf'ling gade slaat,
 En met hun rampspoed en gebreken werd bewogen,
 Zag neder van zyn Throon, en sloeg ontfermend' oogen,
 Op 't afgedwaalt geslacht, gedrukt door straf en schuld.
 De groote Zoenborg heeft den vloek der Wet vervuld;
 Dog 's ligbaams krankheid bleef, om ons gestaág te leeren,
 In nood en dood alleen, om hulp tot hem te keeren;
 Die wel met wonden staat, dog echter weér verbind.
 Laat dit ó Zieken! die hier hulp en bystand vind
 Uw' troost, uw' Leydstar zyn, zoo zal u Godt geneesen,
 Zoekt gy hem door 't Geloof, Hy zal uw' helper weesen,

*En maken u, die hier met reden treuwig zyt,
 Door 't licht van Zyn genade in eeuwigheid verblydt,
 Wanneer gy 't swakke vleesch, het zondig lyf ontogen,
 Met eeuwig vreugd gesuych uw Heyland zult verbogen.*

Nu gaan wy over tot de Stad

M O N T F O O R T.

Deese Stad is eertyds een Vrye Heerlykheid geweest, en de Heeren daar van, deden haar zelve al hoog waardeeren, zoo als in de Graven tyden aan verscheyden gebleken is; byzonderlyk aan dien Heer, welke Purmerend, Purmerland, en den aanhang verkreeg. De Plaats is door *Jan van Montfoort*, eerst wel gesterkt tot een Burcht, en na zekere Heerlykheid in het Landschap Henegouwen vernoemt. Zy heeft oudtyds veel geleden van Holland, Gelderland, Arkel, en den Utrechtsen Bisschop zelfs; maar boven al een swaren brand op den 28 Maart 1629. ontstaan door een Onweër van Donder en Blixem; waar door in korten tyd de Kerk en Tooren, de Klokken en Klokkenspel, 't Uurwerk, 't Dak, de Balken, Orgel, Stoelen en Banken, met de kopere Kroonen verbrand, versmolten en vernielt zyn geworden; met nog twee-en-zeventig Burgerhuysen en Wooningen, dertig Graan- en Hooy-bergen, zes Bouwhuysen en zoo veel Schuuren, met nog vier Oly-Moolens, die alle door de vlamme in Koolen geleyd wierden. 'T is nu nog een fraay Stedeken, en is de laatste der Stichtse Steden. Invooreden tyden, omtrent het Jaar 1165. is zy door Bisschop Godefridus zeer gevest, en met Toornen, tegen den aanloop der Hollanders, versterkt geworden. De Stad, die door den Inval der Franschen, voor nu omtrent 88 Jaaren zeer veel te lyden had, legt op een Driesprong, met omtrent gelyke afstand van Yffelstein, Oudewater en Woerden aan de Rivier den Yssel, die daar vry smal is, en haar ten Noorden bewaterd. Het Kasteel 't geen de Franschen 't Jaar 1673. hebben doen springen, toont nog in zyn overschot der Oudheid en Oorlogen, hoe machtig dat geweest

weeft is. Het zelve word thans bewoond, door den Heer Burgermeester *Hendrik Gobius*, die ter plaatfe daar 't gemelde Kasteel geftaan heeft, een zeer vermakelyke vruchtbare Thuyng geniet. De Burgers zyn te Montfoort als Heerschappen, en te gelyk Bouwlieden van het omleggende Land, dat in twyffel laat, of het fchoonder, vermakelyker of vruchtbaarder zy.

Montfoort, geeft mede de naam aan eene der vier Maarschalkfchappen van het *Sticht*, eertyds van den Biffchop wel verkooren, maar nooit in zyn Ampt werkelyk erkent, als na dat de Staaten des Lands van Utrecht, zyn Ban getekent hadden, en hem de bediening der Justitie aanbevolen. De Stad Montfoort, is langer dan eene der andere kleyne Steden der Provincie, een Heerlykheid gebleven; dog die echter leenroerig was van 't *Sticht*. Den Heer voerde den Titul van Burggraaf. Hy beloofde in 't Jaar 1353. het Hoog Gerecht van Montfoort, niet te zullen onderwinden, dan by beveeling des Biffchops, en zelfs met goeddunken van de Stad Utrecht. Ook onderwierpen zig Schout, Scheepenen en gemeene Buuren van Montfoort ten zelve tyde, aan 't Gezach van den Biffchop en dezelve Stad Utrecht, belovende zy de Plaats nimmer te zullen sterken, dan by wille des Biffchops, en goeddunken der Stad. Waar uit blykt, dat Montfoort te dier tyd nog geen Stads recht heeft gehad. In 't Jaar 1648. is het Burggraaffchap door de Staaten der Landfchap aangekocht, dog de Stad is evenwel aleerder, en wel onder anderen in de Jaaren 1530 ---- 1536. en vervolgens, als de laafte der kleyne Steden, ter Dagvaart beschreven geworden.

Deefe Stad Montfoort, heeft drie Capitale Poorten, en zes Waterpoortjes, die gedeeltelyk naar den Yffel en gedeeltelyk naar de Stads Graft leyden; zynde deeze drie eerste genaamt de Yffel- Heeswyksche- en Williskopsche-Poorten, naar welke dezelve haren uitgang hebben. Aan de Yffelkant tuffchen deeze Water-Poorten, verthoont zig de Stadsmuur vast en sterk, dog men kan ligt zien, dat die al zeer oud is. In tegendeel, heeft de Stadsmuur langs de Graft aan de Landzyde, al voor lange haar fchoonheid en sterkte door ouderdom verloren, dat men echter des Zomers wanneer 't Geboomte met Groen loof is beladen,

laden niet zeer merkelyk zien kan, door de menigte van vruchtryke Appel-Peere-Noote-Queen- en Mispel-boomen; waar by wy de aangename Wynstokken met hare smakelyke Druyftrossen niet vergeten moeten, die aldaar de Oude Muur der Stad wel onzichtbaar maken, maar het oog der Aanschouwers zeer verlustigd. Men teld in Montfoort 20 straten, waar onder de Hoogstraat (oudtyds en ook nog tegenwoordig den Ysseldyk genaamt geene de minste is,) 228 Huysen en 1300 Inwoonders, waaronder de geene, die buyten de Stad in de vryheid woonachtig zyn, mede begrepen moeten worden. Eene Graft, komende uit den Yffel, bewaterd de Stad voor een kleyn gedeelte naar binnen.

Nu komen wy tot de Openbare Gestichten en Gebouwen, waaronder ons eerstelyk voorkomt het Stadhuis, staande op een zeer aangename plaats naast de Ysselpoort, alwaar de Rivier den Yffel voor by vliet, en men Ebbe en Vloet in verneemt, tot boven Ysseltyn, ja zomtyds tot aan de Geynbrug toe. Wanneer het zelve gebouwt is, kunnen wy den Leefer niet zeker berichten. Het breyd zig op zyn Fundament niet zeer wyt uyt, maar is echter eene der hoogste Gebouwen van de Stad; van vooren met een vierkant Merkt-Plein, daar des Dingsdags veel Koopmanschappen te voorschyn worden gebragt, dog daar dezelve niet lange onverkocht verblyven. Van vooren aan den Ingang vertoont het dat geene wel te zyn, waar toe het Gesticht is. Men gaat 'er over negen Arduynsteene trappen na boven, welke met drie witte Pilaaren op hare zyde pronken. Op de twee grootste zitten twee Leeuwen, houdende ieder met hunne klauwen het Wapen der Stad, zynde een Burcht en ter wederzyde een *Ryn*, dat is een zeker Yser, by de Koorn-Molenaars zeer wel bekend, en omtrent de Molensteenen geplaatst: Boven den ingang aan deszelfs Front vertoont zig eene accurate Zonnewyfer, en nog wat hoger beneden het Dak, de Uurwyfer van het Uurwerk, in het Jaar 1750 aldaar gemaakt, of vernieuwt. Uit het midden van het Dak ryft een fraay Torentje, met een helderklinkende Klok daar in, om, op Bevel der Regeering, gebruykt te kunnen worden. Dit Stadhuis heeft van

O

bin-

binnen een ruyme *Audientie*, daar ter rechterhand de *Vierfchaar* is, en, daartegen over, ter linkerhand een breede Schoorsteen, om by Wintertyd te vuuren; voor welke men een Oud en voortreffelyk Schilderftuk ziet, gedaan door den eertyds beroemde Mr. *Hendrik Fleerfchop*. Na boven gaande komt men als dan in de Raad-Kamer, en uit deefe in de Krygsraad-Kamer, beyde zeer welgefchikte Vertrekken, hebbende haren uitzicht over den Yffel, en d'uit- en ingangen der Poort.

Aangaande de *Regeering der Stad*, dezelve bestaat in den Heer Maarschalk van den Lande van Montfoort, als Hooft-Officier, twee Burgermeesters, zeven Schepenen en twaalf Vroedschappen of Raden. Ook heeft men daar twee Vaandelen Burgers, waar over den tweeden Burgemeester Collonel is.

De *Kerk* ter dezer plaats, aan den Euangelift Johannes eertyds toegeweyd, en maar één in getal, heeft een goed aanzien van buyten en ook van binnen. Zy is van de Tooren tot aan het einde van 't Choor 66 treden lang, de breete van de Tooren tot aan 't Kruyswerk 26, en die van het Kruyswerk zelve 46 treden. Zy heeft 17 Pilaaren, konftig opgetrokken van Metzelsteen, gevormt na de Corintifche Bouworde, en die het konftige Kapwerk, na de oude wyfe, onderschragen. Zy werd zeer reyn en zuiverlyk (zo als alle Kerken behoorden gedaan te worden) onderhouden. Twee groote kopere Kaarskroonen hangen in 't midden, om de Gemeente by Winteravonden te lichten. De Wapens, welkemen aan de Muuren en Pilaren ziet gehecht, zyn 26 in getal: Schilderftukken in de Glafen zyn voortyds daar in zeer fraay geweest; dog nu door den tyd zoodanig buyten haar eerfte fchoonheid geraakt, dat men daar niets af kan zeggen; dan alleen dat veele aanzienelyke en brave Familien, die met hunne Wapens hebben gelieven te vereeren, en waarfchynellyk het geheele Glas zullen bekostigt hebben. Grafkelders zyn daar in ook verfchydene, die aan de Eerfte Geflachten der Stad en andere eygen zyn; dog men ziet die daar zoo niet met groote en door de konft gehouvene Grafzarken, als te Utrecht, bedekt. In 't gepasseerde jaar 1758 heeft men aan den Bodem der Kerke zeer veel verbetering gedaan, waar toe meer dan 600 nieu-

nieuwe blauwe Arduynsteenen gebruykt zyn, en te gelyk dien Bodem is verhoogd geworden; welke nu nevens meer andere Kerken deeser Republyk, het oog wel mag gegunt worden. Voorts is daar in de schikking van Gestoeltens, na een ieders Rang en Hoedanigheid, zo wel gereguleert, dat niemand daar eenige verbetering aan zou kunnen toevoegen.

In het jaar 1644 werd door het Timmer-Gilde tot een Cie-raad en altydduurende aandénken van dat nodige werk, op een konstig Tafereel ten toon gehangen dit volgende Vers:

*Als Adam na den val uit Eden was gedreven,
En d' Aard van Godt vervloekt met kommer moeste geven
Al wat den Mensch behoest; doe werd de Wereld vroed
Hoe nodig 't Ambacht zy, dat ons Gezelschap doet.
Daar was van doen een Hut, een Huys om in te woonen
Om tegen Weer en Wind het ligbaam te verschoonen,
Voor d' Akker nog veel meer; groot was het ongemak,
Zoo lang den armen Mensch het Timmertuyg gebrak.
Om deesen hoogen nood, dit ongerijs te weeren,
Heeft Godt den dommen Mensch, ons Ambacht willen leeren:
Nu gaat het Schrynwèrk voort, de Kuyper maakt een Vat,
De Timmerman een Huys, een ander 't Wagen-rad.
Ziet Noach is getuyg', by zelf het handwerk dede,
Door stuur en last van Godt, zyn eygen hand maakt rede
Het wonderlyk gebouw, dat tegen Zondvloeds kragt,
Hem en zyn Huysgezin ten lande weylig bragt.
Besaliël was ook van bouwen onderwesen,
Doe Hy het Heyligdom en 't geen 'er was aan deesen,
Heeft konstig toegericht: Abaliab en meer,
Met hem, die aan dit Huys behaalden Lof en Eer;
Zydoniërs U naam, U roem zal altoos weesen,
Zoo lang van 't Cedren-huys en Tempel zullen leesen
Gods kind'ren in zyn woord, beyd' is by U gesticht,
Eer zy den grooten Godt, wiens Geest U had verlicht.
Die dan de Timmerkunst met Joseph exerceeren,
Dat zy met bert en hand, God als haar Meester eeren.*

*Hy, Hy is ons' Patroon, ons eenig Opperhoofst,
Ons Gild kent anders geen, dan die hier werd geloofst.*

Op het Kerkhof staat een Capelletje, oudtyds geschikt en gebruykt geweest, ten dienste van Canoniken. Aan de Commandery is insgelyks nog een Capel, toegeweyd aan Johannes den Dooper, op welke Capel een Toorentje heeft gestaan. Men vind nog boven de Deur, in steen uytgehouden, het Hoofd van Johannes in eene schotel. De Tooren van deese schoone groote Kerk is hoog 196 voeten, en vercierd met drie Transsen of Ommegangen. Hy ryft uit zyn fundament, tot 22 voeten breed, op zyn vlakke zyde. In dezelve hangen drie Klokken van middelmatige swaarte, waar van eene gescheurt is, en alsoo een onaangenaam geluyd veroorzakende, wel mogt hersteld worden.

Van 't getal der Ledematen, die tot deese Gereformeerde Kerke te Montfoort behoren, 't geen wy den Leefer wel hadden willen mededeelen hebben wy geen bericht; maar tot vergoeding laten wy hier de Naamlyst van alle de Predicanten, welke de Kerke aldaar zedert de Reformatie bedient hebben volgen; zynde de eerste geweest:

HENRICUS BULKIUS. Alhier beroepen 1585. Overleden in dat zelve Jaar.

ABRAHAM JANSZ. Ber. alhier van Oudewater 1586. Vertrokken na de Lier 1587.

JOHANNES ALARTIUS. Ber. van Lopik 1616. Hy was in 't Jaar 1618. mede een Lid van de Utrechtsche Synode. Emeritus in Sept. 1652. Overl. 27 Maart 1653.

JOHANNES VAN HEYMENBERG. Ber. van Bergambacht en Ammers-Tol, in Febr. en bevestigt den 22 dito. Vertr. naar Utrecht in Sept. 1656.

MATTHIAS NEEF. Ber. van Renswoude alhier 1656. Bev. 23 Novemb. Overl. den 22 Nov. 1682.

JOHANNES VAN KUYLENBURG. Werd van Veld-Prediker alhier ber. 1683. en 25 Maart bevestigt. Overl. 26 Aug. 1698.

GEOR-

GEORGIUS BOLK. Ber. alhier van Houten 1698. en bev. 27 Nov. Overl. 28 Mey 1700.

RUDOLPHUS VAN NELLESTEIN. Gualth. Fil. ber. alhier van de Bilt. Bev. den 21 Mey 1700. Zyn Eerw. wierd den 21 Juny te Utrecht beroepen, dog schreef het zelve af. Overl. den 30 Sept. 1734.

HENRICUS VAN SYPESTEIN. Adria. Fil. ber. alhier van Thamen 1709. bev. den 30 Juny. Emer. geworden 16 Maart 1741, en Overleden den 19 dito.

MARTINUS VAN DOELEN. Joh. Fil. Proponent zynde, alhier als Adjunct voor Ds. van Nellestein beroepen den 15 December 1733. Bev. 1734. in Mey. Succedeert na 't Overlyden van R. van Nellestein, als Ord. Predicant den 30 Sept. 1734, en is vertrokken naar Deventer 1742.

JAN VAN DER VOORT. Ber. alhier van Zuylen den 4 April, en bev. den 2 July 1741.

HARMANNUS VAN ALPHEN. Ber. alhier van Asperen den 1 Octob. en bev. den 18 Nov. 1742. Vertr. naar Hanau 1755.

CHRISTIAAN MOLTZER. Proponent zynde, tot Adjunct van Ds. J. van der Voort alhier beroepen, bev. den 25 July 1752. Aangesteld tot Ord. Predicant 1755.

JACOB ALBERT VOS. Joh. Fil. Beroepen alhier van Elburg, en bev. den 2 Nov. 1755.

Deese twee laatste Predicanten, zyn te Montfoort beyde nog in leven, en dienen de Gemeente J. C. aldaar, met veel wakkerheid en yver, op een Jaarlyks Tractement van 900 Gulden, waar boven den Oudsten in dienst nog vrye wooning heeft.

Daar is binnen de Stad ook een Roomsche Vergadering, welke haren Godsdienst oeffent, in de straat genaamt den Ouden Boomgaart; zynde dezelve veel talryker als in de grote Kerk der Gereformeerden, door dien alomme van de Dorpen veele Roomschegezinden aldaar komen toevloeyen.

Het Oud Mannenhuys is te Montfoort gesticht voor 12 Personen, dog wann'er is ons niet bekend. Het word geregeerd door *Superintendenten*, die de twee Regeerende Burgemeesters

zyn, en acht Regenten, welke *ad vitam* blyven. Aan 't zelve is een Capel, op welke een Toorentje heeft geftaan. Het is lange tyd tot een Fransche Kerk gebruykt geweest, maar van van tyd tot tyd de Gemeente in getal van Perfoonen vermindere- rende, en alfoo geen Predicant langer konnende onderhouden, is de zevende en laaste van daar beroepen naar Harderwyk. Aldus is die Gemeente dan deels na d'een en deels na d'ander plaats vertrokken. Thans werd die Capel gebruykt tot een Catechifatie-plaats, daar weekelyks over een Capittel uit den H. Bybel, gecatechifeert word.

Het *Oude Vrouwen-huys*, werd door de zelfde Regenten als boven geregeert, en heeft ook nevens zig een Capel ftaan. Daar plagt voor eenige tyd herwaarts mede in gepredikt te worden, dog is thans van geen gebruyk. Men kan in dit Oude Vrouwen-, zoo als ook in het bovengemelde Mannen-huys, tot eene redelyke Prys zyn kost koopen.

Het *Geefthuys*, dat op de Plaats ftaat, dient tegenwoordig tot een Weeshuys, en is daar toe gefchikt in 't Jaar 1698. In het zelve zyn nu maar drie kinderen. 't Werd geregeert door *Superintendenten* en drie Regenten, daar jaarlyks een van afgaat, en door de Vroedschap een ander in deffelfs plaats word verkoren. 't Heeft een Voorhuys, een Regenten-Kamer, een Verblyf, Eetvertrek en Slaapplaats voor de Kinderen, met nog byzondere vertrekken.

De *Stads Waag* ftaat aan den Invaart van de zoogenaamde Haven, en is gebouwt in 't Jaar 1615. Hier nevens heeft men de Brouwery, uit welke zig de Burgers en Inwoonders van Montfoort genoeg voorzien konnen.

Het Fransche School te Montfoort, met primo May deses Jaars 1759 aangelegt, beloofd veel goeds, nadien deffelfs Meester en deugtrevende Huysvrouw, Liederen van ongemeene bekwaamheid bevonden worden om de Jeugt door hunne Lessen niet alleen in de Fransche Taal, Schryven, Rekenen, Boekhouden en allerleye Handwerken, maar ook in burgerlyke zeden en manieren te onderwyfen, en de ware Gereformeerde Godsdienst in te planten. Men teld in dat School reeds negen Kostkinde-

ren,

ren, behalven de Kinderen van aanzienlyke en voorname Burgers, die daar in onderwefen worden.

Men teld in deefe Stad 13 Lynbaanen, waar in meer dan 170 Arbeydslieden werkzaam zyn, om die Hooftneering voort te zetten. Het Touw, dat aldaar gemaakt werd, zend men meereendeels naar Amsterdam. De Kaashandel is 'er bloeyende, en werden jaarlyks veele Schipponden insgelyks naar Amsterdam en elders verzonden. Ook heeft men te Montfoort een Fabryk van Beene Knoopjes, die alomme zeer begeert zyn. Deefe dingen te zamen gevoegt by de Land-, Vee- en Graanbouw, daar de meeste Inwoonders deefter Stad hun bestaan van hebben, kan een ieder ligt oordeelen, dat aldaar wel te leyen zy.

Om de gezontheit te conferveeren, of, wanneer die eenmaal verlooren is, weder te bekomen, heeft men te Montfoort 1 Med. Doct., 1 Apothequer, en 2 Chirurgyens, welke wy *alle vier* te bewyfen geven, waarom de Burgers en Inwoonders der Stad en Lande van Montfoort, meer met witschtig Hair op hun Hooft gezien worden, als de Menschen op andere Plaatsen?

Opdat wy de Heeren Reyfigers ook eenige dienst mogen doen, zoo staaat een ieder te weten, dat men hier drie voorname Herbergen heeft, namentlyk: 't Gemeene Lands Wapen, 't Statens Wapen, en 't Vergulde Hooft; alwaar in men de Lieden redelyk tracteert.

Door eene Koornmoolen werden te Montfoort alle de Bakkers en den Brouwer, mitsgaders de Burgers en Inwoonders gedient.

Nu laten wy de Vrye-Markten der Stad, tot dienst en narigt der Kooplieden volgen.

Beeften-Markt de drie laatste Dingsdagen in April.

Paardenmarkt den 8 Juny.

Kermis, of Jaar-markt Zondags voor Maria Geboorte.

Paarden-Markt twee dagen voor die te Woerden.

Beeften-markt des daags voor die van Woerden.

Ordre op 't Varen der Trek-Schuyten.

Van Montfoort op Utrecht.

Vaart tweemaal ter week een Schuyt, des Woensdags morgens ten 4, en des Zaterdag morgens ten 2 uuren, dog des Winters wat later.

Van Utrecht dezelve weder te rug, des namiddags ten 2 uuren van binnen, en ten 3 uuren van buyten de Tollefleegpoort.

Op Amsterdam.

Vaart Zaterdag middag ten 12 uuren een Schuyt, en vertrekt weder van daar, des maandags agtermiddag ten 4 uuren.

Op Rotterdam.

Vaart niet regulier een Schuyt, om dat daar op zoo veel Handel niet is.

Op Gouda.

Alle Woensdagen een Schuyt, en des Donderdags weder te rug, na gelegenheid van de Ebbe en Vloed.

Op Woerden.

Vaart des Zaterdag morgens vroeg een Schuyt, en komt des avonds weder te rug.

Op Oudewater.

Vaart des Maandags en Vrydags morgen een Schuyt, die des avonds weder te rug keert.

Hier mede eyndigen wy ons *Eerste Deels tweede Stukje*, in hoope, dat het zelve den Leefer genoeg zal geven, en onte lufft en yver daar door meer en meer aanmoedigen, voor het *Derde*; waar in wy zullen overgaan, tot de Beschryving van verscheydene Dorpen, en meer andere langverswegen dingen, welke ons onder de Classis van Utrecht zullen voorkomen.

GEHEYM-SCHRYVER
V A N
STAAT- EN KERKE DER VEREENIGDE
N E D E R L A N D E N,
Beginnende met die van de Provincie
U T R E C H T.

O P E N B A R E N D E
Veele lang verswegen en nooitgehoorde Wereldlyke en Kerkelyke
Zaken, rakende de Grenscheydinge, groote en gelegenheid der
Vereenigde Landschappen; derzelve Steden, Dorpen en Ge-
hugten, Hooge en Laage Regenten, Hoven van Justitie,
Raadhuyfen, Rechtbanken, Kerken, Hooge Schoo-
len, Weeshuyfen en andere Gestichten, met de Lysten
van Professoren, die de Waardigheid van Rector
Magnificus op de respectieve Academien bekleed
hebben, en de Lysten van de Predicanten, zoo
Nederduytsche, Fransche als Engelsche,
welke zedert de Reformatie in de Steden
en op de Dorpen gestaan hebben.

W A A R B Y

Men nog zal beschreeven vinden, de gesteldheid van Orgels en
Klokkenspellen, met de namen der Meesters die dezelve gemaakt
hebben, als mede de Lysten van Organisten en Campanisten,
met hunne Tractementen; Hoogtens van Toorens, Schil-
derstukken in Kerkglazen, Tombes, Wapens, aanmer-
kelyke Opschriften en Gedichten, en veele andere din-
gen meer, te veel om hier verder uit te breyden.

E E R S T E D E E L.

Derde Stukje.

Utrecht by JACOB CORNELIS TEN BOSCH, Boek-
verkoper in de Choorstraat, 1760.

GEHEYM-SCHRYVER
 VAN
 STAAT- EN KERKE DER VEREENIGDE
 NEDERLANDEN;
 Van de Provincie
 UTRECHT.

E E R S T E D E E L S

Derde Stukje.

Hier komt nu, volgens belofte, onse Geheymfchryver weder te voorschyn, met een gedeelte van Dorpen, onder de Classis van Utrecht behorende. Daar zullen wel veele zyner Leefers gevonden werden, dewelke verwacht hadden dat hy de Steden der Provincie eerst had afgeschreven en daar op de Dorpen volgen laten. Dog deese dienen te weten, dat 'er veele Dorpen worden gevonden, van welkers STAAT en KERKE, Riddermatige en Adelyke Landhuysen, die binnen der zelve Jurisdiction gelegen zyn, men ook veele byzondere merkwaardigheden kan opleveren, en den Leefer by verandering niet onaangenaam zyn. Wy gaan in dezelve verwachting tot hare Beschryving over, en maken daar mede een begin met

De HOOGE en VRYE HEERLYKHEID van de
 STAD UTRECHT, genaamt VREESWYK
 anders DE VAART.

Dit Dorp is gelegen aan de Rivier de Lek, twee uuren gaans van de Stad Utrecht en tegen over Vianen, na welke Plaats en te

rug eene gedurige overtocht is. De Jurisdic tie deef er Vrye Heerlykheid ftrekt zig niet zeer wyt; want Ooftwaarts paalt het niet boven een kwartier uur gaans ver, en Weftwaarts kan men, in omtrent dezelve tyd, de Limiten betreden; dog Noordwaarts, langs den Rbyn naar de Stad Utrecht, heeft men meer dan een half uur nodig. Rondom Vreeswyk tot tegens de Lek legt 872 Mergen Lands, dat zeer vruchtbaar is in Granen, allerleye Boomvruchten, Grasryke Weylanden, Wilde Houtgewaffen en Griendlanden. Het Vee aart hier zeer wel en men heeft daar van genoeg om de Opgezeten en vergenoegt te doen leven.

In het Jaar 1588 zag men Vreeswyk met een Fort verfterkt, daar de Franschen in 't Jaar 1672 ook hun gebruik van hadden, zoo lang zy de Provincie overheerde; dog by derzelve vertrek dat Fort lieten, zoo als het zig thans in zyn overblyfel ver toont. Daar zyn nog getekende fchetzen van deefe fterkte, zoo als die zig in gemelde jaaren liet zien, in Vreeswyk voor de hand, die de Schans zeer natuurlyk afbeelden.

Het Dorp zelve beftaat in omtrent hondert Huysen, waar onder verfcheyde zeer aanzienelyk zyn, en van voorname Amptenaars, welke door de Heeren van de Vroedschap der Stad Utrecht, als Ambachts-heeren der Plaats, aangefelt, bewoond werden. Het getal der Ingezeten en werd geloof t weynig minder dan vyfhondert te zyn, welke indien ze hun beroep vlytig en getrouw waarnemen, te Vreeswyk een goed beftaan kunnen hebben. Veele genieten alhier de vruchten van haren arbeyd door de bovenlandsche Schippery, anderen door de Schuytvaart op de Stad Utrecht; nog weer anderen door de Vaart op de Lek. Winkeli ers en Ambachtslieden kunnen de bewoonders deef er Plaats genoeg bedienen. Deefe allen gevoegd by de geenen, welke te Vreeswyk de Bouwneering hanteeren, maakt dat men alhier wel woonen kan. In den Omtrek van Vreeswyk teld men nog zesentwintig zoo Luftplaatfen als Boerewooningen, onder welke eerfte, die van de Heer van LAUWENRECHT, en die van de Heer Burgermeef ter VERBORCHT, beyde aan den Rbyn gelegen, vermaart zyn.

Men begroot het getal der bewoonders rondom Vreeswyk al-

zoo op ruym hondert en dertig personen, welke gevoegd by de Inwoonders van het Dorp zelve, een getal van omtrent 630 uitmaken.

In het jaar 1739 was de Stad Utrecht genoodzaakt, wegens gebrek aan de Schutsluysen, een sware koste te doen om die te herstellen; en werd alles te diertyd zoo sterk gemaakt, dat men daar niet voor vreesst, dat die geweldige Rivier de Lek daar ligt eenige schade aan zal toebrengen. Onderwylen hoeveel vruchten en voordeelen ook de Stad Utrecht en dit Dorp zelve daar door genieten mag, zy zullen echter altyd een sware last blyven om te dragen.

Vreeswyk werd geregeert door een Drossaart, Schout, twee Buurmeesters, vyf Schepenen, welke een Secretaris is toegevoegt; en werd het Gerecht door een Bode bedient. Deeze Regeerders der Plaats werden, zo als reeds gezeyd is, door de Vroedschap der Stad Utrecht aangesteld. De Ontfanger van de Convoyen en Licenten, de Contrarolleur, de Commisen ter recherche, die twee in getal zyn, benevens nog een derde rydende Commis, werden by het Ed. Mog. Collegie ter Admiraliteit te Amsterdam aangesteld. Ook stellen Haar Ed. Mog. de Heeren Staten's Lands van Utrecht te Vreeswyk een Ontfanger van den Tol hunner Domeynen. Den Dykgraaf en Heemraaden van den Lekkendyk Bovendams, begeven alhier het Ampt van Dykmeester.

Het *Rechtthuys* ten Oosten van de Sluys, op of een weynig beneden de hoogte van den Dyk staande, is kleyn en niet zeer aanzienlyk, zoo van buyten als van binnen. Het wierd ten tyde, toen de Franschen in het Jaar 1672 hier huys hielden, zoo men ons heeft verhaalt, tot een plaats gebruykt van Kruid en Loot, en spreekt en wyft men hier nu Recht, tusschen Burger en zyn Evennaasten, in zaken, die geen hooger Bank vereyssen. Om de Gerechtigheid niet uit het oog te verliezen, ziet men hier dezelve, na de gewoone wyse der Schilders, blind afgemaalt, met de Weegschaal in de linker- en het Zwaard in de rechterhand. Voorts is dit Rechtthuys met de gewoone noodwendigheden voorzien, dog niet zoo sierlyk en na de gelykenisse van

andere Rechthuysen, welke men elders zeer pryswaardig beschouwen kan.

Wat aangaat het *Wapen* van Vreeswyk, waar mede openbare Instrumenten alhier bezegelt worden, het werd in zyn midden gezien, met een kantige blaauwe Balk, boven en beneden tusschen twee roode banden, welke den zelven als vasthouden.

Nu komen wy tot de beschryving der Kerke. Zy is geplaatst aan de Westzyde der Sluys, en gebouwt in het Jaar 1682, toen te Utrecht Burgermeesters waren ALBERT VAN BENTHEM en PAULUS VOET VAN WINSSSEN. Deeze Kerk is een regt vierkant, aan de vier hocken een weynig binnenwaarts getrokken, en dus in zyn grootste lengte en breette, niet boven de drie-en-twintig treden. De Muuren met het Dak houden wy te zyn 70 voeten hoog; en uit het midden van dit laatste ryft een sierlyk Toorentje; waar in eene Klok hangt, welk Toorentje met de hoogte der Kerk te zamen aldus 95 voeten mag gerekent worden. Deeze Kerk is van binnen voor de Openbare Godsdienst zoo wel geschikt, dat men daar aan geen verbetering zoude kunnen maken. Behalven den Predikstoel en die van de Kerkenraad, zyn de Zitplaatsen voor de Gemeente na een ieders rang ook zeer wel gereguleert. Eene kopere Kaarskroon hangt in 't midden, en is aan de Kerke lofweerdig geschonken, door de Schippers, bedienende het Veer van Vreeswyk over de Lek naar Vianen, die tien in getal zyn. Het Wapenschild, dat ook de Kerk tot een cieraad dient, is dat van de Heer van Leenen. Voorts heeft men aande Zuydzyde van dit Godshuys, een ruyme Consistorie. De Kerk die hier voor deese te Vreeswyk gestaan heeft, wil men dat door de Franschen, in het Jaar 1672 mede verdestruceert is.

De Gereformeerde Gemeente deeser Plaats, bestaat thans uit 100 Ledematen, die men hoopt, dat hoe langer hoe meer zullen toenemen.

Op dat wy den Leeser ook zouden mededelen de Naamlyst van de Predicanten, welke hier zedert den aanvang der Reformatie gestaan hebben, zoo laten wy die nu volgen.

PETRUS BERK. Werd hier Predicant 1588. den 26 April.

BAR-

BARTHOLOMEUS PREVOOSTIUS. Beroepen 16 . .
 Uit den dienst gezet 1619.

JOHANNES PASSCHASIUS BAARS. Ber. 1619. In den
 dienst van de West-Indische Maatschappy getreden by leening
 1629. Na zyn wederkomst is hy van zyn dienst ontslagen
 1631. Na Zoest Ber. 1632.

ANTONIUS HELDIUS. Beroepen 1631. Bevestigt 20
 November. Overleden 1664.

HENRICUS VAN LANKEREN. Ber. in Maart 1666.
 Overl. 1679.

MATTHIAS VAN TONGEREN. Ber. van Mulheim
 1680. in Juny. Overl. in den Legerdienst te Namen 1689.
 den 15 November.

JOHANNES POST. Ber. 1691. Bev. den 22 Febr. Emer.
 24 Octob. 1736. Overl. 22 Dec. 1736.

ARNOLDUS KUYNS. Prop. zynde alhier Ber. Overl. den
 6 November 1759. Hy werd ziek op een Dingsdag, sterft
 op een Dingsdag en is op een Dingsdag begraven, oud 46
 Jaaren en omtrent drie Maanden. Hy heeft alsoo de Predi-
 cantsplaats ledig gelaten, hopende de Gemeente, dat die haast
 door een geleert en Godvruchtig Opvolger, mag vervult wor-
 den.

Het Tractement van den Predicant is te Vreeswyk 730 Gul-
 den; waar onder begrepen 50 Gulden voordien Aanloop van Ker-
 kelyke, en 80 voor zyn vrye wooning.

Het Nederduytsche School (andere zyn hier niet;) werd alhier
 door een zeer bekwaam Meester gehouden, en men bevind daar
 in des Zomers omtrent 60 Scholieren; dog des Winters wel 70,
 80 en meer. Men betaalt hier yder Maand Schoolgelt voor die
 Spellen en Leezen leeren 4, Schryven daar beneven 5 en nog
 daar boven voor die Rekenen leeren 10 stuyvers. Het staande
 Tractement, dat den Schoolmeester, voor zyn Kerkendienst
 heeft, bedraagt twee hondert Gulden, welke summa hem door
 twee handen, jaarlyks yder de helfte voldaan worden. Wat nog
 zyne verdere Emolumenten zyn, wy kunnen den Leeser geen
 zeker bericht daar af geven.

De Jaarmarkt (gezezt Kermis) werd te Vreeswyk gehouden in de Maand September, des Zondags aanvang nemende na St. Mattheus.

Schuytenvaart van hier op Utrecht.

Van den 15 Maart tot den 15 September, des 's morgens ten 6, 8, 10 en 12 uuren, en 's namiddags ten 2, 4 en 6 uuren. De laatste voor Passagiers, die op de Wierst of op den Bongenaar moeten zyn, of ook wel te Utrecht.

Van den 15 September tot den 15 Maart, des 's morgens ten 7, 8, 10 en 12 uuren, en 's namiddags ten 2, 4 en 5 uuren. De laatste voor Passagiers als boven.

Zomer en Winter met nader Conditie.

Zal van den 15 Maart tot den 15 September, ook een Schuyt moeten varen, des morgens ten 7, namiddagsten 1 en des avonds ten 5 uuren. En van den 15 September tot den 15 Maart, namiddags ten 1 uuren; mits dat een Man voor drie, en twee voor vier lieden betale.

Tot dienst der Reysfende, tekene wy hier nog aan, de voornaamste Logementen of Herbergen, daar in men tot Vreeswyk wel kan bedient worden, en deese zyn; den Domstoorn, Gorkum en het Schippershuys; alle drie aan de Westzyde van de Sluys. Hier mede Vreeswyk verlatende, treden wy over tot

J U T P H A A S.

Dit Dorp is gelegen vyf quartier uur gaans van de Stad Utrecht en drie quartier van Vreeswyk, naby of aan den Vaartschen Ryn. Desselvs Jurisdiktie strekt zig Zuydwaards omtrent ter halver weg Vreeswyk; Noordwaarts ruym half weg Utrecht, Oostwaarts aan de Heerlykheid Heemstede en Westwaarts meer dan een uur gaans. Het is verdeelt in 't Overend en 't Nederend. Het Nederend is verre boven 't Overend het grootste, en

be-

begrypt 1433 Mergen, leenroerig aan den Gestichte van Utrecht. 't Overend, dat 654 Mergen en 400 Roeden bevat, behoort te Leen aan den huys van Loenresloot. Van beyde het Over- en Nederend, is *Louis de Malapert* in 't jaar 1738 op den 11 Augustus Heer geworden, en met de Heerlykheid van Jutphaas beleent.

De Riddermatige Landhuysen en voorname Buytenplaatsen, in de Heerlykheid van Jutphaas gelegen, zyn zeer merkwaardig. In het *Overend* kooft ons eerst voor het *Huys te Jutphaas*, nu genaamt *Rynhuysen*, groot 15 Mergen, leenroerig aan den Gestichte van Utrecht, en waarmede de Baron *Jan Jacob de Geer* in 't jaar 1731 op den 4 November is beleent geworden. Deesen Heer heeft het Recht van Collatie tot benoemen van een Predicant te Jutphaas. Zyn Huys en Hofstede zyn beyde groot en zeer vermakelyk aan den Rhyu gelegen. Het tweede Landhuys hier naast, genaamt *Plettenburg*, bezit de Heer *Louis de Malapert*, Heer van de Heerlykheid, die des zomers aldaar een aangenaam buytenleven geniet. Een weynig verder, na de kant van Heemstede, staat de Roomsche Kerk, waar van die Gemeente al vry talryk is. De Priester, die de Gemeente aldaar bedient, is een ongeordende, geboortig van Rees, en waar mede men zeer wel te vrede is. Noordwaarts naar de Stad Utrecht langs den Rhyu zyn de Hofsteden niet zeer veel; alleen is daar 't Huys de Geer boven alle andere voortreffelyk. Westwaarts komt ons voor het Riddermatige Landhuys *Reynenstein*, leenroerig aan den Huys van Vianen; waar mede den Heere *Reynbard Adriaan Willem Carel, Baron de Heyde*, in 't Jaar 1758 is beleent geworden. Niet verr' van daar, vertoont zig insgelyks de Riddermatige Hofstede *Rynenburg*, eertyds leenroerig aan de Graaffelykheid van Holland, maar nu vry eygen Goed; waar van Vrouwe *Geertruyd Cornelia Bartholotti van den Heuvel tot Buchling*, in den Jaare 1735, bezitster is geworden. Indien 'er nog eenige andere Riddermatige Hofsteden zyn mochten, wy verklaren ons dezelve niet te weten, dat in de Heerlykheid van Jutphaas gelegen zyn. Wat nu aangaat 't Geyn, of nu Oude-Geyn, een Riddermatig Huys, en Leenroerig aan den Gestichte van Utrecht, daar mede is den

Heere *Fredrik Willem Joseph Heereman*, in den Jare 1745. op 18 December beleent geworden. Dit Huys heeft zyn eygen Gerecht, dat door een Schout (die te gelyk Secretaris is,) en twee Schepenen waargenomen word; die een Bode tot hun dienst hebben.

Nu komen wy tot de Beschryving van het Dorp Jutphaas zelve. Het bestaat in omtrent 100 Huysen, welke men teld ter wederzyde van de Kerkstraat, en langs den Vaartschen Rhyn. Hier by nog 57 Huysen gerekent, welke in den Omloop van Jutphaas te tellen zyn, maakt te zamen 157. Dus de Inwoonders, met de Opgezetenen 5 voor één Huysgezin genomen, een getal van 785 Persoonen, van de Oudste tot de Jongste, bedragen kunnen.

De Inwoonders en Opgezetenen, binnen het Gebied van Jutphaas, hebben hun bestaan genoegzaam van de Vee-, Veld- en Vruchtbouw. Arme Lieden zyn hier daarom zeer weynig te zien, dewyl den arbeyd hen zeer vrolyk en vergenoegt kan doen leven: ook is dit Dorp van de nodige Winkeliers en Ambachtslieden voorzien, zoo dat men niet behoeft bedacht te zyn, daar toe andere van buyten in te roepen, om te hulp te komen.

Het Rechthuys van Jutphaas, staat aan de Vaartschen Rhyn, daar in zoo wel de Rechtdagen van het *Overend*, als die van het *Nederend* gehouden worden. De Bode van de beyde Gerechten, is in het zelve woonachtig. Beyde deese gemelde Gerechten hebben een' en dezelve Schout en Secretaris; dog yder heeft zyne byzondere Schepenen, het *Overend* vier en het *Nederend* vyf. Rechtdagen werden te Jutphaas op geen vaste gezette tyd gehouden, maar als dezelve vereyscht werden, doet den Heer van de Plaats, of zynen Schout 't Gerecht te zamen roepen. Men heeft hier ook twee Heemraaden, en zoo veel Eygen-Erfdien, tot het doen der Schouwe van Dyken en Wateren. Het Wapen, waar mede het Gerecht te Jutphaas alle bezegelingen doet, is van het *Nederend*, een wit Kruys, op een rood Veld, en dat van het *Overend* een blaauw Veld, en in het midden een kleyn root Schildje; beyde zynze na den Jaare 1692 alsoo bevonden.

De Kerk te Jutphaas staat aan 't Zuyd westeinde van het Dorp, en

is een zeer oud Gebouw schynende van Trasteen gemetzelt. Wanneer haar fundament gelegd is, hebben wy nergens beschreeven gevonden; dog dit niettegenstaande is zy zeer bekwaam voor den openbaren Godsdienst, zynde de Predikstoel, en die voor de Kerkenraad, als mede die voor de Gemeente, na ieders rang, zeer wel voor 't gehoor geschikt en gereguleert. De Gemeente is niet zeer groot, en bestaat maar in omtrent 60 Ledematen, door dien in de Heerlykheid van Jutphaas veele Roomsgezinden woonachtig zyn. In deese Kerk ziet men 34 Wapenschilden ten toon gehangen, welke meerendeels van Adelyke Familien zyn. Twee Grafzarken in het Choor dekken nog het overgebleven stof, de eene dat van den Heer *Nicolaas Malapert*, Heer van Plettenberg en Jutphaas, Overleden den 8 December 1615, en de andere, dat van de Heer *Adriaan de Waal*, Heer van Vronnestein.

Aan de Westzyde in gemelte Choor, ziet men op een groot Tafereel, deese volgende Testamentaire Dispositie. Wy hebben het aldaar gevonden, als een Rymery der Oude; dog mag echter om de liefde tot den Armen, welke voormaals de Ambachts-Vrouwe deeser Plaats heeft getoont, den Leefser hier wel gemeld worden, en luyd dat zelve aldus:

D. O. M.

**Juffrob Johanna van Riin/ in 't Ouerent van Jutphaas/
Ambachts-Wyob;**

Om Christelyke liefde tot haer Eennaasten te toonen/
Heeft in deese Kerke gesticht / tot den Armen getrob;
Alle Sondaechs / een vyfdeilinge vooz tbyvalif persoonen:
Elk ses stuyvers aan Gelt / Godt wilt haer namaels beloonen.
Mit de ebbige Hemelsche vzeucht In Abrahams schoot:
Noch vooz tbyvintig arme Menschen / die in Jutphaas woonen:
Elk Jaerlicx een paer Hosen en Schoenen / om de voeten bloot;
Op St. Nicolaas dach gegeven. Heeft ook vyf herten deboot /
Mildadelyk gemaakt / het klein kindken Jesu ter eeren /
Vooz drie en dertich kinderen / elk een Gulden an Gelt / en drie
st. wer. Vzoet.

Het welck op all' Kinderen Dach / men alle Jaers zal distri-
bueeren /

Dooz de Kinderen / die negen Jaeren niet ober passeeren.
Dit is het bitterste begeeren / van deese Ed. Juffzob voorszreven.
Die den Armen goet doet / sal Godt teebbige leven geben.

1603.

In de tiit dat ghi leeft / mildelick geeft / doet caritaet ;
Verbeit niet op 't lest / want alderbest / licht een Jaers die vooz-
gaet.

Lager in een tweede Tafereel word ook dit gelesfen :

Als men schreef 1603 alhier perfect /
Heeft de Ed. Juffcob Johanna van Riin ende Zutphaas /
goedertier / tot Godes Eere gefondeert / vier Gods-
Kameren nedt ;

Staande tot Zutphaas neffens aan 't Chooz hier op ledt ;
Om bewoont te worden aldaer / by persoonen out / die quallick
konnen haer byoot winnen / d'Armoede dat ontdekt.

Daar toe zullen zy ook genieten alle Jaer tot elk geboudt / 25
Gulden dit wel onthoudt.

Het welke zy alle vierendeel Jaers sullen ontfangen claer /
Dat rechte vierdepart van de Penn. het wel onthoudt / van
den Administrateur eerbaer.

Noch heeft haar Ed. gefondeert / 't is openbaar /
De 5 Kameren / aan de Zuytzyde daar beneben ;
Tot een Schoolhuys / om de Jeucht voozwaer /

In goede discipline aldaer /
Doen in Godes byeese leven.

Sal mede genieten 25 Gulden alle Jaer / het is beschreven /
En by hem ontfangen / op termijnen als voren ;

Waar inne by verplicht is d'kinderen te leeren sonder suuen /
Die haar selven begenen /

Om Godes wil te gaen / en dencke oorzvoren /
Die sal by om Godes loon leeren / op datze niet en gaan verloren.

Nog heeft haar G. gefondeert / tot reparatie goet /
Om mede te onderhouden de voorsz. 5 Kameren vercoren /

Alle

Alle Jaer $\text{ƒ} 3$. Gulden ƒ . stubers / men daar toe doet ;
Op dat 't geboudt niet en sou vervallen / maar worden behoort.
Heeft noch haar Ed. gefondeert alle Jaer tot behoef / van den
nootwendichten Armen met spoet /

In Zutphaas soet /
Vooz den kouden Wynter aldaar /
En by den Administrateur versten zal worden / 't is openbaare
Jaer elk qualite ende de nootwendichste ook is gebaert /
Tot 25 Gulden samen denoot eyscht het claer.
Heeft noch de Ed. Juffrob Johanna onbeswaert /
Van gelijken gefondeert / 't wert hier verclaert ;
Ter eeren die D. vijff Wonden Chzisti root /
Tot behoef van 5 andere schamele personen gesaert /
Die van hun sijn naekt en bloot ;
Die sullen gedeelt worden opten Goeden Wydag 't is noot /
Eler ƒ . Ellen wit linnen Takken / 't is haar besproken.
Sal ook den Administrateur / om alle de fondatie groot /
D'penningen / die daar toe sijn gedestineert onverbzoken /
Implopeeren en bbtrepcken / als bewijs ontloken.
Wozt ook gegunst en niet vergeten vooz sijn moeten beswaer-
ren / alle Jaer 25 Gulden / wilt daer niet op czooke /
Den Armen oprecht te dienen / is vooz God een soete rooke.

Op dat wy den Leefer hier mede ook een' beschryving van
de groote der Kerke en hoogte van haar Tooren zouden opge-
ven, dient hy te weten dat de Buyk, deeser Kerke is lang 25 ,
het Kruys lang 9 en breed 24 treden. Het Choor 7 treden,
en is dus byna even zoo breed als de Buyk van de Kerk lang is.
De Tooren is hoog een weynig meer als 100 voeten. In dezel-
ve hangt eene Klok, die zoo wel dient voor het uurwerk om
te slaan, als om de Gemeente tot den Openbaren Godsdienst te
roepen, en een yder aan de dood te doen gedenken. Op de
Klok in deesen Tooren, leest men dit volgende, waar uit waar-
schynelyk blyken kan, dat dezelve eertyds gedoopt is:

Jesus Maria is mijnen naam /
Mijn gelupd is vooz Gode bekwaam /
De lebende roepe ik / en de doode beschrepe ik.

Hierop laten wy nu volgen de Naamlyst der Predicanten, welke zedert de Reformatie de Kerk te Jutphaas bedient hebben. De eerste is geweest

JAN TEUNISSE. Beroepen 1587. Geweert in dat zelve jaar; dog andere willen dat hy in 1588 nog Predicant was. Hy is van hier beroepen naar Korendyk en Piershil 1590.

GERASIUS DUEL. Ber. 1590 den 17 July. Overleden 1603.

CORNELIUS DUNGANUS, of VAN DONGEN. Ber. 161. Van de Staten afgezet 1612, dog in dat zelve jaar te Oost- en Westzaandam beroepen.

JOHANNES VAN RAVENSWAY. Ber. 1613. Hield zig neutraal 1618. Werd te Breukelen beroepen, maar sloeg dat af 1619. Vertr. naar Cuylenburg 1620.

ADRIANUS RADEUS, (DE RAAT.) Lev. Fil. Ber. van Tynaart den 26 Nov. Bev. den 16 Jan. 1623. Vertr. naar Thiel 1625.

FRANCISCUS BUSSCHOF. Ber. 1626. Bev. den 6 July. Overl. 1633.

ADOLPHUS BURMANNUS. Petr. Fil. Francif. Frat. Ber. van Tienhoven 1635. Overl. aan de Pest 1636.

BRIGIDIUS HERMANNI à VIANEN. Ber. in Maart 1637. Bev. in Maart 1637. Bev. den 24 Mey. Vertr. naar Abbotstok in de Provincie van Dorseth in Engeland 1647.

JOHANNES TEKMAN. Arn. Fil. Joh. Nep. Ber. 1647. Bev. den 20 Juny. Vertr. naar Amersfoort 1654.

GUALTHERUS VAN NELLESTEIN. Ber. 1654. Bev. den 30 July.

HENRICUS VAN RHEENEN. Ber. den 28 Maart 1661. Bev. den 19 Mey. Overl. den 18 April 1705.

ARNOLDUS VAN DER MEER à STULING. Ber. 1705. Bev. den 6 Sept. Vertr. na Uitgeest 1707 in Juny.

ABRAHAM VAN DER STEEG. Ber. van Driebergen 1707. Bev. den 27 Nov. Overl. 28 Aug. 1726.

HERMAN VAN DER HORST. Ber. 17... den 26 Mey. Bev. den 20 July. Vertr. naar Schoonhoven 1727.

CORNELIUS VAN DER SWET. Proponent zynde alhier ber.

ber. in November 1727. Bev. den 4 April 1728. Te Noordwyk Binnen Ber. en aldaar Bev. den 30 Aug 1733.

JACOBUS TEN BOSCH. Alhier Ber. van Sevenhoven. Bev. den 18 April 1734. Overl. 9 October 1744.

GERARDUS KUYPERS. Franc. Fil. Prop. zynde alhier Ber. Bev. den 5 December 1745. Vertr. naar Nieuwkerk op de Veluwe 1749.

GABRIEL DE NORMANDIE. Prop. zynde alhier Ber. Bev. den 30 Sept. Vertr. naar Aalsmeer 1752.

DANIEL VAN FERNY. Prop. zynde alhier ber. Geëxam. den 6 Dec. en voor zyn bevestiging overleden.

CORNELIUS VAN BOSVELT. Prop. zynde alhier ber. Bev. den 24 Juny 1753. Welke heden nog in leven, en by deese Gemeente zeer geacht Predicant is.

Het jaarlyks Tractement van den Predicant is hier 600 gulden en een Huys, daar wel in te wonen is met een fraaye Thuyn daar agter.

In 't Jaar 1587 op den 28 July deden Haar Ed. Mog. volgens een Resolutie van den 22 April, de Gemeente alhier aanschryven, dat de Pastoren van de Roomsche Kerk waren afgezet, en alsoo onder anderen ook de Pastorye van Jutphaas was vacant geworden, men derhalven een Gereformeert Predicant had aan te stellen; zoo zyn deese bovengemele Predicanten alhier zedert het voorsz. Jaar 1587 beroepen geworden.

Het *School* deeser Plaats, waar in de Jeugd in Leesen, Schryven en Rekenen, mitsgaders in de fundamenten van de Gereformeerde Godsdienst werd onderwesen, is aan den Vaartschen Rhyn gelegen. In het zelve teld men des zomers ruym 30, en des winters tusschen de 50 en 60 Scholieren, welke door een bekwaam Meester geoeffend worden. De Predicant komt in dit School op gezette tyden Catechisatie doen. Wat aangaat *de inkomsten van den Schoolmeester*, hy heeft 150 guldens 's jaars van het Dorp voor zyn Kerkendienst en School, buyten die van de Scholieren. Een Scholier, die Spellen en Leesen leert, betaalt ter Maand 4 stuyvers, die Leesen en Schryven leert $6\frac{1}{2}$, en die daarenboven in de Rekenkonst onderwesen worden,

den, betalen 10 stuyvers; derhalven maakt te Jutphaas dat Ampt eene goede Kostwinning, waar na een yder zyn betrachting behoort te zyn, om dezelve te verbeteren.

Een Brouwery getekent met de Zeven Sterren daar werden de Ingezetenen te Jutphaas en de Opgezetenen van rondomme zeer wel van gedient; als zynde het Bier daar in gebrouwen, zeer smakelyk en goed.

Een Meester Chirurgyn heeft te deeser Plaats mede genoeg te doen, om de gewonde te heelen.

De Jaarmarkt of Kermis werd op dit Dorp gehouden in de maand van Juny, des Zondags voor St. Jan.

Men heeft hier ook een Schuytenvaart op de Stad Utrecht. Des Zomers en Winters varen van hier drie schuyten naar gemelde stad, in de Zomertyd 'smorgens ten 8 en des Wintersten 9 uren.

De voornaamste Logementen of Herbergen, die te Jutphaas zyn, werden genaamt *De Witte Swaan*, *'t Huys Welgelegen* en *het Bonte Paart*. De overige zyn daar voor niet zeer bekend, en voor de geene, die te Jutphaas overnachten wil, niet zeer vermaart. Hier mede nemen wy van het Dorp Jutphaas afscheyd en gaan over tot dat van de

B I L T.

Dit Dorp is gelegen, Oostwaart van de Stad Utrecht, een kleyn uur gaans. Het strekt zig met zyn Jurisdicte Westwaarts, langs de Straatweg, een groot kwartier; Opwaarts naar de kant van het Dorp Zeyst een half uur; Zuyd-en Zuydwest vyf kwartier, en Noordwaarts een groot uur.

In het eygentlyke Dorp zelve teld men omtrent 60 Huyzen ofte Huysgezinnen, waaronder begrepen moeten worden 8 Kameren van de Diaconie, in welke Luyden woonachtig zyn, die door dezelve ondersteunt worden. Omtrent 16 voorname Heeren Hoffsteden, en weynig minder dan 60 Boeren-plaatsen werden onder het Gebied van de Bilt gevonden. De oude Abdye van Oostbroek, waar van de Gerechtigheid door een Schout, twee Sche-

Schepenen, een Secretaris en een Bode bedient word, als mede 't vermaarde Vrouwen-Klooster, het eerste ten Zuyden en het laatste ten Noorden de Biltſche Straatweg gelegen, zyn daar in vermaart. De Vingerhoedmakery, zoo nuttig als leerzaam, dat men zyn vingers niet tot onrecht moet gebruyken, daar mag de Bilt met rede op roemen. Zy is mede aan dezelve Straatweg te zien.

De Bewoonders van dit Dorp, in Winkeliers, nodige Ambachtslieden en andere, die door de Land-, Vee-, Graan- en Vruchtbouw alhier een vrolyk en vergenoegt leven genieten, bestaande, zyn op omtrent 300 te tellen; wel te verstaan, van den oudſten tot den jongſten toe. Deese gevoegt by de Opgezetenen van rondomme, binnen de Jurisdicctie, en op 76 Huysgezinnen gerekent, (vyf Perſoonen voor één Huysgezin genomen,) kan alſoo te zamen een getal van 680 uitbrengen.

De Bilt, Ooſtbroek *, Over de Vecht en Colenburg, te zamen groot

* Dit Ooſtbroek is ten tyde van Godebaldus 24^{ſte} Biſſchop van Utrecht geſicht, tot een Abdye voor geeſtelyke Mans- en Vrouws-Perſoonen, ter eere van de H. Maagt Maria, en van den Martelaar *Laurentius*, naar den regel van *St. Benedictus*; welke Abdye, wegens de ſtrenghe tucht, de *Kerker van de Order* genoemd zou zyn geweest. Deese Abdyen van Ooſtbroek en 't Vrouwen-Klooster, zoo als de Papieren, rakende de Stichtingen der Collegien en der Kloosteren luyden, zyn door de Ridderſ *Hermannus* en *Diderik*, eerſt begonnen; naderhand in 't Jaar 1122, door de Keyſerin *Machtildis* van goede Inkomſten voorzien, en door den Biſſchop *Godebaldus* bevestiget geweest, zoo als blykt uit de volgende Brief van den zelve Biſſchop, luydende aldus:

In den Name der heylige en onverdeelde Drievuldigheid.

Ik Godebaldus door Gods genadige Barmhertigheid, Biſſchop der Utrechtſche Kerke, wensch allen Gelovigen, na den arbejd deeses levens, de belooninge der Hemelſche vreugden. Wy willen dat Ul. bekend zy, hoe dat de Ridderſ *Hermannus* en *Theodoricus*, en verſcheydene andere, door de kracht van den H. Geest ontſtoken zynde, en het Krygsgewaad afgelegd hebbende, zekere eenzame plaats op een Moeras, van ouds Ooſtbroek genaamt, hebben verkofen, en aldaar een Kerk ter eere van de H. Moeder Gods Maria, en van den H. *Laurentius* getimmeret. En, hoe dat wy om hare goeds meening

R

door

groot 1263 Mergen, heeft tot Heer van 't Gerecht dier plaats, den Heere *Johan Hendrik van Ewyck*. Het Gerecht daar van werd geoeffent, door een Schout, zeven Schepenen en een Secretaris die een Bode tot hun dienst hebben. Het Rechthuys werd gehouden, ten huys van *Albertus de Waal*, in de Herberg het *Staatens Wapen*. Het Wapen van Oostbroek, de Bilt, cum suis, dat men in de Kerke en in 't Rechthuys ziet, daar mede is het aldus gelegen: De twee Roosters betekent dat van Oostbroek, de Balken root en wit, dat van de Bilt, en het Middel-Wapen dat van den Ambachts-Heer.

Nu komen wy tot de beschryving van de Kerke, die staat aan het Westeynde van het Dorp, en aan de Noordzyde van de Straatweg. Zy is lang 25 en breed 13 treden, en heeft op 't midden van haar Dak een fraay spits Toorentje, waar in eene Klok hangt; dog zonder Uurwerk. Voor den openbaren Godsdienst, 't zy Predikstoel en die van de Kerkenraad, 't zy alle andere Plaatsen, yder na rang, isser zeer wel gereguleert. Een Kopere Kaarskroon hangt in 't midden, dog dient meer tot sieraad als gebruyk. Deese Kerk is eerstmaal geopent, volgens Appointement van de Ed. Mog. Heeren Staaten 's Lands van Utrecht, in dato 8 October 1650 verleent, met expresse cautie, dat de beroepinge van tyd tot tyd gedaan zoude worden, by de Gemeente zonder dat iemand nu of t'eeniger tyd, eenig *Jus Patronatus* zoude mogen in 't werk stellen. De Predicanten die deese Gemeente zedert den Jaare 1652 bedient hebben, zyn de volgende:

LAMBERTUS SANDERUS. Joh. Fil. Lamb. Nep. Beroepen als eerste Predicant 1652 den 11 Augusty. Bevestigt den 13 October. Vertrokken naar Utrecht 1664.

GYSBERTUS OOSTRUM. Ber. van Sleewyk 1665. Vertr. naar Cuylenborg 1667.

AR-

door Gods genade te bevorderen, en om voor onse ziele tegen het toekomende leven te zorgen, het zelve Moeras, met het Land daar naast aan palende, te weten het Veen, in vollen eygendom, met alle Inkomsten, de groote en kleyne Thienden, en alles daar toe behorende, vry en wettig aan de voornoemde Kerk vereeren, enz.

ARNOLDUS HEYCOPIUS. Corn. Fil. Ber. in Aug. 1667. Bev. den 11 Sept. Overleden 1672 den 8 October.

ARNOLDUS BOSCHMAN. Alhierber. Bev. in 1673 den 23 Nov. Vertr. naar Wyk te Duurstede 1686.

DAVID VAN HENGEL. Dan. Fil. alhier ber. Bev. in 1686. Vertr. naar Zevenhuysen 1689.

RUDOLF VAN NELLESTEIN. Gualth. Fil. Ber. in April 1689. Bev. den 21 Mey. Vertr. naar Montfoort 1700.

JACOBUS DE REUS. Ber. in Sept. 1700. Bev. den 20 Octob. Vertr. naar Hamburg 1714 den 19 Augustus.

JACOBUS OOSTERBURG. Ber. 1714. Bev. 1715 den 13 Jan. Overl. 1722 den 10 Mey.

JOHANNES BELLAART. Ber. 1722 den 9 Oct. Bev. den 3 Jan. 1723. Overl. den 10 Juny 1729.

DIDERICUS TROULJA. Prop. zynde alhierber. Bev. den 25 Juny 1730. Emeritus verklaart omtrent Feb. 1758. By de Classis als dusdanig ontslagen den 7 Maart 1758. Overl. in dat zelve Jaar.

JACOBUS KLUGTEN. Prop. zynde, beroepen om als vast Proponent, den Dienst der Kerke alhier waar te nemen den 4 February, zyn Dienst aanvaard den 6 Maart 1757. Ber. tot Adjunct Predicant den 23 Maart; succedeert voor die bevestiging als ordinair Predicant den 23 April. Bev. den 25 Juny 1758. Deesen Leeraar is heden nog in leven, en zeer yverig in den H. Dienst. Het Arbeydsloon van den Arbeyder in den Geestelyken Wyngaard, is alhier 600 Gulden, en een goede vrye en lustige wooning. De Ledematen van de Gereformeerde Gemeente alhier, zyn weynig minder als hondert in getal.

Het School is alhier te vinden, agter de Pastory; en zyn beyde alsoo gelegen, nevens het Kerkhof Westwaarts. Het Jaarlyks Inkomen van den Schoolmeester bericht men ons te zyn, met de Kerkendienst ruim 200 Gulden. Des Zomers beloopende Scholieren niet veel over de 40, dog des Winters is 't getal vry hooger. Het Maandelyks Leergelt, voor de geene die Spellen en Leesen is 4, daarenboven Schryven 6½, en voorts in de Rekenkonst onderwesen worden, is 10 stuivers.

De Kermis of des Dorps Jaarmarkt, werd hier gewoonelyk op een zelve tyd, als te Doorn, Tienhoven en aan de Vaart gehouden, te weten, des Zondags na St. Mattheus.

Een Meester Chirurgy, dient de In- en Opgezetenen van de Bilt met zyn Konst, en maakt zig vermaart door ook verscheyden ziekten te genezen.

De Schuytvaart van de Bilt op de Stad Utrecht, geschied tweemaal ter week, des Woensdags en Zaterdag.

De voornaamste Herbergen in het Dorp zyn, het *Staatens Wapen*, waar in 't Gerecht zyn Kamer heeft; het *Roode Hart*, *Schotland* en de *Swaan*. Hier mede laten wy onsen *Gebeym-Schryver* overgaan, tot het Dorp

B L A A U W K A P E L .

De gelegenheid van dit Dorp, strekt zig naar de Stad Utrecht Noord- Noordoost en Noordoost, omtrent een kleyn kwartier uur gaans; naar de zyde van Martensdyk een half uur, na de kant van Achtienhoven een kwartier, en na die van het Dorp de Bilt Oostwaarts, een kleyn half uur.

In het eygentlyke Dorp zelve, zyn ten minsten 20 Huysen, of Huysgezinnen te tellen. De Heeren Hofsteden bepalen wy op 9, en gaan hier de overige, welke maar voor Zomer uitvlugten kunnen aangemerkt worden, voorby. Onderwylen werd ons verzekert, dat men het getal van Huysen en Huysgezinnen, rondom het Dorp zelfs gelegen, wel ruym op 57 mag begrooten. Aldus zyn dan de Inwoonders van de Blaauwe Kapel, met de Opgezetenen rondomme, na onse meergemelde bepalinge 430 Perfoonen.

De gewoone Inkomsten, waar van de Inwoonders en Opgezetenen alhier hun bestaan hebben, is voornamentlyk de Vee- en Graan-Bouw, van welke alle de geene, die deese wel be- neerstigen en bearbeyden, een goed en vergenoegt leven genieten kunnen.

'T Gerecht alhier, is dat van den Hoogwelgeboren Heer *Jan Daniel d'Ablaing*, *Vryheer van Giessenburg*, *Proost van den Dom*

te Utrecht. Het werd bedient door een Schout, zes Schepens, een Secretaris en een Bode. Tot dit Gerecht behoort ook Oostveen, 't Voordorp, Oudeweteringe, St. Martensdyk, met Herverskop, al te zamen groot 2700 Mergen.

De Kerk, eertyds een Capelle aan St. Jacob geweyd, is niet zeer groot, en kan nauwelyks 24 treden met Kruys en Choor, en 8 treden in haren Buyk breed gemeten worden. De Tooren daar in een Klok hangt, dog geen Uurwerk heeft, is niet boven de 70 voeten hoog. Om de bovenrand van deese gemelde Tooren-Klok leeft men: *Soli Deo Gloria*, en voorts *Johannes Dop ME FECIT*; waarom men hier ter plaats wil, dat deese *Johannes Dop* de Vader of Oom van de vyfde Predicant alhier geweest zy. Aandeese Kerk is geen Consistorie; maar werd daar toe gebruykt het Choor agter de Predikstoel. Deese Kerk behoorde voor deesen onder de Parochie van St. Jacob te Utrecht, en wierd een Combinatie met Martensdyk. Daar na is deese Capelle geopent, op goedvinden van Haar Ed. Mog. 1640, en gebragt onder deese Classis. Daar zyn van dit gemelde Jaar, tot Predicanten der Gereformeerde Gemeente alhier beroepen, als volgt:

LIBERTUS SPRUYT. Beroepen den 11 Augusty 1640. Bevestigt den 31 dito. Vertrokken naar Utrecht 1644.

CORNELIUS VAN DER LINGEN. Ber. van Bunnik en Vechten 1644. Vertr. naar Sluys in Vlaanderen 1647.

GERARDUS RUYSCH. Phil. Doct. Ber. 1648. Bev. den 23 Jan. 1649. Overl. 1651.

JOHANNES PETRI SCHELTERIUS. Ber. in Sept. 1652. Bev. den 13 Oct. Overl. 1661 den 24 July.

THEODORUS DOP. Ber. in Febr. 1662. Bev. den 23 Maart. Vertr. naar Abcoude 1684. Emer. 1711. Overl. 1719.

JOHANNES VAN RODENBURG. Abrah. Fil. Ber. 1685. Bev. den 23 Maart. Overl. 1733.

JACOBUS DE JONGE. Prop. zynde alhier ber. den 19 Jan. Bev. den 4 July 1734. Vertr. naar Nieuwerkerk aan den Yssel, en aldaar bev. den 13 Nov. 1735.

PETRUS VAN GILST. Prop. zynde alhier ber. den 15 Jan. Bev. den 13 Mey 1736. Ber. naar de Klundert 1737.

HENRICUS DE ROO. Prop. zynde alhier ber. den 26 Mey, en bev. den 31 Augusty 1738. Deesen Herder van J. C. geestelyke Schaapskudde, is hier nog in leven, en daar by zeer geacht. Het Jaarlyks Tractement van den Pastoor is alhier, zoo als ook op meer andere Dorpen 600 Gulden, en daar benevens de vrye Wooning, met een fraaye Thuyn voor het Oog, en voor de Keuken.

De Leden-deeser Gemeente te Blauw Kapel, zyn niet zeer talryk, en kunnen nauwelyks 40 bedragen.

Het staande Tractement voor den Schoolmeester, die te gelyk het Ampt van Voorleeser in de Kerk waarneemt, is 120 Gulden; waar boven denzelve nog verscheyde andere Emolumenten heeft, gelyk men op de Dorpen gewoon is. Des Zomers zyn de Scholieren omtrent 25, en des Winters niet ver boven de 40 te tellen. De Maandgelden voor Spellenen Leesen, zyn 4, Schryven daar by 6, en het Rekenen nog daarboven 10 stuivers. Voorts werden de Scholieren hier zeer wel onderwysen, zoo in 't eene als in 't andere; byzonderlyk in de gronden van de waare Godsdienst, en een Christelyke wandel.

Van den tyd der Kermis alhier, kunnen wy den Leeser geen vast bericht geven, of zy moest met die van Martensdyk in de Maand Augusty, des Zondags na Maria Hemelvaart, te gelyk gehouden worden. Ook bekennen wy niet te weten, van dit Dorps Schuytenvaart, op de Stad Utrecht, veel min dat wy van het Wapen deeser Plaats, den Leeser eenig bericht kunnen geven. Aldus scheyden wy van het Dorp *Blauw Kapel*, en maken hier een beschryving van het Dorp Maarssen aan de Rivier de Vecht gelegen.

M A A R S S E N.

Dit Dorp is gelegen $1\frac{1}{2}$ uur gaans van de Stad Utrecht, tusschen de Dorpen Zuylen en Breukelen; en strekt zig uit zyn midden langs de Vechtstroom, tot een half uur aan de Westzyde, nevens de Koorn-Moolen van het Dorp Zuylen. Aan de Oostzyde stoot deffels Territoir tegen de Heerlykheid.

Oost-

Oostwaardt; en van daar te rug keerende aan die zelve zyde, scheidt zig *Maarssen* tegen de Heerlykheid van *Nieuw-Maarssveen*, (dat met *Maarssen* gemeenlyk voor het eygentlyke Dorp werd gehouden, schoon in twee Heerlykheden onderscheyden;) die een weynig langs de Vecht, voorby desselfs Rechthuys het *Swarde Varken*, een half uur uit het midden van *Maarssen* gerekent, tegen het Gebied van Breukelen Noordwaarts aangrenst. Westwaarts, kan men 't Gebied van *Maarssen*, niet boven een kwartier uur gaans houden.

Wanneer men *Maarssen* op zig zelve neemt, bevind men die Heerlykheid groot te zyn 400, *Maarssveen Oud- en Nieuw* 1039, *Maarssenbroek* 554 en *Oostwaardt* 112 Mergen. Het Gerecht van *Maarssen*, is dat van Jonkvrouw *Johanna Maria van Lockhorst*, tot *Ter Meer*; dat van *Maarssveen* den Heere *Jan Elias Huydekoper*; *Maarssenbroek*, leenroerig aan den Gestichte van Utrecht, behoort aan den Heere Mr. *Joseph Elias van der Muelen*, en dat van *Oostwaardt*, is het Gerecht van den Heere *Abraham Crook*.

Maarssen werd begroot op 200, en *Oud- en Nieuw-Maarssveen* insgelyks op 200 Huysen; dus zullen dan 5 Persoonen voor één Huysgezin gerekent, de In- en Opgezetenen deeser beyde Heerlykheden, een getal van 2000 bedragen. In *Maarssenbroek* teld men 19 Huysen of Huysgezinnen, die daar 95 Persoonen uitmaken. De Heerlykheid van *Oostwaardt*, bevat 9 Huysen, daar onder een Steenbakkerij moet begrepen worden, en dus ten minsten 45 bewoonders.

Het Gerecht van *Maarssen*, werd geoeffent door een Schout, vyf Schepenen en een Secretaris, dewelke een Bode tot hun dienst hebben. Het houd hunne Rechtbank in de Herberg de *Swaan*, aan het Zuydeynde van *Maarssen*, by de Vecht. Het Gerecht van *Oud- en Nieuw-Maarssveen*, met den Neerdyk, werd gehandhaaft, door een Schout, acht Schepenen en een Secretaris, welke hunne Bodens hebben. Dit Gerecht houd hunne Bank in de Herberg 't *Swarde Varken*, aan het Noordeynde van *Nieuw-Maarssveen*, mede aan de Vechtstroom. *Maarssenbroek* heeft een Schout, vyf Schepenen, een Secretaris, met een

een Bode die dat Gerecht bedient. Van deese Heerlykheid zyn de Schepenen veelyds en meerendeels Roomschegezint, zoo als mede de Gerechts-Bode, die deeses Heerlykheids *Rechtshuys*, in het Dorp Maarssen, en genaamt *de Prins*, bewoond. Wat aangaat de Heerlykheid *Oostwaardt*, dezelve heeft een Schout en Secretaris in één Persoon, twee Schepenen, dog of daar een Bode zy, is ons niet bekend.

Betreffende de Wapendeester bovengemelde Gerechten; dat van *Maarssen* is een wit Schild, met twee roode Lelien boven, en drie beneden: In het zelve ziet men een kleyn root Schildje, waar in drie witte Ruyten; twee boven en één beneden gezien worden. De Letter M. vertoont zig in 't midden boven het groote Wapen, om daar mede *Maarssen* te betekenen. Het Wapenschild van 't Gerecht van *Nieuw-Maarssveen*, heeft alleen een wit effen Veld, en in desselfs midden een *Swart Varken*. Voorts, wat aangaat de Gerechts-Wapens van *Maarssenbroek* en van *Oostwaardt*, zy zyn ons nog niet bekend geworden, om den Leefer daar van eenige beschryving te geven.

Dit Dorp Maarssen, (waar van wy *Nieuw-Maarssveen* niet geheel kunnen affcheyden, om dat het te zamen eene der aangenaamste Oorden aan de *Vechtstroom*, in de Provincie Utrecht uitmaakt;) heeft al voor veele jaaren herwaarts, in brave en vermogende Lieden de lust aangeprikkelt, om hier en daar omtrent, hunne Wooninge te verkiefen. Beschouwt men de Gebouwen te Maarssen, daar zyn verscheydene Steden in onse Republiek, in welke men die zoo aanzienelyk en prachtig niet zal vinden, en daar men zoo veele dingen als te deeser plaats genieten kan. Wat ontbreekt hier de Inwoonders, van alles te kunnen bekomen, dat hun vergenoegt kan doen leven? Zyn te Maarssen niet alle levensmiddelen by de Winkeliers in overvloed te vinden, en kan men hier van de noodige Ambachten en Handwerken geen geduurig gebruyk hebben? Ja, dit Dorp is byna als een Stad, in vergelyking van eenige Stedekens, die Dorpswyse bewoont worden. Dit alles hebben de Jooden zelfs, al voor lang geweten, dat Maarssen voor hen eene plaats waar, daar men goede en veylige Schuylplaatsen verleende, aan dat rondom den Aardbodem
swer-

fwervende Na-Geslacht van Vader Abraham; waarom 'er veele van deese Familien zig hier hebben nêer gezet, en aan dezelve niet alleen de vrye Wooning is vergunt, maar daarenboven één *Synagoge* voor de Portugeesche, en één voor de Hoogduytsche Jooden, van de Overheid is toegestaan. In de eerste deeser Natie beloopt hun getal des Winters omtrent 70, zoo Mars als Vrouwspersoonen; dog des Zomers weynig beneden de 100: (Kinderen werden by hun niet gerekent.) De Hoogduytsche Jooden zyn hier zoo talryk niet, want des Winters teld men 'er omtrent 40, dog loopt in de Zomertyd wat hooger. De *Synagoge* van de Portugeesche Jooden, staat aan de Westzyde van het Dorp, en die der Hoogduytsche aan de Oostzyde, (zoo ons bericht is) onder de Heerlykheid van Nieuw-Maarssen.

Niet alleen Maarssen is een Pronkjuweel, onder de Dorpen van de Provincie Utrecht, maar daar rondom heenen mag de landstreek het oog ook wel gegunt worden; want laat men dat gaan, over de neerstigheid en wakkerheid van den Landman, 't zy in de Veehoedery, Graanbouw en wat verder tot het bearbeyden van dien behoort, of men wil eens de lustige en kostbare *Buytenplaatsen* langs de Vecht, zoo wy hier de voornaamste aantekenen, beschouwen, men zal haast bevinden; dat Natuur en Konst omtrent Maarssen geen onechte Kinderen heeft gebaart. Deese volgende zyn ter wederzyde van de Vecht, een yders beschouwing dubbel waardig; als daar ziet men het *Huys ter Meer*, *Bolestein*, *Snaepburg*, de twee eerste aloude Riddermatige Hofsteden, maar of de derde ook daar onder begrepen is, bekennen wy niet te weten; *Elsenburg*, *Goudestein*, *Vechtstroom*, *Vechten-dyk*, *Vechtenstein*, *Vecht-Oever*, *Leeuwenvecht*, (ziet eens hoe veele deese Vechtstroom lief hebben, en niet hebben kunnen nalaten hunne *Buytenplaatsen* daar van te benamen;) 't *Huys ten Bosch*, *Hartewelt*, *Soetendaal*, *Vredenburg*, *Otterspoor*, *Gansensboef*, en nog meer andere.

Nu komen wy tot de beschryving der Kerke, die men geplaatst vind, aan het Zuydeynde van het Dorp, en bewelsten de Rivier de Vecht. De lengte van dezelve is met de Tooren 44 treden, het Kruys lang 8, breed 24, en het Choor 12 treden;

derhalven blijft voor de lengte van den buyk der Kerke 24 treden. Zy is voor den openbaren Godsdienst zeer wel gefchikt en gereguleert. De Predikftoel en die van d'Eerwaarde Kerkenraad, als mede alle andere Geftoeltens, na een yders rang en hoedanigheid, geven aan de Kerk een luftig aanzien, om het Woord Gods aldaar te hooren. De Wapenborden maken daar in 't getal van 41, waar van de meeste van aloude Adelyke Geflachten zyn, en onder dezelve eene van *Johannes Fredericus van Eden, Heere van Bergeftain*; zynde Predicant geweest aan het Hof van de Vorftinne Gouvernante van Vriefland, en alhier te Maarffen beroepen in Aug. 1675. Overl. den 25 Mey 1707. Oud 59 Jaaren. Drie fraaye Kopere Kaarskroonen, hangen in 't midden der Kerke. Verhevene Graf-Tombes ziet men hier niet, nog eenige Kelders met uitgehouwene Grafzarken overdekt; maar de overblyfzelen van eenige gefchilderde Wapens in de Glafen toonen nog den aanschouwer, dat men daar mede de Kerk te Maarffen, eertyds heeft willen vereeren. De meeste van dezelve, zyn reeds buyten haar eerfte weefen geraakt; dog in het Choor ziet men 'er nog twee byna in haar geheel, de eene getekent *Abraham Wilmerdonk*, en de andere *Raymondt de Smet*, beyde van 't Jaar 1655. Aan de Noordzyde van het Kruys ter linkerhand, ziet men 'er nog eene van dat zelve Jaar, getekent *Euerhardt Schot*, ende voorts dat van *Grietje Pieters Ravens* 1662. De overige zyn alle zoodanig gefchonden, dat men daar geen befcheyd af kan zien.

Wat aangaat de Tooren deefter Kerke, dezelve is byna ten eenemaal van Trasteen gebouwt. Daar in hangt eene Klok om de Gemeente ten Godsdienst te roepen, en voorts alle menschen aan hun eynde te doen denken, wanneer iemand overleden of ter aarde zal beftelt worden. Des Toorens hoogte is 96 voeten, en aan dezelve van buyten, verthoont zig wel een Uurwyfer, maar het Uurwerk (zoo ons bericht is) heeft ook al voor lange den Meester nodig gehad. Men heeft zedert eenige Jaaren herwaarts, in overleg genomen, om een geheele nieuwe Tooren aan deefe fchoone Kerk te bouwen, dog zulks is tot heden verbleven.

Dewyl wy nu van de gesteltheit der Kerke en Tooren te Maarssen gesproken hebben, zoo laten wy gevoegelyk ook hier de Naamlyst der Predicanten, welke de Gereformeerde Gemeente zedert den Jaare 1588 bedient hebben, volgen, en is de eerste aldaar geweest:

GERARDUS PETRI SCHEPENS. Predicant te Heynevoort zynde, werd Anno 1586 aldaar van zyn dienst ontslagen, en alhier beroepen 1588. Vertrokken naar Ransdorp, Holisloot en Zunderdorp 1590; dog heeft van daar moeten trekken, in de Maand October van dat zelve Jaar.

FRANCISCUS TAURINUS. Petr. Fil. Ber. alhier van Rysoort en Strevelshoek 1613. Uit den Dienst gezet 1619.

LUDOVICUS GERARDUS VAN RENESSE. Ber. 1620. Was Veld-Prediker 1631 en 1637. Opziender van de Overzettinge des N. T. 1634. Vertr. naar Breda 1638 in Juny.

JACOBUS KAMERBEEK. Ber. alhier van Odyk 1638 in Aug. Was Veld-Prediker 1643. Overl. 1653.

JOHANNES HONDIUS. Ber. 1654. Bev. den 3 Dec. Overl. 1673.

NICOLAUS VAN HASSELT. Ber. alhier van de Vuurst 1674 in Maart. Overl. 1675.

JOHANNES FREDERICUS VAN EDEN, HEERE VAN BERGESTEIN. Was Hof-Prediker van de Vorstinne van Nassauw, Gouvernante van Vriesland. Ber. alhier in Aug. 1675. Overl. den 25 Mey 1707.

JEREMIAS FRESCARODE. A. L. M. Phil. Doct. Ber. 1708. Bev. den 15 April. Vertr. naar Rotterdam tot Predicant in de Waalsche Kerk 1710.

THEODORUS BOGAART. Ber. alhier van Opdam 1711. Bev. den 26 April. Overl. 1719 den 19 Mey.

BARTHOLDUS VAN WESEL. Henr. Fil. Ber. den 21 Aug. 1719. Bev. den 15 October. Overl. den 6 Maart 1730.

ADRIANUS VAN DER KOLF. Prop. zynde alhier ber. den 22 Jan. Bev. 1731. Vertr. naar Almkerk 1744.

ANTONIUS KIST. Joh. Frat. Prop. zynde alhier ber. den 14 Oct. 1744. Bev. den 10 Jan. 1745. Vert. naar Woerden 1752.

SIMON BOITET. Prop. zynde alhier ber. den 16 Nov. 1752. Bev. den 18 Febr. 1753. Vertr. naar Middelburg in Zee-land 1756.

ADRIANUS DEN HENGST. Prop. zynde alhier ber. in Mey. Bev. den 4 Sep. 1757. Deefen Leeraar is te *Maarffen* nog in leven, en verkondigt het Woord Gods met veel genoegen.

Betreffende het getal der Ledematen deefer Gemeente, men begroot dezelve op omtrent 200, en hun Predicant werd jaarlyks voor den H. Dienst beloont, met 600 Gulden en vrye Wooning.

Het Kofter, Voorleefer en Schoolmeesters-Ampt, maakt te *Maarffen* eene gemoegelyke Kostwinning. Men heeft ons bericht, dat deefe Bediening met de Emolumenten, ten minften jaarlyks 900 Guldens kan opbrengen. De Maandgelden van de Scholieren zyn hier van die Spellen en Leefen leeren 4, Schryven daar beneven 6, en die daarenboven ook Rekenen leeren 8 fluyvers. 'T getal der Leerlingen is des Zomers tuffchen de 60 en 70, en des Winters beloopt dat omtrent 90.

De Roomfche Gemeente die in 't gepasseerde jaar, een quartier gaans bewesten dit Dorp *Maarffen*, eene nieuwe Kerk heeft verkregen, is zeer talryk, door dien niet alleen hier veele Familien woonachtig zyn, maar ook van alomme veele daar na toevloeyen. Zy werd bedient door een Roomfch Werelds Priester, geboortig van *Rees*, welke een Capellaan onder zig heeft, genaamt . . . *Tromp*, in den *Bofch* geboren.

Wegens de Geleerden, die menschen gezont en ziek kunnen maken, en andere die Proceffen kunnen doen beginnen en weder helpen ophouden, wy hebben daar van geen bericht, om den Leefer mede te deelen: dog tot vervulling van deefe beyde, zeggen wy, dat men te *Maarffen* een' Brouwery heeft, genaamt den *Eenboorn*, in welke zeer gezont en smakelyk *Bier* werd gebrouwen, daar men niet ligt een roode Neus van zal krygen. Voorts, dewyl ook hier de Inwoonders van eene vredelievende en zachtzinnigen aart bevonden worden, is niet te gelooven dat de Pleythezorgers te *Maarffen* veel in gebruyk zyn.

Met de Schuytenvaart op *Utrecht* en *Amsterdam*, is het al-
dus

dus gelegen: Daar varen twee Schippers op Utrecht, en drie op Amsterdam, waar van ééne der twee op Utrecht, ook de beurt op Amsterdam waarneemt; wanneer dan de andere driemaal agtereen op Utrecht vaart. Des Zondags vaart geen Schuyt op Utrecht, maar anders alle dagen na de tyd des jaars 's morgens ten 4, 5 en 6 uren. Op Amsterdam van Mey af tot November alle dagen mede een Schuyt, des 's morgens ten 8, 9, 10 en 11 uren, na de tyd des jaars, en in de Wintertyd als daar vracht is. Elk Schipper vaart voor eygen rekening, en niet voor de gemeene beurs. De Personele Vracht op Utrecht is in 't ruym een Braspenning, en in de Roef 2 stuyvers; dog op Amsterdam ons niet bekend.

Wat aangaat de Jaarmarkt (gezegd Kermis) dezelve werd te Maarssen begonnen, acht dagen voor die van Amsterdam in de Maand September, en duurt gewoonlyk drie dagen.

De voornaamste Herbergen te Maarssen, en in Nieuw-Maarsseveen zyn de volgende: *De Swaan*, 't Rechthuys van Maarssen; *'t Swarte Varken*, Rechthuys van Nieuw-Maarsseveen, *De Prins*, Rechthuys van Maarssenbroek, *Het Staaten Wapen*, *De Reyfende Man*, *Den Overtoom* en *Het Heeren Logement*. Hier mede van Maarssen scheydende, gaan wy over tot het Dorp

B R E U K E L E N .

Het is gelegen Noordwaarts, een uur van het nu beschrevene *Maarssen*, en ruym zoo verre Zuydwaarts van het Dorp *Loenen*, mede aan de Rivier de Vecht. Dit eygentlyke Dorp Breukelen strekt zig geheel aan de Westzyde deeser Stroom, en werd begroot op ruym 200 Huysen; dog die doorgaans tegen die van Maarssen en Loenen, in fraaiheid en groote van Gebouwen niet overeen komen. Het zelve is evenwel een welgeschikt Dorp te noemen, door dien het met verscheyde Straaten en Steegen is doorsneden; want men heeft daar in een *Heerestraat*, (nu van wegen de verbetering der Huysen aldus genaamt, maar bevorens de *Klapstraat* geheeten;) de *Kerkstraat*, *Vechbrugstraat*, *Agterstraat*, *Breukelerwaartsche Kerkweg*, *Nieuwe-Uitleg*, *Water-*
S 3
gang,

gang, *Wyeſteeg*, *Nauwſteeg* en *Bagyneſteeg*. Deefe alle vercierren Breukelen, en maken het voor de Bewoonders gemakkelijk ten eynde een yder zyn beroep na genoeg kan verrichten.

Breukelen is eerſtelyk verdeelt in twee byzondere Gerechten, te zamen groot 356 Mergen 2 Hond 44 Roeden; waar van beyde Heer is, *Johan Ort Heere van Nyenrode*. Ten andere heeft het *Capittel van St. Pieter* te Utrecht, te Breukelen ook een Gerecht, groot 450 Mergen; en ten derde, is hier nog het *Gerecht van Breukelerweerd*, groot 196 Mergen 5 Hond, dat den Heer . . . *Ray* voor Heer van die Heerlykheid erkent. Nog voegen wy hier by de *Breukelſche Veenen* of *Breukelerveen*, groot 854 Mergen; behorende het Gerecht daar van aan het *Capittel van St. Pieter*. Indien men nu als boven 200 Huysen voor het eygentlyke Dorp, en voor deefe vier gemelde Gerechten nog 200 ſtelt, zoo die wel ruym daar in te vinden zyn, zal dan dus te zamen 400 maken, en 2000 In- en Opgezeten binnen deefe Heerlykheden en Gerechten gerekent mogen worden.

Betreffende de Wapens, deefter bovengemelde Heerlykheden en Gerechten; wy willen daar liever van ſwygen, dan den Leefer daar van geen zeker bericht geven. Ook houden wy af van de Rechtbanken, om dat ons 't getal der Schepenen, van deefe bovengemelde Heerlykheden, niet is aangebragt.

Dit Dorp *Breukelen*, al zedert ondenkelyke Jaaren, de luſt tot deeffels gelegentheid, gezonde lucht, en geduurige doorvaart van Schuyten en Schepen, als mede het vluchtig rennen, heen en weder, met allerlye Rytuygen, (welke laaſte hier niet zelden halte houden, om zig eens te verkwikken;) doet de Inwoonders alhier, een zoet en vermakelyk leven genieten, en daarenboven redelyk en genoeglyk beſtaan. De meeſte Zomer-Uitvlugten van Amſterdammers, 't is al naar Loenen, Breukelen, Maarſſen; ja veelyds geheel tot Utrecht toe, om niet alleen eens van lucht te veranderen, maar daar benevens die vermakelyke Vechtſtroom te genieten. Die deefe Dorpen met hare plaiſante en na de konſt welaangelegde Buytenplaaſten, als dan niet gezien heeft, 't is gelyk of hy uit die Stad niet geweest is: en in der waarheid, waar kan men in ons Gemenebeſt, diergelyken

lyken Oord vinden? De Inwoonders van dit Dorp zelve, zyn niet alleen bekwaam, om een yder na hun staat wel te ontfangen, en alle behoorlyke Eer en Vriendelykheid te betoonen, maar daar beneven ook te bewyfen, datze de welvaart van Breukelen, en alle Vreemde, die hun met haar bezoek vereeren, gediensfig en als bescheydene Liederen weten te gemoet te komen, en te bejegenen.

Aldus zal men insgelyks de Opgezetenen rondom Breukelen, die zig de Landbouw en Veehoederye, tot hunne kostwinninge verkosen hebben, bevinden; datze veel liever den arbeyd beminnen, dan zig door ledigheid, als onverstandige en onnutte vleesklompen, deese behaagelyke Landstreek onwaardig te maken.

Breukelen op zig zelfs genomen, ontbreekt geen Winkeliers nog Ambachtslieden, en daar is een Koophandel na Dorpswyse geduurig, die te zamen de Inwoonders doet bestaan, en door hare Vruchten doet bloejen; invoegen men zelden ziet, dat de geene welke hier eenmaal gevestigd zyn, verlangen van daar naar elders heen te trekken. Maar wie isser, die dit Stichtsche Paradys ook zou verlaten kunnen, welkers schoonheid zoo aantlokkelyk is, in het aanschouwen van zoo veele heerlyke en uitmuntende Buytenplaatsen, die onder het Rechts-Gebied van Breukelen gelegen zyn? Laat ons die hier eens aantekenen, zoo als dezelve uit onse Penne vloejen, van het Rechts-Gebied van Maarssen, tot aan dat van Loenen toe, en daar zullen deese volgende te vinden zyn; als *Vredewecht*, *Reynewecht*, *Slangenvecht*, *Nyenrode*, aan de Westzyde der Vecht, een zeer oud Riddermatig Huys, leenroerig aan de Graaffelykheid van Holland; *Vreden-Oort*, *Boombosch*, zeer vermaart; *Oudaan*, aan de Oostzyde der Rivier, leenroerig aan den Gestichte van Utrecht, een zeer oud Riddermatig Huys; *Boornyk*, *Gunterstein*, leenroerig aan de Graaffelykheid van Holland, mede een oud Riddermatig Huys; *Watervoor*, *Vechten-Hof*, *Kwoekhoven*, *Groenewecht*, *Voortwyk*, eenige jaaren herwaarts, de verblyfsplaats en Wooning, van de bewuste gevluichte *Carthusyers* uit Vrankryk, *Boomoort*, *Vechtstroom*, *Vechtvoliet*, *Hofwerk* en meer andere; die

die wy hier voorby gaan. Twee vermaarde Steenbakkeryen, aan de zyde van Maarssen aan de Vecht, daar op mag Breukelen ook met reden roemen.

Nu gaan wy tot de beschryving der Kerke aldaar over. Zy is geplaatst aan de Westkant van het Dorp. In het Jaar 1702 storte den ouden Tooren van de voor deese aloude Kerk, door een geweldige Stormwind uit den Zuydwesten, tusschen de Kerk en des Predicants Huys, met zyn spits zeer diep in de grond, op het Kerkhof ter neder. De Kerkenraad en die der Gemeente, niet kunnende goedvinden, deesen ouden Tooren weder te doen herbouwen, dewyl ook zelfs de oude Kerk veele verbeteringen nodig had, en daar van de kosten vry hoog stonden te loopen, besloot evenwel te dier tyd, op het wys advys van de Hoog Welgeborene Vrouwe van *Nyenrode* en andere, die om het bouwen van een nieuwe Tooren en Kerke sterk aanhielden, dat men deese hoognodige zaak niet wilde nalaten, maar hoe eer hoe liever in 't werk stellen. Hier op die zaak in Overleg genomen, en de kosten daar van gevonden, brak men ter zelve tyd Kerk en Tooren, die geheel van Trassteen opgebouwt waren, in hare fundamenten af, tot aan het Kruyswerk, en men begon daar op de nieuwe Kerk en Tooren aan te vangen, die in het jaar 1705 voltooit werd. Onderwyl en dat men met deesen Bouw bezig waar, verrichte men den Openbaren Godsdienst in het Kruyswerk en het Choor. Ter gedachtenisse van deese Kerk- en Tooren-Bouw, en het leggen van de Eerste Steen daar aan, zoo loffelyk als luysterryk gedaan door de Hoog Welgeborene Vrouwe van *Nyenrode*, leest men ten Westen van de Tooren, in witte Arduynsteen, boven den Ingang van het Portail, dit volgende:

Vrouw PERGENS yver voor Gods Kerk,

Ley hier de Eerste Steen aan 't Werk:

Gy die dit nieuw Gebouw aanschouwt,

Vergaap u niet aan Steen of Hout,

Maar tré met een Godvruchten zin,

Vernieuwt van Geest dees Tempel in,

Leg

Leg daar uw' oude zonden af,
Zoo vind gy 't Leven by uw' Graf.

L. ROTGANS.

En hier onder:

*De Tyd die alles sloopt, die velde d'Oude Tooren,
Dees' Nieuwe is wederom, als dit zyn Puy'n herboren.*

M D C C V.

De Kerk te Breukelen lang 25, 't Kruys 11 en 't Choor 18, te zamen 54 treden; Kerk en Choor, breed 10 en 't Kruys 26 treden, alle binnenswerks. 'T Verwulf der Kerk is wit Gepleistert, dog dat van het Kruys en Choor van Hout.

In het Choor gaande, ziet men aldaar in 't midden de prachtige Graf-Tombe van den Heere *Jan van Ortt*, Heer van *Nyenrode* en *Breukelen*, welkers Kelder is dienende voor zyn Hoog Edele Familie, om by aflyvigheid daar in bygezet te worden, ten eynde van daar ten Jongsten Dage heerlyk te mogen verryfen. Aan de Zuydzyde ter linkerhand, agter de Predikstoel ziet men ook een fraay MEMENTO MORI, opgerecht ter Nagedachtenisse, van de Gemalinne van den Heer *Willem ter Smitten*, welke daar onder in den Jare 1751 begraven is. De Grafkelder van den Eerwaarden *Leonardus Beels*, eertyds Getrouw Leeraar deeser Gemeente, daar na te Gouda en laatstelyk te Amsterdam, Overleden den 5 en alhier bygezet den 12 November 1756, kan een yder, die zyn Godvruchtigheid en Godzaligen wandel gekent hebben, nog lange daar aan doen denken. Maar wie kan nog dien *Gustavus Adolphus Pechlin*, die hier beneden voor de Tombe van *Nyenrode*, in een Kelder onder gezet is, vergeten, daar hy in zyn leven een Man was, die door zyne wonderlyke nooitgehoorde Fantasien en Snakeryen, zig alomme zeer berucht had weten te maken. Daar is aan het eynde van het Choor recht in 't midden nog een Grafkelder, met fraaye Kopere Ornamenten op de Zark, getekent *Daniel Verhuick*, Overleden den 26 Juny 1734. Eyndelyk, om van alle de Be-

T

graaf-

graafplaatsen die de Kerke te Breukelen een cieraat, en alle Kerk-gangers hun eynde behoorde indachtig te maken, niet meer te zeggen, de Graf-Capelle ten Zuyden van de Kerke naast de Tooren, daar in verscheydene Wapens ten toon hangen, en van vooren met een konstig Yser Hek afgesloten is, moet een yders verwondering na zig trekken. Zy behoort aan den Wel Ed. Groot Achtb. Heer F. van Collen, Heer van Gunterstein en Tienhoven, en dient als een Familie-Kelder aangemerkt te worden.

Wapenborden ziet men 'er in het Choor 5 en in de Kerk 4. Schilderstukken in de Glazen werden hier niet gevonden; dog zulks ziet men vergoed, door vier fraaye Kopere Kaarskroonen, om de Gemeente by Wintertyd, wanneer eenige Woensdag-avonden na den andere gepredikt word, te ligten. Voorts is de Kerk zeer wel geschikt en gereguleert, zoo in standplaats van den Predikstoel, en die van de Kerkenraad, als de Gestoeltens voor Perfoonen van Rang en Regeering, en voor het gantsche lighaam der Gemeente. Deese Kerk alhier, werd ook zeer zuiverlyk onderhouden.

Nu staat ons nog de Gedichten op twee Tafereelen, door de Breukelsche Jongmans en jonge Maagden, die in de Jaaren 1672 en 1673, voor der Franschen grouwelen, baldadigheden, roveryen en schenderyen, naar elders ontweken waren, en na hun vertrek uit de Provincie te rug gekeert, hier toe te voegen. Aan de Zuydzyde van het Kruys der Kerke, leest men dat van de Jongmans, en luyd aldus:

Ziet hier de Jeugt / die staet de handen aan het werk /
 En geven Tafereels / en Glazen in de Kerck /
 Zoo haast de Franse macht had Utrecht ingenomen /
 Spns ook in aller spoet / tot Breuckel hier gekomen /
 En hebben hier bertwoest / veel huysen neer gebelt ;
 Ja selfs Godes huys / geboelt haer groot gewelt.
 Daar en is niet verschoont van 't geen daar heeft gestaan /
 De Glazen hebben ook haer moerwil niet ontgaan ;
 't Geen sp hebben gedaan boosaardig als Rebellen.

Wp Jongmans syn gereet het werk t'herstellen /
 De liefde is gehecht / met Goddelyke handen /
 Heeft ons Jongmans verplicht te doen dees Offerhanden ;
 Upt liefde tot Godts huys / genegen tot sijn Woorz /
 Wert dit van ons altsaam gebraght nu heden boort.
 Siet hier de liefde bloeit / in iver tot dees Tempel /
 Bewaert ons voet dogh Godt / als wy op deese Drempel
 Gehomen sijn / mijn Heer / zoo wilt ons binnen leyden /
 Laet uwen goeden Geest / dogh nimmer van ons scheidten /
 Wilt ook ons jonge Jeught / wy die ons booz u setten /
 Geben het recht verstant / en liefde tot u Wetten ;
 Versterkt ons in 't Geloof / 't welck hier wert voorgestelt /
 Behoet ons booz onheyl / en byants meer gewelt ;
 Geest dat upt liefde hier / van ons t'saem is gedaen /
 Magh eenen langen tijt / in uwen Wooning staen /
 Op dat kints kinders ons / daer by mogen gedencken /
 Dat wy upt liefde rijn / dit quaemen doen te schencken.
 Anno 1675. K. VAN DER BYP.

Aan de Noordzyde.

Siet hier dees Maeghden t'saem / ook Godes huys gedencken /
 Met Caesereels en Glas / daer komen in t' schencken.
 Wp Maeghden sijn verheugt / verblijt in onsen Heer /
 Die ons soo gunstig is / en doet ons keeren weer ;
 Wp die ons boozreplaets t'saem hebben moeten derben /
 En een gerupmen tijt / elendig moeten swerben /
 d' Een hier / en d' ander daer / bedroeft en seer verstaegen /
 Bekommert int Gemoet / in onse jonge daegen ;
 Maer onse goede Godt / die alle dingh boozstet /
 Heeft onse jonge Jeught / geret upt sulck verdriet ;
 Jaa heeft ons soo behoet / den byant ingebonden /
 Soo dat ons teere staet / van haer niet is geschonden ;
 Heeft ons weder gebraght / daer wy t'woone pleegen /
 Dit wert van ons erkent / te sijn in uwen seegen ;
 Dees weldaet willen wy in danckbaerheid beloonen /
 Gelyk gp heeden stet / hoe wy ons hier betoonen /

Tee geeven in Godts hups / en ſtellen tot een Teeken;
 Op dat na langhen tijt van ons noch mogen ſprecken /
 Als dat van ons al t'ſaem / wy Maeghden die nu leeven /
 Uyt liefde tot Godts hups hebben geſchenck gegeeven;
 Aenſchout ons hier nu aen Aenſchouwers die gy ſijt /
 Een weeft niet ons in Godt / van harten nu verblift /
 Putt dat top wederom hier vreedig moogen leeren:
 Wilt dogh o groote Godt / ons langs hoe meer bekeeren!
 Geeft ons een danckbaer hart / en wilt ons t'ſaem geleiden /
 En wilt in eeuwigheit o Godt niet van ons ſcheyden.

Anno 1675.

K. VAN DER RYP.

De Tooren van deeſe nu beſchreven Kerk te Breukelen, hou-
 den wy te zyn tot den top der Haan 195 voeten. In dezelve
 hangen twee Klokken, waar van de eene geſcheurt is, en daar
 door geen aangenaam geluyd geeft. Vier Uurwyfers, op yder
 vlakke zyde één, vercierden deeſen Tooren, boven welke men
 eene Ommegang ziet, omzet met eene ſterke Yſere Leuning,
 daar uit zyn ſpits dan in 't midden na boven ryft, en zeer wel
 geproportioneert met het lighaam, aan het oog van Bouwkon-
 ſtenaars voldoet. Het Kerkhof is hier groot, ruym en hoog.
 Het placht nog onlangs met ſware groote Neutebomen bezet te
 zyn, nu ziet men dat met Ipen Telgen beplant, daar men eene
 goede wasdom af verwacht.

Laat ons nu de Naamlyſt van de Predicanten opgeven; welke
 te Breukelen zedert den aanvang der Reformatie geſtaan hebben.
 Zy zyn deeſe volgende:

ERASMUS BAKKER. Kwam alhier van Utrecht uit de
 Jacobi Kerk 1589, dog is kort daar aan overleden.

GERARDUS PUPPIUS. Wilh. Fil. Ber. alhier van Wog-
 genum 1622. Vertr. naar Hoorn 1625.

OTTO GLIMMERUS. Ber. van Schalkwyk. Bev. alhier
 1625. Vertr. naar Thiel 1634.

JOHANNES KNYF. Ber. alhier van Linſchoten. Bev. in
 Aug. 1634. Vert. naar Alkmaar 1639.

WILHELMUS HATSFELD. A. L. M. Phil. Doct. Ber.
 alhier

alhier van Eck in Maart. Bev. in April 1640. Was Veld-Prediker 1643. Vertr. naar Hoorn in Oct. 1646.

DOMINICUS BLESIIUS. Ber. alhier van Schoorl in Sept. 1649. Overl. 1692. den 18 November.

JOHANNES BEST. Joh. Fil. Ber. alhier van Hermelen 1693. in Juny. Vertr. naar Oost-Zaandam in Jan. 1699.

LEONARDUS BEELS. Theod. Fil. Prop. zynde alhier ber. 1699. Bev. in April. Vertr. naar Gouda 1708.

JOHANNES BUSSCHOF. Ber. alhier van Ankeveen 1709. Vertr. naar Nymegen 1710.

PETRUS KAAR. Ber. alhier van den Burg op Tessel in Jan. 1710. Bev. den 25 Jan. 1711. Overl. in Dec. 1739.

HERMANNUS ALTIUS. Prop. zynde alhier ber. den 12 Sept. 1740. Bev. den 15 Jan. 1741. Deefe laatste is nog in leven, en by de Gemeente zeer geacht en bemind.

Wat aangaat het getal der Ledematen, men houd voorzeker, dat omtrent 250 bedragen zal. Het Jaarlyks Tractement van den Predicant is hier als op meer andere Dorpen 600 Gulden en Vrye Wooning: Dog dewyl zyn Eerwaarde gelyk zyn Voorgangers, eenige weken des Woensdags avonds in de Wintertyd Predikt, gelooft men dat de Kerkenraad dien arbejd niet onbeloont laat, maar aan zyn Eerw. benevens de Vrye Wooning, ook de Thuyn daar by behorende, de Jaarlyksche onkosten van onderhoud voldoet. De Predikstoel alhier door het Overlyden van den Predicant, of door een Beroep naar elders vacant zynde, werd de Beroeping van een Opvolger beurtelings gedaan; dan by den Huysse Nyenrode, en dan by de Kerkenraad deeser Gemeente.

Het Koster, Voorleeser en Schoolmeesters-Ampt, met nog andere Bedieningen, die gewoonlyk op de Dorpen daar onder begrepen zyn, willen zommige ons doen gelooven, dat alhier nog meer opbrengt, als te Maarssen. Onderwylen bekennen wy zeer geerne, dat ons niets moeyelyker voorkomt, als zulks zeker te weten en te bepalen. De Maandgelden van de Scholieren zyn omtrent als die te Maarssen, maar de Leerlingen zyn te Breukelen talryker, want des Zomers belopen die

over de 80, en des Winters zyn 'er meer dan 100 in het School te tellen.

Een Medicynen Doctor is (onfes wetens) te Breukelen niet woonachtig, maar dat gebrek werd den Inwoonders vergoed, door een bekwaam Apothequer, welke door drie ervaren Wondheelders, die te gelyk ook als Geneesmeesters zyn, in de Konft onderfteunt worden.

Men heeft hier een Brouwery, genaamt de *Vyfhoek*, waar in zeer smakelyk en goed *Bier* werd gebrouwen.

Zes Schippers varen van hier op Utrecht en Amsterdam, namelyk twee op de eerfte, en vier op de andere Stad. In de Wintertyd als 't nog open water is, vaart alle dagen tot Paasfchen toe, op Amsterdam, des morgens ten 10 uuren, een Schuyt, dan tot de Maand Mey ten 11, en voorts in de Zomer des mid-dags ten 12 uuren. Zondag avond vaart ook een Schuyt op Amsterdam, ten eynde daar mede *Kooplieden* met hunne *Waaren*, ter bekwaamer tyd op de Markten kunnen zyn. By besloten water, ryd in de Wintertyd, wanneer eenige Pakgoederen op Amsterdam moeten overgebracht worden, een Wagen, een Chaise, en gaat als dan ook wel een Schipper of zyn Knecht te voet, om Brieven over te brengen, op dat een yder van de Schippers te Breukelen, na genoeg en gediend zouden worden. De Schuyt-vracht voor yder Perfoon is op Amsterdam in 't Ruym 6 Stuyvers 1 Duyt, en in de Roef 8 en 1 Duyt.

Op Utrecht vaart alle dagen het geheele Jaar door, als 't open water is, des morgens ten 8 uuren een Schuyt, en de twee Schippers doen zulks beurtelings; dog des Zaterdag varen zy beyde, den eene een uur voor den andere, namelyk in de Zomer, des morgens ten 5 en 6, en in de Winter ten 6 en 7 uuren. By besloten water, ryd men ook als op Amsterdam met Wagen of Chaise; maar geen Pakgoederen van hier naar Utrecht aan te voeren zynde, gaat ook als dan wel den Schipper of zyn knecht te voet, om Brieven over te brengen. Schuyt-vracht voor yder Perfoon op deefe Stad in 't Ruym 10 Duyten, en in de Roef 2 Stuyvers.

De Jaarmarkt (Kermis genaamt,) werd te Breukelen gehouden,

den, 8 dagen na 't begin van de Utrechtsche, in de Maand July.

De voornaamste Herbergen, zyn hier maar twee in getal; de eene genaamt *Het Wapen van Breukelen* en *Breukelerweert*, en de andere *Het Staaten Wapen*.

T E R A A.

Dit Dorp is gelegen een half uur gaans van de Rivier de Vecht Westwaarts, rondom een kleyn Stroomtje, aldaar de AA genaamt, waar na het na aller gedachten, den Naam heeft gekregen. Dit AA-Stroomtje watert uit de Vecht tusschen de vermaarde Hoffleden *Overbolland* en *Sterren-Schans* in, maakt in het Dorp als een Elleboog, en van daar Zuydwaarts aan loopende tot Galgerwaart, krygt het weder in Breukelen gemeenschap met de Vecht.

-Het eygentlyke Dorp Ter AA, begroot men op 28 Huysen of Huysgezinnen, en omtrent 140 Inwoonders. *Oukoop* heeft 9 Huysen, en *Kortryk* 7, te zamen 16, daar wy voor deese beyde 80 Inwoonders hier aantekenen. Wat aangaat de Heerlykheden van *Portengen* (eertyds *Bartengen* genaamt,) en *Denemarken* (nu *Denmerik*,) en andere, daar van zal in ons volgende *Vierde Stukje* gesproken worden. Deese alle behoren onder de Kerke van Ter AA, en zoo men ons bericht heeft worden hare Dooden ook alhier ter Aarde bestelt.

Deese Heerlykheid van Ter AA is niet zeer groot, bedragende alleen 87 Mergen. Zy is leenroerig aan den Gestichte van Utrecht, en is in 't Jaar 1741 den Hoog Welgeboren Heere *Reynoud Abraham van Renesse*, hier mede beleent geworden. Zyn Hoog Welgeboren, die zig by de Inwoonderen deeser Heerlykheid, door zyn byzondere Deugden van goedertierentheid, zachtmoedigheid en bescheydenheit, zeer doet beminnen, bezit hier het *Vaderlyk Recht* (*Jus Patronatus*,) volkomen, en in allen deelen.

De Inwoonders deeser Plaats, en de Opgezetenen van rondomme, bestaan hier hoofzakelyk door de *Veehoederye*, en het

het maken van Boter en Comyne Kaas, welke hier zeer zuiver en smakelyk bevonden, en veel naar Utrecht en Amsterdam verzonden werd.

Het Gerecht van Ter AA, beftaat in een Schout (die te gelyk Secretaris is,) en drie Schepenen; welke een Bode ten dienft is toegevoegt. Het Rechthuys werd gehouden ten huylfe van de Gerechts-Bode *Pieter Steen*. Wat aangaat het *Wapen* van dit Dorp, het zyn (zoo men wil) drie fwarte Balken in een goud geborduurt Veldt.

Nu komen wy tot de befchryving der Kerke; dezelve ftaat byna midden in het Dorp. Zy is met haar Kruys en Choor 34 treden lang, behalven de Tooren, die 15 voeten op zyn vlakke zyde breed is. In het Choor ziet men 5 Wapenborden, van oude vermaarde Adelyke Geflachten. Ook zyn daar in de Glafen Schilderftukken van Wapens, welke in de Kerken van eenige Dorpen deefer Provincie, zelden zoo fraay gezien worden; dog is te beklagen, dat die door verloop des tyds, en de fchending door de Franschen in 't Jaar 1673, en nog andere baldadige moedwilligers, zoo buyten hare eerfte fchoonheid zyn geraakt, dat men daar van niets kan aantekenen, ten zy men zig aan misflagen wilde bloot ftellen. In het midden van dit Choor, ontdekt men daar ook de Familie Gafkelder van den Heere Renesse, Heer van Ter AA. De Bouwkonft na de Oude wyfe van Kerkbouwen, blykt hier byzonder in het Kapwerk. Voorts, wat aangaat de Kerk, tot den openbaren Godsdienft gefchikt, zy is zeer bekwaam voor 't gehoor van Gods Woord, en de Predikftoel met die der Kerkenraad, daar in zeer wel gereguleert. Twee Kopere Kaarskroonen vercierden den Buyk der Kerke, die met eene platte Zoldering onder de Kap overkleed is. Verder is daar in niets byzonders aan te merken. De Tooren betreffende, wy houden denzelve 110 voeten hoog te zyn. Een Uurwyfer ziet men daar aan tegen het Zuyden: ook hangt daar in eene Klok, om welkers rand men dit volgende leeft:

Als 't Spaanfch gebloed
Hier was te land /

Doe

Doe wierd vertwoed

Mijn Kap verbrand;

Doch ik bleef hangen door geluk: 1568.

Du ben 'k door 't Fransch geweld aan stuk

Gebroken (1673) en door weynig Geld

Verkocht / doch weer te recht gesteld. 1676.

En vervolgens:

De Herkameesters van Ter AA. Peter Harmensz. Haany,

en Dirk Jacobsz. Schout, hebben my doen vergieten.

Uit welk Opschrift deeser Klok blykt, dat de Spanjaarden in 't Jaar 1568, en de Franschen in 1673 alhier in Ter AA, ook zeer vuyl huys gehouden hebben, met rooven, moorden. branden, en alles te verwoesten. Wy mogen hier nog wel byvoegen het in brand steken van het Huys Ter AA, door de Franschen in 't laatste gemelde Jaar, waar van de Ruine nog tot aan het Jaar 1741 is te zien geweest; dog kort daar na, op ordre van den Ambachts-Heer deeser Heerlykheid, tot in de onderste Fundamenten is afgebroken, en met de Puyn de weg langs de AA is verbeterd geworden; invoegen men dezelve nu vry beter, dan te voren, kan gebruyken.

Laat ons nu de Naamlyst opgeven van alle de Predicanten, welke alhier de Gemeente J. C. van de tyd der Reformatie bedient hebben. Deese zyn geweest:

CORNELIS FRANZ POLLETZ. Ber. Vertr. naar Uitwyk en Waardhuysen 1607.

JOHANNES PORCELIUS. Ber. van Alfen onder Nymegen 1615. Word in de Remontfrantsche tyd, na drie Maanden opschortens, wederom in den Dienst herstelt. Was Veld-Prediker 1634. Overl. 1661 in September.

JOHANNES A DOORN. Ber. 1662. Bev. den 18 Mey. Vertr. naar Thamen 1672.

SALOMON BOR. Rector te Rees en Proponent. Ber. 1673. Bev. den 22 Maart 1674. Vertr. naar Zeyst 1688.

JOHANNES LANOY. Joh. Fil. Ber. 1688 in Mey. Bev. den 15 July. Overl. 1725 den 2 Mey.

HERMAN GIDEON CLEMENS. Prop. zynde alhier ber. in July, en bev. den 2 Sept. 1725. Vertr. naar Tholen 1727.

MATTHIAS DANIEL ROMER. Prop. zynde alhier ber. Bev. den 14 Decemb. 1727. Vertr. naar Amersfoort 1735.

WILHELMUS VAN REES. Prop. zynde alhier ber. Bev. den 30 August. 1733. Vertr. naar Amersfoort 1743.

JACOBUS ALBERTUS VOS. Prop. zynde alhier ber. 1743. Bev. den 5 Jan. 1744. Vertr. naar Elburg 1751.

JOHANNES HERMANNUS SCHACHT. Prop. zynde alhier ber. in Mey 1752 en bev. den 25 Juny des zelve Jaars.

Deefe laafte is nog inleven, en neemt den H. Dienst in de Gemeente J. C. alhier met veel yver waar, op het ordinaire Tractement van 600 Gulden en Vrye Wooning. Voorts, wat aangaat het getal der Ledematen, men houd dat te zyn niet boven de vyftig, ter oorzaak dat in- en omtrent deefe Heerlykheid zeer veele Roomsgezinden woonachtig zyn. Onder de Kerk van Ter AA, behoren ook de Opgezetenen van *Demmerik, Portengen, Kortryk en Oukoop*. De dooden van deefe Plaatsen, werden gewoonlyk ook hier ter Aarde bestelt.

Het Koster, Voorleeser en Schoolmeesters-Ampt, daar by gewoonlyk nog meer andere bedieningen, (de Dorpen gemeen) behooren, is alhier niet zeer profitabel; zynde het staande Tractement, behalven de verdere Emolumenten slechts 114 Gulden. De Scholieren, die hier door een bekwaam Meester, in Leesen, Schryven, Rekenen en in de eerste beginzelen der Goddelyke Waarheden onderwezen worden, zyn des Zomers omtrent 25, dog loopt dat getal des Winters wel tot 40 toe. De Maandgelden voor de geene die Spellen en Leezen leeren is 4, Schryven daar beneven $5\frac{1}{2}$, en die nog daarenboven in de Rekenkonst onderwezen worden, 8 stuyvers.

De Kermis werd Ter AA gehouden, na den eerste Zondag in de Maand October, en duurt maar twee dagen.

Van hier Vaart alle Vrydag avond ten 10 uuren, by open water, een Schuyt op Utrecht.

Dit Dorp heeft maar één Herberg, daar in de geene, die in de-
 zelve willen Spysen en Overnachten, zeer wel getracteert worden,
 en geen reden werd gegeven om daar over te klagen. Nu kee-
 ren wy wederom van Ter AA, naar die aangename en aanlokke-
 lyke Vechtstroom, daar ons eerstelyk voorkomt, het *Fort van*
Nieuwerfluys, wyffelyk en voorzichtig doen aanleggen, door de
 HEEREN STAATEN VAN HOLLAND EN WEST-
 VRIESLAND, ten deele op Hollandsche en ten deele op Sticht-
 sche bodem. Het was in den Jaare 1744, dat men met dit prys-
 selyk werk aanvang maakte, en vervolgens tot volkomenheid
 bragt, in de tyd van omtrent twee Jaaren; wanneer men dat
 voltooit zag, zoo als 't nog heden bevonden word. 'T is zeker,
 dat den machtigen KONING VAN VRANKRYK, tot het aan-
 leggen van deesē *Sterkte*, door eenen *Inval* zyner Leegers in de
Generaliteits-Landen, aanleyding gaf. In het Jaar 1673 vonden
 de Franschen hier ook wel een *Fort*, dog dat zelve te kleyn en te
 swak, om hun geweld te wederstaan, werd van hun ligt vermees-
 tert; waar na zy 't voor hun vertrek lieten springen. Aan de
 Stichtsche zyde, of op den Bodem van de Utrechtsche Landschap,
 aan de Westkant vande Vecht, zyn de Huysen tot 24 te tellen;
 aan de Oost of Overzyde onder Holland gelegen, heeft men 5,
 of her dubbeld daar van genomen 10 Barakken, ten gebruyk van
 een Commando of Bezetting, voor een Sergeant, Corporaal en
 twaalf Gemeenen, uit de *Hof-Guarde* in den *Haag*, van de STAA-
 TEN VAN HOLLAND; dog die hier wegens de Vrede en
 Rust in den Lande niet meer gezien worden. Dus blykt, dat de
 Inwoonders van deesē *Fortresse*, nu opomtrent 120 moeten getelt
 worden. Hier placht men zedert veele Jaaren herwaarts een zeer
 vermaart School te hebben, waar in men de Fransche Taal vol-
 maakt konde leeren; dog is dat voor omtrent anderhalf Jaar her-
 waarts niet meer in wesen, dewyl deesseifs *Monsieur* of Meester,
 zig daar van heeft ontdaan, en zyn gewesen Ondermeester
Kroonenburg, Zoon van de *Koster* en Schoolmeester tot Ter AA,
 te *Montfoort* een Fransch Kost-School heeft opgerecht, daar veele
 Scholieren na toe vloejen.

Laat ons nu de vermaardste Hoffsteden, boven dit *Fort Nieu-*
werfluys,

werfluyts, onder de Heerlykheid van Loenen gelegen, hier eens opgeven, en zyn die, beginnende aan de Stichtfche West- of Kleywegzyde, *Vyverhof*, *Overholland*, *Sterre-Schans* en *Rupelmonde*; en op die van het Territoir van Holland, aan de Ooftzyde: *Weerstein*, *Overficht*, *Liffabon* of *Lixboa*, *Angola* en *Stuysna*, welke aan de Hollandfche zyde of het Zandpad, de vermaardfte zyn. Of fchoon wy nu wel voorgenomen hebben de Staat van *Wereldlyke* en *Kerkelyke* Zaken der Provincie Utrecht in 't licht te geven; zoo kunnen wy echter daar benevens niet nalaten, om de Vechtftroom met hare uitmuntende Buytenplaatsen, den Leefer indachtig te maken. Het Dorp *Loenen* zal ons verder daar toe aanleiding geven.

L O E N E N.

De Kerk hier van, met de minfte Huysen deefter Hooge Heerlykheid, staan op den Bodem van Holland; dog de meefte onder het Gebied der Hooge Overheid van de Provincie Utrecht. Te zamen maken zy het Dorp uit. Het is gelegen aan de Westzyde der Vecht, Noordwaarts van het Dorp Breukelen vyf quartier uur gaans, (leggende het Fort Nieuwerfluyts tuffchen beyde;) en Zuydwestwaarts van de Stede *Vredeland* of *Vrèland*, omtrent een half uur wegs. Ooftwaarts fcheyd de Vechtftroom het zelve van de Heerlykheid Loosdrecht. Noordwestwaarts, kan men het Slot Loenrefloot, in een groot half uur begaan.

In dit eygentlyke Dorp telt men in 't geheel ten minften 127 Huysen, waar van 'er op 't gedeelte van het Sticht omtrent 80 en op dat van Holland 47 bevonden worden. Acht Straaten doorfnyden deefe Plaats, tot gemak der Inwoonders. In den omtrek van 't Stichtfche gedeelte, bevind men 'er nog 30 en in die van 't Hollandfche deel 44. Dus te zamen in deefe Hooge Heerlykheid 201 Huysen. Hier uit maken wy op, dat de In en Opgezetenen 1005 Perfoonen bedragen.

Na de zyde van het Dorp *Breukelen* langs de Vechtftroom ftrekt zig 't Gerecht van *Loenen*, tot voorby de vermaarde *Hofftede Vyverhof*, te weten aan de West- of Kleywegzyde; dog aan de Ooft-

Ooft- of Overzyde dier Rivier, van de Weerfluys af aan, omtrent halfweg Vrèland, behoort het onder de Provincie Holland. Aan de Noordwestzyde van Loenen paald zig de Hooge Heerlykheid naar Loenrefloot, omtrent een half uur gaans tot voorby de Hofstede *Nooit Gedacht*; hebbende ter wederzyde van de Heereweg aldaar zeer vruchtbare Graan- en Weyde-Landen, die men houdt grootte zyn 540 Mergen.

De Inwoonders van Loenen schynen in Aart en Zeden die der Hollanders meer, dan die van 't Sticht Utrecht na te volgen. Men vind hen doorgaans zeer vriendelyke, bescheydelyke en beleefde Menschen te zyn; veellicht ontstaan uit oorzaak, nu de beyde Heerlykheden van Loenen, onder één Hooft zyn gebragt, in welke men zoo veel genoeg vinden, dat de Liefde, Hoogachting en verschuldigde Trouw, door eene zachte Regeering bevonden, geene andere vruchten kan geven, dan den Heer deeser Heerlykheden van beyde de Gerechten, als rechtschapen Kinderen van een goed Vader, na te volgen. Men woont te Loenen als op een Dorp en men leeft en wint 'er de Kost als in een Stad. Winkeliërs, allerhande Neeringen en Handteeringen werden daar bedreven, en aan Ambachtslieden van wat naam die ook mogen zyn, heeft Loenen geen gebrek. Heeft men daar beneven groote Koop-Steden nodig, men kan *Utrecht* en *Amsterdam*, van waar Loenen byna in gelyke afstand legt, haast bekommen, om zyn begeerte vervult te zien. Kortom: Loenen is dat schoone en door gantsch Nederland beroemde Dorp, naar welke des Zomers inzonderheid eene meenigte Uitvluchten gedaan worden, en van alle plaatsē de Lieden toevloeyen, om aldaar hun vermaak te nemen, en verandering van lucht te scheppen: Maar deese dingen zyn 't nog alleen niet, de Vechtsche delicate *Boter-Baars* en welgebrade *omgekeerde Arminianen*, zyn te Loenen te smakelyk, om die in de Zomertyd niet te gaan proeven: Ik swyge hier van allerleye Goden-dranken, die byna onuitputbaar uit de Kelders van de drie voorname Herbergen, daar het *Wapen* van yder byzonder *Gerecht* van Loenen, boven den Ingang gezien word, en die van de *Gekroonde Boter-Baarsen*, opgehaalt worden, welke niet zelden de Liefhebbers van dat aan-

gename vocht, al vrolyk zingende, naar de plaats hunner aftocht laat te rug keeren.

De Bezitter van de beyde Heerlykheden te Loenen, en die men aldaar wenscht en hoopt, dat zulks nog veele Jaaren blyven mag, is den Heere YSBRAND KIEET BAALDE. Zyn Hoog Edele Gestrenghe, heeft als zoodanig hier de Hooge Jurisdictie en 't Jus Patronatus, over dat gedeelte van Loenen, behorende onder de Provincie Holland; dog aan de andere kant, wat aangaat het gedeelte van Loenen, onder de Provincie Utrecht gelegen, is welgemelte Heer, alleen Ambachts Heer, en strekt zig zyn Gerechtigheid zoo verre niet uit, als in die van Hollands Loenen: In beyde deese Heerlykheden, heeft echter zyn Hoog Edele Gestrenghe het verkiesen en aanstellen van Amptenaren, van wat naam dezelve ook zyn mogen, uitgenomen die van de Collecte.

Betreffende deese beyde Gerechten te Loenen, dat van het Stichtfche gedeelte, werd bedient door een Schout, een Burgermeester, zeven Schepenen en een Secretaris, dat een Bode tot hun dienst heeft. Het Gerecht van dat van Kroonenburg en Loenen, of het Hollandsche deel, heeft een Baillieu, een Burgermeester, zeven Schepenen, een Secretaris en een Bode, die daar van Dienaar is. Beyde deese Gerechten houden geen vastgestelde Rechtdagen, maar werden op bevel van den Heer, zyn Baillieu of Schout, wanneer zulks vereyscht werd, te zamen geroepen, om op gezette dag en uur, in het Raad of Rechtshuys te vergaderen. Van de Wapens deeser Gerechten, zullen wy niet spreken, om daar in geen mislag te begaan.

Nu komen wy tot de beschryvinge van Loenens schoone Kerk en alom vermaarde Tooren. Men houd denzelven al oud te zyn, zoo als voornamentlyk blykt aan het Choor, dat nog heden meereendeels van Trassteen gezien word: ook kan de Tooren, die ten deele van deese Steenen en ten deele van gebakken Metzelsteen, tot zynen eersten Trans opgebouwt is, van de grootsheid zyner eerste bouwing getuygen. Deese Kerk te Loenen is in 't geheel 50 treden lang, te weten den Buyk 20, het Kruys 12 en het Choor 18 treden; de breete van haren Buyk 20, die van
het

het Kruys 32 en van het Choor 12 treden. Zy is rondom met sware *Dommers*, welke de Muuren sterken, omzet. Een na de oude Timmer-konst gemaakte Kap, is gevestigd op hare Muuren, die zeer netjes met Leyen overdekt is. Deese Kap werd binnen ondersteunt door 10 Pylaaren, opgehaalt na de Toscaansche Bouw-Orden. Het Choor heeft een' na de oude gewoonte zeer konstig gemaakt Verwulft. Een Kopere Kaarskroon hangt in 't midden, en de Muuren zyn verciert met de Adelyke Wapenschilden, wylen de Heeren van *Kroonenburg* en *Loenen*; waar onder de geene van den Heere *Grave van Moeus* in cierlykheid uitmunten; gelyk ook in het midden van het Choor beneden, eene prachtige groote Grafkelder gezien werd, overdekt met een cierlyke en meer als gemeene dikke, na de konst uitgehouwene Grafzark, onder welke rusten en bygezet zyn, den Heere *Antonis van Amstel*, Heere van *Kroonenburg* en *Loenen* den 15 Jan. in 't Jaar 1494. In het Jaar 1527 desselfs *Gemalinne* op den 8 Augusty, en in 't Jaar 1538 den 8 July *Amelis van Amstel van Mynden*, mede in zyn leven Heer van *Kroonenburg* en *Loenen*. Aldus moet men deese verhevene Grafkelder van voorgaande Heeren in der tyd, aldaar aanmerken. Een Glas-Wapen ziet men aan de Oostzyde van het Kruys, zeer wel bezorgt voor 't breken, van den Heere *Grave van Moeus*, laatst gewesene Heer van *Kroonenburg* en *Loenen*, enz. De overige zoo in het Choor, Kruys als Buyk deeser Kerke, zy zyn zoodanig buyten haar eerste wesen en schoonheid geraakt, dat wy hier van niets kunnen berichten. Vyf Kopere Kaarskroonen verciere voorts deese schoone Kerk, en dienen by Wintertyd om de Gemeente te lichten, wanneer des Woensdags-avonds eenige weeken na den anderen gepredikt word, en daar voor den Predicant, boven zyn ordinaris Tractement van 600 Gulden, nog 50 Gulden voor die Dienst voldaan word.

Betreffende de schikking en standplaats van de Predikstoel en die van de Kerkenraad; wy houden dat die niet te verbeteren zyn, en zoo mede de geene welke geschikt zyn voor de Gemeente, alle na yders rang en hoedanigheid. Drie hondert Ledematen, daar in bestaat het Lighaam deeser Gemeente, en indien de

de Roomschegezinde Huysgezinnen, welke meest rondom en minst in dit Dorp wonen, de Gereformeerde Godsdienst beleiden, men zou te Loenen haast een getal van 400 Ledematen, ter Kerke zien gaan. Nu zouden wy de Naamlyst der Predicanten, welke hier zedert de Reformatie gestaan hebben, laten volgen, maar alsoo die onder de Classis van Amsterdam behoort, zal te zyner tyd en plaats, daar van gesproken worden.

De Tooren van deese schoone Kerke, wiens wêerga op geene Dorpen (zoo wy meenen) in de *Vereenigde Nederlanden* gevonden word, is tot den top der Haan 212 voeten hoog, en 30 voeten beneden op yder vlakke zyde breed, heeft twee Transsen of Ommegangen, beyde met steene Ballustrades omzet, uit welcher hoogte eene fraaye spits ryft, het oog van een opmerkend beschouwer dubbel waardig. In het Jaar 1715 op 's Heeren Hemelvaartsdag, des namiddags omtrent drie uren, ontstak in deesen Tooren eene geweldige Vlam, ontstaan door Onwêer van Donder en Blixem, waar door alle de Dorpelingen niet anders dachten, of dat ongeluk zoude ook tot de Kerk en ommestaaude Huysen overgegaan zyn; dog de Almogende Voorzienigheid hadde dezelve niet verder bepaalt. De Eerwaarde Heer *Konyenberg* te dier tyd in de Loosdrecht Predikende, en van deese onverwachte ramp, door een geswinde Bode bericht hebbende gekregen, en gewaarschouwt, dewyl het Huys van zyn Eerw. naast den Tooren stond, om zyne Goederen te laten bergen, antwoorde aan gemelde Bode: *Keer weder te rugge, daar is niemant die leeft, die de Almachtige en staande hand Gods ontwyken kan: Laat myne Goederen aan baar plaats: De Heere zal ons mogelyk genadig zyn.* Of schoon dat deese Onwêers-ramp in den beginne zeer groot waar, en alle de Inwoonders in de uitterste verlegentheid stelde, de Heere toonde hier, dat Hy ook de Heere van dit Onweder was, en de Gebieder van zoo verre niet te gaan, als de Ingezetenen van Loenen verwacht hadden. In het Jaar 1747 dreygde deesen Tooren nog een grootere ramp, door verrotting van de toppen der Paalen, door welke hy omtrent elf voeten uit zyn *Centrum*, naar 't Westen overgeweken was, eerlang stond omverre te storten, en veele Menschen en Huysen te verpletteren.

ren. Raad en daad was in deesen nog meer als te vooren nodig. Men onderzocht en ondervraagde, byna alle van verr' gekomene voorname Toorenbouwers, dog niemant kon of wilde deesen Tooren weder recht zetten, ten zy eenige duysent Guldens, daar voor geaccordeert wierden. Maar na dat alle deese gehoort waren, bied zig den rechten Konst-Bouwmeeſter aan, en herſtelt deesen Tooren weder in zyn *Centrum*, voor veel minder hondert Guldens, als andere duysenden daar voor geëyscht hadden. Wy zouden hier wel byvoegen, op wat wyſe deese te rechtzetting is toegegaan; dog zulks laat ons beſtek niet toe. Wy hoopen onſen Leeſer genoeg te geven, met te zeggen dat zy gedaan is, door eenen *Gerrit van der Paauw*, Mr. Timmerman te deſer plaats, en zulks binnen zeer korten tyd, zoodanig dat zig alle Bouwmeeſters, daar zelfs over verwonderden, en zyne Konst met toejuychende Eer- en Lof-Dichten, hebben bekroont gezien. Onder verſcheydene op 's Mans werk te dier tyd gezongen, behaagt ons de volgende:

*Dees Tooren wel gebouwt, praalt boven veele Dorpen,
In hoogte, ſterkte en ſchoon, is nogthans onderworpen,
Gelyk als alle ding, die metter tyd vergaan.
Zyn Grondslag was verrot, en kond' niet langer ſtaan;
Was uit zyn Middelpunt, ruym Ellet woet geweken,
Bragt vrceſe aan den Menſch, door Huysen te verbreken,
Den Hemel dit voorziet, geeft middel aan de hand,
Zend Gerrit van der Paauw, die brengt hem wêer tot ſtand;
Die zet hem als voorheen, regt op zyn oude palen,
In alles wel bezorgt, dat hy niet ligt zal dalen,
Die Eer komt van der Paauw; maar Vaderlyk bezorg,
Aan zyn Hoog Edelbeid, den Heer van Kroonenborg.*

J. VAN BRINK.

Wat aangaat het Koſter, Schoolmeeſter en Voorleeſers-Ampt, het werd alhier waargenomen op een Tractement van 142 Gulden des Jaars, behalven de Emolumenten, en bygevoegde Collekten van 's Lands Inkomſten, die dat Ampt zeer goed maakt.

De Scholieren zyn des Zomers hier omtrent 60, en des Winters kan men 'er tuffchen de 80 en 90 tellen. Het Maandgeld is, voor die Spellen en Leefen 4, Schryven daar boven $6\frac{1}{2}$, en dan voorts rekenen leeren 10 stuyvers. Die dan nog in de Avondschool Psalmen leeren zingen 12 stuyvers.

Dit vermaarde Dorp Loenen heeft twee *Brouwerijen*, beyde onder het Stichtfche gedeelte deefter Plaats, aan de Rivier de Vechte te vinden; d'eene genaamt de Gekroonde A en d'ander het **HOEFYSER**. Het Bier dat men daar in brouwt, is zeer wel bekend, en werd alom geprefen, wegens deffels aangename fmaak, en nog meer, om dat zulks zeer bekwaam werd bevonden, de gezondheid te onderhouden.

Een *Geneesheer* en drie ervaren *Wondbeelders* kunnen de Inwoonders en Opgezetenen van rondomme, te Loenen vinden, om zig daar van te laten dienen, en de verloren gezondheid weder te verkrygen.

Men heeft hier ook een *Koornmoolen*, zoo als te Breukelen en Maarffen, daar zeer goed Meel op werd Gemalen, en Bakkers, Brouwers en alle Liedien die deefe benodigt zyn, geholpen kunnen worden.

Tweemaal des Jaars, werd te Loenen Paarde-Markt gehouden; de eerste is Woensdag en Donderdag voor de Palm-Paarde-Markt te Utrecht: de andere des daags voor die van Abcoude in de Maand Augufly, waar op dan de Jaarmarkt of Kermis des Zondags daar aan volgt, en duurt drie dagen.

Betreffende de Schippery van deefe Plaats, hier zyn vier Schippers, waar van eene tweemaal ter week, namelyk des Dingsdags en Zaterdag des morgens vroeg van Loenen op Utrecht afteekt, en deffelfven daags weder te rug keert. Deefe vier Schippers volgen elkander alfoo in de beurt, dat de geene die de Reys op Utrecht gedaan heeft, als dan weder in de beurt op Amfterdam vaart. De Vracht voor yder Perfoon in het Ruym is $2\frac{1}{2}$, en in de Roef 4 stuyvers. Op Amfterdam vaart alle dagen een Schuyt af ten 10, 11 en 12 uuren, na den tyd des Jaars, van de Maand Mey af tot de Maand November. Ook des Zondags avond eene ten 9 uuren. Alle weeken des Dingsdags een Schuyt over de Stad
Weesp,

Weesp, maar de andere dagen over Nieuwersluys. De Perseele Vrucht is over de Nieuwersluys 6 stuyvers 1 Duyt, en over Weesp 8 stuyvers 1 Duyt. By besloten water ryd van hier als dan een Wagen, zoo daar Vrucht is; anders gaat den Beurt-Schipper of zyn Knecht te voet, met de Brieven.

Zie hier nu de namen, van de vermaardste Buytenplaatsen. Van Nieuwersluysziende, en voorts met de Vechtstroom afgaande, heeft men *Ouderboek, Beereveld, Vredenhof, Middenboek, Hoogerwerf, Ruygenhof, Nieuwerboek, KROONENBURG*, eene der Oudste Adelyke Huysen van Holland, waar van onder die Provincie meer gezegt moet worden. Voorts na de zyde van VRELAND: *'t Huys te Loenen, Wallestein, de Residentie van den HEER VAN KROONENBURG EN LOENEN*, enz. enz. enz. *Westerklip*, en dan nog verscheydene aan de Oost- of Hollandsche-zyde van de Vechtstroom, die wy niet kennen nog weeten. Alleen komt ons hier in gedachten de Hofstede *Nooit Gedacht*, aan de Heereweg tusschen Loenen en Loenresloot, daar van niet verre de *Roomsche Kerk* staat, die van een Roomsche Werelds of Ongeordent Priester werd bedient genaamt *Cornelis van Veen*, geboortig van het Dorp Meeren by Utrecht. Hier mede de Vechtstroom voor een korte tyd verlatende, komen wy te

L O E N R E S L O O T.

Deese Heerlykheid is gelegen aan het Riviertje 't Geyn, alwaar dagelyks veele Schuyten, heen en weder, voorby varen. Een groot half uur gaans heeft men van hier nodig tot Loenen, en even zoo veel tot Bambrugge.

Na de kant van Bambrugge, kan men de Grenscheiding met weynig treden begaan; dog na Loenen Zuydoostwaart aan is die meer dan zesmaal verder te zoeken. Aan de zyde van het Slot strekken zig de Landeryen van deese Heerlykheid, tot onder die van *Ter AA* en *Oucoop*; makende te zamen 705 Mergen. In 't Jaar 1744 is *Maria Agnes, Baronesse van Stepraad*, hier mede beleend.

Het getal der Huysen, onder het Gerecht van Loenresloot,

daar van hebben wy geen zeker bericht. Wy zullen evenwel dezelve, zoo te Loenresflood en daar rondom gelegen, op omtrent 30 bepalen, en aldus de Inwoonders tot 150 tellen.

Wat aangaat het Slot zelve, 't geen de Franschen in 't Jaar 1673 in haar macht kregen, en van daar met weynig moeite, langs de *Geuseflood* ende *Demmeriksche Zuwe* op *Waveren* en *Botsbol* los gingen, is genoeg uit de Geschied-Schryvers bekend, hoe zy aldaar gerooft, geplondert en gebrand hebben. Het zelve staat rondom in een wyde Gragt, en vertoont zig nog heden zoo sterk, dat men wel gelooven kan zoo lange te kunnen staan; ja nog langer als het reeds gestaan heeft en duuren kan. Binnen dit aloude Slot ziet men verscheyden Portraits van de Heeren van Loenresflood in der tyd, zedert desselfs eerste bouwing. De Thuyne hier van legt ten Westen, en is vermakelyk en vruchtbaar genoeg om een Heerlyk Huysgezin te onderhouden. Voor het Jaar 1406 was dat Slot zeer machtig, en men pleegde van daar veel kwaat tegen de Stad Utrecht; dog men voorzag te dier tyd door den Bisschop FLORENS VAN WEVELINGHOVEN, en den Raad der Stad, waar toe gelegenheid gaf dit volgende voorval, zoo als het ons verhaalt den Heere Mr. *Casper Burman*, in zyn *Eerste Deels Utrechtsche Jaarb. Bladz. 66 en 67.* „ Onder de Ridder en Edelluyden, (zegt by) die „ ten dienste van den Heer van Arkel tegen Holland en het „ Sticht Opgezeten en de Wapenen opgevat hadden, was *Willem van Ysendoorn*. By deesen had zig de Jonkvrouwe van „ *Loenresflood* begeven, en zoo gezegt wierd was zy met hem „ getrouwt, schoon zy door den Bisschop en den Raad der „ Stad Utrecht was gestelt onder de Voogdye van *Huge van „ Loenresflood*. Waaron den Raad Vrydags na dertienden dag „ verstaan heeft, Heer *Huge* voorschreve te sterken, in het „ bezit van den Huyse en de Goederen van *Loenresflood*, tot dat „ de Jonkvrouwe aan Heer *Huge* voldaan hadde 800 en 1200 „ Oude Schilden; en Dingsdag na *Pauli Conversio*, dat alle „ Renten en Goederen van de voornoemde Jonkvrouwe, ge- „ legen in den Gestichte van Utrecht, zoude opgebeurt en „ geheft worden, ten behoeve van den Bisschop, de Stad en „ Heer

„ Heer *Huge van Loenresloot*. En voorts verklaart, dat Heer
 „ *Huge*, woonende op *Loenresloot*, zyn Borgerfchap niet ver-
 „ loren hadde; maar Borger bleef. En in 't volgende Jaar
 „ 1407 Dingsdags voor St. Jansdag te middezomer verftaan;
 „ dat *Willem van Yfendoorn*, nog zyn Vrouw, nog iemand
 „ harentwegen, op den huylfe *Loenresloot* komen zoude, ten
 „ zy by wille en toeflemminge van den Biffchop en Raad
 „ der Stad. Deefe Jonkvrouwe was genaamt *Ifabella*, en de
 „ eenige Erfgenaam van *Splinter van Loenresloot* en *Elifabeth*
 „ *van Zuylen*, en zyn door dit Huwelyk de Goederen van
 „ *Loenresloot*, overgegaan in het Geflacht van *Yfendoorn*, en
 „ in 't vervolg gekomen aan de *Myndens van Amftel*. Zeer
 „ wyslyk hadde den Raad begrepen, gemelde *Willem van*
 „ *Yfendoorn*, die een openbare vyand van het Sticht en de
 „ Stad Utrecht was, op den Huylfe *Loenresloot* niet te laten
 „ komen, zonder bovengemelde toeflemminge. Vermits hun
 „ nog niet vergeten was, het kwaat en nadeel 't welk Heer
 „ *Splinter* uit dat fterk huys, het Sticht hadde aangedaan. Wel-
 „ ke niet dan door kracht van Wapenen genoodzaakt is ge-
 „ weeft, zig te verzoenen 'met Biffchop *Florens van Weve-*
 „ *linckhoven*, en de beteringe die hy fchuldig was, wegens ge-
 „ pleegde geweldenaryen, over te laten aan d'Uitspraak van
 „ de *Eccleſien* en Raad der Stad Utrecht."

„ Wy zoude hier gaarne den Leefer een' Naamlyft van de
 Heeren en Vrouwen, zoo als dezelve elkander fucceffivelyk op
 den Huylfe *Loenresloot* gevolgt zyn, zedert de laafte uit het
 Geflacht der *Myndens van Amftel*, tot op de tegenwoordige
Baronneffe van Stepraad (bevorens gemeld) opgeven; dog de-
 zelve niet volkomen machtig zynde, moeten wy zulks hier
 nalaten.

Wat aangaat de Landeryen binnen de Grenfen deefer Heerlyk-
 heid gelegen, zy zyn te laag voor Graanen, maar zeer goed en
 bekwaam voor allerley Vee, waar door men hier ook goede Bot-
 ter en Comyne Kaas maakt, die meerendeels naar de Steden U-
 trecht en Amfterdam verzonden word.

'T Gerecht van *Loenresloot*, beftaat in een Schout en Secreta-

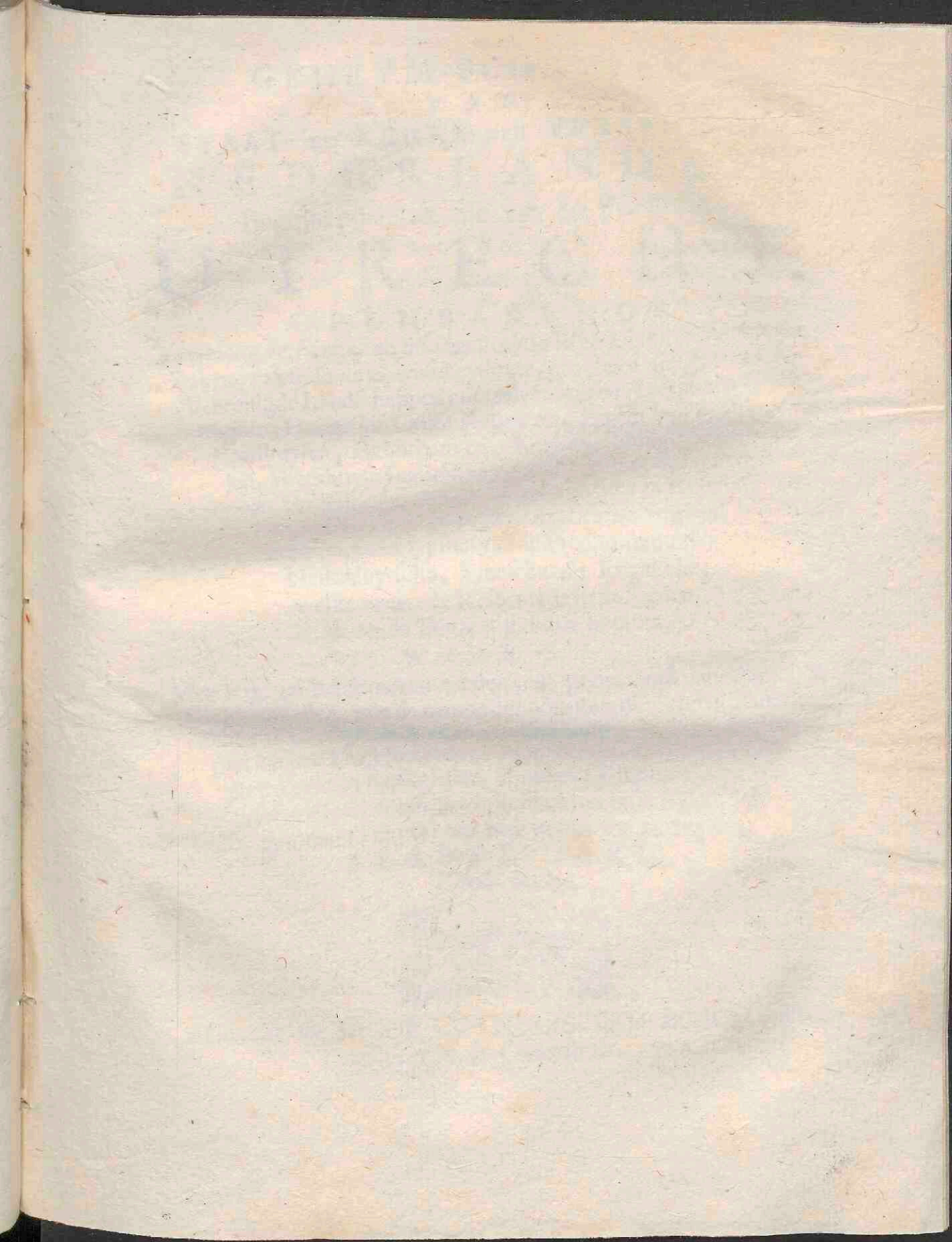
ris in één Perfoon, en vyf Schepenen; waar van ééne Roomsche-gezind is, gelyk ook de Gerechts-Bode. Het *Wapen* van Loenresloot is een rood Kruys, uit de bovenste hoeken tot de onderste nedergaande, in een goud Veld. Het Rechthuys werd aldaar gehouden, ten Huysse van den Gerechts-Bode *Jan van der Kroon*, alwaar het *Wapen* van Loenresloot uithangt.

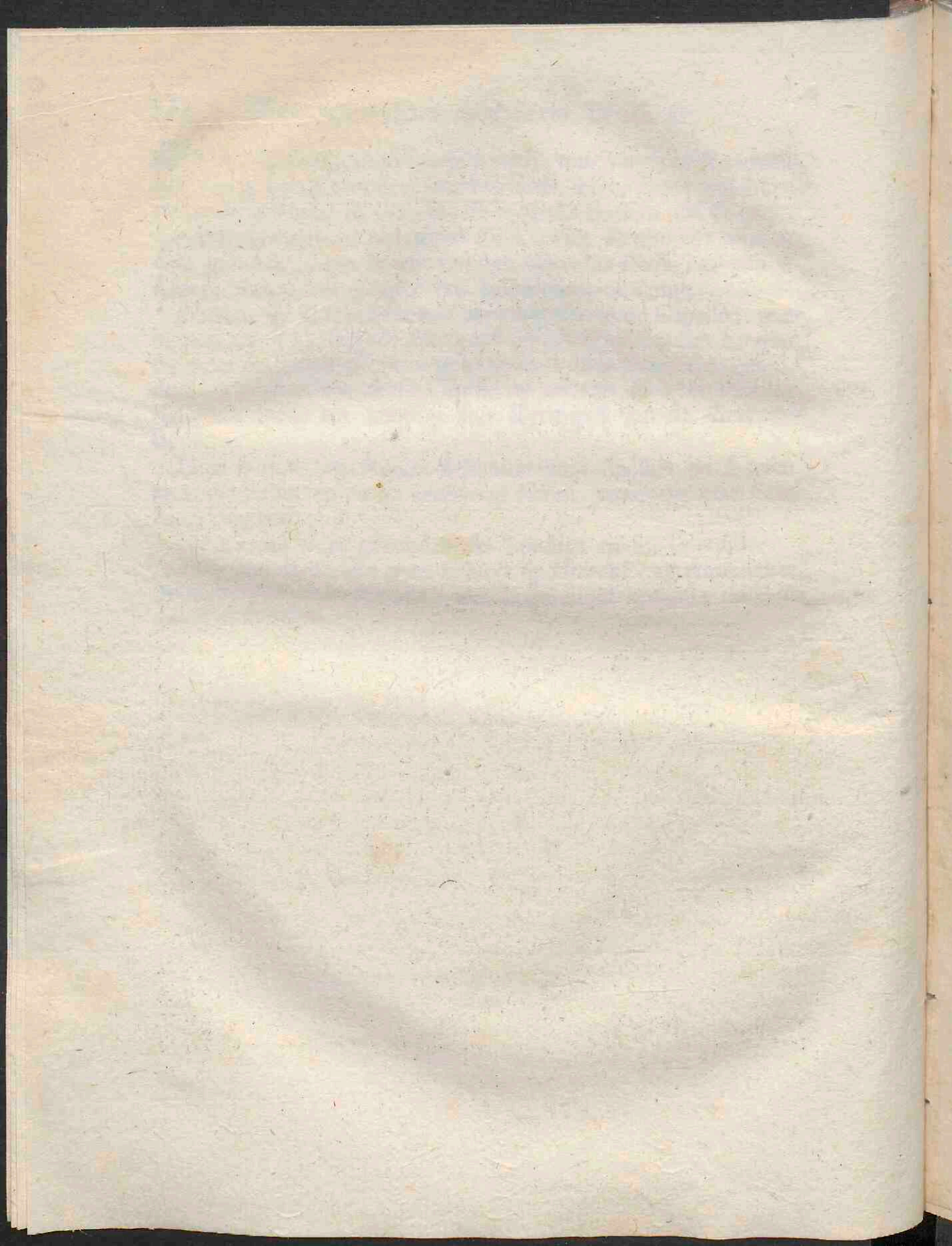
Nevens dit Rechthuys ziet men nog een oude Capelle; waar in men aan 't Oosteynde vier oude *Wapen-borden* ziet hangen, die door de *Spinne-Webbens* genoegzaam onkenbaar zyn geworden. Voorts dient deese Capelle nu tot een Koe- en Paardenstal, als mede tot berging van Rytuygen van de Gerechts-Bode.

Hier is ook een Kinder-Schooltje voor Spellen en Leesen, maar die Schryven en Rekenen wil leeren, moet zig naar Baanbrug begeben.

De Kermis werd gehouden des Zondags na St. Laurens.

Hier van daan vaart geen Schuyt op Utrecht nog Amsterdam, maar werden de Inwoonders van Loenresloot bedient, door die van Baanbrugge.

GEHEYM-SCHRYVER
V A N
STAAT- EN KERKE DER VEREENIGDE
N E D E R L A N D E N,
Beginnende met die van de Provincie
U T R E C H T.

O P E N B A R E N D E
Veele lang verzwegen en nooitgehoorde Wereldlyke en Kerkelyke
Zaken, rakende de Grenscheydinge, groote en gelegenheid der
Vereenigde Landschappen; derzelver Steden, Dorpen en Ge-
hugten, Hooge en Laage Regenten, Hoven van Justitie,
Raadhuyfen, Rechtbanken, Kerken, Hooge Schoo-
len, Weeshuyfen en andere Gestichten, met de Lysten
van Professoren, die de Waardigheid van Rector
Magnificus op de respectie Academien bekleed
hebben, en de Lysten van de Predicanten, zoo
Nederduytsche, Fransche als Engelsche,
welke zedert de Reformatie in de Steden
en op de Dorpen gestaan hebben.

W A A R B Y

Men nog zal beschreeven vinden, de gesteldheid van Orgels en
Klokken spellen, met de namen der Meesters die dezelve gemaakt
hebben, als mede de Lysten van Organisten en Campanisten,
met hunne Tractementen; Hoogtens van Toorens, Schil-
derstukken in Kerkglazen, Tombes, Wapens, aanmer-
kelyke Opschriften en Gedichten, en veele andere din-
gen meer, te veel om hier verder uit te breyden.

E E R S T E D E E L.

Vierde Stukje.

Utrecht by JACOB CORNELIS TEN BOSCH, Boek-
verkoper in de Choorstraat, 1760.

GEHLYM-SCHRYVER
 VAN
 STAAT- en KERKE der VEREENIGDE
 NEDERLANDEN,
 Beginnende met die van de Provincie
 U T R E C H T.

O P T W A R E M D E

Voetling verleggen en nootgedwongen Westfalyke en Kerkelyke
 Wetten, zekere de Overtreding, groote en gelykheid der
 Vereenigde Landfchapen; bezetzelver Steden, Dorpen en Ge-
 meenten, Hooge en Lage Regenten, Horen van Justitie,
 Raadsheren, Raadsheden, Raad, Hooge Scher-
 ker, Westfalyke zekere Gefchieden, met de I yllan-
 den van Proctoren, die de Werdigheid van Keizer
 Magtey op de wylde Aardryck behield
 hebben, en dat yllan van de Proctoren, zoo
 Noordwylde, Francke als Engelsche,
 welke zekere Proctoren in de Steden
 en op de Dorpen gefaan hebben.

W A A R D Y

Men mag wel betrouwen vinden, de gefchieden van Orde en
 Olyftheden, merde namen der Netherlandfche vermaakte
 hebben, zekere de I yllan van Olyftheden en Campanien,
 met hane Franckenmen; Hoogen van Tooren, Schil-
 den in Keijzen, Tooren, Wapen, zekere
 kelyke Olyftheden en Gefchieden, en vele andere die
 gan niet, te veel om hier verder uit te dieken.

B E R S T E D E M

Nieuwe Stads

Uitgeeft by JACOB CORNELIS TEN BOSCH, Boek-
 verkoper in de Cooftftraat, 1760.

GEHEYM-SCHRYVER
 VAN
 STAAT- EN KERKE DER VEREENIGDE
 NEDERLANDEN,
 Van de Provincie
 UTRECHT.

E E R S T E D E E L S

Vierde Stukje.

Wan ons voorgaande *Derde Stukje*, eene Beschryving van de Dorpen en Plaatsen *Vreeswyk*, (de Vaart) *Jutphaas*, de *Bilt*, *Blaauw-Kapel*, *Maarssen*, *Breukelen*, *Ter AA*, *Nieuwerstuijs*, *Loenen* en *Loenrestoot*, zoo kort als zakelyk opgegeven hebbende; maken wy in dit *Vierde* weder een begin, met

ABCOUDE EN BAANBRUGGE,

Hier van is Ambachts-Heer *Constantinus le Leu de Wilbem*; en 't *Capittel van St. Pieter te Utrecht*, heeft daar ook hun Gerecht van Proofstye ende Aasdom; zynde het eerste groot 1818, en het andere 1718: en aldus te zamen 3536 Mergen. Waar uit te verstaan is, dat deese beyde Heerlykheden zig al wyt uitstrekken, en omtrent twee uuren gaans in de lengte, en ook byna twee uuren in hare breedte, met uit- en ingaande hoeken, begrepen zyn.

De Heerlykheid *Abcoude*, is eertyds geweest eene *Vrye Heerlykheid*; behoorende tot aan het Jaar 1449 *Jonker Jacob van Gaasbeek*; die ook te gelyk Heer van de Stad *Wyk* en het Slot *Duur-*

stede, Putten en Stryen was. Hy overleed omtrent het Jaar 1459, waar door de gemelde drie eerstgenoemde Heerlykheden aan het Sticht zyn geraakt, en te dier tyd door de *Staaten* aan den Bisschop *David van Bourgondien* zyn overgegeven, onder verband, van dezelve nooit van het Sticht te vervreemden, of iets met dezelve te doen, dan met toestemminge van de *Staaten*. Hier door is *Abcoude* zedert dien tyd aan het Sticht gebleven.

Wat nu aangaat de twee bovengemelde Dorpen *Abcoude* en *Baanbrugge* op zig zelve, het eerste is gelegen aan de Oostzyde van 't Riviertje 't *Geyn*, dat gewoonlyk van Ouwkerk tot aan Nieuwersluys aldus genaamt word, en ook met een arm uit het midden van *Abcoude* tot aan de *Geynbrug* met de naam van 't *Geyn* doorgaans werd genoemd. Het Dorp *Baanbrugge*, legt omtrent drie quartier uur gaans na binnen de Provincie Utrecht, en is ten eenemaal aan de Westzyde van bovengemelde Riviertje gelegen. Beyde deese Dorpen aan een zeer lustig Oord, hebben een geduurige doortocht van Scheep- en Schuyt-vaart, en des Zomers niet minder van allerhande Rytuygen, welke daar door heen vliegen, om hare Opgezetenen de vermakelykheden van de *Vechtstroom* te doen genieten.

'T Gerecht van de Ambachts-Heerlykheid, van *Abcoude* en *Baanbrugge* te zamen gevoegt, bestaat in een Schout, zeven Schepenen, te weten vier van *Abcoude* en drie van *Baanbrugge*, met een Secretaris (die te gelyk ook Secretaris van 't Gerecht van *St. Pieter* is;) welke een Bode tot hun dienst heeft. Wanneer den Ambachtsheer goetvind, de Schepenen van zyn Gerecht te veranderen, laat zig zyn Hoog Edele Gestrenge van de nog in Regeering zynde, een dubbel getal ter hand stellen; waar uit Hy dan de verkiefing doet, om anderen weder van hun post te lossen, of ook wel te laten continueren. 'T Gerecht van *St. Pieter*, Proofstye en *Aasdom*, heeft één Schout, acht Schepenen, te weten vyf van de Proofstye, twee wegens *Aasdom* en nog eene wegens *Aasdom* in 't *Veen*; met een Secretaris, (die ook Geheym-Schrijver van 't Gerecht van *Abcoude* en *Baanbrugge* is) en een Gerechtsbode, welke het zelve bedient. Met het veranderen van Schepenen, doen de Heeren van *St. Pieter*,

als

als boven gezegt is. De Wapens van de Gerechten deser twee Heerlykheden, zyn te Abcoude voor het Rechthuys beyde te zien, derhalven wy hier niets van zeggen zullen.

In de eygentlyke Dorpen *Abcoude* en *Baanbrugge* te zamen, telt men jegenwoordig ruym 100 Huysen, en omtrent zoo veele Boerderyen, daar rondom gelegen; behalven de Heeren Buytenplaatsen, welke in de beyde Heerlykheden en onder de bovengenoemde Gerechten gelegen zyn. Aldus zullen dan 't getal der Inwoonderen, op ruym 1000 mogen begroot worden.

De Buytenplaatsen, binnen de nu meergemelde Heerlykheden van den Heere *Constantinus le Leu de Wilbem* en de *Proofdye van St. Pieter* gelegen, (onder welke eerste men ook het Slot van *Loenresloot* met zyn fraaye Thuyn moet rekenen, als zynde onder die Heerlykheid gelegen) heeft men van daar tot aan *Baanbrug* deese volgende; namentlyk: *Valkenheyning*, *Den Haring*, *'t Veldboen*, *Kerckkroon*, daar nevens een schoone Plaats zonder Naam legt, *Landlust*, *Middelvaart*, (by deese is men half weg Utrecht en Amsterdam) *Slootwyk*, *Donkervliet*, *Geynwenfch*, *Paddenburg*, *Meebaal*, *Bassenhof*, *Patientie*, *Poelestein*, *Zorgvry* en meer andere. Van *Baanbrugge* tot in- en door *Abcoude* de *Hoffteden* *Bergzicht*, *Oud-Geyn*, *De Koppel*, *Bergvliet*, *Vrederyk*, *Postwyk*, *Ipenburg*, *Lindenbosch*, *Elsenbosch*, *Meerlevelt* en meer andere. Voorts heeft men 'er nog drie of vier boven *Abcoude* naar de *Voetangelzyde*, en twee of drie naar de kant van de *Geynbrug* tot aan het Grondgebied van de Stad *Weesp*; alle welke *Hoffteden* deese Heerlykheden geen kleyne luyfter byzetten, des Zomers haar zeer volkryk doet zyn, en de Inwoonders als dan wel 200 Perfoonen talryker bevonden worden.

Maar in den aanvang van het Jaar 1673, zag het in deese Landstreek zoo vrolyk en vermakelyk niet uit, toen de Franschen de geheele Provincie verovert hadden, waar van 't verhaal hunner gepleegde Moedwilligheid en goddeloofse Grouweldaden, nog een schrik in de Kinderen kan veroorzaken, wanneer zy herdenken, 't geene van hunne Ouders, in dat gemelde Jaar, is geleden. Zie hier eens hoe wreed en verwoed zy in dit schoone *Abcoude* huys hielden: Een Detachement van omtrent 500 Franschen,

uit de Stad Utrecht trekkende, begaven zig na dit Dorp, en het Slot van Abcoude genadert zynde, deed den *Bevelhebber* 50 Man door het Water en 't Ys heenen trekken, tot voorby het Slot naar het Dorp, terwyl de andere zig tuffchen Baanbrug en 't Slot ter neder leyden. Deefe 50 Mannen in de Nanacht tot het Dorp invallende, fchoten met den eerften aanval twee Inwoonders ter neder, en maakten daar op zoo een fchrikkelyk geroep en gefchreeuw, dat de Dorpwacht 't zelve horende, en niet weetende hoe groot het getal der Franschen was, zig met de meefte Inwoonders, benevens hare Wyven en Kinderen, op 't Veld en elders hier en daar verfchuylden, die om het woeden van hunne Vyanden t'ontgaan, meefstendeel tot aan de knyen in 't water ftaan moeften. Ondertuffchen ftaken de Franschen den brand in de voornaamfte en fchoonfte Huysen; en in de Nanacht van 3 tot 6 uren, wierden meer dan 100 Gebouwen, zoo Huysen, Schuuren als Paardeftallen, door de brand vernielt. De fchoone Kerk zelve, geraakte aan twee plaatsen in den brand, welke door den yver der Inwoonderen, die uit het Dorp gweken waren, en op 't luyden der Klok wederkeerde ('t geen zy zoo befteld hadden) met hulp van eenige Soldaten uit de Stad *Weesp* nog geblufcht wierd; anders zou buyten twyffel het geheele Dorp, waar van maar omtrent een derdendeel der Huysen ftaan bleef, gantschelyk in de Affche geraakt zyn. Aldus wierd Abcoude verwoeft en vernielt door de Franschen, dat men na hun vertrek Abcoude in Abcoude moeft zoeken, en hun Vuur en Staal nog merktekenen hebben nagelaten, welke men mifchien in deefe Eeuwe nog niet zal uitgewifcht zien. Mannen en Wyven, die deefe Franschen bekomen konden, rukten zy te Abcoude uit hare Huysen, ten deelen aan Staarten der Paarden, ten deelen by het Hair aan de Voeten der Ruyters gebonden, en aldus naar de plaatsen gefleept daar zy in Bezetting waren, zyn ter dood gemartelt, door 't geweld 't geen men haar aandeed.

Nu gaan wy over tot de befchryving der Kerke. Zy is geheel van Gebakken Steen opgemetzelt, dog van haar ouderdom kunnen wy hier geen bericht geven; alleen is het waarfchynelyk, dat zy al lange voor de tyden der Reformatie, van de Roomfch-

gezin-

gezinden in gebruik is geweest, dewyl men aan en in dezelve nog eenige Nissen ontdekt, die eertyds met Beelden waren verciert. Zy is lang in 't geheel 64 treden, te weten; den Buyk 25, 't Kruys 10 en 't Choor 28 treden. De breedte van den Buyk 22, van 't Kruys 28 en het Choor 10 treden. Aan de Westzyde heeft de Kerk, en aan de Oostzyde het Choor, te zamen 26 *Dommers*, die de Muur sterken en ondersteunen; dog aan de Oostzyde van den Buyk der Kerke, ziet men die niet: wat hier van de reden zy, geven wy den Bouwkundigen te raden.

Ten eynde het Choor, ziet men daar in 't midden eene der schoonste Graf-Capelle van geheel Nederland, aldaar doen bouwen door den Heere *Theodorus de Leeuw*, Heer van Abcoude en Baanbrugge, &c. &c. &c. Zy is van binnen in haar Verwulft uitmuntende Gestucadoort, en ter behoorlyker plaats met fraay Beeldwerk, aan een Lyk-Capelle passende, verciert. De Vloer van verscheyde Verwen van Marmor, met een' groote Zark in 't midden, getuygt dat de Werkmeesters daar aan meer op hunne Eer, als Interest beoogt hebben. Door een konstig gemaakt Yser Hek is deese Graf-Capelle van het Choor afgesloten. Beyde den Ambachts-Heer en zyn Gemalinne zyn daar in bygezet, waar van hunne Wapens, den aanschouwers nog eenige Eeuwen getuygen zullen kunnen zyn. Alle Jaren is de Diaconie te Abcoude 100 Guldens van wylen de *Overledenen* gelegateert, waar voor zy verplicht zyn, deese Begraaf-Capelle reyn en zuyver te houden, en op dat zulks na die Uitterste Wille zou worden uitgevoert, moet daar over 't Gerecht te deeser plaats, alle jaaren eenmaal de Schouwe doen. Vyf Wapenborden verciere het Choor aan de Muuren, dog in de Kerk ziet men 'er geene aangehangen, maar daarentegen twee Kopere Kaarskroonen in 't midden van dezelve, die hier van geen gebruik zyn. Tien Colommen na de Corintische Bouw-orden gericht, onderschragen het Kapwerk, en is het Verwulft alhier zoo wel als de Muuren, ten eenemaal wit geschildert. Voor de beschilderde Glasen hebben de Franschen in 't Jaar 1673, zoo min achting laten blyken, als voor de Kerke zelve, dewyl zy haar (als reeds

gezegd is) toen in brand ftaken, waar door haar eerfte fchoonheid meerendeels is verdweenen; dewyl zulks nog blykbaar is aan het Orgel, in die tyd mede geruineert door gemelde Franschen, en waar in nog eenige groote Pypen gevonden worden; zoo dat te verwonderen is, dat het zelve niet weder gangbaar en in gebruyk werd gebragt, om den openbaren Godsdienst met een vrolyk hert te beginnen en alfoo te eyn-digen. Dit Orgel is gemaakt in 't Jaar 1633, door den te-dier tyd beroemden Meester G. v. Pisa, en toont nog alle-zints in zyn oude gedaante, dat een fchoon ftuk geweest is. Voorts, wat aangaat de fchikking van den Predikftoel, die van rondomme befneeden is, met de afbeeldingen van de vier Euan-geliften, en die van de Kerkenraad, zy zyn zoo wel gereguleert en geplaatft, dat daar aan geen verbetering gedaan kan worden. De Zitplaatsen der Gemeente, na ieders rang en hoedanigheid mag ook wel ten hoogfte geroemd, en voor 't gehoor van den Predicant, en andere Oeffeningen by den Openbaren Godsdienst, geprefen worden.

Betreffende den Tooren deefter Kerke, zy is tot den top der Haan 194 voeten hoog, en zyn Lighaam uit het Fundament ry-fende, aan yder vlakke zyde breed 26 voeten. Hy heeft eenen Ommegang, omzet met 4 groote en 4 kleyndere platte vierkan-te Pylasters, tuffchen welke twee Yfere Leuningen rondom de spits leyden, die wel geproportioneert met het Lighaam, en zeer aanzienlyk is. Hy heeft twee Uurwyfers, eene tegen 't Westen en eene tegen 't Zuyden. Twee Klokken hangen in deefen Tooren, welkers geluyd 8 in verschil is. Hy ftaat byna midden in 't Dorp, dog echter meest aan de Noordzyde.

Hier gaat nu een Naamlyft van de Predicanten, die de Gemeente J. C. alhier zedert de Hervorminge der Religie, bedient hebben, namelyk:

ANDRIES OOSTERBEEK. Beroepen 15...

CORNELIUS VAN COOTEN. Ber. 15...

PIETER JANSZ. Ber. 1590. Vertrokken naar Egmond Binnen en Heyloo 1606. Blyft aldaar na de fcheyding 1619. E-meritus 1633. Overleden 1636.

EGBERTUS STEDUM. Ber. 16... Uit den Dienst gezet 1619.

JOHANNES PISTORIUS. Ber. alhier van Langerak 1622. Verplaatst naar Tienhoven 1625.

JOHANNES VAN WESTERBURG. Ber. alhier van Tienhoven 1625. Vertr. in April 1626 naar Dordrecht. Overl. aan de Pest 1636.

PETRUS DEYLIUS. Ber. alhier van Bunnik in Aug. 1626. Blyft na de fcheyding te Baanbrug 1633. Overl. 1639.

Vervolg der Naamlyst van de Predicanten
te Abcoude.

ARNOLDUS SCHOONHOVEN. Ber. in Aug. 1633. Overl. in Maart 1669.

JOHANNES VAN KESTEREN. Ber. alhier van Tienhoven 1665. Bev. in Nov. 1666. Emer. 1684. Overl. 1687 in January.

THEODORUS DOP. Ber. alhier van de Blaauwe Kapel 1684. Was Veld-Prediker 1675. Emer. 1711 in Jan. Overl. 1719 in September.

HENRICUS VAN HARLINGEN. Ber. 1711. Bev. den 22 Maart. Emer. geworden 1753. Overl. den 24 April 1754.

PETRUS SCHOLS VAN ASPEREN. Prop. zynde alhier beroepen den 9 Oct. 1753. Bev. den 3 Feb. 1754. Ber. in 't Gasthuys te Delft den 25 Juny 1759.

OLIVIER PORJEERE. Prop. zynde alhier ber. den 16 Oct. 1759. Bev. den 27 Jan. 1760. Van deesen jongen Leeraar beloofst zig de Gemeente alhier veel goeds; dog vreesst van nu af aan al, datze dien geestryken *Wegwyser* door de Enge-poorte, niet lang houden zullen.

Het ordinaire Tractement van den Predicant is, als op veele en de meeste andere Dorpen deeser Provincie 600 Gulden en de Vrye Wooning. Betreffende de Ledematen alhier, men teld die tegenwoordig op 148, welke het H. Nachtmaal des Heeren gebruyken mogen. Het School waar in de Jeugt onderwesen

word, is hier t'Abcoude niet zoo groot als te Loenen, Breukelen en Maarssen, en 't schynt vreemd, dat het getal der Schoolieren des Zomers hooger loopt als des Winters: maar wie weet niet, dat de wegen op zommige plaatsen des Winters na dit Dorp zeer beswaarlyk voor dat jonge gefelschap te gebruyken zyn. Hier door is 't dat het getal der Schoolieren in Wintertyd maar ruym 25 zyn; dog mogen des Zomers wel ten minsten op 50 gerekent worden. Van hunne Maandgelden hebben wy hier geen bericht, maar daarentegen de goede verzekering, dat alle Schoolieren het Leefen, Schryven, Rekenen en de eerste beginzelen van den waaren Godsdienst, na de korste weg door den Meester geleert word; welke een jaarlyks staande Tractement heeft van 175 gulden, behalven de Emolumenten.

De Inwoonders van Abcoude trekken hare meeste Inkomsten uit- en door de Veehoedery. *Boter* en *Melk* hebben van hier en uit de beyde Landen deefter Heerlykheden, altyd goede aftrek. *Kaas* werd in deefse Landstreken niet veel gemaakt.

Dit Dorp zend, nevens andere, ook een *Heemraad*, tot de zaken van den Zeedyk, tusschen Amsterdam en Muyden gelegen; nemende aan den Huysc Zeeburg met de Heeren Dykgraaf en Mede-Heemraden Sessie, om te raaden en te besluyten, wat na tyds omstandigheden diende gedaan, en nodig gecoordeelt word.

Dewyl de Roomschegezinden, in de beyde Heerlykheden hier veel zyn, en rondom Abcoude woonachtig, hebben zy aan het Oosteynde van dit Dorp een bekwame Vergaderplaats, alwaar zy de Godsdienst op hare wyse in alle stilte verrichten kunnen.

Men heeft alhier ook een *Doctor Medicinæ* en drie *Wondbeelders*, over welkers bekwaamheden Abcoude niet ligt reden zal werden gegeven te klagen, en om beter naar elders te gaan zoeken.

Twee *Bierstekeryen* (om dat hier geen Brouwery is) hebben hier genoeg te doen, om de Kelders der Inwoonders met goed Loender Bier te voorzien.

De jaarlyksche *Paarden-Markt* werd hier gewoonlyk gehouden, de laatste Donderdag en Vrydag in Augusty; waar op dan de *Kermis* des Zondags daar aan volgt, en duurt drie dagen.

Alle

Alle Vrydag avond, in de Zomertyd, vaart van hier een Schuyt op Utrecht, die des Zaterdags weder te rug keert; dog by de Wintertyd maar alle veertien dagen. Op Amsterdam alle Maandag morgen heel vroeg, en keert mede ten zelve dage wederom.

De voornaamste Herbergen zyn te Abcoude vier, als namenteelyk 't Fortuyn, in welke de beyde Gerechten alhier hunne Rechtbank houden; De Eendracht, In Utrecht en de Jonge Prins: de andere hebben zoo veel niet te beduyden. Laat ons nu kortelyk opgeven de zaken van Staat en Kerke van het Dorp

B A A N B R U G G E.

Dit Dorp legt niet min lustig en vermakelyk als dat van Abcoude, aan de Westzyde van 't Riviertje 't Geyn, byna in gelyke afstand met Laenestoot. Scheep- en Schuytenvaart, en de veele Rytuygen, die het zelve, inzonderheid in de Zomer, passeeren, alsmede de naby gelegen Buytenplaatsen, maakt het alhier zoodanig aangenaam, dat men daar zeer genoegelyk leven kan.

De Inwoonders deeser Plaats, hebben hun bestaan op deese drierley wyse, namenteelyk; zy zyn of Winkeliers, Ambachtslieden, of die door de Veehoedery leven. Het getal der Huysen, die niet zoo veele zyn als zommige wel meenen zouden, en 't getal der Inwoonderen, daar van hebben wy hier boven onder Abcoude gesproken; derhalven is niet nodig zulks weder te herhalen. Wy zullen hierom maar van eenige byzonderheden, de Kerkelyke zaken betreffende, spreken.

Wat dan voor eerst de Kerk te Baanbrugge aangaat, zy schynt eertyds gediend te hebben tot een Bid-Capelle der Roomsgezinden; dog met de verandering der Regeering, de Beelden uit Kerken en Capellen weggeruymt zynde, heeft men deese ook niet voorby gegaan, om dezelve van dien onnodigen opschik te zuiveren, en goedgevonden het zuivere Woord Gods daar in te Prediken. Al voor het Jaar 1590, had alhier den Hervormde

vormde openbaren Predikdienst een aanvang genomen, en moest den Predicant van Abcoude den H. Dienst waarnemen; dog wanneer de Belyderen deeser in meenigte toenamen, maakte men een betere schikking, en werd deese Kerk ook een eygen Predicant toegewesen.

De Kerk alhier te Baanbrugge is lang 24 en breed 8 treden. De Schilderyen in de Glazen, alle van 't Jaar 1650 zyn genoegzaam buyten haar eerste schoonheid geraakt; alleen ziet men nog byna volkomen het Wapen der Stad Utrecht, aan het Oosteynde der Kerke. Voorts de schikking van den Predikstoel en die der Kerkenraad, als mede de verdere Gestoeltens voor de Gemeente, na een ieders rang en hoedanigheid, zyn niet te verbeteren. De Tooren die deese Kerk met zyn eene Klok en drie Uurwysers laat hooren en zien, is effen hoog 100 voeten. Hy staat ten halven uit- en inwaarts de Kerk, waar tegen den Predikstoel geplaatst is. Aan het Oosteynde der Kerke, boven den ingang van 't Portail, ziet men twee byzondere Jaargetallen, namelyk 1505 onder, en 1650 boven malkander gestelt, diemischien te kennen geven, het onderste de tyd der bouwinge van de Capelle, en het bovenste een verbetering of vergrooting, om alsoo tot een bekwame Kerk voor de Gemeente, by haren aanwas te dienen.

Hier op laten wy nu de Naamlyst der Predicanten, zedert de Scheyding van Abcoude in 't Jaar 1633 volgen, en bleef by die gelegenheid alhier,

PETRUS DEYLIUS. Overl. 1639.

HENRICUS MALECOTIUS. Ber. alhier [van Hagestein 1639 in Aug. Vertr. naar Deventer 1653.

THEODORUS VAN DER HORST. Ber. in Aug. 1653. Overl. 1654.

GERARDUS HALMA. Reg. Fil. Ber. in Maart 1655. Bev. den 22 Maart. Overl. den 29 Nov. 1702.

SERVATIUS CROES. Ber. 1703. Bev. den 2 Sept. Overl. den 30 Sept. 1704.

NICOLAUS VAN WYK. Ber. 1705. den 9 Maart. Bev. den 19 April. Vertr. naar Weesp 1708.

BOU.

BOUDEWINUS VAN SANTEN. Ber. 1709. Bev. den 5 Mey. Overl. den 27 Maart 1735.

ERNESTUS PHILIPPUS GERARDUS VAN ESSEN. Dan. Theod. Frat. Prop. zynde alhier ber. den 12 Oct. 1735. Bev. den 6 Mey 1736. Vertr. naar Hattem 1743.

HENRICUS VOS. Henr. Fil. Prop. zynde alhier ber. den 9 Dec. 1743. Bev. den 29 Maart 1744. Deese laatste is nog in leven, en neemt den H. Dienst by de Gemeente J. C. alhier, in allen yver en getrouwheid waar, op ordinair Tractement, dat is 600 Guldens Jaarlyks, en vrye Wooning. De Ledematen deeser Gemeente, zyn op omtrent 80 te tellen.

Men heeft te Baanbrugge één *Chirurgyn*, die men hier om zyne geleertheid, ervarentheid en goede bekwaamheden, ook wel gebruykt om inwendige Ziektens en Kwaalen te geneesen, daar by veelen zig niet ongelukkig bevinden.

Van hier vaart des Vrydags avond een *Schuyt* op Utrecht, daar van de Inwoonders te Loenresloot ook bedient worden.

De Jaarmarkt of *Kermis*, werd alhier gehouden in de Maand September, des Zondags na Kruysverheffing, en duurt maar twee dagen.

Eene *Herberg*, genaamt de *Oude Prins*, is te Baanbrugge; waar in de *Reysigers* en andere zeer wel behandelt en genoeggen werd gegeven. Nu stappen wy over en komen tot de

PROOSTDYE VAN ST. JAN.

Hier van is Prooft zedert het Jaar 1728, den *Wel Edele Ge-*
strenge Heer Mr. A. P. VAN DISHOEK, *Burgermeester* en
Raad der Stad Vlissingen in Zeeland. Deese Proostdye is in 't
geheel groot 5448 Mergen en 473 Roeden, waar van gelegen
is onder *Mydrecht cum suis* 1836 Mergen 264 Roeden; onder
Tbamen 387 Mergen 92 Roeden; *Wilnis, Westveen*, 1675 Mer-
gen 117 Roeden; en *Uithoorn, Cudelsteert, Blokland* en de *Gromme-*
Mydrecht 1550 Mergen. *Achtienhoven*, groot 963 Mergen, be-
hoort mede onder 't *Gerecht* van de Proostdye van St. Jan. Deese
Proostdye omtrent de Rivier den Amstel, paald aan Holland te-

gen de Gerechtigheden van de Dorpen Waveren, Amftelveen, Aalsmeer, Zevenhoven, enz. En verder ftrekt zy haar na binnen de Provincie Utrecht; zynde een Landfreet, daar in de Bewoonders zig niet kunnen beklagen, hier inne geboren te zyn.

Om nu tot de byzondere Befchryving van de Dorpen, in deeſe Prooftdye gelegen over te gaan, zoo geven wy eerftelyk de voorrang aan

M Y D R E C H T.

Het zelve is gelegen in gelyke afstand van *Thamen* en *Wilnis*, en is een ſchoon, vermakelyk en luſtig Dorp, doortimmer met veele fraaye en aanzienelyke Huysen; tuſſchen welke, voor omtrent vier Jaaren geleden, een lange rechte ſtraat, zoo lange als het Dorp zelve is, gezien werd; altemaal van geele en roode Klinkerſteen, op haar kant gezet. Eertyds was hier een voornaam Kasteel, genaamt *Giesdorp*, met ſchoone Laanen en Landeryen wel voorzien; en twee Bruggen om tot dat zelve te komen, nu behorende Jonkhr. *D. C. van de Kapelle*, HEER VAN MYDRECHT; dog is nu maar als eene *Ruine* aan te zien.

Dit Dorp Mydrecht begint men met de Buytengrenſen, by Waverveen aan Holland, en gaat met eene Buurt langs den Amſtel, tot aan de Uithoornſche Tol-brug, en van daar verder met de zoogenaamde Mennoniten-buurt, Cromme-Mydrecht en Hoef, tot aan de Driehuyſer Moolen, onder Wilnis. Verder is ook een Weg, of liever Zuwe, van den Uithoornſche Brug tot aan dit Dorp, alwaar een ophalende Brugge is, en men daar over op de bovengemelde ſchoone Straat komende, de Plaats door gaat, en alſoo langs een vermakelyke weg Wilnis kan naderen. Aan de zyde van Waverveen, tot den Amſtel, ziet men om dit Dorp meeft Water, en aan de Velde zyde, tuſſchen den Amſtel en Mydrechts-Dyk, meeft nog geheel Land; uitgezondert eene Poel of Veenplas in de Hoſlandſche Polder, langs de Mydrechtsche Zuwe heen; waar door die Zuwe veel te lyden heeft, en jaarlyks veel van onderhoud, tegen het geweld van die Waterplassen, door het geduurig verſterken van Paalen, Takkenryſen
en

en het Bepuynen deeser Zuwe, komt te kosten. Derhalven veelen, niet onverstandig oordeelen, dat men die Polder behoorde droog te maken; te meer nog, dewyl in den tyd van ruym 50 jaaren herwaarts, dit Dorp aan de Noordzyde buyten de Brugge, in Huysen zeer is vervallen, door dien daar byna alles weggeveent is, en de bewoonders dier Huysen, zoo niet meer als te vooren kunnen bestaan.

De Regeering deeser Plaats, bestaat in een Ballieu, (die tefens zulks over de geheele Prooofdye is) Schout, (die dat ook van Wilnis en Westveen is) vyf Schepenen en een Secretaris, (welke dat Ampt ook bedient te Thamen, Wilnis en Westveen) en een Bode. Het Wapen van Mydrecht is een wit Lam of gekroont Agnus Dei. Mydrecht heeft binnen en buyten ruym 235 Huysen, en ten minsten 1175 Inwoonders en Opgezetenen, die van de Veehoederye, het Turf maken en verkopen, en van de Visseryen hun bestaan hebben.

De Prooofdye heeft Hooge, Laage, en Middelbare Jurisdic tie, alsmede de approbatie en improbatie van Predicanten.

De Rechtdagen werden alhier van Maand tot Maand, de eerste Dingsdag in de Maand gehouden, en moeten de Inwoonders van *Thamen* alhier te *Mydrecht* te recht staan, in Civiele Zaken; als wanneer Schout en Schepenen van *Thamen*, mede in de Rechtbank zitten. In Criminele Zaken, worden de Ingezetenen van Mydrecht, *Thamen*, Wilnis en den Uithoorn, te recht gestelt tot Mydrecht; in welke Rechtbank dan zitten Schout en Schepenen van Mydrecht, met den Schout en twee Schepenen van Wilnis. De succumberende in Civiele Zaken, voor een Rechtbank, onder deese Prooofdye van St. Jan, kan appelleren aan de Rechtbank van Mydrecht, of aan 't Hof te Utrecht. Onder de Prooofdye zyn 6 Notarissen en 2 Procureurs.

Nu komen wy tot de beschryving der Kerke: zy is in haar geheele lengte met den Tooren, die meest binnenwaarts staat, 46 treden, namelyk den Buyk 18, buyten den Tooren, breed 16; 't Kruys lang 10, en breed 20 treden; en 't Choor lang 20 treden. Tien Pylaren, na de Toscaansche Bouworden, onder-

dersteunen na de oude manier van Kerkbouwen, het Kapwerk. Den Tooren is hoog 187 voeten, daar in hangen twee Klokken, en heeft een schoone wel geproportioneerde gedaante. Wat nu ook verder de Kerke in haren opschik aangaat, men ziet in haren Buyk, twee fraaye Kopere Kaarskroonen hangen, en hier zyn weleer, ook uitmuntende Schilderstukken in de Glazen geweeft, zoo als uit eenige overblyfzels blyken kan, dog die zyn al mede gelyk andere, door de Franschen, wanneer zy de Provincie overweldigden, in de Jaaren van 1672 en 1673, vernielt geworden. Drie Wapens hangen in dit Godshuys, en in het Choor ziet men de verheven Grafkelder, van den voorgaande Prooft deeser Prooftdye, den Heere . . . *Beernink*, aldaar bygezet in het Jaar 1727. Voorts is deese Kerk in haar Gestoelte, zeer wel geschikt en gereguleert. De Predikstoel en die der Kerkenraad, zyn zeer proper gemaakt, daar boven echter die van den Prooft zeer verre uitmunt, en met het Wapen van Zyn *Wel Edele Gestrenge*, aan 't voorhoofd praalt.

Laat ons nu hier de Naamlyst vande Predicanten wederom opgeven, zoo als die op de beschryving der Kerke, zeer wel voegen zal, en onsen Leefer na gewoonte verwacht; dog wy hebben geene andere van Mydrecht onder de hand, dan die begint met het Jaar 1624, wanneer deese Gemeente met die van Thamen, een scheidinge maakte; en is dezelve Naamlyst aldus:

JOHANNES OUCOPIUS. Blyft hier 1624 na de scheidinge. Overl. 1648 in 't Najaar.

JOHANNES VAN ALMELOVEEN. Ber. alhier 1651. Bev. den 23 Maart. Overl. 1678 in October.

BARTHOLOMEUS GROUWELS. Ber. 1679. in Aug. Bev. den 31 dito. Vertr. naar Oost-Indien 1680.

RUTHGERUS VAN BEMMEL. Ber. 1681. Bev. den 30 April. Was Veld-Prediker 1689. Overl. 1692 den 12 Augusty.

ABRAHAM VAN HEYCOOP. Ber. 1692. Overl. den 19 Oct. des zelve Jaars.

ELEAZAR VAN EYNDHOVEN. Petr. Fil. Ber. na veel Stribbeling 1696. Bev. den 27 Dec. Overl. den 23 Aug. 1753.

NICOLAUS VAN ECHTEREN. Prop. zynde alhier ber. 1755. Bev. den 14 September. Deese laatstgenoemde Dienaar J. C. is hier nog de Gemeente een getrouw voorganger, om de regte weg te leyden, en alsoo door de *Enge Poorte* in te gaan. Het Tractement van den Predicant is hier als na gewoonte, en daar benevens de Vrye Wooning. Men telt hier omtrent 250 Ledematen.

Dewyl wy voorgenomen hebben, ook van Kerken en Gemeentens van andere Gezintheden te melden, zoo dient den Leester te weten; dat in de Cromme-Mydrecht, in de zoogenaamde Mennoniten-buurt, geplaatst is een Doopsgezinde Kerk, welke tot Leeraar heeft *Ds. van Dam*; dog daar van de Gemeente niet groot is, en eer af als toeneemt: ook staat'er onder Mydrecht aan de weg na Wilnis, een Roomschegezinde Kerk; waar van Pastoor is *Nicolaus Galiani*, een Roomsche Werelds Priester, geboortig van Utrecht. Hy is volgens Conventie verbonden, twee maal ter week, nog een andere Kerk, staande niet verr' van de voorgemelde, binnen de Jurisdictie van Wilnis, te bedienen.

Mydrecht heeft één *Medicinæ Doctor* en drie *Chirurgyns*, waar van alle Inwoonders, van Ziektens en Wonden bezocht, kunnen gedient worden, en ook niet zelden gelukkig de gezondheid die verloren is, weder krygen.

Wat aangaat het *School*, het beloopt zelden meer als 30 Schoolieren, Winter en Zomer doorgaans gerekent. Het Maandelijks Schoolgelt is voor Spellen en Leesen 3, Schryven 5 en Cyferen daar boven 7 stuyvers. Het Jaarlyks staande Tractement van den Schoolmeester, die, zoo als op meest alle Dorpen, te gelyk Koster en Voorleeser is, beloopt niet meer als 30 Gulden; waar by nog komt 6 stuyvers voor yder stoel te zetten in de Kerk, en 5 stuyvers van yder Huysgezin. De nevensgaande Emolumenten, moeten wy als niet wetende, voorby gaan.

Nadien van Mydrecht, ook een *Schuytenvaart* op Utrecht en Amsterdam is, zoo zeggen wy, dat die beyde door eene Schipper bedient word; varende des Vrydags avond ten 6 uren op Utrecht, en men betaalt voor personele Vracht in het

Ruym 5, en in de Roef 6 fluyvers. Op Amsterdam werd gevaren des Zondags avond, en ieder Passagier betaalt voor Vracht in het Ruym $3\frac{1}{4}$, en in de Roef 5 fluyvers.

De Jaarmarkt (gezezt Kermis) werd hier gewoonlyk gewoonlyk gehouden, des Zondags na St. Petri banden, in de Maand Augusty; dog als dien dag op een Zondag valt, dan is 't dien zelven dag.

Eyndelyk daar zyn drie voorname *Logementen* of Herbergen te Mydrecht; als de eerste de *Prins van Vriesland*, daar inne ook het RECHTHUYS werd gehouden, de tweede het *Wapen van Amsterdam* en de derde genaamt het *Rad van Avonture*. Hier mede scheyden wy van Mydrecht, en treden over tot in

T H A M E N.

Dit Dorp, mede behorende onder de Prooofdye van St. Jan, is zeer lustig en vermakelyk gelegen aan de Scheepen Schuytenryke Rivier den Amstel, en heeft dezelve Oostwaarts voorby vlietende. Eertyds lag Thamen ('t geen men nu nog Oud-Thamen noemt) byna een kwartier uur gaans Westwaarts van den Amstel, zoo als men daar nog heden de fundamenten der Oude Kerke met het Kerkhofzien kan, en veelyds by laag water, de Doodsbeenderen bloot leggen van Lyken, welke aldaar voorheen met genoegzame aarde bedekt geweest zyn. Het nieuwe Thamen, dat uit het oude is voortgekomen, en aan de Westzyde langs den Amstel gezien werd, paalt nu tegen den Uithoorn, en schynt wel alsoo één Dorp te zyn, om dat die van den Uithoorn daar ook te Kerk gaan; dog wat de Gerechten aangaat, moet men Thamen en den Uithoorn van een scheyden. Thamen heeft zyn Dorps Jurisdicctie langs den Amstel, tegen den Uithoorn aan en begrypt omtrent 130 Huysgezinnen; maar den Uithoorn of schoon men de zoogenoemde *Quakel* daar al by neemt, is zoo talryk niet in Huysen; want den Uithoorn met de gemelde *Quakel*, en andere welke onder den Gerechte van den Uithoorn behooren, daar in teld men alleen

leen 125 Huysen, dus te zamen 255 Huysen, en 1275 Inwoonders. Den Omtrek der Landen van Thamen, bedragen (als boven gezegt is) 387 Mergen en 92 Roeden; dog hoe veele Mergens onder den *Uithoorn*, *Cudelsteert*, *Bloklant* en nog onder de *Cromme-Mydrecht* gelegen zyn, is ons niet onderscheydentlyk bekend, alleen werden deese laatste op 1550 Mergen te zamen begroot.

Het Gerecht van Thamen, bestaat in een Schout, (die te gelyk ook Schout van den *Uithoorn*, *Cudelsteert*, *Bloklant*, *Cromme-Mydrecht* enz. is) twee Schepenen, een Secretaris, (die te gelyk Secretaris is van *Mydrecht*, *Wilnis* en *Westveen*;) en een Bode. Dat van den *Uithoorn*, *Cudelsteert*, *Bloklant*, *Cromme-Mydrecht*, enz. bestaat in een Schout, (die te gelyk Schout van Thamen is) vyf Schepenen; en een Secretaris, 't geen insgelyks een Bode tot hun dienst heeft. Het bovengemelde Gerecht van Thamen, al voor lange gezien hebbende, en vernomen de last en moeyelykheid, om wegens *Civiele Zaken*, die onder hun *E. Gerechte* ligt af te doen waren, en nogthans verplicht om daar over altyd te *Mydrecht* te moeten comparceren, heeft al meer dan eenmaal getracht, hun eygen *Rechtbank* in Thamen op te rechten en te plaatsen, zoo als welvoegelyk zoude schynen; dog tot hier toe, die zaak nog niet hebbende verkreget, is men echter te Thamen niet zonder hoop, dat den *Heer Prooff*, als zynde een zeer bescheyden Heer, dit aan het gemelde Gerecht gunstig zal accordeeren, 't welk anders misschien zig aan Haar *Ed. Mog.* wel mochte adresseren, dewyl men te Thamen na een eygen *Rechtbank* in *Civiele Zaken*, hoe langer hoe meer begint te rykhalsen, om eygen *Huyshouding* te mogen doen.

Thamen is gantsch bloeyende in allerhande bedryven, en de *Hooftneeringen*, doen een ieder hier een vrolyk en vergenoegt leven genieten. Twee *Zaagmolens* in Thamen en een *Olyslagers-Molen* onder den *Uithoorn*, met de *Turf-Negotie*, *Veehoederye*, *Visseryen* en de meenigvuldige *Jagers*, om *Schepen* en *Schuyten* herwaart en derwaart heen te jagen, maakt het hier alles levendig, om gewillig en neerstig tot de *Broodwinning* te zyn. Van deese laatste teld men hier ruim 50, welke met hunne magere *Ron-*

cinanten de weg pafferen, en meenig een doet twyffelen, wie de meefte honger en dorft heeft, de Jager of het Paard. Een Koorn-Molen hebben de Inwoonders hier tot gebruyk.

Nu gaan wy over tot de Beschryving der Kerke. Dezelve is Gebouwt in 't Jaar 1663, zoo als aan het Westeynde te zien is, en staat byna midden in het Dorp aan den Amftel. Zy is een langwerpig vierkant Gebouw, van 22 treden lang en 12 breed. Op dezelve staat een cierlyk Toorentje met twee Uurwysers, en waar in eene Klok hangt, om de Gemeente den Openbaren Godsdienst indachtig te maken, en alle Menschen aan hun eynde te doen gedenken. Boven gemelde Toorentje, daar men anders meest op de Toorens een Haan plaatst, is alhier een *Fama* gezet; niet alleen om de Gewesten en Winden aan te wysen, maar misfchien ook, om dat men in dat Godshuys zulk een Godsdienst verricht, die wel gehoord en gezien mag worden.

In deefe Kerk hangen drie Kopere Kaars-Kroonen, om de Gemeente onder den openbaren Godsdienst, in de Wintertyd, wanneer hier door den Predicant, eenige Woensdagavonden na den anderen gepredikt word, te lichten. De Predikstoel en die van de Kerkenraad, als mede het Gestoelte na ieders rang en hoedanigheid, ziet men hier zeer netjes geschikt en gereguleert. Inzonderheid is de Stoel van den Prooft, boven alle in voortrefelykheid te admireren. Deefe Kerk heeft 117 Grafkelders of Graven, welke de meefte hare Eygenaars hebben.

Laat ons nu de Naamlyst opgeven van de Predicanten, welke alhier te Thamen, zedert de Scheyding van Mydrecht in den Jare 1624 geftaan hebben; namelyk:

JOHANNES DE GYS of GYSIUS. Gewefene Monnik te Mechelen, beroepen na genoegzame beproevinge 1624. Overl. 1635.

JACOBUS MUYLAART. Ber. in Febr. 1636. Bev. den 26 Juny. Overl. 1638 in 't Voorjaar.

JACOBUS BAALDE. Ber. van by Frankenthal 1639 in Aug. Overl. 1653.

REGNERUS DE VRIES. Joh. Fil. Ber. alhier van Offenisse 1653. Bev. in Oct. Overl. in Sept. 1671.

JOHANNES A DOORN. Ber. alhier van Ter AA, 1672. Bev. in Maart. Emer. 1714.

JACOBUS TRIGLANDUS. Jac. Fil. Jac. Nep. Ber. in Oct. 1676. Bev. den 25 Maart 1676. Vertr. naar Breda 1678.

LAMBERTUS ZEGERS Ber. in Aug. 1679. Bev. den 10 Sept. Vertr. naar Uitgeest 1682.

HENRICUS VAN SYPESTEIN. Adr. Fil. Ber. alhier van Doorn in Maart 1686. Vertr. naar Montfoort 1709.

PETRUS KALDEN. Te voren Predicant op Stellenbosch aan de Caap de Goede Hoop, alhier ber. 1710. Bev. den 27 April. Vertr. naar Oost-Indien 1720.

PHILIPPUS BREDIUS. Ber. alhier van Schalkwyk 1721. Bev. den 7 Dec. Overl. den 10 April 1752.

HENRICUS VAN HERWERDEN. Prop. zynde alhier ber. den 1755. Bev. den 23 Nov. 1755. Deese laatste is nog in leven, en neemt den H. Dienst met veel yver waar, op een Jaarlyks Tractement van 675 Gulden, en Vrye Wooning aan de Rivier den Amstel. De Leden deeser Gemeente zyn hier tot een getal van ruim 130 toegenomen.

Wat nu ook aangaat het School, daar zyn Winter en Zomer zoo meer als min 50 Schoolieren te tellen, welke alle na haar verstand en jaaren zeer wel geleert worden, zoo in Spellen, Leesen, Schryven, Cyfferen, als in de eerste beginzelen van de Goddelyke Waarheden. Des Meesters Jaarlyks staande Tractement voor zyn Kerkendienst, beloopt hier op 80 Gulden, buyten alle andere Inkomsten.

Met de Schuytvaart van hier op Amsterdam, is het aldus gelegen. Alle dagen vaart van Thamen en den Uithoorn een Schuyt, des morgens ten 5, 6 of 7 uuren, naden tyd des Jaars, en keert van Amsterdam weder te rug ten 3 uuren. Des Zondags Zomers nademiddags ten 4 uuren, vaart mede een Schuyt tot Amsterdamsche Kermis toe. De Personele Vrucht is zoo wel in de Roef als in 't Ruym 4 stuyvers. In de Wintertyd, wanneer 't besloten water is, ryd tweemaal ter week ook een Wagen, daar van dan die van den Uithoorn zoo wel als de Thamers kunnen gediend worden. Wat aangaat de Vaart op Utrecht,

de Schipper van Mydrecht, haalt en brengt ook al wat men van en naar Utrecht wil getransporteert hebben.

Van de *Jaarmarkt* of *Kermis* van *Thamen* en den *Uithoorn*, kunnen wy den *Leefer* de tyd niet zeker opgeven.

De voornaamfte *Herbergen* of *Logementen* in *Thamen*, zyn de *Vergulde Wagen*, en de *Prins Maurits*; dog het *Rechtbuys* aan de *Brug* onder den *Uithoorn*, overtreft deefe beyde meer, als *Goud* het *Yfer*; want dit aanzienlyk *Logement* heeft alle goede hoedanigheden, als zynde eerftelyk ongemeen luftig en vermakelyk aan den *Amftel* by de *Brug* gelegen, en voorzien van fchoone welgemeubileerde *Ventrekken*, die alle op die *Scheep-* en *Schuytryke Rivier* uitzicht hebben, en het oog nauwelyks kunnen ver zadigen; daar beneven kan men daar delicaat en civiel gefpyft worden, en op alle wyfe van *Rytuygen* en *Paarden* gediend, waar by ook eene bekwaame *Stalling* niet te verfmaden is.

K U D E L S T E E R T.

Dit *Dorp* al mede tot de *Proofstye* van *St. Jan* behorende, is gelegen een uur gaans boven *Thamen* en den *Uithoorn*; begrenft ten *Noorden* *Aalsmeer Holland*, en ten *Zuyden* *Zevenboven*, insgelyks *Hollandfchen bodem*. Het is in zyn omtrek niet groot, en bevat binnen deffelfs *Jurisdictie* omtrent 80 *Huysen*, welke meerendeels aan de *Noordzyde* gevonden worden: aldus mag men de *Inwoonders* aldaar byna op 400 rekenen, zoo in het *Dorp* zelve, als in deffelfs ommetrek.

De *Hooftneering*, waar door de *Inwoonders* alhier beftaan, kan men nauwelyks een *Hooftneering* noemen, door dien men maar van yder zoo weynig ziet exerceren, dat men die geen naam kan geven. Een weynig *Veenerye*, een weynig *Vifferye*, een weynig *Veehoederye*, en de *Doortochten* met *Rytuygen*, ook te *Paard* en te voet, doen dit *Dorp* beftaan, en de *Inwoonders* een genoegelyke *Koftwinninge* hebben. Men heeft aan de kant van de *Haarlemmeer-zyde*, hier nog eenige *Boomkweekeryen*; dog die van *Aalsmeen* zyn daar in vermaart. Voorts weeten wy van de *Gelegentheid* deefes *Dorps*, en de *Neeringen* en

Hand-

Handteeringen aldaar, niet meer te zeggen; alleen nog maar aanmerkende, dat hier de Inwoonders, zoo wel als die van Thamen en den Uithoorn, zig zeer wel en meest schikken, na den aart en zeden der Hollanders, om dat zy daar naast aan gelegen zyn, en veel gemeenschap daar mede hebben.

Laat ons nu een beschryving van de *Kerke*, *Tooren*, en van de *Leden der Gemeente* alhier opgeven. De Kerke te Kudelsteert staat omtrent 200 treden, aan de gemeene weg na den Uithoorn, buyten het eygentlyke Dorp, en daar nevens heeft men het School voor de jonge Leerlingen. Men gaat uit het Dorp naar deese beyde, langs een schoon hard pad, tusschen twee fraaye Heggen. De Kerk alhier is lang 20, en 't Choor lang 12 treden; d'eerste breed 12, en de andere 10 treden. Deese Kerk bereikt al veele jaaren, zoo ons gebleken heeft aan het Choor, dat niet gelyk eertyds de Tooren van Loenen, *boven* van zyn Kerk afweek, maar hier met zyn fundament *onder* van de Kerke afwykt; welke afwyking echter nog zoo gevaarlyk niet schynt, dat men daar voor eerst nog eenige hulpmiddelen toe, zal behoeven te gebruiken.

Zy is van binnen (als een Kerk behoort te wesen) zeer wel in hare Gestoeltens, zoo Predikstoel, Kerkenraads, als alle andere, na een yders Rang en Hoedanigheid, geschikt en gereguleert. Twee Koopere Kaarskroonen hangen in den Buyk der Kerke, en in 't Choorgewelf, ziet men nog afgebeeld de 12 Apostelen, zoo als voor de verandering van Religie in deese Lande gewoonte was, de Kerken met Schilderstukken te verciereu, om aldus aan haren H. wandel te kunnen gedenken. Andere byzonderheden levert ons de Kerk van Kudelsteert niet op. Haar Tooren is 96 voet tot den top der Haan hoog, en heeft een Klok, om tot de meergemelde tweederleye dienst te gebruiken.

Hier gaat nu de Naamlyst der Predicanten, van Kudelsteert en den Uithoorn, welke zedert de Reformatie de Kerke alhier bedient hebben. De Gemeentens waren in die eerste tyden één lighaam, dog die van den Uithoorn de Kerke veel naderte Thamen hebbende, zyn die van den Uithoorn de Gemeente der Kerke te Thamen ingelyft, en zyn alsoo de Ledematen te Tha-

men meer als 100 talryker geworden, als die van Kudelsteert.
Zie hier op de Naamlyst:

BERNARDUS VESEKIUS. Herm. Fil. Ber. 157. Vertr.
naar Edam 1576 in Augusty.

MATTHYS PIETERSZ. VAN STRAALLEN. Ber. 1588.
Vertr. naar Baarendrecht 1591.

LAMBERTUS GERARDI VALKENAAR. Ber. alhier
1593. Vertr. naar Delft in de Gasthuys-Kerk 1594.

LUDOVICUS DU BOIS. Ber. 1595. Waarschynelyk ver-
trokken naar Kamerik 1609.

ABSOLON HELMONT. Ber. 1610. Was een Lid van de
Utrechtsche Synode 1618. Vertr. naar Hermelen 1620.

FRANCISCUS HELMONT. Abf. Fil. Ber. 1620. Was
Veld-Prediker 1640. Overl. 1659.

JOHANNES AYSMA. Ber. 1660. Bev. den 7 Oct. Afge-
zet in Maart 1677.

WYNANDUS VAN DOESBURG. Joh. Frat. Ber. door
het Lot 1677 in Aug. Bev. den 18 Nov. Vertr. naar Goes 1679.

WILHELMUS VAN ZEVENHOVEN. Ber. 1680. Bev.
den 1 Mey. Vertr. naar Wormerveer 1681.

CASPARUS VAN HEYMENBERG. Joh. Fil. Ber. den
5 Mey 1681. Bev. den 26 Juny. Vertr. naar Wyk te Duurstede
1682.

REGNERUS SOREAU. Ber. 1683. Bev. den 21 Oct.
Overl. in Maart 1695.

LAURENTIUS VAN STEVERSLOOT. Leger-Predi-
cant. Ber. in Nov. 1696. Vertr. naar Altona 1703 in Juny.

CORNELIUS DE LA CAVE. Walr. Philip. Fil. Josuæ
Nep. Ber. 1703. Bev. den 2 Sept. Overl. den 20 Nov. 1748.

JOHANNES OLDENHOVE VAN RYNEVELD.
Ber. 1751. Bev. den 13 Febr. 1752. Overl. in Nov. 1753.

WILHELMUS VAN WAANEN. Prop. zynde alhier ber.
den 3 Oct. 1754. Bev. den 23 Febr. 1755. Deze laatste is nog
in leven, en arbeyd in den Geestelyken Wyngaart des Heeren
in alle wakkerheid en getrouwheid, op het ordinaris loon van
600 Gulden, en de Vrye Wooning. De Ledematen deeser Ge-
meente,

meente, dewyl hier omstreeks veele Roomschegezinden wonen, en eene hunner Kerken aan de Quakel, en eene onder Zevenhoven staat, zyn niet zeer talryk; want die 'er dertig zal willen optellen zal 'er niet veel meer bevinden, of schoon hy 'er ook de geene, welke van de Hollandsche bodem alhier komen Nachemaal houden, byvoegt. Voorts, dewyl wy van Kudelsteert niets meer te berichten hebben, gaan wy verder, en komen tot de beschryving van

W I L N I S.

Dit Dorp begint aan *Mydrecht*, aan den Dyk of Weg van 't *Driebuys* af, en strekt zig uit tot aan de Heerlykheid van *Oudbuysen*, en *Wilnisze Zuwe*; welke *Zuwe* van 't Dorp af, tot aan de zoogenaamde *Hel* by *Kamerik* een uur gaans is: En aan 't water aan den *Amstel* of *Drecht*, van de *Driebuysen Watermolen*, tot aan het *Woerdsche Verlaat*. *Westveen*, dit onder *Wilnis* horende, begint weder aan 't *Woerdsche Verlaat*, aan en langs den *Amstel*, en strekt zig uit tot aan *Noorden*. *Wilnis* en *Westveen*, is te zamen groot 1675 Mergen 117 Roeden.

In deese geheele Parochie, staan effen 99 Huysen, en in de Heerlykheid van *Oudbuysen*, (waar in de Kerk en Pastorie staat) werden 'er 40 bevonden. De Inwoonders deeser voorgenoemde Plaatsen, geneeren haar meerendeels met de Veehoedery, en het maken en verkopen van *Turf*, daar toe hier ook eenige *Schippers* woonachtig zyn, welke de *Turf* naar elders heen voeren. Aan nodige *Winkeliers* en *Ambachtslieden* heeft men hier geen gebrek, en 't geen men dagelyks om te leven nodig heeft, kan men tot eene redelyke prys bekomen.

Men heeft alhier dezelve Regeering, die wy onder *Mydrecht* beschreven hebben, voor zoo verre zy *Wilnis* raakt; maar wat aangaat de Heerlykheid van *Oudbuysen*, waar van den *Proost* ook Heer is, en dezelve op de *Nakomelingen* van Zyn *Wel Edele Gestrenge* moet komen, wy denken dat de *Schepenen* en *Secretaris*, daar niet dezelve zullen zyn, maar dat aldaar wel een afgezonderde *Rechtbank* zal wesen; dog wat aangaat den *Schout* van

dat Gerecht, die is dezelve welke te Mydrecht, Wilnis en Westveen, dat Ampt bedient. Wy zouden alhier ook de Heerlykheid van Denemarken (gezeit) Demmerik en Vinkeveen beschryven, maar alsoo die nog heden open staat, door aflyvigheid van den Heere JAN DE CERF DE JONGE, Heer van Oud-Beyerland, en by de Erfgenamen van Zyn *Wel Edele Gestrenge*, nog geen besliffing is gemaakt (immers zoo veel wy weeten) zullen dat in petto houden, ter tyd toe, wanneer wy ook van meer andere Heerlykheden en Gerechten, een Aanhangel van ons Werk, by het eynde der beschryving deeser Landschap, den Leefer zullen mededeelen.

Nu komen wy tot de beschryving der Kerke. De oude Kerk, welke hier voor deese stond, is Gebouwt geweest omtrent het Jaar 1567, en de nieuwe die nu staat in het Jaar 1742; ter welker tyd ook des Predicants Huys of Pastorie is vernieuwt geworden. Deese Kerk is in allen deelen, een zeer schoon en welgeordineert Gebouw, zynde haar Choor lang 16 en breed 10 treden; 't Kruys lang 8 en breed 16, en den Buyk lang 12 treden, tot aan den Tooren. Aan de Kerk is geen Consistorie, maar werd Kerkenraad in het Choor gehouden. De Predikstoel en die van de Kerkenraad is zeer netjes getimmert, geplaatst agterwaarts in 't Choor 4 treden, en beslaat alsoo dat Gestoelte, de geheele breete van het zelve: ook zyn de overige Gestoeltens voor de Gemeente zeer wel geschikt en gereguleert, na een ieders Rang en Hoedanigheid, om het Woord Gods te hooren, waar onder de Stoel van den *Prooft*, boven alle in cierlykheid uitmunt. Het Verwulft dat van hout is gebogen, is met eene lichte zuivere blaauwe Hemelverwe geschildert. Schilderstukken in de Glazen zyn hier niet, zoo min als eenige Graf-Tombes; maar twee Koperse Kaarskroonen, verstreken de Kerke tot een gewoonlyk cieraat, zoo als ook het *Gedenk-Schrift*, van het leggen der Eerste Steen aan dit Gebouw, aan de Muur van de Tooren te zien is, en werd daar aldus geleesen:

יהוה אלהי

(Dat is: *De HEERE is myn Banier*. Exod. XVII. 15.)

CORNELIS MATTHEUS HENDRIKSEN, Zoon van Dom^o. HENRICUS HENDRIKSEN, Predicant tot Wilnis, heeft aan deese Nieuw-Gebouwde Kerk, den Eersten Steen legt, op Woensdag den 26 Augustus 1739.

Hier onder staat:

De Heerlykheid deeser laatsten Huyses, zal grooter worden, dan des Eersten, zaid de Heere der Heerscharen; ende in deese Plaatsse zal ik Vrede geven, spreekt de Heere der Heerscharen. Hagg. 2. vers 10.

Hier boven vertoont zig een Uurwyser, met de Letteren A. D. P. 1742. En ter wederzyde een Tafereel, waar op men aan de eene zyde geschreven vind, de *Twaalf Articulen des Christelyken Geloufs*, geschonken aan de Kerke door *W. van Schalkwyk*, Schout van *Oudhuysen*, A^o. 1649, en aan de andere zyde, *De Triumphe der Heyligen*, mede daar aan vereert, door *Jannechien Beerents Lepeltak*, Huysvrouw van *M. Klaas Vroeboos van Wesmer*, 1665. Welke beyde al veele jaaren, in de oude Kerken ten toon hadden gehangen.

Wat nu betreft den Tooren, waar in ééne Klok hangt, van zeer zuiver geluyd, dezelve is hoog 150 voeten. Hy heeft een Ommegang op zyn muur boven, alwaar de spits uitryft, met een dubbelde Ysere Leuning, met 8 staande en konstige gemaakte Ysere Pylasters, die wel sterk, maar niet zeer dik zyn: Hy schynt met de oude vorige Kerk niet gelyk, maar naderhand Gebouwt te zyn, door dien men beneden aan de Westkant, boven het Portail, op twee nevens malkanderen ingemetzelde Arduynsteenen, dit volgende leest:

Den 20 Junius 1611.

Doo? Godts macht sterk /
 En 't fundament swak /
 Van deese Kerck /
 Den Cooren afzakt.

Den 16 September 1612.

Al van Geneffe /
 Jonckheer Adriaan cleen /
 Die heeft expresse /
 Gelept de Eerste Steen.

Den 26 Augusti 1612 begonne.

Sp is Geboutwet fris /
 Op 't fundament goet ;
 Want elck Paal is /
 Twee en beertich boet.

Den 16 November 1613.

Doo? Vereering niet slecht /
 Van E. V. Staaten en Buuren ;
 Is weder opgerecht /
 Dees Coorens muuren.

Laat ons nu overgaan, tot de Naamlyst van de Predicanten, welke de Gemeente J. C. alhier en te Vinkeveen, zedert den Jaare 1598 bedient hebben; en is de eerste geweest,

HENRICUS TEN BRINK. Ber. 1598. Was een Lid van de Utrechtsche Synode 1618. Emer. 1634. Overl. 1651. Oud 112 Jaaren.

HENRICUS TEN BRINK. Henr. Fil. Ber. 1634. Bev. den 28 Nov. Overl. 1664 den 8 Maart.

HENRICUS TEN BRINK. Henr. Fil. Henr. Nep. Ber. in July 1664. Bev. den 28 Aug. Overl. 1703 den 21 Maart.

HENRICUS TEN BRINK. Henr. Fil. Henr. Nep. Henr. Pronep. Ber. 1704. Bev. den 31 Aug. Overl. 1736.

NB. Uit deese vier agtereenvolgende Predicanten, en ten Brinken blykt, dat zy de Kerken van Wilnis en Vinkeveen, een tyd van 138 Jaaren, dat misschien nooit meer gehoort is, bedient hebben.

HENRICUS HENDRIKSEN. Prop. zynde alhier ber. den 3 April. Bev. den 28 July 1737. Vertr. naar St. Cruz in America, en aldaar Overl. 1743.

HENRICUS GOCKINGA. Prop. zynde alhier ber. den 26 Juny. Bev. den 25 Nov. 1742. Deese laatste is nog in leven,

en

en Verkondigt het Woord Gods voor de Gemeente, als een getrouw Dienaar J. C. met veel genoeg, op een jaarlyks Tractement (zoo wy meenen) van 700 Gulden, en de Vrije Wooning, waar by een zeer schoone Thuyn is, daar in een Predicant, zomtyds afgeslooft door veel Studeeren, zig eens weder kan verkwikken, of door een gematigde arbeyd in de onnossele Hovenierkonst, het lighaam in gezondheid onderhouden. Wat nu voorts de Ledematen deeser Gemeente aangaat, daar zyn 'er omtrent 100, die het H. Nachtmaal des Heeren mogen gebruyken. Het Nachtmaal werd altyd in de Hoofkerk te Wilnis gehouden, en nooit te Vinkeveen, of schoon de Predicant daar zeventienmaal in een Jaar Predikt.

Het *School*, waar in de Jeugt in Leesen, Schryven, en Rekenen, als mede in de eerste beginzelen van de Gereformeerde Goddelyke Waarheden, door een zeer bekwaam Meester, alhier werd onderwesen, daar teld men des Winters omtrent 60, en des Zomers ruym 30 Schoollieren; dog wy hebben van hare Maandgelden geen bericht, om den Leeser te kunnen mededeelen. Het jaarlyks Tractement van den Schoolmeester is alhier, als Koster en Voorleeser voor zyn Kerkendienst, behalven de Emolumenten 104 Gulden.

Men heeft hier woonachtig één Notaris en Procureur, om de Inwoonders in alle goede burgerlyke Rechten en Wetten behulpzaam te zyn, en hen ondervindelyk te doen zien, hoe nodig en billyk het zy, dat men omtrent zyn Evennaasten rechtveerdig leve; en twee Mrs. Chirurgyns, van welkers bekwaamheden, men zoo verre overtuygt is, dat men veelmaals aan hun ook de inwendige Ziektens en Quaalen vertrouwt, en de *Patienten* geen reden kunnen hebben, om over hunne voorzichtige Geneeswyse te klagen.

Van de Schuytenvaart, hebben wy onder Mydrecht eenig bericht gegeven; dog op dat den Leeser weete mochte, hoe veel het Personele Vrachtgeld van Wilnis op Utrecht is, zeggen wy die te zyn in 't Ruym 4½, en in de Roef 6 stuyvers.

De *Jaarmarkt* of Kermis, werd hier gehouden na de eerste Zondag in October.

Eyndelyk de voornaamfte Herbergen of Logementen onder *Wilnis*, zyn de *Graaf van Solms* of het *Rechthuys*, en dan nog eene zonder naam aan 't *Driebuys*; en onder de Heerlykheid *Oudbuysen*, de *Admiraal Tromp*, alwaar het *Rechthuys* is, en dan eene by de hooge Brug, dog mede zonder naam. Hier mede wenschen wy aan *Wilnis* en *Oudhuysen* vaarwel, en gaan over tot het Dorp

V L E U T E N.

Dit Dorp is gelegen omtrent een uur gaans, aan de Westzyde van de Stad Utrecht, en een groot half uur van de *Leydsche Vaart*, alwaar het Dorp *Meern* legt, en met dit *Vleuten* te zamen onder de Prooſtdye van Oud-Munſter behoort. Zy zyn beyde in hare ſchoone en vruchtbare Landeryen groot 1779 Mergen, en begrypen te zamen 67 Huysen binnen de eygentlyke Dorpen, en 46 Boerdyen daar buyten; makende in 't geheel 113, en aldus 565 Bewoonders of Ingezetenen; alle welke in deeſe Landſtreck zeer luſtig en vermakelyk de Vruchten van hun Land en hand genieten.

Het omgelegen Land deeſer twee Dorpen, is zeer Boomryk, zoo wel in goede zoort van Vruchtbomen, als in wilde Houtgewaſſen, nevens en tuſſchen welke, men de veele ryke Graan- gewaſſen ziet voortkomen, en te gelyk allerley Vee in meenigte, dewelke wegens de weelige Graſryke Weyden, de Zegen aan den Eygenaar belooven, en in hoop verwachten.

Over de Inwoonders van deeſe Dorpen, om hare zaken by goed recht en in alle billikheid en eere, en te gelyk in ſchuld- plichtige onderdanigheid te houden, ſtelt het Capittel van Oude- Munſter de Regeering aan, en beſtaat dezelve in een Schout, zes Schepens, vier wegens *Vleuten*, twee van *Meern*, en een Secretaris, met een Bode tot hun dienſt. Het *Rechthuys* ſtaat in 't midden van het Dorp, voor welke men tuſſchen twee korte Muuren, met vier Pylaſters op de eynden, daar op vier Leeuwen zitten; houdende, met hare voorklauwen het Wapen van 't Capitel.

Capittel van Oud-Munster, doorgaat tot over het Kerkhof in de Kerk.

Deese Heerlykheid, of deel van de Proofstye van Oude-Munster, is eene van de beste, welke dezelve bezit; en heeft onder haar gelegen verscheydene Riddermatige Huysen, welke wy niet kunnen nalaten alhier te noemen, en iets daar van te doen gedenken. Dus komt ons onder den Gerechte deeser Proofstye eerstelyk voor het Riddermatig *Huys te Vleuten*, niet verre van dit Dorp, tusschen de Huysen den *Eng*, den *Ham*, en 't *Huys Hermelen*, Westwaart van Utrecht gelegen. Het is heden alleen een vierkante *Tooren*, die bewoonbaar is, en leenroerig aan den Heer van den *Eng*. In het Jaar 1758 is Jonkheer *Jan van Tuijl van Serooskerke* daar mede beleend, en te gelyk ook met de Heerlykheid van *Vleuten*. Tegen over dit Riddermatig Huys, of deesen *Tooren* ten Noorden, staat het Huys den *Eng*, mede omtrent Westwaart gelegen van de Stad Utrecht, daar van wy niets merkwaardigs kunnen aantekenen, dan alleen dat het zelve leenroerig is aan den Gestichte van Utrecht, en dat den Heere *Jan Leonard van Ewyk*, Heere van *Themaat*, in den Jaare 1741 op den 3 July hier mede beleend is. Het Huys ten *Ham*, 't geen leenroerig is aan de Graaffelykheid van Holland, en waar mede op den 16 Augusty 1714 de Welgeboorne Vrouwe, *Maria Cornelie van der Borck*, Weduwe van den Heere *Olivier van Hakfort*, in zyn Ed. leven Heer van de *Horsf*, is beleend geworden; is gelegen tusschen het Huys den *Eng*, en het Huys te *Hermelen*, ook al Westwaarts van Utrecht. Dit zelve Huys is door die van Utrecht in den Jaare 1481 belegerd, gewonnen, uitgeplondert en verbrand; en hoewel zulks te dier tyd geschied is, echter is het nu aanzienlyk genoeg, om een Riddermatig Huys te mogen genaamt worden. Heden zyn daar op nog te zien, veele oude Krygs-Geweeren, welke by de beschouwers een kragtig geloof vereyfschen, dat die door onse Soldaten, zouden kunnen gevoert worden. Na by dit Huys is een Roomschegezinde Kerk, waar in Pastoor is *Cornelis van Veen*, geboortig van Meern. Noch behoort alhier onder de Heerlykheid en Proofstye van Oud-Munster het Huys te *Voorn*, 't geen aan deese Proofstye ook leen-

roerig

roerig is, en waar mede in den Jaare 1756 verlyd is geworden Jonkvrouwe *Johanna Maria van Lockhorst tot ter Meer*. Deefe laatste Riddermatige Plaats is wegens haar lommerryk Geboomte, en lustige Allées om te bewandelen, het oog van den beschouwer dubbel waardig, en diende daarom ook veelmaals den gewesene Heer Hoofst-Officier van Utrecht, om van menigvuldige bezigheden, een weynig ontlast, de genietinge te hebben van een Buytenleven, daar de werking der Natuur zomtyds beeter Leeraaren kan, als de beste Philosophen. Maar boven deefe alle is de Riddermatige Hofstad *Bottestein* aanzienlyk, en hier ook te vinden, geene de minste; en mag van wegen de bezittinge van de Hoog Mogende Heer *Jacob van Utenbove*, Gecommitteerde ter Vergadering van de Heeren *Staatens Generaal*, geprefen worden; als zynde aan een Oord gelegen, daar de Natuur in hare verscheydene werkingen, alles wel wil voortbrengen, 't geen men van haar kan verwachten. Eyndelyk ziet men nog onder deefe Oude-Munsters Gerechten van Vleuten en Meern, het *Hof ter Weyde*, wel eer zynde geweest het Klooster van *St. Catharine*; dog nu een alom bekende groote Boerderye.

Laat ons nu komen tot de beschryving der Kerke. Zy is in het geheel lang 46 treden, omzet met 18 Dommers, welke de Muuren vast houden. Acht treden is haar Choor breed, en 13 lang. Deefe 13 van de 46 afgenomen, blyft 33 voor de lengte van den Buyk der Kerke, die 20 treden breed is, en haar Kapwerk ondersteunt word door 12 Pylaaren. Men ziet daar aan veel Duyf- of Trassteen, waar door gelooflyk schynt, dat zy al zeer oud is. De Tooren, die tot den top der *Haan* 102 voeten hoog is, staat geheel binnenwaarts de Kerk: hy had voor het Jaar 1674 een zeer hooge spits, dog is in het sware Onwээр van dat gemelde Jaar, toen de Domkerk te Utrecht instortede, op dezelve tyd omver gewaait. In dezelve hangt eene Klok, en heeft van buyten tegen 't Zuyden een Uurwyfer, en een Zonnewyfer.

Wat nu betreft de Kerk van binnen, Schilderstukken in de Glazen ziet men daar in niet; maar 19 Wapenborden verciieren de Muur in 't Choor, die wy meenen alle van Adelyke Geslachten

ten te zyn, en twee groote Grafkelders, dog beyde zonder eenig Opschrift, werden daar in gevonden. Van een oud Orgel gemaakt in het Jaar 1599, ziet men nog eenig overblyfzel van de Kas, maar zonder de minste Pyp daar in. De Predikstoel, en die van de Kerkenraad, zyn zeer net gemaakt, en in den Jaare 1614 nam men daar van het eerste gebruyk; dog van het Jaar 1672 vertoont men in de Predikstoel nog eenige gaten, door de Franschen ingeschoten, toen den Predicant daar op stond te Prediken. Voorts ziet men het Gestoelte voor de Gemeente, die niet zeer talryk is, gantsch wel gereguleert. Aan deese Kerk is een Consistorie, 't geen wy alhier aantekenen, om dat deese by alle Kerken niet gevonden worden.

Hier op laten wy nu de Naamlyst der Predicanten, welke alhier zedert den Jaare 1588 gestaan hebben, volgen; zynde de eerste geweest,

GOSWINUS PICARDUS. Hy was hier Predicant 1588. Ber. naar Wyk te Duurstede 159.

FLORIS GERRITZ VAN ES. Ber. 159. Overl. 160.

DIRK RAPHAELSZ VAN KAMPHUYSEN. Ber. 1615, is (geciteert zynde by expresse Missive, van de Ed. Mog. Heeren Gedeputeerden, en niet comparerende,) uit den Dienst gezet 1619. Overl. te Dokkum in Vriesland den 9 July 1626.

NB. In het Jaar 1628, is de Meern met Vleuten gecombineert geweest, maar is in 1644 weder van een gescheyden.

THOMAS SLOSIUS. Ber. 1620. Emer. in Dec. 1670. Overl. te Purmerent 1672. in 't Najaar.

BARTHOLDUS VAN HATTEM. Ber. in Maart 1671. Bev. den 25 Juny. Overl. den 20 Oct. 1711.

BERNHARDUS KEPPEL. Bernh Nep. Ber. 1712. Vertr. naar Monnikendam, en aldaar bev. den 30 Maart 1727.

JACOBUS VLAAR. Prop. zynde alhier ber. Bev. den 29 Juny 1727. Deese laatste is nog in leven, en by de Gemeente zeer bemind, welke alhier bestaat in 30 Ledematen. Het jaarlyks Tractement van den Predicant is hier 600 Gulden, en de Vrye Wooning, met een schoone vruchtbare Thuyn daar agter

gelegen. Het Capittel van Oud-Munfter heeft alhier de Collatie tot het verkiefen van een Predicant, op de nominatie van de Kerkenraad; dog deefe zaak wil men dat in verſchil ſtaat, en by gelegenheid, wanneer eens weder een Predicant zal beroepen worden, zulks nader zal dienen gedeceideert te worden.

Om alhier ook van eenige byzonderheden te melden, ſtaat te weten, dat in den Jaare 1471, in de Capelle van den *Ham*, in de Kerk van Onſe L. Vrouwe te *Vleuten*, een *Broederschap* is oppgericht; beſtaande dezelve nog heden uit 20 Perſoonen, welke de begevinge hebben van 8 Kameren, ter bewooninge van onvermogene, en Lieden die niet langer bekwaam zyn, hare koſt te winnen; en word ook van de Inkomſten deefter Broederschap, aan den Armen uitgedeelt. Tot de Kerk van *Vleuten*, hebben ook wel eer behoort twee Vicaryen; als eene in de Capelle van Onſe L. Vrouwe, en de andere in de Capelle van St. Nicolaas.

Hier is een Brouwery, waar in men zeer ſmakelyk en gezond Bier brouwd, dat zeer veel naar elders werd verzonden. Het gewoon Teken deefter Brouwery is, een Kuypers *Diffel*, en daar boven een *Ryn*.

Wat aangaat het School, men teld daar in doorgaans des Winters omtrent 100, en des Zomers ten minſten 70 Schoollieren. De Maandgelden zyn voor Spellen en Leefen 4, Schryven $6\frac{1}{2}$, en Cyfferen daar boven 8 ſtuyvers. Het ſtaande Tractement van den Schoolmeefter, als Koſter en Voorleefter der Kerke is, behalven de Emolumenten, jaarlyks 112 Gulden. Hier beneven, alſoo de Jeugt in alles zeer wel, en na de kortſte methode werd geïnſtrueert, en behoorlyk gedisciplineert, heeft men in dit School te *Vleuten* ook doorgaans 8, 10, 12, ja meer Koſtkinderen; waar uit klaar blykelyk is, dat 'er niets aan de Jeugt verzuymt werd, om aan dezelve alles in te planten 't geen tot nutte wetenfchappen, en wel inzonderheid tot de gronden van den waren Godsdienſt vereyſcht werd. Wanneer alhier de Koſter- en Doodgravers-plaats vacant werd, heeft het Huys den *Ham*, of het Capittel van Oud-Munſter (zoo wy meenen) het recht, beurtelings een ander aan te ſtellen.

Tot

Tot dienst en hulp, van allerhande Patienten, kan men te Vleuten ook bekomen een verstandig, ervaren, en voorzichtig Meester Chirurgyn, welke aldaar niet zelden gebruykt werd, om mede de inwendige Ziekten en Kwaalen, van den Lyderen weg te nemen, en waar by men gewoonlyk een gelukkige herstelling bekomt.

Van hier vaart des Zaterdag, heel vroeg een Schuyt, om met het openen van Poort en Boom te Utrecht te kunnen zyn.

De Jaarmarkt of Kermis, begint de tweede Zondag na Pinxteren, en duurt daar op twee dagen.

Alhier is maar een bekwame Herberg, waar in 't Gerecht van Vleuten en Meern, hare Rechtbank houdt.

M E E R N.

Dit Dorp is zeer lustig en vermakelyk Westwaarts gelegen, aan den Ouden Rhyn of Leydsche Vaart, een uur gaans van de Stad Utrecht, en bestaat in omtrent 12 Huysen, behalven de Boerderyen, onder de Proofstye van Oud-Munster, en in de beschryving van Vleuten, hier boven gemeld. Het heeft voornamelyk de Landbouw en Veehoederye, tot een Hoofstneering, daar by de Inwoonders een vergenoegt leven genieten.

Tegen over dit Meern aan de Zuydzyde der Vaart, is gelegen Veldhuysen, Byleveld, Rosweyde, Reyerskop, en Lichtenberg, groot 701 Mergen 300 Roeden, leenroerig aan den Gestichte van Utrecht, en Heerlykheid van den Hoogwelgeboren Heer, Gysbert Franço Baron de Milan Visconti, Secretaris van Haar Ed. Mog. de Heeren Staaten 's Lands van Utrecht, Ambachts-Heer van den Ouden Rhyn, met de Buirschap en de Landen van Heycoop; welke hier mede beleent is, op den 11 January 1748. In dezelve is gelegen het Riddermatige Huys te Nyveld; waar mede bovengenoemde Hoogwelgeboren Heer op gelyke tyd is beleent geworden. Deese Heerlykheid behoort meereendeels, onder de Parochie van Hermelen, zoo ten opzichte van te Nachtmaal te gaan, als het begraven der Dooden. Wat aangaat de Landeryen in deese Heerlykheid, zy bestaan meest in

Bouw- en Weydelanden, en dan nog eenige waar op men weelike Hennip ziet wassen. Tot dienst der Ingezetenen is hier ook een Koornmolen, daar op de geene van rondomme ook hun Graan gebroken kunnen krygen. Het Gerecht van de Heerlykheid bestaat in een Schout (die te gelyk Secretaris is) vyf Schepenen, waar onder ook Roomschegezinden zyn, en een Bode. In het Wapen van dit Gerecht ziet men een halve Leeuw, en twee Burgen. Het Rechthuys werd gewoonlyk gehouden, aan de Leydsche Vaart, aan de Brug by *Meern*, in 't Wapen van Montfoort.

Nu gaan wy over tot de beschryving der Kerke alhier te *Meern*. Hoe oud dezelve zy, weeten wy den Leefer niet te berichten. Men ziet aan de Tooren wel het Jaartal 1635, maar dat dit Godshuys al ouder moet wesen, is voornamelyk af te nemen, uit de zamenvoeging der Gemeente met die van *Vleuten*, welke al met *Meern* in 1628 gecombineert was; dog in 't Jaar 1644 weder van een gescheyden: ook ziet men aan Kerk en Tooren, nog veele zeer groote Moppen, of oude Metzelsteenen, dewelke al lang voor het Jaar 1635 in ongebruyk waren. Deese Kerk is lang 16, en breed 10 treden; 't Choor 8 treden lang en 4 breed. In de Glafen van de Kerk, ziet men in die alle Wapens geschildert, en ingezet in 't Jaar 1670, maar zyn zeer geschonden, daar buyten twyffel de Franschen in 1672 en 1673, haar vermaak aan getoont zullen hebben; dog die in de Glafen van 't Choor, schynen wat meer verschoont geweest te zyn. Men ziet dezelve aldaar nog byna in haar geheel, en zyn vyf in getal; als namelyk eene, het Wapen van *Amersfoort*, eene dat van de *Ridderschap*, eene van de *Heeren Staaten*, eene van de *Stad Utrecht*, en ten laastten het Wapen van *Oud-Munster en Meern*; de vier eerste mede van 't Jaar 1670 als in de Kerk, maar deese laatste is van 't Jaar 1671, en denkelyk alle aan de Kerk geschonken. Betreffende de Tooren, dezelve is tot den top der Haan, maar 74 voeten hoog, heeft in hem hangen ééne Klok, en van buyten naar de zyde van de *Leydsche Vaart*, vertoont zig een *Uurwyser* van het *Uurwerk*.

Hier volgt nu de Naamlyst van de *Predicanten*, welke de

Ge-

meente alhier, zedert dat die van Vleuten, in den Jaare 1644 is
 gefcheyden, bedient hebben, en deefe zyn geweest,

JOHANNES COSTERUS. Dan. Fil. Ber. door de Claffis
 1645. Bev. den 24 Juny. Vertr. naar Oost-Indien in Dec. 1647.

ABRAHAMUS VAN RODENBURG. Ber. door de Clas-
 fis 1647. den 7 Nov. Bev. den 25 dito. Vertr. naar Heefe by
 Leende 1648.

PETRUS AB EYKHOUT. Ber. 1649. Bev. den 25 Juny.
 Overl. 1653.

ADRIANUS VAN SYPESTEIN. Ber. door de Claffis
 1653 den 9 Aug. Bev. den 30 dito. Overl. 1702 den 20 Aug.
 Oud 77 Jaaren.

JACOBUS LEUSDEN. Joh. Fil. Phil. Doct. Ber. 1705
 den 12 Maart. Bev. den 12 July. Overl. den 9 October

JOHANNES VAN LOON. Corn. Fil. Leger-Predicant.
 Ber. 1708. Bev. den 18 Nov. Overl. 1730.

HENRICUS SUYK. Prop. zynde alhier ber. den 12 Febr.
 Bev. 1731. Gedeporteert 1742.

EDUARDUS ARENTSZ. Prop. zynde te Grootegast in
 Oost-Vriesland, alhier ber. Bev. den 30 Sept. 1742. Vertr.
 naar Caap de Goede Hoop te Stellenbosch 1746.

JOHANNES WILHELMUS BUSSING. Prop. zynde
 alhier ber. den 19 Juny. Bev. den 26 Nov. 1747. Vertr. naar
 Delfshaven 1754.

JOHANNES PETRUS VAN COUWENBERG. Prop.
 zynde alhier ber. den 28 Nov. 1754. Bev. den 13 April 1755.
 Deefe laatste is nog in leven, en dient de Gemeente alhier, met
 de H. Leere des Euangeliums, en met zyn Godvruchtig voorbeeld,
 in allen yver, op het ordinaire Tractement van 600 Gulden, en
 Vrye Wooning. De Ledematen deeser Gemeente zyn 26 a 27 in
 getal. Wat aangaat de beroepinge alhier van een Predicant, dat
 zelve werd gedaan door de Kerkenraad; dog het Capittel van
 Oud-Munster, heeft daar over de approbatie of improbatie.

Van het getal der Schoollieren, hebben wy in het *School* alhier
 geen bericht, maar wel van de Maandgelden, en deefe zyn van
 de geene die leeren Leesen 4, Schryven 6, en daar boven Cyffe-

ren 8 stuyvers; dog wegens dit laatste heeft de Meester niet veel werk, nadien de Ouders van de Jeugt hier meenen, dat hunne Kinderen de Schoolsche Rekenkonst niet nodig hebben, wanneer zy haar zelfs, maar met een Boere krytje, dat weeten te leeren. Het staande jaarlyks Tractement van den Schoolmeester, voor zyn Kerkendienst, is alhier 50½ Gulden, behalven de Emolumenten.

Van *Meern* vaart alle Zaterdag morgen, des Zomers een Schuyt op Utrecht, ten 5 uuren, dog des Winters wat later.

De *Jaarmarkt* of Kermis, werd alhier gehouden de eerste Zondag na Petri en Pauli in 't begin van de Maand July, en duurt maar twee dagen.

Men heeft te *Meern* maar één *Herberg*, genaamt het *Fortuyn*, daar men wel te eeten en te drinken kan krygen, dog of men daar ook menschen wel Logeert, bekennen wy niet te weeten.

C O C K E N G E N.

Dit schoon en aanzienlyk Dorp is gelegen, $\frac{5}{4}$ uur gaans van dat van *Wilnis*, een uur van *Hermelen*, $\frac{3}{4}$ van de *Haar* en $\frac{5}{4}$ van *Vleuten*. Het is zeer lustig en vermakelyk in zig zelve, en niet min het omgelegen land, wegens een gezonde ruyme lucht, en de verscheydenheid van Vruchten, daar mede de Ingezetenen van dit Dorp en Heerlykheid, gezegent worden. De Veehoedery, het maken van Kaas, de Hennipbouw, de Griendlanden, en het buygen van Hoepels, zyn alhier de Nearing en Handteering, en doen de Inwoonders een goed bestaan hebben; daar benevens moet ook de Brouwery, genaamt de *Drie Akers*, van wegen het smakelyk en gezont Bier, dat daar in Gebrouwen, en alomme verzonden word, niet vergeten zyn; met nog twee Honingzoete Mee-Brouweryen, die alhier gevonden, en aan veele plaatsen deese Drank zeer begeert is. Het getal der Huysen, onder het Carspel en Gerecht van Cockengen behorende, teld men op omtrent 100, en die der Buyten-Buurtten, zoo verre die mede onder het Carspel gelegen zyn, en te Cockengen de Dooden moeten begraven, op omtrent 40. Aldus

te zamen 140, welke al weder volgens onse Rekening, vyf Perfoonen voor één Huysgezin genomen, een getal van 700 Inwoonders kunnen uitmaken.

Cockengen en *Montfoort's* Gerechten, groot 200 Mergen; *Spengen*, groot 400 Mergen, beyde leenroerig aan den Gestichte van Utrecht, en *Cockengen* Gerecht van Lokhorst, groot tweemaal vyf Hoeven Lands, waar van de eene leenroerig is aan den Gestichte van Utrecht, en de andere aan de Proostdye van Oud-Munster: Van alle deese is Ambachts-Heer, den Heere *Anthony Francois Godin*, Kanonink ten Dom te Utrecht, enz. Hier onder behoren nog *Laag Nycoop*, *Gieltjensdorp*, en het Zuydeynde van *Portengen*. Dit is alsoo de uitgestrektheid van de Heerlykheid.

Wat nu betreft de Regeering, zy bestaat in een Schout, (die te gelyk Secretaris is) een Burgermeester, tien Schepenen, en een Bode. De Rechtbank werd wel gewoonlyk te *Cockengen* gehouden, maar dezelve werd aldaar door de Regeering gestelt, ter plaats daar zy wil, en alwaar zy die goed vind; waar uit blykt dat zy aan geen vaste plaats schynt verbonden te zyn. Het Wapen zyn drie zwarte Balken, en daar op zes witte Kruyssen, in een Goud Veld.

Nu gaan wy over tot de beschryving der Kerke. Zy heeft in hare geheele lengte 40 treden, te weten, met haar Kruys en Choor, en is in deese drie deelen regelmatig geproportioneert. Achtien Dommers onderschragen en versterken hare muuren van buyten, en van binnen ziet zy 'er zeer net en zinnelyk uit; word in alles wel onderhouden, en is verciert met vier swaare Kopere Kaarskroonen, om de Gemeente by Winteravond te lichten, wanneer in het midden van de week, door den Predicant gewoonlyk, over eene voorgaande Predicatie werd gecatechiseert, en door Vragen en Antwoorden als dan nader verklaart, en toegepast. Schilderstukken in de Glasen, of verheven Graskelders zyn daar in niet te zien; maar achter boven het Dekzel van den Predikstoel, vertoonen zig verscheydene *Opschriften* rakende de plichten van een Schout, Schepenen, Secretaris, Predicant, Ouderling, Diacon, Schoolmeester, enz. Alle welke *Opschriften*

ten, aan de Kerke ter gedachtenisse nagelaten zyn, door den Zaligen en Hooggel. Heer *Guiljelmus Saldenus*, voor zyn vertrek van hier naar Enckhuysen in 't Jaar 1655. De Predikstoel endie van de Kerkenraad, zyn hier by uitnemenheid fraay, zoo als ook die voor de Gemeente, na een ieders Rang en Hoedanigheid. Betreffende de Tooren, hy is tot den top der Haan 140 voeten hoog. Zyn muurwerk heeft boven de grond verscheyden Insnydingen, 't geen misschien niet veel aan Toorens werd gevonden. Twee Klokken hangen daar in, waar van de swaartste gescheurt is, en in 't Jaar 1520 gegoten, door den in die tyd beroemde Mr. *Henricus de Borck*, zoo als aan 't Opschrift kan blyken. Van de lichtste en kleynste hebben wy geen Meeester kunnen ontdekken. Haar verschil in geluyd is 8.

Hier op laten wy nu volgen, de Naamlyst van de Predicanten, welke zedert de Reformatie, de Kerke te *Cockengen* en de *Haar*, bedient hebben. De eerste in die tyd te *Cockengen* is geweest,

BERNHARDUS WINTERSTEMIUS. (1588.)

JOHANNES LINDIUS. In den Dienst gevonden, als een Lid van het Utrechtsche Synode 1618. Hy wierd beroepen naar Maarssen 1620, dog bedankte daar voor. Word Emer. 1628. Overl. 1629 in Augusty.

JOHANNES KARSKIS. Ber. in Maart 1629. Bev. den 29 dito. Vertr. naar Amersfoort 1633.

JOHANNES VALKIUS. Petr. Fil. Ber. in Juny 1633. Vertr. naar Oudewater. Hy is by 't openen van de Kerk aan de Haar Ao. 1634, teffens aldaar ook Predicant geworden.

COCKENGEN EN DE HAAR.

JOHANNES VALKIUS. Petr. Fil. Ber. 1634. Zie boven.

CASPARUS CAROLI. Ber. 1648 in Nov. Bev. 1649 den 25 Maart. Overl. 1651.

GUILJELMUS SALDENUS. S. S Theol. Doct. Ber. 1652. Bev. den 25 Jan. Vertr. naar Enckhuysen 1655.

GYS-

GYSBERTUS COCQ. Phil. Doct. Ber. 1655. Bev. den 25 Nov. Overl. 1708 den 12 Mey.

Met deesen *Gysbertus Cocq*, heeft den Predikdienst in de Kerke van de *Haar* (die aldaar om de drie weeken geschiede) in den aanvang van deese achtiende Eeuwe een einde genomen, en zulks door het verval der Gemeente. Waar na deesen ouden Eerw. Heer blind wordende, te Cockengen nog omtrent acht jaaren den H. Dienst heeft waargenomen, en (als reeds gezegt is) in 1708 op den 12 Mey, in hoogen ouderdom overleden.

WILHELMUS LOBE. Phil. Doct. Ber. 1709. Bev. den 12 Mey. Vertr. naar Elburg 1711 in July.

GERHARDUS VAN WAAY. Ber. alhier van Driel 1711. Bev. den 6 Sept. Vertr. naar Leerdam den 1 Sept. 1720.

FREDERICUS BRINK. Henr. Fil. Ber. 1721 den 27 Jan. Bev. den 30 Maart. Overl. den 16 April 1726.

ISAACUS VAN VIANEN. Dan. Fil. Ber. van Uitdam. Bev. den 26 Sept. 1726. Overl. den 10 Maart 1749.

JACOBUS SAPPIUS. Prop. zynde alhier ber. den . . . Bev. den 5 July 1750. Vertrokken naar Oud-Beyerland in December 1759.

PETRUS DE COCK. Prop. zynde alhier ber. omtrent Dec. 1759. Deese laatste is hier nog niet bevestigd, maar staat in de Maand July of Augustus te geschieden. Men is te Cockengen zeer verlangende, na deesen nieuwen Leeraar, en de Gemeente belooft zig by zyn komst, door zyn Geleertheid en Godvruchtigen wandel, al het geene men van een getrouw Zielzorger en Voorganger kan verwachten. Het Predicants Tractement is hier 700 Gulden, hebbende zulks eertyds begonnen voldaan te worden, aan Dom^s. *Johannes Valkius*, by 't openen van de Kerk aan de *Haar* in 't Jaar 1634, alwaar zyn Eerw. om de drie weeken éénmaal heeft moeten Prediken, en is zulks ook door zyn Opvolgers gedaan tot omtrent 't Jaar 1700. Of schoon nu zedert den aanvang van deese Eeuw, wegens 't verval der Gemeente aan de *Haar* niet meer door de Predicanten van *Cockengen* is Gepredikt geworden, echter is het Jaarlyks Tractement van de

Predicanten alhier op gemelde 700 Gulden gebleven. Het getal der Ledematen is tusschen de 90 en 100.

Betreffende het *Beroepen* alhier van een *Predicant*, den Ambachts-Heer heeft de Collatie, en werd door Zyn *Wel Edele Gestrenghe* een *Predicant* of *Proponent* voorgesteld, die als dan door de Eerw. Kerkenraad werd beroepen.

Wat nu betreft het School, het getal der Schoollieren is ons niet bekend, en ook niet de Meester die hen onderwyft, derhalven moeten wy zyn gaven en bekwaamheden verfwygen, en kunnen die den Leefer niet aanpryfen: wy weten slechts maar alleen, dat de Maandgelden niet hoog loopen, en dat voor het Leesen 3, Schryven 5, en Cyfferen 7 stuyvers betaalt word. Het staande Tractement voor de Kerkendienst, en gewoonlyk op de Dorpen den Schoolmeester waarneemt, dat werd by den zelve zeer geheym gehouden, 't welk misschien hier van daan is, dat hem dat Ampt jaarlyks te veel, of te weynig opbrengt.

De Meesters Chirurgyns te Cockengen zyn twee in getal, van welkers bekwaamheid in de Wondheel- en Geneeskunde zoo inwendig als uitwendig men overtuigt genoeg is, om hun de lof te geven, datze geleertheid bezitten, en ervarentheid genoeg hebben, om zig daar op te mogen vertrouwen.

Van hier varen twee Schuyten ter week op Utrecht, en een op Amsterdam, waar van ons de Personele Vrachtgelden niet recht bekend bekend zyn.

De *Jaarmarkt* of *Kermis*, werd te Cockengen gehouden in de Maand Augusty, de eerste Zondag na Maria Hemelvaart en duurt drie dagen.

Hier zyn twee voorname *Herbergen*, de eene genaamt de *Swaan*, en de andere het *Swynshoofst*; alwaar in men zeer wel getraecteert, en zeer vriendelyk bejegend word. Laten wy nu overgaan tot het naastgelegen Dorp.

D E H A A R.

Dit Dorp is gelegen, tusschen dat van *Vleuten* en *Cockengen*, dog meest na de zyde van het eerste. De Landeryen hier onderhorig bedragen 252 *Mergen*, en wat de *Heerlykheid* betreft,

zy is leenroerig aan den Huyse van Vianen, die dezelve van den Geslichte van Utrecht te leen houdende is, en met welke de Hoogwelgeboren Heer CAREL DE STEMBOR, in den Jaare 1736 op den 23 July is beleent.

De Dorpelingen alhier woonachtig, met alle de geene welke om de *Haar* gezeten zyn, hebben hare Kostwinninge door de Graan-, Vrucht- en Veebouw, uit welker vruchten zy zoo wel als die van Vleuten bestaan, en daar by eerlyk kunnen leven. Dit Dorpje is zeer lustig en vermakelyk gelegen, voor de geene, welke de eenzaamheid gewend zyn, en die dezelve liever verkiezen, dan zulke Plaatsen, daar men in een geduurige onrust moet leven, van veele ydele nietige wereldsche besigheden en bekommelingen, die gewoonlyk Ziel en Lighaam verderven, en een berouw nalaten, waar van zeer weynige de vertroosting krygen, datze hoope kunnen hebben tot een beter leven.

Onder dit Dorp en Heerlykheid behoren 23 Huysen, waar onder het *Riddermatige Huys*, of Slot van de *Haar*, mede moet geteld worden: daar staan 'er 20 in het eygentlyke Dorp, en drie daar buyten, welkers Inwoonders meest alle Bouwlieden zyn.

Het Slot of Riddermatige Huys van dit Dorp *Haar*, is gelegen aan de Noordwestzyde van de oude vervallen Kerk, en is eene der grootste Gebouwen, van de nog in wesen zynde Riddermatige Landhuysen, in de Provincie Utrecht; rondom waterd met een breede Gragt, en een zeer smalle Brug daar over aan de Noordzyde, om tot het zelve in te komen. Drie ronde en een vierkante Tooren, verdedigden voornamelyk in voorgaande tyden, die van binnen; dog in het Jaar 1482 is het zelve doorden Stedehouder (hoe sterk het zelve te dier tyd ook mogt wesen) belegerd, beschoten, en gewonnen, na het innemen en verbranden van het Huys te *Hermelen*. Van binnen toont nog dit Slot in zyn Outhed, hoe sterk het plagt te zyn, door veele diepe Kluysen, die den Bezichtiger in eene diepe verwondering laat, over de manier en gewoonte van de oude Sterktebouwing. Op dit zelve Slot ziet men nog allerhande oude Oorlogstuysen, en Zyd-Geweeren, daar over men zig niet genoeg verwonderen kan, van wegen desselfs groote en svaarte; gelyk men ook nog

verbaaft moet ftaan, over de oude konft van Naaldewerk, in de verciering van een Tapytzery en Behangzel, welkers wêerga, men miffchien in onfe geheele Vereenigde Landen, niet vinden zal. Wat eyndelyk betreft de Muuren van dit aloude Slot, zy zyn van eene ongemeene dikte, en zommige tot 6, 8 en 10 voeten, daar in voorgaande tyden al veel werk aan plagt te wesen, om die te doorboren.

Het Gerecht van de *Haar*, beftaat in een Schout, drie Schepenen, en een Secretaris, welke een Bode tot hun dienft heeft. Indien het geene men ons bericht waar is, zoo zyn de Schepenen van dit Gerecht van de Roomschegezinde Religie, nadien maar alleen ééne Gereformeerde Vrouw onder deefen Gerechte woonachtig is. Het Gerecht word hier gezet en verandert op goedvinden van de Heer van de *Haar*, welke de geene verkieft, die Zyn Hoogwelgeb. daar toe bekwaamt oordeelt.

Laat ons hier nu ook een weinig van de oude vervallene Kerk fpreken. Wanneer zy is gebouwt, vinden wy nergens aangetekent. Zy dient heden tot een Schuur, even als de Capelle van Loenrefloot. Den Herbergier en Hospes in het Rechthuys van de *Haar*, bergt daar in zyn Hooi en Strooi voor de Beesten, Turf en Hout, en wat dies meer is. Zy moet voortyds nog zoo gering niet geweest zyn, als zommige wel zouden denken; want wat aangaat deffelfs groote, haren Buyk is 18 treden lang en 9 breed; 't Kruys 6 treden lang, 18 breed, en 't Choor heeft de breedte van de Kerk, en is 18 treden lang. Daar is niets merkwaardigs meer aan te zien, en haar geheele vertooning fchynt een Ruine; alleen ziet men nog in het Choor (waar van de Kapal voor veele Jaaren is ingeftort, en het meerder deel der Muur,) Grafkelders, van de voorgaande Heeren van de *Haar*, zoo als uit de Opschriften en Wapens, op de Zarken ingehouwen, klaar te zien is; dog zonder bygevoegt Jaartal, 't geen 'er miffchien nooit geftaan heeft, of met voordacht is uitgeflepen. Een Opschrift tegen de Kruysmuur aan 't Choor, daar leeft men aldus:

In 't Jaar 1593. den 15 Octobris, is Heer Hendrik Hermansz Miierinck, Vicaris van Oud-Munfter en Capellaan ende Castellain van den Huyfe ter Haar gestorven, en hier in de Heer van Zuylens Graf
begra-

van voren na de zyde van 't Westen, is zy zoo breed niet. Vyftien *Dommers* versterken hare Muur, en houden die vast. Aan het Oosteynde heeft zy een welgeschikte Consistorie. Een vierkant Toorentje ryft agter de Voorgevel uit haar Dak, dat zeer fraay met Leyen gedekt is, en kan van beneden het Kerkhof tot den top der Haan, omtrent 88 voeten hoog gemecten worden. In de Voorgevel ziet men (als rechs gezegt is) het Wapen van het Dorp of Gerecht, en daar onder 1637, tot een bewys dat het zelve in dat Jaar daar in de Muur is gemetzelt. Een schoon en zuiver Pleyn, dat het Kerkhof is, gaat meerendeels aan de West- en Noordzyde der zelve Kerk, dog daar op werd zeer zelden, maar meest in de Kerke begraven. Het Predicants Huys of Pastorie, staat aan de Zuydzyde.

Binnen het groote Portail ten Westen der Kerke, hangt een Tafereel, verciert en beschreven met eenige H. Spreuken uit Gods Woord, gegeven en vereert, door *Johannes van Kesteren*, Predicant, en *Willem Pauwelsz van Lichtenberg*, *Aart Jansz*, *Peter Meertens*, Ouderlingen; ende *Gysbert Aartsz*, *Hendrik Jansz Bosch*, en *Peter Jansz Bosch*, Diaconen in de Kerk te Tienhoven 1660. Hier naby hangt tot een ieders naricht, een Reglement, bestaande in 12 Art. rakende het begraven der dooden, en wat verder aan de Zuydzyde een klyn Tafereeltje; geschonken aan de Kerke, van een ongeveynst vroom Schoolmeester, genaamt *Berent Berentsz van Avensdorp* 1637. Voorts, nog een Tafereel naast de Predikstoel, gegeven door twee Kerkmeesters 1653. Vyf Kopere Kaars-Kroonen hangen in dit Godshuys, meer tot cieraat als tot gebruyk. Daar zyn in de Glasen ook verschedene Wapens te zien, dog zyn meest geschonden; alleen is dat van 't Capittel van *St. Pieter* nog byna in zyn geheel, geschonken aan de Kerke in 't Jaar 1660. Dat van de Stad Utrecht is 'er mede te zien, en dan nog eenige andere, welke men niet meer kan kennen.

Hier op laten wy nu volgen de Naamlyst van de Predikanten, welke de Kerke, na dat zy voor de Gereformeerde in den Jare 1624 is geopent geworden; en deese zyn geweest,

begraven, wiens Ziele in die eeuwige Vreugde moet zyn, Amen.

Deese Heer van Zuylens Grafkelder, (die ook te gelyk Heer van Zevender is geweest) ziet men midden in het Choor, by de Kruysmuur van de Kerk, en daar tegens nog twee andere, na de zyde van het Oosten; dog die van wegen het overgewassen Gras op de Zarken, niet duydelyk en klaar meer te kennen zyn.

Van hier vaart geen Schuyt op Utrecht, maar worden de In- en Opgezetenen deeser Heerlykheid, bedient door de Vracht-Schipper van Theëmaat.

De Jaarmarkt of Kermis, houd men hier te gelyk met die te Baanbrugge, des Zondags na Kruysverheffing, in de Maand van September.

Eyndelyk hier is een zeer aanzienlyke Herberg, waar in ook 't Gerecht hare Rechtbank gewoon is te houden.

T I E N H O V E N.

Dit Dorp is gelegen, tusschen *Maarssveen* en *Breukeleveen*, en strekt zig alsoo Noordwaarts aan de laatste, en Zuydwaarts aan de eerstgemelde Heerlykheid. Het is bewoont aan de Oost- en Westzyde, van eene regte Weg en Watering, ruym een half uur gaans. Oostwaarts, strekt het zig met zyn Veenen en Landeryen, tegen *Loosdrecht* Holland een $\frac{1}{2}$, en Westwaarts tot aan de Vechtstroom by het *Kraayen-Nest* $\frac{1}{2}$ uur gaans, insgelijks met zyne Veenen en Landeryen. Het is groot 800 Mergen met de Veenen, en behoort aan 't Capittel van *St. Pieter* te Utrecht. Den Ambachts-Heer van dit Dorp is, den Wel Edelen Groot Achtbaren Heer FERDINAND VAN COLLEN, Heer van *Gunterstein*, Burgermeester der Stad *Amsterdam*, enz. Men teld in Tienhoven 87 Huysgezinnen, 66 in *Maarssveen*, en 108 in *Breukeleveen*, welke twee laatste, zoo veele daar Gereformeert zyn, ook tot de Gemeente en Kerke deeser Plaats behoren; dog wat aangaat het begraven der Lyken van *Maarssveen* en *Neerdyk*, zulks geschied te *Maarssen*, en zoo al eens gebeurt, dat men dezelve te Tienhoven wil begraven, het *Kerkenrecht* daar van moet alvorens te *Maarssen* voldaan zyn.

De *Inwoonders* hebben alhier hun beftaan, door de Veehoe-rye, en het maken en Verkopen van Turf, welke meeft in de Provincie van Utrecht verbrand werd; dog hoe veel men echter hier maakt, het Veen dat in Tienhoven zeer goed is, (gelyk ook Maarffeveen en Breukeleveen) kan nog veel en meenigte jaaren duuren, eer men daar van het eynde zal kunnen zien. De Huyfen derhalven die men hier ziet, zyn gefchikt en gebouwt na de Neering, dat is, zy zyn genoegzaam alle, als Boerenhuyfen aan te zien, en komen zeer wel met de aart, zeden, en manieren der *Inwoonders* overeen, welke te Tienhoven 435, te Maarffeveen 330, en te Breukeleveen 540 in getal bevonden worden; te zamen gerekent 1305. Voorts, zoo is dit Dorp Tienhoven, van alle nodige Winkeliers en Handwerkslieden, zeer wel voorzien, zoo dat men die van andere plaatfen niet behoeft te ontbieden.

Wat aangaat het *Gerecht* van Tienhoven, het zelve werd geoefent door een Schout, (die te gelyk Secretaris is) en vyf Schepenen, dat een Bode tot hun dienst heeft, en werd de *Rechtbank* gewoonlyk gehouden, ten huylfe van *Anthony van Nieuwkerk*, omtrent in 't midden van het Dorp, alwaar men ook Herberg houdt. Wanneer den Ambachts-Heer goedvind de Regeering te veranderen, laat zig zyn *Wel Edele Groot Achtbare*, dan een dubbel getal door oude Schepenen, om nieuwe te kiezen ter hand ftellen, waar uit hy dan de geene, welke het volgende Jaar Regeeren zullen, benoemt. Het Wapen van 't *Gerecht*, ziet men te Tienhoven ten Weften boven aan 't Frontespits der Kerke, en dan nog eens op eene der Pylaaren van 't Hek, door welke men over 't Kerkhof in de Kerk gaat.

Nu komen wy tot de befchryving der Kerke. Zy heeft weloer gedient tot een Bid-Capelle voor de Roomfchgezinden, dog met de verandering der Regeering, dezelve gefloten wordende, en de Gereformeerde Belyderen meer en meer aanwaffende, is zy omtrent het Jaar 1624 tot den openbaren Goddienft voor dezelve bekwaam gemaakt; maar te kleyn wordende voor de Gemeente, heeft men haar meer dan eenmaal moeten vergrooten. Zy heeft nu in hare lengte 30, en in breedte agter 18 treden, dog
van

JOHANNES VAN WESTERBURG. Ber. 1624. Vertr. naar Abcoude en Baanbrugge 1625.

JOHANNES PISTORIUS. Ber. 1625. Vertr. naar 's Hertogenbosch, tot de Bediening van het Prorectoraat 1630.

ADOLPHUS BURMANNUS. Petr. Fil. Ber. 1631. Bev. den 16 Jan. Vertr. naar Jutphaas 1635.

JOHANNES VAN KESTEREN. Ber. den 27 Dec. 1635. Bev. den 20 Maart 1636. Ber. of Overl.

JOHANNES VAN BENTHEM. Ber. den 1 Jan. 1666. Overl. 1700.

PETRUS WALRAVEN. Ber. 1701. Overl. den 15 April 1704.

THEODORUS VAN DER BIET. Ber. 1704. Bev. den 19 Oct. Vertr. naar Schagen 1711.

SIMON MOLENAAR. Ber. 1712. Bev. den 28 Maart. Vertr. naar Lansmeer 1715.

GERARDUS SCHUYLENBURG. Ber. (zoo wy meenen) van Molenaarsgraaf 1716. Bev. den 10 Mey. Deese laatste Verkondigt nog alhier, het Woord Gods onder de Gemeente met veel vrucht; en onderwyft haar van de Genade Gods, die alle Menschen verschenen is, dat zy de Godloosheid, en de wereldsche begeerlykheden verzakende, matiglyk ende rechtveerdelyk, ende Godzaliglyk leven zouden in deese tegenwoordige wereld: verwachtende de zalige hope, ende verschyninge der Heerlykheid des Grooten Gods, ende onses Zaligmakers Jesu Christi. Die hem zelven voor ons gegeven heeft, op dat hy ons zoude verlossen van alle ongerechtigheid, ende hem zelven een eygen volk zoude reynigen, yverig in goede werken. Hier in houd deesen Leeraar aan, tydig en ontydig, zoo in 't Openbaar als by de Huisen, in Leeren, Vermanen, Bestrafen, Opwekken, en vertroosten; zynde dit al voor veele Jaaren, van dat gevolg geweest, dat de Heere door zyn Geest, op den arbeid van deesen zynen Knecht, eenen ryken Zegen heeft uitgestort; en niet alleen Zondaren overtuygt zyn geworden, datze dood waren in zonden en misdaden, maar daarenboven begaast met een waarachtig geloove, in den eenigen Zaligmaker en en Middelaar *Jesus Christus*, zoo als men dat te Tienhoven, by
veele

veele door de Liefde werkzaam, schynbaarlyk ziet uitlichten. Immers wy durven nog mogen na den aart der Liefde, van onsen Evennaasten niet anders gevoelen nog oordeelen, als weetende, dat *God alleen, de kenner der herten is.*

Deese bloeyende en vruchtdragende Gemeente, (daar toe ook behoren de Leden van Maarssveen en Breukeleveen, zoo als boven gezegt is) bestaat heden uit omtrent 300 Persoonen, welke het H. Nachtmaal des Heeren mogen gebruyken; derhalven al zeer swaar voor eenen Herder, om deese Geestelyke Kudde alhier te leyden en te weyden. Maar daar zyn ook niet onnossele Schapen onder dezelve, die weder andere welke de beste weyden niet weten nog kennen, geduurig lokken en Voedzel aanwysen, tot een Nagerecht op de Spyle, aan alle Schapen, van den Herder opgedischt. Deese niet onnossele, houden gewoonlyk hare Byeenkomst met de andere, recht tegen over de Kerk, die eygentlyk geschikt en gebouwt is, om aldaar den Openbaren Godsdienst in te plegen, en waar in de Predicant wel zoo veele H. Redenvoeringen doet, dat by zoo verre men de gehoorzaamheid des Geloofs wil betrachten, de Hoorders en Liefhebbers van het Woord Gods, daar genoeg in kunnen nemen, en alsoo geen Onder-Predicanten, die zeer ligt in de regelmate des Geloofs ende der Leere dwaalen, nodig zyn. Maar genoeg hier van. Wy besluyten dit, met het jaarlyks Tractement van den Predicant, dat hier ordinair is 600 Gulden en de Vrye Wooning, waar by Zyn Eerw. wel een betere Thuyt mogt hebben.

Betreffende het beroepen van een Predicant, dat doet alhier de Kerkenraad, welke, wanneer haar keuse op een bekwaam Leeraar gevallen is, zy denzelven aan Haar Ed. Mog. voorstelt, en gewoonlyk daar op genoeg neemt: gelyk zulks dan ook vervolgens gedaan werd, aan den Ambachts-Heer, en de beroeping ook van *Zyn Wel Ed. Gestrenge* goedgekeurt zynde, is dezelve in volle kracht; en volgen daar op dan de drie Kerkelyke Voorstellingen aan de Gemeente, waar na de bevestiging van een nieuwen Leeraar werd voltrokken.

De Predikant doet hier des Winters gewoonlyk des Woensdags-avond, eene repetitie van naastvoorgaande Predicatie, wanneer

hy door Vragen en Antwoorden, de Gemeente van den Inhoud der Woorden, bevorens verklaart, nog helderder licht tracht te geven, om den rechten zin des H. Geestes in het Woord, wel te leeren verstaan; ten eynde een ieder daar na vromelyk mochte wandelen, en alsoo het Woord Christi rykelyk onder haar woone. Behalven dit loffelyke en pryswaardige werk, werd alhier ook des Zondags-avond, het geheele Jaar door, des avonds om 6 uren, eene Oeffeninge over eenige stukken uit Gods Woord gehouden, by welke gelegenheid dan in de Gehoorzaal, daar de Liefhebbers deeser Oeffening byeenkomen, alles gelyk een Avond-Predicatie kan aangemerkt worden; zynde de toeloop van Groote en Kleyne, Vuyle en Reyne, Jonge en Oude, Vrye en Getrouwde, gewoonlyk zoo groot, dat hen het Vertrek nauwelyks kan bevatten.

Nu kome ik tot het *School* en zyn Meester, van welken ik meende niets te zeggen, door dien daar niet veel aan is, dat men meesterachtig kan noemen, nadien men hem nauwelyks kan hooren spreken, of men zal terstond bevinden, dat zyn Halfeerw. het verstand al voor lang moet bedurven geweest zyn; 't geen misschien veroorzaakt kan wesen, door een verkeert begrip van de Leere der rechtzinnige Onder-Predicanten, of door de verrukking van een gladhairig Boerinnetje, dat veeltids schoonder, gezonder, en bevalliger werd bevonden, in een Sargie Jak en Rok, als de swarte Princes van Bengale, verciert met hare beste Juweelen. Maar wat kunnen ook de Jongens een Meester niet aandoen, en zomtyds buyten zyn zinnen brengen? Een kwade Jongen is genoeg, om meer als een douzyn andere te vervoeren, en een kwaat Meester is te veel, om de Jeugt de Deugt te leeren; en aan deese moet men dat Ampt niet vertrouwen, maar aan zulke, die eerst hare eygen driften weeten te meesteren, en dan die van hare Schoollieren. Wy zouden deese dingen met voorbeelden kunnen bewaarheden, maar gaan die voorby, om nog een weynig van den Koster met zyn uitgestreke Tronie te melden, daar toe de volgende gebeurtenis, zyn glorie niet weynig zal kunnen verheffen, en is hy daar kwaat om, wy konnen 't niet keeren; dog kwaat te blyven, daar zou men te Tienhoven niet

niet wel over te vrede zyn; want daar is Meester boven Meester en Koster te vinden. Men moet niet al te zeer den Baas speelen. Nu dan tot de gebeurtenis, en dan kan W. B. die nog lang na deesen onthouwen, doorze alle week maar eens na te leesen:

Zeker Persoon, op Zondag den 30 Maart des namiddags te Tienhoven, onder een aandachtig gehoor van Dom^s. *Schuylenburg* zynde, en na het uitgaan der Gemeente uit de Kerke, op de allervriendelykste en beleeffte wyse, aan het voorsz. Kostertje, een man veel minder als een kind, en zonder gebruyk van eenige de minste redelykheid, verzoekende, wanneer het zyn Halfeerw. mogt believen, de Kerke eens met opmerking van binnen te mogen beschouwen, wierd door dien E. . . . terstond met een bars Wesen zulks afgeslagen, en onder het weggaan met zyn volle verstand gezegt, (merk eens hoe wys) dat zulks niet anders, als maar SUPERSTITIE zou zyn, waar na hy zig in zyn gewoone Academie, 't School begaf, zonder zig weder te laten zien. Den volgende morgen, het voorgemelde verzoek weder hervat, en in de voorgaande termen aan 't School, dezelfde instantie gedaan, werd ten laatsten, onder den aanblik van een gantsch versmadent en onbedachtzaam Wesen, geaccordeert, en den Suppliant met een noorsche of norfche Taal, toegegrauwt, dat hy zyn Jongen dan met de Sleutel van de Kerk zou mede zenden, en die doen openen; waarschouwende met eene daar by aan den Suppliant, dat het bezichtigen van die H. Plaats, maar als ter loop moest geschieden, of dat hy anders haastelyk stond te volgen, om het Godshuys zelve weder te komen sluyten. Nauwelyks waren drie minuten verlopen, of de vervolger (denkende misschien dat hy een Kerkverrader, of een Verspieder in de Kerk had ingelaten, die by Dag kwam zien, wat hy by Nacht daar uit zou kunnen steelen) zat den Suppliant al kort op de hielen; en vindende hem eenige merkwaardigheden, in een Memoric-boekje aantekenen, vraagde, wie hem daar toe geauthoriseert had? De Suppliant verbaast, en in verwondering over deese dwaase vrage, dewyl hy niet was gekomen, om na eenige ongewoone Leere of

byzondere Kerkgebruyken en noodwendigheden daar in, onderzoek te doen, veel minder een verspieder te zyn, om by nacht de Kerke van haar eenvoudig cieraat te beroven, daar die van de Roomschegezinden meer toe verlokkende waren, en met Goud, Zilver, enz. rykelyk doorgaans voorzien; antwoorde: dat den Heer Koster hem zelfs geauthoriseert en geadmitteert had, en dat hy nu uit dien hoofde, maar een weynig Christelyk gedult geliefde te nemen, nadien 't zoo kort zoude gemaakt worden, als immers mogelyk ware: dog zyn Geksellentic, hoe langer hoe meer, de aart en natuur der Bescheydenheid verliefende, haalt daar op een meenigte van Mannen en Vrouwen, Ouden en Jongen, en al wat maar lopen kon byeen; geleydende die in zyn Halfeerw. Persoon zelfs, gedeeltelyk in de Kerk, en gedeeltelyk die daar voor stellende, om hem de nodige hulp en bystand te doen, zoo als men zou vinden te behoren. Maar nauwelyks deese Comedie vertoont zynde, en den Koster zyn Rolle, met nog eenige andere, die met hem consonant ageerden, en als rechte beschermers van de Kerke, op den eenvoudigen Suppliant verbittert, nam dit spel nog een gelukkig eynde, 't geen al zeer ligt anders had kunnen uitvallen.

Zie hier nog eenige Regels van onse Dichtkunst, die wy niet kunnen nalaten, tot 's Mans Lof, en tot erkenenis van zyn genoten Vriendschap, hier toe te voegen. Wy hebben dezelve wat wyt van malkander laten zetten, met oogmerk, in dien de kunst zyn Wel-Halfeerw. niet mocht behagen, daar dan tusschen beyde kan Schryven, en alsoo de mislagen verbeteren.

Een Schoolbaas, van een goede aart.

Een Koster, die de Kerk bewaart,

Een Zanger, met een soet geluyt,

Die roemt men steeds alomme uit;

Een

Een Gravemaker, die niet mist,

De Kerk verrykt met meenig Kist,

Een Klokkenuyder op den tyd,

Een Hondeslager die bevryd,

De Kerk van Honden naár gebaf,

En geesselt haar met sweepen straf,

Is zelden in zyn Ampt veracht:

Maar maakt zoo'n Man zig zelfs verdacht,

Te zyn een waterloose Bak,

't Gerucht vernielt zyn Eere strak.

„ Een zuur gezicht, en onbescheyd,

„ Is altoos kwaat, voor goed bereydt.

Schilders, Scribenten en Poëten, moet men niet ver-
toornen. Dit aldus à gouverno.

Het staande Tractement van deese quaastige Schoolmeester, en
getrouwe bewaarder der Kerke is, als Koster en Voorleeser 136
Gulden, behalven de Emolumenten. Hoe groot het getal zyner
Schoollieren is, daar van hebben wy geen bericht, maar wel
dat de Maandgelden zyn 3 voor Leesen, 5 voor Schryven en 7

stuyvers voor Rekenen. Al genoeg voor deesen kleynen School-Leeraar.

Twee *Chirurgyns* zyn te Tienhoven woonachtig, van welke de Ingezetenen zeer wel bedient worden, 't zy in heelen van Wonden, of 't zy in geneesen van veele inwendige Ziektens en kwaalen.

De Koornmolen, waar op de Inwoonders alhier hun Graan laten maalen, staat onder Breukeleveen.

Wat aangaat de *Vaart met Schouwen*, (want met Schuyten Vaart men niet van hier op Utrecht) dezelve geschied tweemaal ter week des Dingsdags en Vrydags-avond, gewoonlyk ten 10 of 11 uuren na den tyd des Jaars, daar dan een yder van gedient kan zyn, om zig in persoon, of zyne Goederen, van hier naar Utrecht en te rug, te kunnen laten transporteeren.

De *Jaarmarkt* of *Kermis*, begint des Zondags na Margriet, en duurt maar twee dagen.

De *Herbergen* zyn hier maar drie voornamelyc in getal, maar hebben geen Uithangbord, waar aan zy te kennen zyn, misschien om dat daar niemant ingelokt zoude worden, of alsoo tot eenige buytensporigheden verleyd, en een kwaat leven afgetrokken. Eeten en drinken kunnen de Inwoonders des Zondags niet te koop krygen, dog eenen Vreemden werd dat niet onthouden.

D R U K F O U T E N.

In het voorgaande *Derde Stukje* ingesloopen,
in den tekst verbeterd.

Pag. 124	Lin. 15	staat Tynaart.	Lees Fynaart.
-	Lin. 22	staat Bev. in Maart 1637.	Lees Bev. den 24 Mey 1637.
Pag. 135	Lin. 25	staat Snoepburg.	Lees Snaepburg.
Pag. 137	Lin. 18	staat Johannes Houdius.	Lees Johannes Hondius.
Pag. 138	Lin. 12	staat gevoegelyke.	Lees genoegelyke.
Pag. 145	Lin. 18	staat K. van der Pyp.	Lees K. van der Ryp.
Pag. 146	Lin. 11	staat K. van der Pyp.	Lees K. van der Ryp.
Pag. 156	Lin. 5	staat Ysbrand Kieft Baalde.	Lees Ysbrand Kieft Baalde.
Pag. 157	Lin. 10	staat Grave van Mocus.	Lees Grave van Moens.
-	Lin. 22	staat Mocus.	Lees Moens.
-	Lin. 26	staat bezichten.	Lees berichten.

Handwritten text, mostly illegible due to fading and bleed-through. Some words like "De Konink" and "Van" are faintly visible.

D R U K T O U T E N

In het voorgaande Deel zijn ingetrokken

Van de ...	1
Van de ...	2
Van de ...	3
Van de ...	4
Van de ...	5
Van de ...	6
Van de ...	7
Van de ...	8
Van de ...	9
Van de ...	10
Van de ...	11
Van de ...	12
Van de ...	13
Van de ...	14
Van de ...	15
Van de ...	16
Van de ...	17
Van de ...	18
Van de ...	19
Van de ...	20
Van de ...	21
Van de ...	22
Van de ...	23
Van de ...	24
Van de ...	25
Van de ...	26
Van de ...	27
Van de ...	28
Van de ...	29
Van de ...	30
Van de ...	31
Van de ...	32
Van de ...	33
Van de ...	34
Van de ...	35
Van de ...	36
Van de ...	37
Van de ...	38
Van de ...	39
Van de ...	40
Van de ...	41
Van de ...	42
Van de ...	43
Van de ...	44
Van de ...	45
Van de ...	46
Van de ...	47
Van de ...	48
Van de ...	49
Van de ...	50

GEHEYM-SCHRYVER
V A N
STAAT- EN KERKE DER VEREENIGDE
N E D E R L A N D E N ,
Beginnende met die van de Provincie
U T R E C H T .

O P E N B A R E N D E
Veele lang verfwegen en nooitgehoorde Wereldlyke en Kerkelyke
Zaken, rakende de Grenscheydinge, groote en gelegenheid der
Vereenigde Landschappen; derzelve Steden, Dorpen en Ge-
hugten, Hooge en Laage Regenten, Hoven van Justitie,
Raadhuyfen, Rechtbanken, Kerken, Hooge Schoo-
len, Weeshuyfen en andere Gestichten, met de Lysten
van Professoren, die de Waardigheid van Rector
Magnificus op de respectieve Academien bekleed
hebben, en de Lysten van de Predicanten, zoo
Nederduytsche, Fransche als Engelsche,
welke zedert de Reformatie in de Steden
en op de Dorpen gestaan hebben.

W A A R B Y

Men nog zal beschreeven vinden, de gesteldheid van Orgels en
Klokken spellen, met de namen der Meesters die dezelve gemaakt
hebben, als mede de Lysten van Organisten en Campanisten,
met hunne Tractementen; Hoogtens van Toorens, Schil-
derstukken in Kerkglazen, Tombes, Wapens, aanmer-
kelyke Opschriften en Gedichten, en veele andere din-
gen meer, te veel om hier verder uit te breyden.

E E R S T E D E E L .

Vyfde Stukje.

t'Utrecht by JACOB CORNELIS TEN BOSCH, Boek-
verkoop in de Choorstraat, 1760.

GEHEUW-SCHUYVER

VAN

STAAT IN ZEESEKKE VERBODEN

MEDEERLANDEN

Bevestigde tot die van de Provincie

UTRECHT

OTTEMEIJN

De Heer ...

... van ...

... van ...

... van ...

... van ...

... van ...

... van ...

... van ...

... van ...

... van ...

... van ...

... van ...

... van ...

GEHEYM-SCHRYVER
 VAN
 STAAT- EN KERKE DER VEREENIGDE
 NEDERLANDEN,
 Van de Provincie
 UTRECHT.

E E R S T E D E E L S

Vyfde Stukje.

et voorgaande *Vierde Stukje*, behelsde eene korte en zakelyke beschryving, van de Dorpen *Abconde* en *Baanbrugge*, de gantsche PROOSTDYE VAN ST. JAN, en de STAAT EN KERKE van de Dorpen en Plaatsen *Mydrecht*, *Thamen*, *Kudelfteert*, *Wilnis*, den *Uithoorn*, enz. Waar op wy *Pleuten*, *Meern*, *Cockengen* en de *Haar*, en voorts *Tienhoven* hebben volgen laten. Thans gaan wy over tot de overgeblevene Dorpen en Plaatsen, welke verder onder de *Classis* van *Utrecht* behoren, en maken daar mede hier weder een aanvang met het Dorp

Z E G V E L D T.

Het zelve is gelegen ter wederzyde van eene rechte *Watering*, en strekt zig daar langs heen omtrent *Noordwest* en *Zuydoost*, tot byna een uur gaans. Met het *Zegveldbroek* en de *Polder*, maakt het te zamen, eene ruyme, luchtige en lustige *Landstreek*, waar in de *Opgezetenen* genoegelyk leven kunnen. *Zegveldt* legt omtrent *Noordwestwaarts* van de Stad *Woerden* *Holland*,

een uur gaans, en van het Dorp *Kamerik* in gelyke diftantie. Meest alle de Inwoonders deefter Plaats, generen zig van de Veehoederye, en het Zoetemelks Kaas maken mag men daar wel voor de Hoofstneering houden. Zy werd alhier ook zoo goed en smakelyk als elders gevonden; waarom deefe dan ook alomme zeer begeert werd.

In dit Zegveldt en onderhorige Zegvelderbroek, telt men in 't geheel 80 Huysgezinnen, en 400 Inwoonders van welke 56 Boerderyen zyn, die haren Bouwmeester, indien hy verftand genoeg heeft, en neerftig is, een genoegzaam beftaan kunnen geven.

Dit Dorp is in Landeryen groot 1770 Mergen, en *Kamerik Myzyde* 996 Mergen en 253 Roeden. Beyde zyn 't Gerechten van 't Capittel van St. Marie te Utrecht, die daar van de Regeering aanfteld; en beftaat te Zegveldt in een Schout, zeven Schepenen, een Secretaris, en een Bode 't Gerecht ten dienft. Men heeft hier ook zes Poldermeesters, en daar beneven twee Waartslieden of Heemraden, tot de Schouwe over het Waterschap van Woerden, waar in Zegveldt ook deel heeft. Den Schout houdt hier 's Dorps Rechtbank ten zynen Huysē, 't geen anders op de Dorpen niet zeer gemeen is, maar gewoonlyk 't Gerecht in d'een of ander voorname Herberg, werd te zamen geroepen. Het Gerechts-Wapen heeft tot een teken, *twee roode Postboorns*.

Nu komen wy tot de befchryving der Kerke. Zy is een langwerpig vierkant Gebouw, van omtrent 30 treden lang en 16 breed. Van binnen aan de Westkant gaat een vierkant Muurwerk als die van een Toorn na boven, op welke buyten het Dak een zeer fraay Coupel-Toorentje ryft, waar in eene Klok hangt, met drie rondom nodige Uurwysers; en of fchoon men dat voor geen eygentlyke Tooren kan houden, hy is evenwel tot den top der Haan van beneden, ruym 90 voeten hoog, en kan, om dat men daar omtrent geen hoog geboomte ziet, al van zeer verre 't gezicht nodigen, daar naby te willen zyn. Wat aangaat de Kerke van binnen, zy is in het Jaar 1742, zoo als dat Jaartal ter gedachtenis van de verbetering, aan het Westeynde daar te zien is, in zodanigen ftat gebragt, dat men de netheid en fchikking, die daar by is waargenomen niet genoeg kan pryfen. Een tweeder-

ley blaauwe Verwe, met witte en geele doortogen Biesen, aangestrekten tegen een nieuw Verwulf, maken dat Godshuys zeer aanzienlyk; daar beneven mag de welgereguleerde schikking van 't Gestoelte, zoo die van de Kerkenraad, als van de Regeering, ook van een ieder wel geadmireert worden, nadien men zulks nergens beter zal vinden. Een genoegzame vernieuwde Vloer, geeft deese Kerk ook niet weynig aanzien.

In 't Voorjaar van 1741, (zoo wy meenen) de oude Tooren in zyn fundament zeer verswakt, en byna op dezelve wyse als die van *Loenen*, van zyn Kerk afgescheurt zynde, dog hier alleen maar 5 voeten, zoo gebeurde 't, dat men de nodige middelen om hem weder recht te zetten, by der hand nemende, en onder dat werk de goede voorzicht niet gebruykende, om dat Gebouw staande te houden, en voorts weder in zyn vorige stand te brengen, hy onder den arbeyd der Bouwlieden, Westwaarts over storte, tot in de *Watering*; 't geen by de bewoonders van dit Dorp, te dier tyd, zeer groote ontsteltenis veroorzaakte. Maar wat raad toen? Om de aan veele stukken gevallen Tooren in een te lappen, en weder op te rechten, waar onmogelyk, en een groote nieuwe te bouwen, moest groot geld kosten; derhalven besloot men de Kerk met een nieuwe Voorgevel te verciereu, en liever een fraay Coupeltje uit het Dak te laten pronken, en de Kerk van binnen wat te verbeteren, als een swaren Tooren te bouwen; zoo als dan ook geschied is, en den Leefer dit na onse beschryving aldaar zoo zal bevinden.

Hier op laten wy nu volgen de Naamlyst der Predicanten, welke zedert den aanvang van de Reformatie alhier gestaan hebben, en zyn dezelve geweest

SEBASTIANUS HELDT. Ber. 159. . . Vertr. naar Op- en Neêr-Andel 1603.

ÆGIDIUS ZEYSTIUS. Ber. 1616. Uit den dienst gezet 1619.

PETRUS VALKIUS. Ber. 1619. Emer. 1638.

JOHANNES VAN ALMELOVEEN. Ber. 1639. Bev. den 23 Juny. Ber. te Mydrecht 1651. Bev. aldaar den 25 Maart.

ABRAHAMUS VAN RODENBURG. Ber. 1651 in Aug. Was Veld-Prediker 1678. Emer. 1694. Overl. te Kamerik 1702. Oud 80 Jaaren.

JOHANNES VAN BREEN. Petr. Fil. Ber. 1694. Bev. den 24 Juny. Gedimitteert 1728.

JOHANNES PAUW. Prop. zynde alhier ber. 1728. Bev. den 13 Febr. 1729. Overl. den 4 Nov. 1729.

JOHANNES GRAMBOSCH. Prop. zynde alhier ber. den 1 April. Bev. 1730. Vertr. naar Venlo als Adjunct Predicant en Rector der Latynfche Schoole aldaar.

WILHELMUS VAN OUDHEUSDEN. Wilh. Fil. Prop. zynde alhier ber. Bev. den 4 July 1734. Deefe laafte neemt den H. Dienft nog met veel yver waar, en is by de Gemeente zeer geagt en bemind, beftaande omtrent in 120 Leden, die het H. Nachmaal des Heeren gebruyken mogen. Het jaarlyks fttaande Tractement van den Predicant is hier als ordinair 600 Gulden en Vrye Wooning.

Betreffende het *Beroepen* van een *Predicant*, de Kerkenraad maakt alhier een *Nominatie*, en werd deefe aan 't Capittel van St. Marie overgelevert, om daar uit een bekwaam Leeraar te verkiefen, en zulks gedaan zynde, werd die dan aan Haar Ed. Mog. voorgeltelt ter *Approbatie*, en zulks gefchied zynde, is die beroepinge in volle kracht, om tot de *Beveftiging* voort te gaan.

Het *School* alhier te Zegveldt, is niet zeer talryk in Schoollieren; want indien men die Zomer en Winter door een wil tellen, zal men niet veel boven de 30 bevinden. Men leert hier de Jeugt niet by de Maand, maar yder Schoollier brengt den Meefter alle Weeken 1 ftuyver, zonder eenig aanzien van Spellen, Leefen, Schryven of Cyfferen, 't geen men alles voor 1 ftuyver ter week leeren kan; dog met die laafte heeft den Meefter niet veel werk, aangezien de Ouders van de Jeugt meenen, hunne kinderen al wys genoeg te zyn, wanneer zy flechts een weynig Leefen en Schryven geleert hebben, en dan braaf met het Boeren Krytje weeten te fpeelen. Het fttaande Tractement van

van den Schoolmeester is, als Koster en Voorleeser der Kerke 48 Gulden Jaarlyks, buyten de Emolumenten.

Van hier Vaart by open Water, alle Weeken des Vrydags avond ten 8 uuren een Schuyt op Utrecht, en is het personele Vrachtgeld daar van $3\frac{1}{2}$ stuyvers.

De *Jaarmarkt* of Kermis werd alhier gehouden, in de Maand September, te gelyk met die van Amsterdam, en duurt maar twee dagen.

Eyndelyk, men heeft hier ook een voorname *Herberg*, aan de Westzyde van de Watering recht tegen over de Kerk, genaamt de *Swaan*, waar in woonachtig is de Gerechtsbode *Abraham Oppela*, waar by men zeer wel kan getraecteert worden, en met genoeg en daar op van daan scheyden. Denzelve heeft hier ook een Bierstekery, en bedient de Lieden met Bier uit de Brouwery van Cockengen, dat zeer goed is.

K A M E R I K.

Dit Dorp is mede niet ongelyk als dat van *Zegveldt*, aan eene Watering gelegen, en bestaat in twee Heerlykheden en Gerechten. **KAMERIK** met de **HOUDYKEN** is de Heerlykheid en 't Gerecht van den Heere *Mr. Jan van Teylingen*, groot 1640 Mergen. **KAMERIK MYZYDE** is de Heerlykheid en 't Gerecht van 't Capittel van St. Marie te Utrecht, groot 996 Mergen 253 Roeden. De eerste strekt zig aan de Oostzyde van gemelde Watering, en heeft de Kerk op zyn bodem in 't hert van het Dorp. De andere is gelegen daar tegen over aan de Westzyde. *Kamerik* met de *Houdyken*, bevat 66 Burger en Boere Huysgezinnen, en *Kamerik Myzyde* begroot men op 48, te zamen 114, en dus 570 Inwoonders, die door de Veehoederye hun bestaan hebben. Men maakt hier zeer veel Kaas, en derhalven wat minder Boter; dog de smakelyke vette Kalvers zyn, uit deese Landstreek van daan, ook niet te versmaden. De Watering die omtrent Zuyden en Noorden strekt, loopt door dit Dorp, en stort zig uit in den Rhy naby *Woerden*. In de Nabuurschap van deese Heerlykheden, heeft men
nog

nog de Heerlykheid van Gravenflood, groot 280 Mergen, welke leenroerig is aan den Gestichte van Utrecht, wegens het Burg-Graaffchap van Montfoort, waar mede den Heere *Albert Koenen*, in den Jaare 1751 op den 12 October, is beleent geworden. Wy zullen hier van, zoo als ook van meer andere Heerlykheden en Gerechten, by 't eynde der beschryving deeser Landschap nader opening trachten te geven.

Nu tot de *Regeering*. Kamerik met de Houdyken, heeft een Schout, zeven Schepenen en een Secretaris, met een Bode tot hun dienst, genaamt *Jan Blok*, woonachtig in het Rechthuys en Herberg de Swaan; die aldaar ook een voornaame Bierstecker is, en uit de vermaarde Brouwerije te Vleuten zyne Bieren ontfangt, en die alomme zeer begeerig debiteert. Kamerik Myzyde, heeft een Schout, vyf Schepens en een Secretaris, met een Gerechtsbode, op Kamerik Myzyde, in de Herberg de Goude Leeuw woonachtig; die aldaar ook een zeer goede Bierstekerye houdt, en de Inwoonders met goed Bier bedient. In deese gemelde Herberg de Goude Leeuw, werd ook van de Regeering 't Rechthuys gehouden. Het Wapen van Kamerik met de Houdyken zyn *drie roode Kruyssen* in een *Goud Veld*. Dat van Kamerik Myzyde, is ons niet bekend.

De Kerke van Kamerik, zal nu zyn het onderwerp, waar toe wy moeten overgaan. Zy is in haren Buyk lang 17, 't Kruys 12, breed 34 treden. 't Choor lang 14, en 10 breed. Zy is in haar lighaam 16 treden breed, waar in, en in het Kruys de Gemeente vergadert. Het Kapwerk ziet men daar zeer sterk, nog na de oude wyse van Kerkbouwing, en de Gestoeltens zoo van Predicant als Kerkenraat, en die van de Regeering zeer wel geschikt en gereguleert: ook hebben de Leden der Gemeente, zeer bekwame zitplaatsen, om 't Woord Gods aandachtig te kunnen hooren; 't geen in alle Kerken deeser Landen niet zoo gelukkig is, zoo van wegen het Godshuys zelfs, of van wegen de middelen die tot een bekwame schikkinge behoren. Hier is een Consistorie ten Zuyden van het Choor, 't geen by alle Kerken niet gevonden word. Drie kopere Kroonen versieren de Kerke, en verscheydene Op-

schrif-

schriften en Gedichten, zoo op de Predikstoel, als daar naby en elders, uit de H. Schrift, maken een goed aandenken, aan de plichten, welke een rechtschapen Christen Kerkganger behoort te betrachten. Men ziet hier ook een Reglement op het begraven der dooden, bestaande in 14 Art., en waar by nog gevoegt is het loon van den Gravemaker in 5 Art., waar na de levende zig. kunnen reguleeren, om hare dooden te begraven.

Nog staat ons hier te noteeren, dat men in deese Kerke ziet 8 halve Pylaren tegen de Muuren, welke zeer konstig zyn opgemetzelt, van gebakken steen, en geordincert als in gelykenis van de *Jonische* Bouw-Orde; dog zyn niet volkomen na die vinding geëxecuteert. Het Muurwerk van dit Godshuys vertoont zig van buyten zeer swak, niettegenstaande dat dezelve door 26 Dommers werd vastgehouden en gesteunt. Veele scheuren in de Muuren wysen aan, zoo als ook aan het Choor, 't geen agterwaarts over sterk aan 't zakken is, dat dit Gebouw zoo veel jaaren niet meer staan kan, als dat nu gestaan heeft; waar toe den Tooren, die ook in zyn Steenwerk al meer dan twee voeten uit zyn Centrum, na de Zuydwestkant overhelt, klare blyken geeft, dat de Bouwkrachten daar van meerendeels versleten zyn. Deese Tooren is 155 voeten hoog, en heeft een achtkante spits. Op zyn Muurwerk boven, staat een' Yfere Leuning, daar op geplaatst in 't Jaar 1717, wanneer men daar boven een nieuwe spits deed uitryfen; zynde de oude door de Franschen, in den Jaare 1672 of 1673, by hun vertrek uit dit Landschap, en ook de Kerk in brand gestoken. De Kap der Kerke, is na de oude wyse der Kerkenkappen getimmert, en nog derhalven sterk genoeg om een' Eeuw te kunnen staan. Twee Klokken hangen in den Tooren, die 8 in verschil zyn. Eene Uurwyser ziet men aan den zelve, mede van 't Jaar 1717, wanneer hy met een nieuwe Omgang en spits, als boven gezegt is, verciert is geworden.

Zie hier nu de Naamlyst der Predicanten, welke de Gemeente

meente J. C. van de tyd der Reformatie, tot heden toe bedient hebben; en deese zyn geweest:

ABRAHAM ROOTH. Everh. Frat. Ber. 159 . . Overl. 1609.

LUDOVICUS DU BOIS. Waarschynelyk alhier ber. 1595. Hield zig neutraal 1618. Uit den Dienst gezet 1619, of schoon hy de Canon. Syn. Dordr. wilde ondertekenen. Overl. 1623.

FLORENTIUS VAN MIDDELHOVEN. Ber. 1621. Vertr. naar Scheveningen in Mey 1623. Aldaar afgezet 1629.

JOHANNES BORNIIUS. Gelooflyk Predicant geweest in Overlangbroek. Was elders ber. 1608, dog weder gelicentieert 1619. Alhier ber. 1624 den 8 Aug. Overl. op Paas-Maandag 1636.

ARNOLDUS BORNIIUS. Joh. Fil. Ber. in Aug. 1637. Bev. den 3 Sept. Vertr. naar Schagen 1643.

BERNARDUS VAN DE POLL. Ber. den 2 Maart 1643. Bev. den 27 Aug. Overl. 1677 den 22 Augusty.

DANIEL VAN VIANEN. Ber. 1678 den 25 Jan. Bev. den 24 Maart. Overl. den 2 Maart 1725.

PETRUS VAN DER HAGEN. Joh. Fil. Prop. zynde alhier ber. den 11 Mey. Bev. den 9 Sept. 1725. Van zyn dienst afgestaan 1737.

THEODORUS SCHORRENBURG. Prop. zynde alhier ber. den 10 Febr. 1738. Bev. den 29 Juny. Deese Gods-Gezant verkondigt hier nog zyn H. Woord, onder de Gemeente met veel vrymoedigheid, en is by alle zeer bemind, wegens desselfs Godvruchtigen wandel, en meer andere goede hoedanigheden. Het gewoone loon voor den arbeyd in den geestelyken Wyngaard des Heeren, is hier ook 600 Gulden en de Vry Wooning. Het lighaam deeser Gemeente bestaat in 130 Ledematen; onder welke ook die van *Gravenstoot* en *Tec-coop* Holland, mede begrepen zyn, dog de laatste zeer weynige in getal zynde geworden, wegens den aanwas aldaar van de Roomschegezinden, ziet men van deese leden te Kamerik geene meer te voorschyn komen. Die van *Gravenstoot* genieten hier de Voorrechten van mede in de Rechtbank deeser Plaats en in de

de Kerkenraad te zitten, en doen gewoonlyk ook hare dooden te Kamerik begraven. Teccoop draagt een Roomsche Kerk; waar na veele die Religie toegedaan, eene verre Kerkgang moeten afleggen.

Nu komen wy tot het *School* en zyn Meester. Het staande Tractement, dat hy Jaarlyks als Koster en Voorleeser der Kerke ontfangt, is 110 Gulden; behalven de Emolumenten daar annex. Wat aangaat de Schoollieren, dezelve bedragen Zomer en Winter doorgaans vyftig; en met de Leergelden is het hier gelegen als te Zegveldt, dat is; ieder Schoollier betaalt den Meester alle weeken 1 stuyver, daar voor dan onderwesen werd in Leesen en Schryven. Het Cyfferen, daar van werd hier mede niet veel werk gemaakt, om dat men misschien meent, wanneer men maar 10 tellen kan, dat zulks al wel geleert is. Voorts betreffende de eerste beginzelen, om de Jeugt een denkbeeld van den waren Godt en zyn Dienst in te prenten; wy vertrouwen dat te Kamerik en Zegveldt, daar veel werk van gemaakt werd, aangezien wy de Leermeefters ontmoet hebben, als Mannen die Godt vreesen, en daarom niet zullen nalaten, ook de vrees des Heeren, die 't beginzel der wysheid is, met allen ernst de Jeugt in te planten.

De *Koornmolen*, waar op de Inwoonders deeser Plaats en Landstreek haar Graan Maalen laten, staat in de Heerlykheid van Kamerik Myzyde.

Twee *Chirurgyns*, daar van kan een ieder hier bedient worden, en bezitten beyde geleertheid en ervarentheid genoeg, om niet alleen allerleye Wonden, maar zelfs ook verscheyde inwendige Ziektens en verborgene Kwaalen te geneesen; dog die zullen wel zoo veel ten platten Lande, als in de groote Steden niet voorvallen.

Van hier varen alle weeken des Vrydags avonds ten 10 uuren *Schuyten* op Utrecht. De Personcle Vracht is in 't Ruym 2½ Stuyver.

De *Jaarmarkt* of Kermis, werd alhier gehouden de eerste Zondag in de Maand September.

Eyndelyk, de voornaamfte Herbergen, zyn de *Swaan*, Rechtshuys van Kamerik met de Houdyken, en de *Goude Leeuw*, Rechthuis van Kamerik Myzyde, in welke beyde men na Dorpswyse zeer wel getraecteert word. Laat ons nu overgaan tot het Dorp

H E R M E L E N.

Dit eygentlyke Dorp is gelegen aan den Rhyu of Leydsche Vaart, ruym twee uuren gaans van Utrecht, en $1\frac{1}{2}$ van Woerden. Het is gedeelt in 't Sticht van UTRECHT, en in de Provincie van HOLLAND. Onder het Sticht of de Heerlykheid van *Hermelen*, merken wy aan dat woonachtig zyn deese volgende Huysgezinnen, als; 55 in of onder *Hermelen*, 11 *Haanwyk* en 14 in *Hermelerweert*, te zamen 80 Huysgezinnen. Onder Holland en Heerlykheid den *Indyk* 28, *Gerwerskop* 4, *Breudyk* 13 en *Reyerskop* 2, te zamen 47 Huysgezinnen. Deese 47 Huysgezinnen onder Holland, en de bovengemelde 80 onder 't Sticht van Utrecht gelegen, maken een getal van 127, en dus na ons eenmaal gestelde bepaling 635 Inwoonders. De Gerechten Buytendyk die ons hier ontbreken, zullen wy trachten in het *Laatste Stukje*, van de Beschryving deeser Provincie den Leefer mede te deelen.

De Heerlykheid van *Hermelen*, *Haanwyk* en *Hermelerweert*, is groot te zamen 854 Mergen. De Ambachts-Heer van deese Heerlykheid is, den Wel Ed. Gestr. Heer *Ludolph Jan Beusechem*. Van de Hollandsche Heerlykheid den *Indyk* enz., boven gemeld, is Ambachts-Vrouw, Mevrouw de Weduwe van den Heere . . . *Swartendyk*. Beyde deese welgemelde Heer en Vrouw, stelt ieder in deessels Heerlykheid de Regeering en alle andere Amptenaren aan. De Regeering, of 't Gerecht van de Heerlykheid *Hermelen*, *Hermelerweert* en *Haanwyk*, bestaat in een Schout die ook Secretaris is, en zeven Schepenen, met een Bode tot hun dienst. Die van den *Indyk* enz., bestaat in een Schout, die insgelyks Secretaris is, en vyf Schepenen, met hun Bode.

Wat nu aangaat de *Hoofrneering*, men kan die in deese Heerlyk-

heden naauwelyks bepalen, nadien zig de Inwoonders tot zoo veele byzondere zaken schikken, en op meenigerleye Handel toeleggen; want wanneer men eens agt geeft, op de Veeryke Velden, en daar door het maken van Boter en Kaas, vette Kalvers, en een meenigte van hardgebilde smakelyke Verkens; de weelige Graangewassen, Hennip-Akkers, vruchtryke Boomgaarden, Griendlanden, om allerley soorten van Hoepels van te buygen, en daar benevens nog zoo veele andere wilde Boschagien; men zal haast overtuygt zyn, dat hier de Bewoonders deeser Landstreek, aan een gezegent Oord gezeten, zeer genoegelyk en vermakelyk leven kunnen.

Hier beneven vergroot ook niet weynig, de verscheydene Lustplaatsen langs den Rhyn, de eer van het Dorp Hermelen, waar onder het Riddermatige Huys, nauwelyks een half kwartier uur gaans, aan de Oostzyde, benoorden den Rhyn, of Leydsche Vaart te zien, de voorrang verdient, en men zig daar by nog wel eens mag errinneren, hoe dat dit Huys te Hermelen in den Jaare 1481, door die van Utrecht belegert, door Heer *Gysbert van Zulen*, op den zelve dag dat het Huys den Ham was opgegeven, aan haar is overgelevert: ook mag nog wel in geheugen blyven, het in brand steken door de Franschen, in 't Jaar 1672, na datze dat alvorens van de beste Meubilen berooft hadden. Dit Huys is leenroerig aan den Heer van de *Haar*, die dat houdende is van den Gestichte van Utrecht, wegens de Abtdye van St. Paulus aldaar; en is in 't Jaar 1718, den Heere *Ludolph Jan Beusechem*, hier mede beleend. Het zelve werd des Zomers door zyn Wel Ed. Gestrenge met veel vermaak bewoond.

Nu komen wy tot de beschryving der *Kerke*. Zy staat aan de Westzyde van den Rhyn, en aldaar in het midden van 't Dorp, heeft 40 treden in hare lengte, en 14 in de breedte; 't Kruys lang 8, en breed 30 treden; 't Choor lang 17, en breed 10 treden. Men ziet daar in twee konstlig gemetzelde Colommen, en heeft boven een Kap na de manier der Ouden, sterk genoeg, om nog een meenigte Jaaren te kunnen duuren. Twee kopere Kaarskroonen, dienen de Kerke meer tot cieraat als tot gebruyk,

zoo als ook de 17 Wapens daar in ten toon gehangen, waar onder die van de Familie van den Heere Burman, een schoon aanzien hebben. Daar zyn mede nog eenige overblyfzels van Wapens, in de Glazen te beschouwen, dog de Franschen in 't Jaar 1672, en de alvernielende Tyd, waar door haar eerste Wefen is verloren, laat maar alleen over te zien, dat zy nog van 't Jaar 1636 zyn. Buyten, tegen de Muur der Kerke, teld men 26 Dommers, die het Godshuys ondersteunen.

Betreffende den Tooren, hy staat geheel binnen de Kerke, is 154 voeten hoog, en is een Gebouw niet zeer gemeen; en heeft (dat zeldzaam aan Toorens werd gezien) zyn Ommegang omtrent 14 voeten beneden de Spits. Op de Westkant is, ter halver hoogte van het Muurwerk, het Jaartal te zien van 1648, waar mede (zoo aldaar gezegt word) te kennen zou werden gegeven, dat te dier tyd, door een gat ter zelve plaats uitgebroken, een nieuwe Klok is ingehaalt, om de Gemeente de tyd der openbaren Godsdienst bekend te maken, en alle anderen aan hun eynde te doen gedenken. De Franschen in het Jaar 1672 of 1673, hun verdervende Oorlogs-Rafernyen, de losse teugel willende vieren, moest deesen Tooren ook van hun baldadige en godloose handeling proeven. Zy staken eerst de Tooren in brand, aan zyn Spits, en onderwylen de Kerke berovende, moest die mede van hun verwoestende hand proeven. Thans hangt maar eene Klok in deesen Tooren, die daar, en op alle Dorpen genoeg is, om aan die zaken te voldoen, waar toe zy zyn in de Toorens opgehangen.

Laten wy ons nu begeven tot de Naamlyst der Predicanten, die de Gemeente in de Kerke te Hermelen, zedert de verandering der Regeering, en den aanvang der Reformatie bedient hebben; en deese zyn geweest

CHRISTOPHORUS LANGERAK. Ber. 15 ... Uit den Dienst gezet 1619.

ABSOLON HELMONT. Ber. van Kudelsteert 1620. Emer. 1644. Overl. 1648.

JOHANNES WONDERUS. Ber. 1644. Bev. den 22 Nov. Vertr. naar Duysburg 1650, en aldaar overleden.

JOHANNES DE JONG. Ber. 1651. Bev. den 23 Maart. Overl. 1669.

JOHANNES RAUWERTS. Ber. 1670. Vertr. naar Rhee-
nen 1681.

JOHANNES BEST. Joh. Fil. Ber. 1681. Bev. den 2 Jan.
1682. Vertr. naar Breukelen 1693.

GEORGIUS COCQ. Gisb. Fil. Ber. 1693. Bev. den 27
Aug. Emer. geworden 1726. Overl. 17 Dec. 1726.

ADRIANUS DE RIDDER. Prop. zynde alhier ber. Bev.
den 24 Nov. 1726. Vertr. naar Emmerik 1738.

MATTHIAS WILHELM ADAM DE RHOER. Prop.
zynde alhier ber. 1738. Bev. den 4 Mey 1739. Vertr. naar
Gouda 1745.

ISAACUS TER BRUGGEN. Theod. Fil. Phil. Doct.
Prop. zynde alhier ber. 1745. Bev. den 6 Febr. 1746. Van dee-
sen Gods-Gezant werd de Gemeente J. C. alhier nog met veel
yver gediend, en word met alle liefde en achting, van een ieder
Lid, na recht Christelyke wyse beantwoort. Hier bevinden zig,
ruym 100 Ledematen, die het Nachtmaal des Heeren gebruy-
ken mogen. Het Tractement van den Predicant is, als ordinair
600 Gulden en Vrye Wooning.

Wegens het *Beroepen* van een *Predicant* alhier, staat te wee-
ten, dat de Kerkenraad de Nominatie maakt, en dezelve alsdan
aan den Ambachts-Heer ter Approbatie overlevert; waar na den-
zelve die aan Haar Ed. Mog. presenteert, welke dan daar in
gewoonlyk genoeg nemen, en de Verkiefinge toestemmen.

Met het *School* is het te Hermelen aldus gelegen: De School-
lieden zyn hier tusschen de 60 à 70 des Winters, en des Zomers
ruym op 40 te tellen. Het Maandelyks Schoolgelt, werd be-
taald voor Spellen en Leesen 4, Schryven 6½ en Cyfferen 10
stuyvers. Hier werd ook voor bejaarde Avondschool gehouden,
dog meest voor de geene die Psalmen begeeren te leeren zingen.
Het staande jaarlyks Tractement van den Schoolmeester is, be-
halven zyn gewoone Emolumenten 100 Gulden.

Een *Bierstekery*, voorziet hier de Plaats van zeer goed ge-
zont Bier, 't geen wy meenen, dat te Vleuten word Gebrou-
wen;

wen; en een *Mee-Brouwery*, zoo smakelyk als elders kan gevonden worden, daar mag Hermelen op roemen.

Men vind hier ook een voornaam *Chirurgyn* woonachtig, met goede gaven en bekwaamheden, in de Wondheekunde voorzien, 't geneefen van inwendige Ziektens en Kwaalen, als mede een uitmuntend Meefter, om kwaade Tandens, zonder eenige pyn uit de Kakebeenen te rukken. Hy is in allen deefen een y-veraar, te Hermelen zeer geëfimeert, en onvermoeid om zyn Konft nog verder in achting te doen zyn, blykende zulks hier aan, dat hy geduurig de Geleerde nog te Utrecht aanloopt, om daar in meer en meer in geleertheid gevordert te worden.

Aangaande de *Schuytenvaart* van Hermelen, het is daar mede aldus gelegen: Des Zondags vaart men van hier met een Schuyt op Amsterdam, des morgens ten 6 à 7 uuren na den tyd des jaars, en komt dezelve weder van daar te rug tuffchen Maandag en Dingsdag. Vaart Dingsdag morgen op Utrecht, des Zomers ten 8 en des Winters ten 9 uuren. Woensdag op Gouda, en Donderdag weder te rug. Vrydag morgen op Utrecht, en des avonds ook van daar. Zaterdag morgen ten 6 à 7 uuren wederom op Utrecht, en des avonds weder te Hermelen. Op Woerden vaart den Schipper ook des Zaterdag, als op Amsterdam eens ter week. Dit alles werd verricht door maar één Schipper, die daar toe de genoegzame Knechts heeft, en ten minften drie Schuyten; derhalven den Koopman van deefe zeer wel, en op alle deefe Plaatsen gedient kan worden. De Perfonee Vrucht op Utrecht is in 't Ruym en in de Roef $2\frac{1}{2}$, en op Amsterdam 7 fluyvers.

Te Hermelen heeft men tweemaal des jaars Kermis of *Jaarmarkt*; zynde de eerfte op Hemelvaartsdag, en de andere de eerfte Zondag in October. Zy duurt gewoonlyk maar twee dagen.

Twee voorname *Herbergen* zyn in dit Dorp, de eene op 't Stichtfche Grondgebied, genaamt de *Prins van Oranje*, waar in de Rechtbank van Hermelen gehouden word, daar de Gerechts-Bode *Lubbertus Otterling* woonachtig is; en de andere op Holland, genaamt 't *Kasteel van Woerden*, dat ook het Recht-huys

huys is, van de Hollandsche Heerlykheid. Beyde zynze de geene, waar voor men haar moet houden, namelyk twee aanzienelyke Huysen, daar in men zeer wel getraecteert kan worden, en civiliteit zal bevinden. Hier mede maken wy een eynde, met de beschryving van Hermelen, en gaan over tot die van

LANGERAK OVER LEK.

Dit Dorp, of deese Heerlykheid is gelegen, omtrent een kleyn half uur Westwaart van de Stede *Nieuwpoort* Holland, en strekt zig byna drie quartier uur gaans Oostwaart langs de Lekkendyk, tot aan de Alblafferweert of Langeraksche Kade. Noordwaarts legt het eygentlyke Dorp tegen den Dyk aan, en Zuydwaarts, zal men ook drie quartier uur gaans werk hebben, om aan de Grenspalen van desselfs Jurisdicctie te komen. Men begroot Langerak over Lek op 1000 Mergen, in zyn schoone, vermakelyke en vruchtbare Landeryen; bestaande dezelve in Weydelanden voor 't Vee, Graanlanden, Griendlanden, Hennip-Akkers, en wat dies meer is, alle van goede en bequame gronden, om de Landlieden deeser Heerlykheid, te zyner tyd aangename vruchten te doen genieten. Men teld hier 93 Huysen, welkers Inwoonders zoo Burgers als Bouwlieden, na onse gewoone rekening een getal van 465 uitmaken. Onder deese zyn ook verscheyde Vissers, die hunne kostwinning van de Zalm en Elstvangst hebben. Met deese aanzienelyke Heerlykheid is, Mevrouw MARIA LA SEUTRE, Weduwe van den Heer Mr. *Lucas Trip*, in zyn leven Vryheer van Oud- en Nieuw Goudriaan, in den Jaare 1753, op den 23 September beleent.

Langerak over Lek heeft de *Hooge Jurisdicctie*, en het *Gerecht* van deese Plaats bestaat in een Drost, die te gelyk ook Schout is, zeven Schepenen, (waar van twee Buurt of Burgermeesters genaamt worden) en een Secretaris, met een Bode tot hun dienst, woonachtig in het Rechthuys, alwaar in men ook als een Herberg zynde, wel gedient kan worden. Indien de Ambachts-Vrouw goedvind de Regeering ofte eenige Leden derzelve te veranderen, laat zig Haar Hoog Ed. eene nominatie van dub-

belt getal ter hand ftellen, en verkieft dan daar uit de geene, die zy begeert dat regeeren zullen. Het Wapen van het Dorp of 't Gerecht, is een roode Leeuw, en daar boven een blaauwe Balk, in een goud Veld.

Het eygentlyke Dorp begrypt nauwelyks 20 Huysen, dog hebben alle een aanzien, waar uit men gelooven kan, dat die zoo wel van binnen als van buyten onderhouden worden, en haat Bewoonders thans wel beftaan. Onder deefe is dat van de *Pastorie* zeer uitmuntende, en miffchien op zeer veele Dorpen zoo aanzienlyk niet te vinden. Het ftaat in 't hangen van den Dyk, en geeft een luftig uitzicht van de Boven-Kamers, over de Rivier de Lek. Eenem *Jacob Infen*, in zyn leven, voornaam Mr. Metzelaar en Makelaar te Amfterdam, legateerde voor weynig Jaaren een summa van 5000 Guldens tot den Opbouw van deefe nieuwe *Pastorie*, en de penningen die te kort fchoten, daar by gevonden zynde, werd dat zelve voor ruym vier jaaren geleden, zoo als het heden gezien word, voltooit. Den voornoemden *Jacob Infen* befprak omtrent die tyd ook nog een Intereft van 2000 Guldens ten behoeve van de *Diaconie-Armen* alhier, voor welke beyde gefchenken, zyn Naam te Langerak over Lek, nooit uit geheugen zal geraken, en men 's Mans liefde altoos blyven gedenken.

Nauwelyks drie hondert fchreden van dit Dorp verftoont zig het aloude Kasteel en Adelyk Huys te Langerak, ten Weften na de zyde der Stede Nieuwpoort. Het is rondom gelegen in 't midden van eene breede Graft, opgebouwt van fware en dikke muuren, na de Zuydzyde gefterkt met twee vierkante Toorens, en heeft een fpatious Voorpleyn, van welke men over eenige Arduynfteenen Trappen ten Huysfe intreed, en voorts zoo boven als beneden, veele ruyme Zaaln, Kamers en andere nodige Verrekken ziet, welke alle in hare oudheid aanwyfen, dat dit Huys eertyds zeer ontzagchelyk geweest is, en in de Oorlogen, die voor twee, drie en vier hondert jaaren, in deefe Landen zeer gemeen waren, de Vyand wel heeft konnen wederftand bieden. De Kelders en Kluysen onder dit Huys, zyn ook zeer aanmerkelyk, en 't is zeker, dat men deefe wel tot getuygen mag nemen,

men, dat hier zeer gevaarlyk aan te komen was. Nevens de Trap tot den Ingang van het Kasteel, heeft men twee sware en sterke Deuren, waarschynelyk eertyds gediend tot Gevangenis- sen, of om onverhoeds van daar op Vyanden te kunnen aanval- len. Aan de Oostzyde in den hoek, ziet men ruym Mans hoogte, een Wapen, zeer sierlyk in witte Arduynsteen uitgehouwen, en daar onder eenige zeer oude Letteren, waar door men verstaan moet: LANGERAK VAN TEYLINGEN; 't geen mis- schien te kennen wil geven, dat dit Kasteels eerste Stichter Heer van *Teylingen*, ook Heer van dit Huys te Langerak is geweest. Daar zouden nog wel veele weetensweerdige dingen uit de Oud- heid kunnen nagevorscht en opgespeurt worden, maar nadien Jaargetallen byna overal, en alsoo ook hier onder dit Wapen ont- breken, moet men daar van afzien. Wanneer men van het Dorp tot dit Kasteel wil gaan, doet men dat door een zeer hooge, sterke, en aanzienlyke Poort, daar binnen een zeer groot Pleyn is, waar tegen over de Stallingen voor de Paarden, en plaatsen voor de Koetsen en andere Rytuygen gevonden worden. Ter linkerhand tegen 't Zuyden op de uitterste hoeken, staan twee Wacht-Toorens na de oude wyse, en die ook dienlyk zyn ge- weest om uit te schieten. Eene van deese is ter halverwegen in de Graft gestort, dog of hy weder opgebouwt staat te worden, moet de tyd leeren. Ter Rechterhand, wanneer men door de Poort is ingegaan, treed men over eene houtte Brug, tot op de Bassécour van 't Kasteel. Voorts, wy hebben van dit Huys geen Historie, zouden die anders hebben volgen laten; besluyten der- halven dan hier mede, dat den Hoogwelgeboren Heer PHILIP JACOB GRAVE VAN DEN BOETZELAAR, Heere van de *Stad en Baronye van Asperen* enz., in den Jaare 1737, op den 14 Augustus, met dit Huys verlyd is, en dat het zelve is Leenroe- rig aan de Graaflykheid van Holland.

Wat nu betreft de *Kerk* van Langerak over Lek, zy is in ha- ren Buyk lang 13, breed 15; 't Kruys lang 6, breed 28; en 't Choor lang 15, en breed 9 treden. Een effen ongeverwt Ver- wulft heeft zy boven, en een gelyke blaauwe Zarken Vloer be- neden, gegraveert met veele Grafschriften en Gedenktekens, op

de Kelders en Graven: is ook in de fchikking van de Geftoeltens, in allen deelen, na de hoedanigheid der Perfoonen, die opkomen, om het Woord Gods te hooren, zeer wel gereguleert. Vier kopere Kaarskroonen dienen de Kerke meer tot cieraat, als tot gebruyk. De Wapenborden in het Choor ten toon gehangen zyn 17, en 5 in de Kerke, te zamen 22. Daar zyn ook 5 Wapenfchilderftukken ten Zuyden in de Kerkglafen, nog meerendeels in haar volkomenheid te zien, waar onder twee van Predicanten; dog ongelyk van jaaren, wanneer de Kerke daar mede vereert is: men ziet 'er eene van 1589, eene van 1652, en eene van 1699, van de andere twee zyn geen Jaargetallen meer te zien. Deefe Kerk heeft geen byzondere Confistorie, maar werd die gehouden in een afgezondert Vertrek, aan de Zuydzyde van het Kruys.

Men ziet alhier in het Choor, een ongemeene groote dog gantsch geene prachtige Graf-Tombe, omtrent drie voeten boven de gemeene Vloer verheven. Zy fchynt opgehaalt te zyn van gemeene Metzelfteen, en daar na met witte Pleyfterkalk beftreken. Om dezelve nog een droevig aandenken te geven, van de geenen die van daar eenmaal weder zullen verryfen, ziet men die nu gantsch effen fwart geverwt. Wie de geenen zyn, die men in deeze eenvoudige Tombe bygezet heeft, kunnen wy den Leefer niet zeker berichten: waarfchynelykft zouden wy raden, zeker Heer of Vrouw van het Dorp, of van 't Huys te Langerak, die deefe Graf-Tombe alfoo heeft willen voor hun, als voor hun Nageslacht uit kiezen. Hoe 't ook hier mede zy, 't is gelooflyk dat by den Aanlegger deefter Begraafplaats, de Eer der Wereld, veel min de Ydelheid (zoo zommige nog na hun dood doen blyken) gezocht, en nagevolgt is.

Wat aangaat de Tooren, die uit zyn Centrum een weynig na de Zuydzyde begint over te hellen, hy is, 100 voeten tot zyn uitterfte top hoog, en is aan zyn Muurwerk 20 voeten op yder vlakke zyde breed, heeft eene Klok met een Uurwerk, en maar eene Uurwyfer naar buyten tegen 't Ooften. Tot een Windwyfer, staat op zyn Top geen Haan of iets anders, maar het Wapen van het Dorp.

Nu komen wy tot de Naamlyst der Predicanten, die wy zoo zullen opgeven moeten, als dezelve ons is ter hand gekomen, dog die den Leefer veellicht gebrekkelyk zal voorkomen, ter oorzaak dat hier in eenige Predicanten niet gemeld worden, die evenwel te Langerak over Lek gestaan hebben, als blykt uit drie Grafzerken in de Kerke, waar op wy gegraveert gezien hebben; ten eersten, FRANCISCUS EMANUEL DE MORAAZ, Overl. 7 April 1673, ten tweeden JACOBUS LESEC, Predicant te Langerak den 7 Jan. 1683, en ten derde ADRIAAN BROUWER, Bev. 15 July 1694. Overl. 13 Sept. 1724. De Naamlyst zoo wy die hebben is aldus:

PETRUS VALKIUS. Ber. 1611. . . Hy is na drie Maanden opschortens, en het ondertekenen der Formulieren, verplaatst naar Zegvelt in Nov. 1619. Emer. geworden 1638 in 't Najaar.

JOHANNES PISTORIUS. Ber. 1620. Vertr. naar Abcoude 1622.

NICOLAUS STOCKIUS. Ber. 1622. Overl. 1637 in 't Najaar.

GUILJELMUS ABBESTEEG. Predicant in de Ambassade te Parys. Ber. 1638 in Aug. Afgezet 1639, dog weder beroepelyk gestelt 1643.

REGNERUS HALMA. Ber. in Maart 1640. Bev. den 29 dito. Overl. 1660 in October.

Willige Langerak wierd Ao. 1650 met Langerak over Lek gecombineert, dog in 1651 weder daar van gescheyden.

FRANCISCUS EMANUEL DE MORAAZ. Overl. den 7 April 1673.

JACOBUS LESEC. Predicant te Langerak den 7 Jan. 1683.

ADRIAAN BROUWER. Bev. 15 July 1694. Overl. 13 Sept. 1724.

GOSUINUS 'T GILDE. Abrah. Fil. Prop. zynde alhier ber. Bev. den 24 Juny 1725, dog wegens 't verlaten van zyn dienst, gedeporteert 1726.

LAURENTIUS DE HAAN. Prop. zynde alhier ber. Bev. den

den 27 April 1727. Gedeporteert zynde door de Classis, is zulks geconfirmceert door de Synode 1737. Naderhand J. U. D. geworden.

WILHELMUS KOOLHAAS. Prop. zynde alhier ber. Bev. den 1 Decemb. 1737. Ber. naar Amsterdam tot Prof. Ling. & Antiq. Orient. in Nov. 1753.

WILHELMUS VAN DER BURCHT. Als Prop. eenigen tyd den H. Dienst waargenomen hebbende te Yffelmonde, bev. in de Classis van Rotterdam, om denzelven Dienst *ad interim* waar te nemen den 6 Febr. 1753. Wegens 't herstellen van den Predicant aldaar buyten vaste bediening gekomen. Alhier ber. Bev. den 31 Maart 1754. Deese laatste is nog in leven, en verkondigt onder de Gemeente J. C. het Woord Gods met veel vrymoedigheid, op het ordinaire Jaarlyks Tractement van 600 Gulden, en de Vrye Woning die (als boven gezegt) zeer aanzienlyk is. Het getal der Ledematen beloopt ruym 120 Persoonen, die op hunne goede Belydenisse, het H. Nachtmaal des Heeren gebruyken mogen. Wanneer de Predikstoel alhier vacant word, heeft den Heer of de Ambachts-Vrouwe in der tyd de Collatie, om die weder met een bekwaam Leeraar te vervullen.

Betreffende het *School*, het zelve bestaat des Winters in tusschen de 60 à 70 Schoolieren, en des Zomers zyn die op omtrent 30 te tellen. De Maandgelden zyn voor die leeren Spellen en Leesen 3, Schryven $5\frac{1}{2}$, en Cyfferen 8 stuivers. Het jaarlyks Tractement van den Schoolmeester, als Koster en Voorleser der Kerke is 140 Gulden.

Hier is ook een bekwaam Chirurgyen woonachtig, daar van de Inwoonders van Langerak over Lek zeer wel bedient worden, invoegen geen ander behoeft geroepen te worden, om deese zyn Konst te verbeteren: ook kan een ieder hier van een Koornmolen gediend worden, om alle Graan daar op gebroken te krygen, en tot goed Meel gemaalen.

Van Langerak over Lek, vaart geen Schip of Schuyt op Utrecht, maar werden de Inwoonders deeser Plaats bedient, door de Schipper van Schoonhoven, zoo voor de gene welke in Per-

soon

foon daar mede varen willen, als ook om alle Koopgoederen vice versa te transporteeren.

De tyd der *Jaarmarkt* of Kermis is ons niet bekend, maar wel dat men hier een welgelegen *Herberg* vind, daar in de Bode van 't Gerecht deeser Plaats, woonachtig is, en men zeer wel van getracteert kan worden. Hier mede scheidt wy van Langerak over Lek, en steken die Rivier over tot hunne ongelukkige Nabuuren van

WILLIGE LANGERAK.

Dit Dorp en Heerlykheid is gelegen, aan de Noordzyde van de Rivier de Lek, en aldus byna recht tegen over Langerak over de Lek, dat zig ten Zuyden deeser Stroom laat zien. Dit Willige Langerak, strekt zig van het Westen tot het Oosten, beneden den Dyk, dat is, van byna tegen de Cingel der Stad *Schoonhoven*, tot aan de *Jaarsveltschen Dyk* Holland, in de lengte omtrent een uur gaans, en in de breette kan het voor 't meeste, geen half uur gerekent worden; strekkende zig aldaar ten Noorden tegen Hollands *Zevender* en *Cabauw*.

Wanneer op den 26 January deesjes jaars 1760 de Lekkendyk boven *Schoonhoven* by *Berg stoep*, ter lengte van 28 Roeden doorbrak, en cenige 1000 Mergen Lands onder water zette, kreeg dit Willige Langerak, daar door ook zeer veel te lyden; en 't was kort daar na, dat de Inwoonderen van dit Dorp hunne Landen ziende ondervloeyen, haastelyk beslōten hunne Goederen, en het Vee op de Winter-Stallen staande, te bergen. De nood leerde hun wat weg te moeten inslaan, om door het water dat vervolgens 4 voeten hoog in de huysen kwam, met hun Vee niet te gelyk verstonde te worden: een ieder 't gevaar kennende, en wat men daar uit stond te verwachten, vluchten na de hoogte; vindende de behoudenisse, daar hun de *Voorzienigheid* geleydde: men droeg Huyscieraad en Meubilen na verzekerde plaatsen, 't Vee dreef men na den Dyk, Vrouw en Kinderen waren vooraf gezonden, en Mannen en Vaders volgden op 't laaft, om al wat hun lief en waart was, elders in zekerheid

te brengen, en daar na weder te vinden. Zommige begaven zig na hoog- en naastgelegen Dorpen, andere zochten hun verbetering in de Steden; kortom, de Inwoonders van dit Dorp, en alle die daarom gezeten waren, zochten hunne toevlucht, daarze hoopte, voor de meer en meer opswellende Wateren, in veyligheid te zyn.

Thans, terwyl wy dit schryven, beginnen zig de Oppervlaktens der Landen van dit Dorp weder gunstryk te vertoonen, en haar hoofd boven te heffen, zoo veele die wat hoog gelegen zyn, maar de laagste halen het hoofd, zommige één, andere twee, voeten, en nog weér andere die de allerlaagste gelegen zyn, nog dieper onder: ondertusschen leeft men alhier niet zonder hoop, dat in korten tyd, terwyl de Oostelyke Winden waayen, en dierhalven op onse Kusten een laage Zee is, de Inwoonders deeser Landstreek, en van dit Dorp wederom haast tot het hunne zullen keeren, en de Landbouw waar door een ieder in deese Landen hooftzakelyk leven moet, zal kunnen vervolgen, en als na gewoonte voortzetten en bedryven. Het is hier nog jammerlyk, en met deernisweerdige oogen te zien, de verarmde Lieden, door deese Watersnood daar toe gekomen, die alles verlooren hebben, de, hier in 't hangen van de Lekkendyk, in Strooi- en Rieten-Hutten woonplaats hebben moeten nemen, en met Vrouw en Kinderen tot heden toe, daar in gebrekkelyk leven moeten. Voorts, zoo verre men ons ter goeder trouw bericht, heeft by deese inundatie geen Mensch nog Beest het leven verlooren, daar toe buyten twyffel veel zal toegebracht hebben, dat hier nog tyd is geweest, om het leven te bergen. De Lufthofjes en Thuynen van de Burgers te Schoonhoven, buyten de Stads Cingel gelegen, staan nog eenige onder water, en andere die zoo laag niet zyn, beginnen hunnen rug weder op te steeken: dus verwacht men, dat de toekomstige Zomertyd, haast een eynde van geleden schade zal maken, en de Inwoonderen deeser Landstreek weder doen bloeyen, en met een vrolyk en vergenoegt herte doen leven, daar alleen Godt de Eer en Dankzegginge voor moet gegeven zyn.

Van dit nu nog meereendeels onderwater staande Dorp en Heerlyk-

lykheid, Leenroerig aan den Gestichte van Utrecht, is Ambachts-Heer zyn Wel Ed. Gestr. den Heere JAN LOUIS DE CASEMBROODT, die daar mede is beleent geworden, in den jaare 1720 op den 6 April. De Landeryen in deese Heerlykheid gelegen, werden begroot op 672 Mergen 3 Hond. Men teld daar op 52 Huysen, en dus 260 Inwoonders, behalven eenige Hutten, waar in geringe Lieden woonachtig zyn. De oppergrond is hier zoodanig gesteld, datze genoegzaam alles opgeeft, wat men daar van verwachten kan. Grasryke Weyden voor 't Vee, waar door ook te deeser Plaatsse Boter en Kaas gemaakt werd, Vruchtdragende Boomgaarden, Hennip-Akkers, en wilde Boffchagien, deese zyn 't, waar uit hier de Ingezetenen hun bestaan moeten bearbeyden, en leveren Jaar op Jaar doorgaans zoo veel op, waar door een dankbaar gemoed altyd stoffe kan vinden, om den Gever van alles goeds, te loven en te danken.

Betreffende de Regeering, of het Gerecht van deese Plaats, het bestaat in een Schout, (die te gelyk Secretaris is) twee Burgermeesteren, of Buurtmeesteren gezegt, en vyf Schepenen; hebbende een Bode tot hun dienst. De Rechtbank waar die gehouden werd, als mede het Wapen van Willige Langerak, is ons niet bekend.

Nu komen wy tot de beschryving der Kerke, by welke men de huysen haast tellen kan, dewyl alle de Inwoonders deeser Heerlykheid zeer verspreyd wonen, en daar door geen eygentlyk Dorp (daar mede wy de Huysen die rondom en naby de Kerke staan begrypen) hier te beschryven is. Deese Kerke is een langwerpig vierkant Gebouw, van 22 treden in de lengte, en 10 in de breedte. Wanneer dezelve gebouwt is, valt met geen zekerheid te zeggen, maar de Consistorie aan het Oosteynde, schynt gebouwt te zyn in het Jaar 1650, zoo als dat aan de Agter-Gevel gezien word. Twee kopere Kaarskroonen, en zes Wapens extra fraay geschildert in de Kerkglazen, alle van Kerkenraden in 't Jaar 1652 vereert, dienen de Kerke tot een cieraad, en voorts, mag men de fraaye Stoel van den Ambachts-Heer niet vergeten, gelyk ook de Predikstoel, en die van de Kerkenraad; mitsga-

ders die van de Regeering deeser Plaats, welke alle het oog wel mag gegunt worden. Een effen Hemelblauw geveert Verwulft, geeft dit Godshuys boven, een goed aanzien; dog de Vloer beneden, heeft door het water, dat van onderen opkwam, zeer veel verwoesting aangerecht; zynde dezelve daar door in die staat gebragt, dat deelen Zomer zal dienen herstelt te worden, en te gelyk de grond verhoogt. Daar zyn in deese Kerke veele Koeyen voor het water bewaart geworden: ook ziet men buyten aan de Zuydzyde daar tegen, nog heden twee Koestallen, in de nood van Riet en Strooi gemaakt, en nu van de Beesten weder ontruymt.

De Tooren van deese Kerke is hoog tot zyn Vaantje, of Windwyser 84 voeten. Hy heeft wel in hem eene Klok, maar geen Uurwerk, derhalven ook geen Uurwyser nodig. Ten Zuyden tegen deesen Tooren voor het Knekelhuys, leeft men ter wederzyde van het gewoone MEMENTO MORI, afgebeeld met een Bekkeneel, waar agter twee gekruyste Beenschenkels gezien worden:

*Dat gy nu zyt, was ik voor deesen,
Dat ik nu ben, zult gy ook wesen. 1682.*

Nu komen wy tot de Naamlyst der Predicanten, die de Gemeente alhier te Willige Langerak, (waar toe ook de Leden van 't naby gelegen Hollands Zevender behoren) zedert het Jaar 1651 bedient hebben. De Kerk alhier is wel al in den Jaare 1633 geopent, maar werd den H. Dienst door den Predicant van Langerak over Lek, tot in het Jaar 1650 waargenomen; wanneer alhier een eygen Predicant verzocht zynde, dit werd verkregen in 1651. Dus zyn dan Predicanten zedert dit Jaar geweest, en hebben hier gestaan:

MATTHIAS STOCHIUS. Nicol. Fil. Ber. tot eerste Predicant 1651. Bevestigt den 25 Jan. 1652. Overleden den 7 July 1676.

JOHANNES VAN DER HORST. Ber. in Maart 1677. Vertr. naar Oudewater, en aldaar bev. 1681.

JOHANNES JANSONIUS. Egbert. Fil. Ber. 1682. Bev. den 3 Mey. Vertr. naar Moordrecht 1682 in September.

HERMANNUS SPECHT. Phil. Fil. Ber. 1683. Bev. den 25 Maart 1684. Vertrokken naar Brouwershaven 1691 in October.

HENRICUS REERS. Ber. 1692. Bev. in Nov. Emer. 1728. Overl. den 23 Dec. 1728.

PETRUS BOES. Prop. zynde alhier ber. 1728. Bev. 1729. Deefe laatste is nog in leven, en bedient de Gemeente met het Woord Gods en de H. Sacramenten, in alle volveerdigheid, op het ordinair Tractement van 600 Gulden, dog dewyl het Dorp geen Pastorie heeft, en de Predicant vergunt is in de Stad Schoonhoven te wonen, geniet daarenboven nog 100 Gulden jaarlyks voor de Vrye Wooning. Het getal der Ledematen beloopt hier ruym 60, die ter Tafel des Heeren mogen aanzitten.

Wat aangaat het *School*, dat heden nog byna een voet diep met water bezet is, wy hebben geen bericht van 't getal der Schoolieren, maar wel dat men daar in verleert voor Spellen en Leesen ter Maand 4, voor Schryven 6½, en voor Cyfferen 10 stuyvers. Het staande Tractement van den Schoolmeester is, als Koster en Voorleeser der Kerke 160 Gulden, voor welke penningen hy ook verplicht is, alle Kinderen, welkers Ouders door de Diaconie ondersteunt worden, voor niet te onderwyfen.

Van hier vaart geen *Schuyt* op Utrecht, maar van Zevender alle Vrydag avond, daar een ieder zig in Persoon, of met Goederen en Koopmanschappen van bedienen kan. De Personeele Vracht is 3 stuyvers.

De tyd der *Jaarmarkt* of Kermis, is ons niet bekend, maar de Herberg daar men zig hier van bedienen kan, staat benevens de kruyn van den Dyk, op de hoek van de Kerkstraat, en is daar in woonachtig de Gerechts-Bode deeser Plaats. Hier mede Willige Langerak vaar wel zeggende, gaan wy over tot de beschryvinge van

L O P I K.

Dit Dorp, dat omtrent drie uren in de lengte, en niet meer in breette heeft als een half uur, is in zyn Jurisdicte gelegen Zuydwaarts tegen Holland; namelyk tegen de Gerechtigeden van de Dorpen *Jaarsvelt* en *Zevender*, en ten Noorden tegen die van *Benschop* en *Polsbroek*, insgelyks Holland, en Baronye van *Iffelstein*: Oostwaarts stoot het tegen de Heerlykheid *Zevenhoven*, en ten Westen scheidt het zig by het eynde van *Polsbroek*, aan de *Boerenpas*. Het begrypt in zyne Landeryen 2100 Mergen, en behoort aan 't Capittel van *St. Marie te Utrecht*.

De *Producten* die deese lange Landstreek oplevert, zyn *Botter* en *Kaas*, *Graanen*, *Boom-* en *Aardvruchten*, *Hennip-* en *Hoepelhout*; welke de veele *Grasryke Weyden* voor de *Beeften*, de vette *Graan-Akkers*, de luchtige en welgeschikte *Boomgaarden*, en vette gronden voor de *Hennip*, als ook de waterachtige Landen voor de *Griend-boschen*, overtuigende genoeg aanwysen. Dog hoe zeer men ook deese Landstreek, mag voortreffelyk, en de Inwoonderen gelukkig roemen, daar kunnen evenwel tyden komen, dat het 'er wel eens droevig uitziet. Dit laatste heeft ook dit Dorp *Lopik*, in de gepasseerde Winter, nevens andere mede bevonden; wanneer het *Lekwater* tot 5 en tot ses voeten hoog de Landeryen onder zette, en de *Menschen* met hun *Vee* de hoogtens zoeken moesten, om van het leven niet berooft te worden; vluchtende daar heen een veylige *Schuylplaats* te vinden was. Zy dreven met hun *Vee* in alleryl naar de *Binnendyken*, en van daar na hooger plaats, terwyl de *Dyk* van *Lopik* niet zeker genoeg waar, om aldaar te verblyven, door dien deese ook omtrent drie voeten overvloeyende, alsoo veele gaten in dezelve veroorzaakte, en men van daar na eene veyliger plaats moest uitzien, tot welker hoogte het water niet ryfen konde. Veele *Huysen* in dit Dorp 1, 2 en 3 voeten water in gekregen hebbende, moest daar een ieder *Huysgezin* de *Wooning* na boven nemen, en alles daar heen dragen, om van het water niet

ver-

verdorven te worden: de hoogste gelegene, waren hier vervult, met Menschen en Meubilen uit de laagste, en om alles in deesen nood te redden, toonde men aan malkanderen, dat de Liefde, de Barmhertigheid, en het Medelyden, om voor de behoudenis van ellendige de hand uit te steken, het herte niet altyd gesloten kan blyven; maar dat zelfs ook onverwacht, geopent worden. Het Vee, daar over heeft men hier de meeste verlegentheid gehad, en zelfs is de Kerk hier ter plaatse, daar van niet bevryd geweest, om een aantal daar van te bergen.

De schade die deese Waternood deed te gemoet zien, zoo als wy van geloofwaardige getuygen verstaan hebben, zyn niet zoo groot als men gemeent had; want daar is geen Mensch nog Beest, door het water omgekomen, of 't zou van deese laatste een zieke moeten zyn, die niet na de hoogte heeft kunnen gedreven worden. De Huysen zyn nog in haar geheel gebleven, aan Schuuren en Hooi mag ligt wel eenige ramp en verlies geleden zyn, en hier en daar wat Hout weggedreven; maar voor 't overige heeft de woede des waters, de Inwoonders van Lopik, zeer genadig geweest, en zyn dezelve thans niet zonder hoop, nu de Watermolens dat beginnen uit te werpen, alle hunne Landeryen in 't kort droog te zien, en dit loopende jaar nog goede vruchten daar af te genieten; dog 't zal den Zegen des Heeren zyn, waar af zulks te hoopen en te verwachten is. Men ziet ter deeser stoffe dienende, een zeer Zielroerend Gedicht, konstryk gemaakt door eenen *Arie Kayk*, ervaren en zeer beroemd Dykbaas te *Werkendam*, 't geen by uitnemenheid, op deese Watersnood toepasselyk is, en waardig om geleesen te worden. Het is voor eenigen tyd gedrukt te *Schoonhoven* by den Boekverkoper *Stertzenbach* en nog alomme te bekomen. Wy zouden het zelve ter leen hier wel ingevoegt hebben, maar nadien 't zeer wydloopig is, en ons bestek dat niet toelaat, gaan dat voorby, en genoeg ons alleen, met dat een ieder aan te pryfen.

In dit eygentlyke Dorp, en omgelegen Landstreek, Heerlykheid en Gerecht van 't Capittel van St. Marie, teld men 130200 Burgerhuysgezinnen als Boerderyen, en aldus 650 Inwoonders,

welke de nodige Winkeliers en Ambachtslieden niet ontbreken, om daar van gediend te kunnen worden. Daar zyn ook verfcheyden Hoepemakers woonachtig, dog de meeste zyn gezeten aan de overzyde, of tegen 't Zuyden van de Watering, onder de Jurisdicctie van Jaarsvelt Holland. De Regeering van Lopik bestaat in een Schout, twee Burgermeesters, of Buurtmeesters, vyf Schepenen, en een Secretaris, hebbende een Bode tot hun dienst.

Op 't eynde deefter Heerlykheid van 't Capittel van St. Marie, tegen de Heerlykheid van Zevenhoven, is gelegen het Riddermatige *Huys te Vliet*, zeer lustig en heerlyk in aanzien, en niet min vermakelyk voor den Bezitter; als zynde een Huys in allen deelen zeer wel geordineert, en met de vereyschte Gemakken, en fraaye Uitzichten voorzien, rondom met schoone Wandelingen, en een Hof beplant met aangename Vruchtdragende Geboomtens, begeerlyk om daar van te eten. Visryke Vyvers, en Wildgeboomte voor de Jagt, kunnen daar een recht Adelyk leven verschaffen, 't zy dat men ook de Eenzaamheid wil zoeken, 't zy dat men zig met zoete en brave Gezelschappen wil vermaken, daar toe den aantred om dit Huys en Hof, en nog meer deffels vriendelyke Bewoonder, met zyn geëerde Familie altyd en alzins Gastvry zyn bevonden. Dit gemelde Riddermatige Huys is Leenroerig aan den Gestichte van Utrecht, en is in den Jaare 1747 op den 2 December, den Heere *Jan Hendrik van Panhuys* hier mede verlyd.

Nu komen wy tot de beschryving der Kerke. Zy is in haren Buyk lang 28 tot den Tooren, en 14 treden breed; 't Kruys 8 lang, 26 breed, en 't Choor 15 lang en 10 breed, waar nevens de Consistorie staat ten Zuyden. Een fraai Timmerkonstig Verwulft, heeft de Kerke boven, waarschynelyk daar in gemaakt of vernieuwt in den Jaare 1649, zoo als aan de Oostzyde op de hoek van het Kruys, in 't Verwulft zelve te zien is. Wat aangaat de Vloer, dezelve legt heden zeer oneffen in Zarken; en of schoon wel in de Watersnood geen Water in de Kerk is gekomen, 't is zeker, dat echter de aandrang van beneden door de Graven zulks heeft veroorzaakt. De schikking van de Gestoe-

tens

tens in dit Godshuys is zeer net en wel gereguleert, en moet die van de Predikstoel en Kerkenraad, als mede die van de Regeering, en voorts alle, na een ieders rang en hoedanigheid geprefen worden.

Wegens de *Gieragien* der Kerke valt niet veel te berichten; alleen ziet men ten Oosten in het Kruys, een zeer konstig geschildert Glas, geschonken door het Collegie van St. Marie, die van Lopik Ambachtsheeren zyn. De overige zyn niet aanmerkenswaardig. Ten Oosten van den Buyk vind men ook een Opschrift, luydende aldus: *Johan van Rietvelt Schout, en Cornelis van Baren, Kerkmeesters, hebben Predikstoel, Vloer, enz. vernieuwt en verbeterd 1701.* Hier boven ziet men hunne Wapens, en nog daar boven het bekende Kroon-Wapen, van 't Capittel van St. Marie.

Betreffende de *Tooren*, hy is hoog 178 voeten. De Omme-gang bezet met een Ysere Leuning, waar uit een achtkantige Spits ryft, en hy daarom eene Ballustrade van Hout schynt te hebben, zal wel eerlang dienen herstelt te worden, wil men een ongeluk daar van voorkomen. In dezelve hangen twee Klokken, van een tamelyke swaarte. Hy heeft een Uurwerk binnen, en daar van de wyfing der tyd na buyten. Uit een Opschrift, 't geen men leest ten Westen boven den Ingang, blykt, dat de Spitse van deesen Tooren eens is verbrand geweest. Het staat daar in een blaauwe Arduynsteen ghouwen aldus:

*Myjn Spitse / zijnde van de Spansaarts verbrand /
Is weder gebzacht in deesen stand;
Als men schreef MDL^c 37 Jaren /
Jan Jongen / en Bastiaan Bozs / Kerkmeesters waren.*

Laat ons nu overgaan tot de Naamlyst der Predicanten, die de Gemeente J. C. zedert den Jaare 1594 alhier bedient hebben, en deese zyn geweest:

ÆGIDIUS NOTHEUS. Ber. 1594. Vertr. naar Sluypwerk 1599.

JOHANNES ALLARDTIUS. Ber. den 26 Febr. 1613.
Vertr. naar Montfoort 1616.

BENJAMIN WANNEMAKER. Ber. 1616. Uit den dienst
gezet om grouwelyke Stellingen 1619.

DANIEL SCHAGEN. Gerbr. Fil. Ber. 1619. Vertr. met
verlof naar Phernambucq in October, wordende onderwyl de
Plaats voor hem waargenomen; keert 1637 weder in zyn dienst,
en sterft in Nov. 1649.

GERBRANDUS SCHAGEN. Dan. Fil. Gerbr. Nep. Ber.
1650. Bev. den 1 Sept. Overl. den 23 Jan. 1680.

THEODORUS WYNHUYS. Ber. 1681. Emer. 1712.
Overl. den 11 Febr. 1724.

GERARD VAN OOSTRUM. Ber. van 't Waal 1712.
Bev. in July. Ber. naar Amerongen 1713.

CONRADUS IKEN Theol. Doct. Ber. 1714. Bev. den
2 Sept. Vertr. naar Zutphen 1716.

ABRAHAM ARNOUT VAN TOLL. Theod. Fil. J. U. D.
Ber. 1716. Bev. den 6 September. Deesen ouden Leeraar is nog
in leven, maar bevind zig thans zeer swak; moettende zyne
Amptgenoten uit de Classis van Utrecht, alhier den H. Dienst
voor zyn Eerw. waarnemen, in hoope dat de Heere geve, hy
zelve eerlang den Predikstoel weder mag beklimmen, en de Ge-
meente daar men ruym 60 Ledematen onder teld, met de Leere
des Euangeliums dienen. Het gewoone Tractement van den
Predicant, is 600 Gulden en de Vrye Wooning wegens Lopik,
en 50 Gulden wegens de Capelle *Cabauw**, waar voor zyn Eerw.
aldaar viermaal des Jaars moet Prediken. Deese Capelle te Ca-
bauw is by uitnemenheid kleyn, als zynde niet boven de 12 voe-
ten of vier treden breed, en geen 8 treden, of 24 voeten in de
lengte. Alle de geene die onder Cabauw komen te Overlyden,
moeten te Lopik begraven worden, en behoren ook die Lede-
maten zyn, tot de Gemeente te Lopik. Daar werd gewoonlyk
door

* *Cabauw*, eertyds een kleyne Roomsche Bid-Capelle op den Holland-
schen Bodem, is met Lopik in den Jare 1628 vereent geworden.

door een Meesterſſe in deeſe Capelle School gehouden, dog of men daar al weder een begin mede heeft gemaakt, zedert haar bodem onder water ſtond, is ons niet bekend.

Van het *School* te Lopik hebben wy geen bericht.

Men heeft hier een *Koornmolen*, tot dienſt der Ingezetenen. Dezelve ſtaat omtrent een half uur gaans van het Dorp, na de zyde van Schoonhoven.

Hier zyn nu twee Mrs. *Chirurgyns* woonachtig, van welken oudſte men hier verſcheyden jaaren agtereen zeer wel is gediend, zoo in 't heelen van Wonden, als 't geneeſen van inwendige Ziektens en Kwaalen. De jongſte die hier nog maar omtrent een Jaar heeft gewoont, geeft thans mede goede hoope en verwachting, dat zyn Konſt ten gemeenen nutte zal gebruykt worden, dog heeft nog weynig gelegenheid gehad, om zulks te kunnen toonen, daar de bewoonders deeſer Plaats zeer blyde over zyn.

Van dit Dorp Lopik vaart, alle Vrydag avond ten 10 uuren, een *Schuyt* op Utrecht. De Perſonele Vracht is 3 ſtuyvers.

De *Jaarmarkt* of Kermis, werd alhier gehouden des Zondags na den 7 Auguſtus; dog als den 7 Auguſtus op Zondag komt, dan begint dien dag de Kermis, en duurt gewoonlyk drie dagen.

Hier is een zoogenaamde Herberg, zonder Uithangbord niet ongelyk meer andere, beter bekwaam, en meer in gebruyk, om zig daar vol en dol in te zuypen, dan brave eerlyke Lieden te logeeren. Weg met de Prullen! Een Lopikker Chirurgyn is beter Herbergier, als een Dozyn Kamermotjes-Houders. Laat ons nu overgaan tot de Heerlykheid van

Z E V E N H O V E N,

anders

L O P I K K E R C A P E L.

Deeſe Heerlykheid, of ook het Dorp Lopikker Capel, zoo als dat meeftentyd genaamt werd, legt aan het Ooſteynde der Heerlykheid van 't Capittel van St. Marie, die wy hier vo-

K k

ren

ren befchreven hebben, en waar in het Dorp Lopik gelegen zy, gelyk wy de Lopikker Capel, nu hier ook in de Heerlykheid Zevenhoven gelegen, zullen aanmerken, en daar onfe gedachten mede bezig moeten houden. Men begroot de Landeryen in deefe op 111 Mergen, en 5 Hond; beftaande dezelve meere deels in Weydelanden, Bouwakkers, Boomgaarden, en eenige Griendlanden, waar toe de Gronden in haren aart bekwaam genoeg zyn, om de Bewoonders deefter Heerlykheid, een goed beftaan daar van te doen hebben. Deefe Landen, maken in hare gedaante en gelegentheid, een figure, niet ongelyk aan een langwerpig vierkant, dog met in- en uitgebogene hoeken, van voren tegen de watering, en agter-aan de smalfte eynden vertoovende.

Hoewel deefe Heerlykheid *Zevenhoven*, van de wateren die de Landen deefen Winter deden ondervloeyen niet vry is geweest, door den Inbraak van den Lekkendyk by *Bergfloep*, heeft dat hier echter zeer weynig fchade veroorzaakt. Het kwam wel in eenige Huysen, Schuuren en Hooybergen, zoo dat men daar voor veele dingen bergen moefte, maar ftond niet lange tot die hoogte, of men kreeg hoope, dat de bezoeking deefter wateren, hier van zoo een lange duur niet zouden kunnen zyn, als by de Nabuuren; dewyl de Landen hier wat hooger gelegen, het water ook eerst weder ftonden kwyt te worden. Thans is van onder het water weder alles te voorfchyn gekomen, en 't fchynt of de Landeryen de Bewoonders deefter Heerlykheid behooven willen, dit Jaar nog goede vruchten daar van te zullen genieten.

Van voren heeft dit Dorp, of zyn Bewoonders, een aangenaam uitzicht, over de Hollandfche *Jaarsveldfche* Landen (welke hier naby een eynde nemen) op de *Lekkendyk*, en zelfs op de Stad *Vianen*, waar toe men binnen een uur tyds naderen kan, en daar in komen. De Huysen of Huysgezinnen, die de Heerlykheid bevat, en die men ook voor het eygentlyke Dorp moet rekenen, zyn acht in getal, en dus 40 Inwoonderen, welke hier van de Producten deefes Lands leven kunnen.

Deefe Heerlykheid van Zevenhoven is, Leenroerig aan den Huys van *Vianen*, en in 't Jaar 1746 is den Wel Ed. Geftr.

Heer

Heer Mr. JUSTUS ORMEA, *Maarschalk van 't Overquartier* deeser Provincie, enz. daar mede beleent. De Regeering die hier van den Ambachts-Heer werd aangesteld, bestaat in een Schout, die ook Secretaris is, twee Schepenen, en een Gerechts-Bode, genaamt *Laurens van Leen*, die alhier het Ampt van Koster, Schoolmeester, enz. bedient.

De Kerk, eertyds en nog heden *Lopikker Capelle* genaamt, buyten twyffel, om dat dezelve in voorleden tyden, als een *Bid-Capelle*, verciert met de nodige Beelden en andere H. Cieragien, voor de Roomschegezinden in gebruyk is geweest, zoo als nog eenige Nissen niet onduyster aantoonen, is, in hare lengte 32, en hare breedte 12 treden. Zy is zeer laag van Muuren, zynde dezelve niet boven de 16 voeten hoog, dog de Kap zal ten minsten tweemaal hooger bevonden worden. De Predikstoel, een zeer konstig Getimmer, is geplaatst ten eynde van het Choor, dat zeer zelden werd gezien, en heeft met het Gestoelte van de Kerkenraad, een goede ordonnantie en bekwaam gebruyk, zoo als die van alle andere van Rang en Hoedanigheid, daar wel gereguleert gezien werden. Zy heeft een Consistorie ten Zuyden.

Men teld hier in de Kerkglazen 11 *Schilderstukken* van Wapens, aan deese Kerke vereert, waar onder de Jaargetallen van eenige nog in haar geheel zyn; als van 1674, 1687, 1688 en 1697. De geene die van dezelve allermeeft, de beschouwing van de Liefhebbers der Konst verdienen, zyn het STATEN WAPEN, dat van de STAD UTRECHT, en dat van wylen een *Decanus van St. Marie*: de overige vertoonen nog wel, dat die mede van voorname Collegien, of van andere voortreffelyke Persoonen gegeven zyn, maar is de gedaante daar van zoodanig verlooren, dat niet meer te kennen zyn, wie de Kerke daar mede heeft willen verciere. Een *Wapenbord* hangt aan de Noordzyde van 't Choor, daar men ook de Grafkelder ziet, van den Heere *Govert Willemsse van Goch*, Ambachts-Heer van Zevenhoven, die in den Heere geruft is, den 12 September 1617.

Wat aangaat den *Tooren*, die hier binnen de Kerk staat, hy is tot den top der Haan maar 72 voeten hoog; heeft ééne Klok

in hem hangen, en is voorzien met een Uurwerk, dat twee Wyfers naar buyten heeft, eene tegen de Noord- en eene tegen de Zuydzyde.

Hier op laten wy nu volgen de Naamlyft der Predicanten, welke alhier zedert het Jaar 1621 de Gemeente J. C. bedient hebben; zynde voor die tyd van den beginne, dat deefe Kerke voor de Gereformeerde geopent is, den H. Dienst beurtelings om de 14 dagen waargenomen, door de Predicanten van *Lopik*, de *Vaart*, *Jutphaas* en *Langerak*, tot in 't Jaar 1620; dog na verkregen consent van HAAR ED. MOG. 1621, zyn alhier be-roepen als volgt:

JOHANNES RIDDESBACH. Ber. 1621. Overl. in Augustus 1637.

WERNERUS AB ENSCHEDE. Ber. den 5 Juny 1638. Bev. den 24 Juny. Vertr. naar Amersfoort 1646.

BERNHARDUS DE MOOR. A. L. M. Phil. Doct. Ber. in Maart 1647. Bev. den 9 Sept. Vertr. naar Benschop 1650.

REGNERUS BRANDOLPHUS. Joh. Fil. Ber. 1652. Bev. in Jan. Overl. den 15 Mey 1690.

DANIEL BROUSSARD. Ber. van Montfoort uit de Franfche Kerk 1693. Bev. den 2 April. Overl. den 31 Dec. 1726.

JOHANNES VERSTEEG. Prop. zynde alhier ber. den 29 Juny 1727. Bev. den Deeze laafte is nog in leven, en verkondigt het Woord Gods te deefter Plaafte, met veel genoegen aan de Gemeente, op het gewoone Tractement van 600 Gulden en de Vrye Wooning. Dog nademaal eenige Inwoonderen van Lopik en van Jaarsvelt, deefe Kerke zeer naby gelegen, en meer dan een uure gaans, van hunne Kerken af zyn, ontfangen dezelve hier het Nachtmaal, en gaan gewoonlyk ook hier ter Kerke; waarom (zoo men ons bericht heeft) de Predicant deefter Plaafte, nog 50 gulden daar boven ontfangt, en aldus een arbeydsloon voor het werk in den geestelyken Wyngaard des Heeren van 650 Gulden. De Gemeente beftaat hier in omtrent 50 Ledematen, die op hunne Belydeniffe gerechtigd zyn het Nachtmaal des Heeren te mogen gebruyken.

Het School ftaat aan de Noordzyde van de Kerke. In het zelve

zelve teld men des Winters tuffchen de 50 à 60 Schoollieren, en des Zomers ruym 30. Voor het leeren Spellen en Leefen, werd maandelyks aan den Meester betaalt 3, Schryven 4, en Cyfferen, indien de Ouders ofte Voogden hunne Kinderen, zoo hoog willen geleert hebben, 7 ftuyvers. Het jaarlyks Tractement van den Schoolmeester, als Koster en Voorleefser der Kerke is 130 Gulden. Hy betoont zig zeer yverig, de Jeugt na de beste en kortste Leerwyfe, te informeeren, en byzonderlyk de eerste beginzelen van de waarheden der Christelyke Religie in te planten, en by alle gelegentheden van een Burgerlyk leven te onderwyfen.

Of van Lopikker Capel een *Schuyt* op Utrecht vaart, bekenen wy niet te weten: Ook niet wanneer, en of 'er wel een zogenaamde *Kermis* werd gehouden.

De Herberg die hier staat, is genaamt de *Prins*, daar in de Regeering de gewoone Rechtbank houd. Nu komen wy tot de beschryving van de Heerlykheid en het Dorp

L I N S C H O T E N.

Deefe Heerlykheid groot 829 Mergen, 500 Roeden met die van *Polanen*, groot 119 Mergen, te zamen 948 Mergen en 500 Roeden, is gelegen in den Lande van *Montfoort*, omtrent $\frac{3}{4}$ van die Stad, $\frac{1}{4}$ van *Woerden*, en $1\frac{1}{2}$ uur gaans van *Oudewater*, beyde Steden van de Provincie *Holland*. Het eygentlyke Dorp *Linschoten* legt aan het Riviertje of Watering de *Linschoot*, daar dat tuffchen *Woerden* en *Oudewater* een groote bocht maakt, omtrent de Nieuwe Vaart. De Landeryen van deefe Heerlykheid bestaan meest en voornamelyk in *Weydelanden*, *Henniplanden*, *Boomgaarden*, *Koornakkers* en eenige *Griendlanden*, en doet alle de Inwoonders, daar van een goed bestaan hebben. Men teld in, en om dit Dorp *Linschoten* 54 Huysen, van welke 24 tot de Bouwerye van de dingen hier gemeld gebruykt, ten minsten op 270 Inwoonders mogen gerekent worden.

Van deefe Heerlykheid is Ambachts-Heer, den Heere

ADRIANUS STRIK VAN LINSCHOTEN, welke daar mede in den Jaare 1759 is beleent. Het Gerecht deefter Plaats beftaat, in een Schout die ook Secretaris is, en vyf Schepenen, met een Bode tot hun dienst. Het houdt hun Rechtbank in eene der Herbergen by de Brug. Wanneer den Ambachts-Heer goedvind, de Regeering te veranderen, laat zyn Wel Ed. Geftr. zig een dubbeld getal ter hand ftellen; waar uit hy dan de geene verkieft, die 't volgende Jaar de Rechtbank zullen bekleeden. Het Wapen van *Linschoten* is, een witte Balk, van de rechterzyde boven, tot de linkerzyde onder doorsneden, op een root Veld.

De Heerlykheden, die in den Lande van Montfoort veele zyn, zonder Kerk, en derhalven de Inwoonders, tot de naaftgelegene moet doen gaan, is *Linschoten* de eenigfte Gereformeerde die men daar vind; om welke reden, wy van de Dorpen onder de Classis van Utrecht behorende, affcheyd moeten nemen, echter nog niet van de overige Heerlykheden daar in gelegen; zyn de dezelve de *Lange Ruyge Weyde*, groot 1172 Mergen. *Hoencop*, groot 684 Mergen. *Heeswyk*, groot 169 Mergen. *Achtboven* 263 Mergen 100 Roeden. *Cattenbroek* en de *Uitterdyken* van *Mastwyk*, groot 487 Mergen. *Schagen* en den *Eng*, ook de Heerlykheid van zyn Wel Ed. Geftr. den Heere ADRIANUS STRIK VAN LINSCHOTEN, groot 300 Mergen. *Papencop* en *Diemberbroek*, groot 806 Mergen. *Vlooswyk*, groot 91, *Oostwyk* en *Cromwyk*, groot 369 te zamen 460 Mergen. *Wulvenborst*, *Cromwyk* en de *Haar*, groot te zamen 387 Mergen. *Oucoop*, groot 236 Mergen. *Dykveld* en *Rateles* te zamen groot 134 Mergen. *Williscop* en kort *Heeswyk*, groot 828 Mergen; en laatstelyk *Blokland*, groot 663 Mergen. Deefe alle zyn in den Lande van *Montfoort* gelegen, en begrypen te zamen 7220 Mergen, buyten de Landeryen onder de *Vryheid* van die Stad gelegen. In ons laatste Stukje over deefe Provincie, zullen wy den Leefer trachten op te geven, de Namen der Heeren en Vrouwen, deefter gemelde Heerlykheden; als mede de Regeering deefter plaatsen; en niet nalaten, het getal der Huysen en Inwoonders aan te tekenen, en voorts zoo nauwkeurig als doenlyk beschryven,

ven, welke *Producten* de Landeryen, in yder der byzondere Heerlykheden, opleveren.

Nauwelyks een half kwartier uur gaans van dit Dorp, legt aan de overzyde van 't Riviertje de *Linschoot*, een aanzienlyk Huys, na deese Plaats genaamt, het *Huys te Linschoten*, en daar aan een Hof, die beyde in alle hare hoedanigheden, het oog en de verwondering van een ieder waardig zyn. De *Bezitter* daar van is, *Zyn Wel Ed. Gestr.* den Heere deeser Heerlykheid, wiens lust en vermaak het is, hier in stilte by 't aangename Zomerzaiſoen, de genietinge te hebben, die men van een Buytenleven wenschen kan, en in alle manieren, dat van die der beste Steden, zeer verre te boven gaat.

Of schoon men alhier, en in deese omgelegen Landstreek zeer bevreesft, en in verlegentheid is geweest, ten tyde der Doorbraak van de Lekkendyk boven Schoonhoven; echter hebben de Inwoonderen deeser Plaats, met meer anderen hunne Nabuuren, te zamen het gevaar te gemoet ziende, van ook deese Landen onder water gezet te zullen worden, en om veele rampen en ongelukken voor te komen, de voorzichtigheid gebruykt, den Ysseldyk in allen spoed, en by tyds te verhogen, waar door men dan alfoo 't geluk gehad heeft, de aanbruyfende wateren, door dat middel te keeren, en de Landstreek hier, en hier omheen daar van bevryd.

*Zoo leert den Mensch voorzichtigheid,
Wanneer de Noodklok zig laat hooren,
En Watervloeden 't Land verspreid,
Dreygt Huys en Hof, ja Kerk en Tooren
Te vellen, en doen storten neer;
Ook al wat leeft zit op de bielen,
Niet ongelyk een sel Onweér,
Dat schriklyk is voor alle Zielen,
Hoe stout en onverzaagt die zyn.
't Was hier, kom laat ons werk beginnen,
Linschoters op! gy moet het zyn,
En alle die waar Land beminnen,*

Ey help! en draal geen oogenblik:
 De Nabuur is al op de Dycken,
 Hy wacht u: zet ook voet by Stik,
 En laat aan u geen vreesse blyken:
 't Is tyd, de nood die roept u daar,
 Gy weet al hoe dat andere vluchten,
 En zyt ook haast in zulk gewaar,
 Te bitter in zyn Watervruchten.
 Maar ziet! daar 's Alleman te werk,
 Men keert de Vloed, 't is al gewonnen:
 Gâ, gâ nu t'zamen in de Kerk
 Dank Godt, daar mee gy waart begonnen.

Nu komen wy tot de beschryvinge der Kerke. Zy is in ha-
 ren buyk lang 23 en breed 14 treden, het Choor lang 14, en
 breed 7 treden. Heeft een fraye welgeschikte Consistorie aan
 de Oostzyde: de Muuren, die door 14 Dommers gesterkt zyn,
 beginnen door den Tyd die alles verslyt, aan te wysen, dat zy
 al lange moeten gestaan, en eerlang wat reparatie nodig zullen
 hebben; op dat de Kerk als *Vrouw*, zig over haar *Man* den Toor-
 ren niet zal behoeven te schamen. Wat aangaat haar Kap, men
 ziet die nog na de oude wyse getimmert, en de Vloer beneden,
 met gewoone Grafzarken belegt, daar op men gegraveert vind,
 wie daar onder, van hunnen arbeyd gerust, in het Ryk der
 Dooden bygezet zyn; ten eynde van daar ten Jongsten Dage
 weder te verrysen.

Wat aangaat de schikking van 't *Gestoelte*, men zal die te Lin-
 schoten zeer netjes gereguleert vinden, en byzonderlyk die van
 de Predikstoel en Kerkenraad: ook mag men de Stoel van den
 Ambachts-Heer, in haar getimmerte voor een schoon stuk werk
 aanzien, en daar by die van den Gerechte niet vergeten. Voorts
 zyn de Zitplaatsen, na een ieders Rang en Hoedanigheid, in
 haar verdeeling bezienswaardig.

De *Schilderstukken*, aan dit Godshuys in de Glasen, tot een
 eicraad vereert, daar onder komt ons eerstelyk voor, de Wape-
 nen van Wylen een *Heer* en *Vrouwe* van deese Plaats, gegeven
 in

in 't Jaar 1649, zynde een fraay stuk, met schoone, zuivere en gantsch gloeyende Verwen gedaan. Men vind het aan de Noordzyde der Kerke, boven het Gestoelte van den Ambachts-Heer, daar dezelve een uithoek heeft, by wyse als een half Kruys. Hier tegen over vertoont zig het *Wapen* van de Stad *Montfoort*, mede zeer wel geschildert, met het Jaar 1628. Ook pronkt de Kerke nog met een derde Wapenschilderstuk, namelyk dat van *Mydrecht*, en 't Jaar insgelyks van 1628. De overige in de Glazen van den Buyk der Kerke, zyn onkenbaar geworden. In het Choor ziet men in de Glazen het *Staaten Wapen*, en die van de *Collegien der vyf Capittelen* te Utrecht, met dat van *Langerak over Lek*, en dan nog eene ons onbekent, alle in 't Jaar 1628 aan dit Godshuys geschonken. Voorts, leeft men hier en daar *Op-schriften*, en *H. Spreuken* uit Gods Woord, dienende voor den Leefser, tot eene heylige aandacht en opmerkinge, die ons in de Kerken beter gevallen, dan ons nu doen zoude, al de kostbaarheden en Vercierzelen, van dien allerprachtigste Tempel van Zalomon.

De *Tooren* op de vlakke zyde van zyn Muur breed 14, is 156 voeten hoog, en heeft ter plaatse alwaar zyn acht-kante Spits uitryft, eene niet zeer dikke Ysere Leuning. Hy is van binnen behangen met twee Klokken, en voorzien met een Urwerk, dat drie Wyfers van buyten heeft, die in 't Jaar 1753, of geheel Nieuw, of vernieuwt daar aan gehangen zyn. Hy vertoont zig nog zeer sterk van Gebouw te zyn, dog is omtrent 5 voeten uit zyn Centrum gezakt, waar uit af te nemen is, dat, of de swakheid van zyn Fundament, of de swaarte van 't Gebouw, op eene niet vaste grond, daar van de oorzaak moet zyn. 't Is zeker, dat men al voor eenige Eeuwen, zeer hovaardig is geweest om de Kerken met swaare, hooge en cierlyke Toorens te doen pronken; maar veeltys te onvoorzichtig, in het onderzoek na de Gronden, of diebekwaam waren, om alzulke Gebouwen te dragen. Dit leert ons genoegzaam de ervarentheid, byzonderlyk aan de Toorens in de Veen-gronden, die, of schoonsse al met swaar Paalwerk, tot op 't vaste Zand, zyn onderheyt, echter door de beweeging en schud-

ding, die de Toorens door 't paffceeren van fware Rytuygen, met hare Paarden, zeer veel te lyden hebben, zoo lange niet zullen ftaan, als ofze op vaste Zandgrond en Steenklippen gebouwt waren. Het is derhalven dan te raden, *Op loffe gronden, laage Toorens.* Op deefen Tooren ftaat, ter linkerhand van 't Portail ten Weften 1535; waarfchynelyk dat hy met zyn Kerk, in dat Jaar gebouwt is.

Zie hier nu de Naamlyft der Predicanten, welke de Gemeente J. C. zedert den Jare 1625 alhier bedient hebben. Voordit gemelde Jaar, had de Gemeente nog geen ordinaris Predicant, maar hebben van 't Jaar 1620 de Predicanten van Hermelen, Vleuten, Kamerik en Zegvelt ter derder weeke, alhier den H. Dienft waargenomen, wanneer daar na door Haar Ed. Mog. is toegeftaan, een eygen Predicant te beroepen, en is alfoo de eerfte geweest,

CASPARUS BOEKHOVEN. Beroepen alseerfte Predicant door de Claffis 1625 in de Maand Juny. Overl. 1628 den 2 November.

JOHANNES KNYF. Ber. door de Claffis 1629 in Maart. Bev. den 29 dito. Vertr. naar Breukelen 1634.

GEORGIUS HAMMIUS. Alhier ber. 1634 in Nov. Overl. 1646.

JOHANNES PORCELIUS. Joh. Fil. Ber. alhier van Odyk 1647. Bev. den 21 Nov. Overl. 1670 in Augufly.

HENRICUS FREDRICUS DE LOOS. Ber. alhier in Aug. 1671. Overl. 1673.

PETRUS VAN VEEN. Ber. 1674. Overl. den 6 April 1722.

JACOB VAN DE WALL. Ber. 1722. Bev. den 22 Dec. Vertr. naar Dordrecht 1728.

WILHELMUS VAN ELLINKHUYSEN. Alhier ber. Bev. den 28 Nov. 1728. Overl. den 27 of 28 Aug. 1746.

HUBERTUS VAN KORTENHOEF. Prop. zynde alhier ber. Bev. den 27 Aug. 1747. Deefe laafte is nog in leven, en by de Gemeente zeer bemind, van wegen zyn gezonde Leere, en voorbeeldelyk leven. Het ftaande Tractement van zyn Eerw.

is 600 Gulden, en een aanzienlyke Vrye Wooning. Men heeft hier omtrent 100 Ledematen, die misschien in het eygentlyke Dorp niet gevonden zouden worden; maar door dien die van *Polanen of Pelanen, Cattenbroek en Mastwyk, Schagen en den Eng, Wulvenborst, en de Linschoter-Haar*, ook tot deese Gemeente behooren en te Nachtmaal gaan, werd het getal der Ledematen alhier zoo bevonden. By de komst van deesen yverige *Gods-Knecht*, was de Gemeente te Linschoten, op verre na zoo talryk niet. De Ambachts-Heer heeft hier de *Collatie*, en HAAR ED. MOG. (zoo wy meenen) de Approbatie, wanneer hier de Predikstoel vacant is, en de plaats weder moet vervult worden.

Betreffende het *School*, men teld daar in des Winters omtrent 100, en des Zomers tusschen de 50 à 60 Schoollieren, die weekelyks betalen voor Spellen en Leefen 1, Schryven 2, en voor Cyfferen 3 stuyvers. Zy werden van den Meester, zeer wel langs de kortste weg in deese nodige Dingen onderwesen, en daar boven in eene gematigde Tucht geoeffend; byzonderlyk mag men hier het Onderwys van den Meester, om de Jeugt de eerste beginzelen van den waren Godsdienst in te planten, met reden roemen en 's Mans voorbeeld en leerwyse, tot een burgerlyke Opvoeding, in alle manieren prysen. Zyn staande Tractement, als Voorleeser der Kerke is jaarlyks 80 Gulden. Het Kosterampt, werd hier door een Mr. Broodbakker bedient, 't geen anders zelden op de Dorpen bevonden werd, dat deese Ampten van een gescheyden zyn

Men heeft hier één *Chirurgyn*, thans nog woonachtig, of Commensaal in 't Rechthuys, die, hoewel hier ter plaats nog niet lange geresideert, echter genoegzame blyken geeft, dat hy Konst en bekwaamheid bezit, die de Inwoonderen deeser Plaats, van dienst zullen kunnen zyn, en hy op zyn werk van een ieder lof behalen.

Van hier vaart alle Vrydag avond, by open Water, een *Schuyt* op Utrecht, des avonds ten 8 of 9 uren, en is de personele vracht 4 stuyvers.

De *Juarmarkt*, of Kermis, werd te Linschoten gehouden, te

gelyk met die van *Lopik*, op den 10 Augustus, en duurt 3 dagen, waar in de menschen zomtyds meer kwaat doen, dan anders in 3 weeken.

De *Herbergen* zyn hier twee in getal, zynde de eene het *Rechibuis* doorgaans genaamt, en de andere de *Swaan*, in welke beyde, men zeer wel getracteert kan worden.

Laat ons nu tot besluit van dit *Vyfde Stukje*, een merkwaardige Geschiedenis voegen, waarschylyker alhier te *Linschoten*, als (zoo zommige willen,) in *Polsbroek* voorgevallen. Het was in den Jaare 1545, wanneer KEYSER KAREL DE VYFDE, Hoogl. Ged., de Regeering over zyne *Ryken* en *Staat*en willende nederleggen, zynen Zoone PHILIPS deese *Nederlanden* beval, om daar over de Heerschappye te voeren, en Zyne Majesteit zig van *Zeeland* in 1546, onder 't geleyde van eenige Oorlogs-Schepen, naar *Spanjen* liet transporteeren. Dog voor dat dien Vorst deese Landen verliet, door dit of dat *Dorp* (zoo men meent) zullende passeeren, geviel 't, dat men aldaar zekere *Vrouw*, op valsch aangeven by den *Rechter*, van *Toveryen* te hebben bedreven, in hechtenis had gebracht, daar na verhoort, en zy zulks ontkennende, daar op vervolgens tot de *Pynbank* werd verwesen. Dit *Torment* zelden een *Man*, veel min een *Vrouw* konnende uitstaan, deed haar haast alles bekennen, 't geenze nooit gekent of gedaan hadde, en dewyl zy zeer wellevend, en daar benevens ook nog met goede middelen was voorzien, (zulks veelyds de *Nyt van kwade Nabuuren* prikelt, om aan zoodanige *Lieden* niet alleen alles kwaats te gunnen, maar zelfs op alle wyse te helpen toe brengen; waar haar vonnis haast opgemaakt, om *levendig verbrand* te worden, en alle hare *Goederen verbeurt* verklaart.

De dag tot de *Executie* gekomen, en alles daar toe in gereetheid gebragt, de WYSE MONARCH, van verre uit zyn *Carros*, een grooten hoop volks daar by een vergadert ziende, beveelt aan eenen van zyn *Gevolg*, in allen haast daar heen te rennen, en te vernemen wat dit mogt beduyden, die terstond als in eenen sprong rapporteerde, dat men aldaar eene *Vrouwe* tot *Stof en Assche* stond te verbranden.

De Keyser zond andermaal den Gezant te rug, met bevel aan de *Rechters*, zoo lange met de *Executie* te wachten, tot dat Zyne Majesteit daar tegenwoordig zoude zyn. Maar, wat een opzien by alle, welke deesen MONARCH hier zoo onverwacht zagen verschynen! De Keyser niet onbekent, hoe men al veele Jaaren in *Duytsland*, by de *Rechtbanken* schandelyk te werk had gegaan, en veele onschuldige door gierige en godloose *Amptlieden*, *Richters*, *Schouten*, enz. op valsch aanbrengeu, en omgekochte *Getuygen*, door de vlamme van het lieve Leven waren berooft, deed hier terstond de *Rechters* van deese Vrouwe voor zig komen, hen vragende; wat misdaad dezelve begaan hadde? De *Rechters* een weynig verlegen, en wat ontroert van wegen Zyne Majesteit hier zoo onverwacht te zien, zeyde den Monarch; dat deese Vrouwe eene *Toverresse* was, en de *Wet* daar tegen gestatueert, wildenze het H. Recht niet in Onrecht verkeeren, daarom ook verplicht waren, dat heylig te onderhouden; hadden derhalven in deese Zaak geprocedeert, als na behoren, en de Vrouwe gecondemneert, om levendig aan een Paal gebonden, en met den Vuure verbrand te worden.

De WYSE MONARCH wel wetende, hoe veele onnosse Menschen in den tyd zynere Regeering, door arglistige practyken, en duyvelsche konstenaryen, zoo door het Vuur als door het Water, hun leven verlooren hadden, onse *Nederlanderen* een beter denkbeeld in 't verstand willende brengen, en alle kwaataardige *Eerroveryen*, uit de Wereld helpen; vraagde voorts aan de *Rechters*, ofze de Vrouwe, voor datze haar de *Sententie* des *Doods* hadden gegeven, wel gewogen hadden? De *Rechters* over die vrage niet weynig verlegen, en niet verstaande 't geen Zyne Majesteit daar mede zeggen wilde, zeyden: wy hebben op ons Dorp geen *Balance*. *Gã, gã dan onvoorzichtige Rechters*, (herhaalde de Keyser) *naar de Stad Oudewater*, daar kund gy eene rechte *Weegschaale* vinden, zet de Vrouwe daar *Moedermaakt* op, met ontvlochte *Hairen*, de *Schaamdeelen* wel gedeekt, en gy zult aldaar zien en bevinden, dat deese Vrouwe ten onrechte door *Ulieden* is veroordeelt; en dit zal u het *Waarteken* zyn, wanneer zy meer als 25 ponden zal na boven halen.

Dog men zal evenwel beter doen, te gelooven, dat het Gewicht met de natuurlyke gefchapenheid van het Lighaam deefer Vrouwe maar had overeen te komen.

Hier op de *Dorp-Rechters* terftond, de Vrouwe naer *Oudewater* overbrengende, en 't *Gerecht* aldaar, om, van deefe vreemde manier van *Rechtspleging* Oog-getuygen te wesen, te zamen verzocht zynde, werd gedaan, zoo als de *Keyfer* bevolen had, en de Vrouwe, (welke meer steunde op de reeds bekomen *Uitslag* van *Zyne* Majesteit, als wanhopende aan de *Balance* van de *Stads-Waag*) die al in de *uure des doods* was geweest, is alsoo onschuldig bevonden, en weder in haar *Eere* herstelt; dienze zoo schendig scheen verlooren te hebben, door eene meenigte van *Eerdieven*, *Leugenaars*, *Lasteraars*, *valsche Getuygen*, *Meineedigers*, en meer zulken duyvets zaad, die zig niet ontzien hadden, de Vrouwe maar uit den weg te ruymen, om door hare schande, hunne eygene grouwelyke bedryven en vuyligheden te bedekken. *Wie de waarheid spreekt* (zegt *Zalomon*) *die openbaart de Gerechtigheid: maar de valsche Getuygen bedriegt.* Spreuk. 12 vs. 17.

Nu was de onnosele en onschuldige Vrouwe, door de *Hooge Wysheid* des *Keyfers*, wel van eene allerwreedste dood verlost, maar *Zyn* Majesteits tegenwoordigheid, konde hier van geen duur zyn, om op onvoorzichtige *Rechters* een wakent oog te houden; en derhalven wel voorziende, dat diergelyke onrechtmatige *Procedures*, hier mede nog niet geheel een eynde zoude nemen, beschonk (zoo men wil) voor zyn vertrek uit de *Nederlanden*, de *Stad Oudewater* met een *Prævilegium*, hier in bestaande; dat alle de geenen, 't zy van verre zoo wel als naby, zig aldaar op de *Stads-Waage*, tegen dien allerschrikkelyksten *Laster* van *Toverye*, konden laten wegen, ten eynde daar door gezuvert, en alle *Lasteraars* den mond mochten gestopt worden.

Maar zal hier iemand vragen, hoe is dat mogelyk, dat een *Balance* ofte *Weegschaal*, die kracht en dat vermogen kan hebben, om aan te kunnen wysen, *Schuld* ofte *Onschuld*? Hoor eens *Leefer*: Het is de *Balance* wel niet mogelyk zulks te doen, maar

maar dewyl die een zeer wel gepast *Zinnebeeld* van de *Gerechtigheid* werd gesteld, heeft Keyser Karel, buyten twyffel niet anders beoogt gehad, als door dat middel van Lighamen te weegen, de Herten en Zielen die door *Bygeloof*, als in de strikken des *Zatans* mogten verward en gevangen zyn, door deese eenvoudige weg te redden.

Voor deese tyden plagt men andere proeven, by 't onderzoeken van *Toverye* te gebruyken, en daar door zyn 'er duysenden om een luchje geraakt. Men deed eerst de *Beklaagde* drie dagen vasten, dan leyde de Priester een Ysere Bout met Wywater besprengt in 't Vuur, zong het Lied van de drie Jongelingen in den Oven, deed vervolgens Misse, gaf de Hostie, beswoer hem en bad God, de Zaak door een teken te willen ontdekken. Negen voetschappen verre moest dan de *Beklaagde* gaan, en de in 't Vuur gelegene gloeyende Bout dragen, en zoo hy dat doen kon, bleek zyn onschuld klaar. Hier op omwond de Priester de verzengde hand en verzegelde dezelve. Maar ten derden dage, niet gaaf en gezont zynde, wierd hy in een papiere Kleed, vol met Duyvels en afgryffelyke Monsters beschildert, tot pulver verbrand. Daar was ook nog een ander manier, wanneer een *Betichte*, wilde hy voor onschuldig gehouden worden, zyn Arm tot de Elleboog toe in een kookende Ketel met Water moefte steken; haalde hy die daar ongeschonden uit, zoo was hy vry, maar waarze verzengt, door het kookende water, dan moest hy door het Vuur verbrand worden. Nog heeft men eertyds in Engeland, een proef weeten te neemen, door kout Water. De Priester beswoer daar het Water, en bond dan den *Aangeklaagden*, de Duymen aan de groote Teenen kruyswyse over malkanderen: wanneer hy nu alsoo in 't water gesmeten zynde zonk, (let wel) dan ging hy vry, maar bleef hy driftig, werd hy zonder genade ten Vuure verwesen. Waarlyk het voorsz. *Vrouwetje* kwam 'er beter af; want de Duymen Kruyswyse aan de Teenen gebonden, veroorzaakte de dood even zoo zeker, als of men *Gedreven* hadde.

Omtrent deese tyd, dat Keyser Karel door het wegen van deese *Vrouw*, de *Balance* der Stad Oudewater vermaart had gemaakt,
en

en men verstond, dat men daar zoo licht konde gezuuyvert werden, van dien grouwelyken Laster van Toverye, verspreyden men daar van wel haast een Gerucht in de Roomsche Landen, *Paterborn, Munster, Keulen* en meev anderen, terwyl men ook van naby Persoonen van Toverye beschuldigt of berucht vernam, uit noodzake van de proef der *Waag* van *Oudewater* te moeten ondergaan, en zig aldaar plechtig te laten wegen, om zig van dien opgelegden Laster, te zuiveren. Wy zullen hier voor den Leeser openleggen een Lyft van Personen, welker Namen in de Registers van de Judiciele en Dagelyksche Acten deeser Stede gevonden worden; en zyn dezelve als volgt:

MARIA KONINGS, Dochter van Gerard Hesseling, anders genaamt Konings, en Anneke ter Brugge, woonende te Konings in Zurik, in den Kerspel van *Boekholt*, in den Gestichte van Munster, Gewoogen den 24 February Anno 1644.

LEENTJE WILLEMS, Huysvrouw van Jan Aartsz, woonende in de Lange Linschoten, onder de Parochie van Oudewater, Gewoogen Ao. 1647.

NB. *In dit Jaar zyn nog drie Persoonen Gewoogen, blykende uit de Certificatie, die hier na volgen zal.*

JACOBYE PAULUS, Huysvrouw van Steven Willems, woonende in de Boerschap van Wapenvelt, onder het Schout-ampt van Heerde, gelegen in de Provincie van Gelderland, Gewoogen den 2 Mey Ao. 1677.

MARRITJE CORNELIS, Huysvrouw van Thomas Bastiaanse, woonende over Lek in Langerak, Gewoogen den 13 January Ao. 1681.

SYBILLA ESSERS, Dochter van Jacob Essers en Geertruyd Weyers, woonende in den Dorpe van Kleynenbroek, onder Zutphen, omtrent twee uren van Nuths, Gewoogen den 23 Mey Ao. 1694.

AALTJE BROUWERS, Huysvrouw van Frans Fransz, geboortig uit de Heerlykheid Heybergen, Gewoogen den 25 September Ao. 1694.

MAASJE FAASSEN, Huysvrouw van Jan Aartsz, geboren in 't Waal, omtrent een half uur van de Vaart over Vianen, Gewoogen den 17 September Ao. 1710.

GEERTRUYD HENDRIKSZ VAN BEEK, Weduwe van Christoffel Klads, woonende op 't Zand te Utrecht, Gewoogen den 23 Maart Ao. 1711.

LYSBET JANS VAN WOUT, Weduwe van Pieter Ariensz VOSMEER, woonende binnen Montfoort, Gewoogen den 15 Mey Ao. 1713.

NEELTJE PAULUS POLS, geboortig van Berg-Ambacht, woonende in Honcop, Gewoogen den 31 Mey Anno 1728.

KLAAS ARIENSZ VAN DEN DOOL, geboren te Noordeloos, en NEELTJE ARIENSZ KERSBERGEN, geboortig van Lakerveld, Man en Vrouw, woonachtig op den Dool onder Meerkerk, Gewoogen den 21 Juny Ao. 1729.

Dus ziet men aan deese weynige Persoonen, hoe zy zig van alle kanten na de Waage van *Oudewater* hebben begeven, om van dien aldervuytsten Laster gezuivert te mogen worden. Daar zyn buyten allen twyffel, zedert het midden van de sestiende

Eeuw, veel meer Perfoonen Gewoogen geworden; maar door dien Boeken gemist werden, hebben wy daar van verder geen Lyst konnen bekomen. Laat ons nu hier ook door een *Ex-tract*, uit de Registers, van de Judiciële en Dagelyksche Acten, der Stede *Oudewater* aanwysen, de *Certificatiën*, die den Gewoogenen werden mede gegeven. Zy luyden byna van woord tot woord aldus:

Wy *Burgermeesteren, Schepenen en Raden der Stede Oudewater in Hollandt*, doen cont en *Certificeeren eenen iegelyken mits deesen*, ten verzoeke van *MARIA KONINGS*, oud, zoo zy zeyt, omtrent zes en twintig jaaren, *Dochter van Geeraart Hesseling*, anders mede genaamt *Geeraart Konings*, ende *Anneken ter Brugge*, woonende by *Barent Konings* haren Broeder, te *Koninkx in Surik*, in den *Karspel van Boekholt*, in den *Gestichte van Munster*, op een *Hofstede toebehoorende Zyn Hoogheyd*, den *Heere Prince van Oran-gien*, wesende van deylbaren stature, met een *vratzen* aan de rechterzyde van haar *Kinne*, ons voorgesteld by *Johan Duyst* *Burgemeester* der voorschreve *Stad Boekholt*, volgens zyn *Acte van Certificatie van Bur-geme-*

gemeesteren en Schepenen van Boekholt, ons vertoont ende gebleken; dat op huyden voor ons compareerden de E. Willem Pietersz Tromper en Johan van Rodenburg, beyde Oud-Burgemeesteren, en jegenwoordig Schepenen in dienste, mitsgaders Cornelis Gysbertsz Bodegrave, gesworen bedienaar deeser Stads Waage, welke ter instantie en verzoeke van de voorschreven MARIA KONINGS verklaarden, hoe waar is, dat de voornoemde Cornelis Gysbertsz Bodegrave de voorschreven MARIA KONINGS, ten haren ernstigen verzoeke en requisitie, in tegenwoordigheid van hun Comparanten, ende meer andere Persoonen, na dat zy by Jannetje Barents ordinaris Vroedvrouwe deeser Stede, met voorgaande onderzoek, dat de gemelde MARIA KONINGS tot hare onderklederen ontkleed, ende de Schoenen nitgetogen, niet van eenige swaarte of gewigte by haar was hebbende; met de Balance in de ordinaris Waage deeser Stede Oudewater Gerwoogen, ende dat hun Comparanten en allen evidentelyken gebleken is, dat de

voornoemde *MARIA KONINGS*, alleenlyk gekleed en onderzocht zynde als voren, was wegende hondert vier en dertig ponden, zoodanige oprechte Troyſche Wigte als men ordinaris in de voorchreven Waage is gebruykende, zulks dat wy mede by deesen Certificceeren, dat dezelve Wigte met de natuurlyke proportie hares lighaams is accordeerende. Ende alsoo de voorschreven *MARIA KONINGS* aan ons verzocht onse opene Brieven van Certificatie van de voorgenoemde Verklaringe, om haar daar mede te dienen in tyd en wylen, daar ende wanneer haar zulks nodig en te raden wesen zal, ende men gehouden is de waarheid te getuygen, inzonderheid daar toe verzocht zynde: Zoo hebben Wy haar 't zelve verzoek niet kunnen nog willen weygeren, zonder bedrog. Des 't oirconde hebben wy deeser Stede Zegel hier onder aan gehangen, ende by onsen Secretaris doen onderteykenen. In den Jare onses Heeren ende Zaligmakers duysent zes hondert vier ende veertig, op den *XXIII. February.*

(Onderfondt.) Ter ordonnantie van de Heeren voor-
noemt getekent

(Was getekent)

H. DE HOI.

(Onderfondt.)

't Voorschreven geëxtraheerde by my ondergeschreven
Secretaris der Stede Oudewater accordeerende bevonden,
met de vordere Verklaringe; dat in mynen voorschreven
dienste veele Persoonen invoegen voorzeyd in de Waage
alhier zyn Gewoogen, met gelyke Verklaringe *mutatis mutandis*
als voren: en specialyken nog in den leest voorleden
Jaare 1647. drie verscheyden Persoonen; onder anderen
eene LEENTJE WILLEMS, Huysvrouwe van Jan Aartsz,
woonende in de Lange Linschoten onder de Parochie van
Oudewater. 't Oirsonde getekent deesen vii. January 1648.

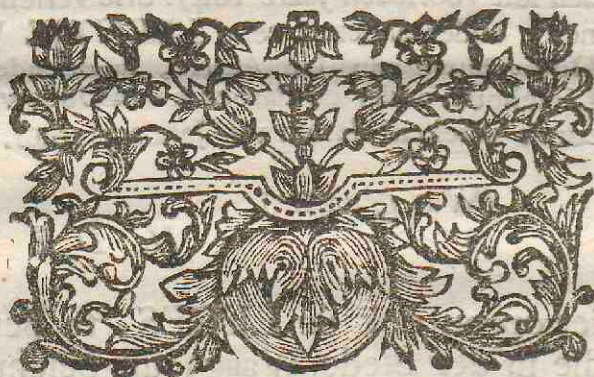
(Was getekent)

H. DE HOI.

Zie hier op nu ook de LEGES, te betalen by die
geene, die in der Stede Waag, uit beschuldiging van
Toverye Gewoogen worden:

Schepenen	-	-	f 1	--	16	--
Secretaris	-	-	f 2	--	18	--
Bode	-	-	f	--	12	--
Waagmeester	-	-	f	--	12	--
Vroedvrouw	-	-	f	--	12	--
Zamen			f 6	--	10	--

Eyndelyk is aanmerkelyk, dat men nog nooit gehoord of gezien heeft, dat een Perfoon meer dan éénmaal is Gewoogen geweest, maar dat men zig altyd daar mede heeft te vreden gehouden. Wy denken, dat dit daar van wel de reden zal zyn, dat den Rechter de Perfoonen die Gewoogen, onschuldig gevonden hebbende, en daar van door een Certificatie getoont, dat by hun de vereyschte ponden Gewigts zyn opgehaalt, hen niemant daar na zal durven blameeren; aangezien den Lasteraar niet de Gewoogene, maar den Rechter zelve, die den Perfoon nu voor eerlyk kent, in zyn Ampt zoude kwetzen; en derhalven die tot een tegenparty krygen, voor welken by zig niet zoude kunnen verantwoorden.

7 639

GEHEYM-SCHRYVER
V A N
STAAT- EN KERKE DER VEREENIGDE
N E D E R L A N D E N ,
Beginnende met die van de Provincie
U T R E C H T .

O P E N B A R E N D E
Veele lang verswogen en nooitgehoorde Wereldlyke en Kerkelyke
Zaken, rakende de Grenscheydinge, groote en gelegenheid der
Vereenigde Landschappen; derzelve Steden, Dorpen en Ge-
hugten, Hooge en Laage Regenten, Hoven van Justitie,
Raadhuyfen, Rechtbanken, Kerken, Hooge Schoo-
len, Weeshuyfen en andere Gestichten, met de Lysten
van Professoren, die de Waardigheid van Rector
Magnificus op de respective Academien bekleed
hebben, en de Lysten van de Predicanten, zoo
Nederduytsche, Fransche als Engelsche,
welke zedert de Reformatie in de Steden
en op de Dorpen gestaan hebben.

W A A R B Y
Men nog zal beschreeven vinden, de gesteldheid van Orgels en
Klokken spellen, met de namen der Meesters die dezelve gemaakt
hebben, als mede de Lysten van Organisten en Campanisten,
met hunne Tractementen; Hoogtens van Toorens, Schil-
derstukken in Kerkglazen, Tombes, Wapens, aanmer-
kelyke Opschriften en Gedichten, en veele andere din-
gen meer, te veel om hier verder uit te breyden.

E E R S T E D E E L .

Zesde Stukje.

t'Utrecht by JACOB CORNELIS TEN BOSCH, Boek-
verkoper in de Choorstraat, 1760.

GEHEYM-SCHRYVER

V A N

STAAT- EN KERKE DER VEREENIGDE
NEDERLANDEN,

Van de Provincie

UTRECHT.

E E R S T E D E E L S

Zesde Stukje.

In onse vyf voorgaande *Stukjes*, hebben wy den Leefser vertoont, eene generale korte beschryving van de PROVINCIE, en daar na in het byzonder, die van de Steden *Utrecht* en *Montfoort*, met verscheyden Dorpen. In dit *Zesde* komen wy nu tot de beschryvinge van

A M E R S F O O R T.

Zy is gelegen in *Eemland*, daar de Rivier de *Eem*, die uit verscheyden Beekjes en afwateringen, van de hooge Heylanden boven de Stad, en het Geldersche Gebergte te zamen vloeit, en van daar met verscheydene bochten, ter lengte van omtrent vier uren gaans, Noordwaarts aan loopt, tot de Haven van *Spakenburg*, in de Zuyderzee. Hare naastgelegene Steden, zyn *Utrecht* en *Naarden*, de eerste vier, en de andere vyf uren gaans. De omtrek van Landen zyn by uitnementheid plaifant te zien, bestaande dezelve in zeer schoone en vermakelyke Thuynen, Graanlanden, Tabaksplanteryen, Eyken Hakhout, Boffchen

en Grasryke Weydelanden voor de Beesten; tusschen welke men, door aangename Dreven en Wandelwegen, de lust wel kan voldoen, en het oog met al wat aangenaam is, verzadigen. Hier by komt nog het alom vermaarde *Eemland*, meest tusschen de Stad en de Zuyderzee gelegen, en een' der vier Maarschalkschappen van de Provincie; begrypende de Heerlykheden en Dorpen *Zoest*, *Baren*, *Eemenes binnen en buytendyks*, *Woudenberg*, *Renswoude*, *Bunscboten*, *Eembrugge*, *Leusden*, *Hooglande*, enz. waar in men mede alles genieten kan, wat men daar billyk van zou wenschen mogen.

De oudheid dezer Stad werd gemeenlyk van een Adelyke Familie afgeleyd, Heeren van Amersfoort, die haar Hofflot en Vyver hadden, ter plaatse daar nu het Stadhuys staat, en de gewoone Koornmarkt werd gehouden. Men noemde haar eertyds *Emisfort*, van de Hoffstad of overtocht de *Eemse*, welke Rivier buyten de groote Coppelpoort, doorgaans zeer Scheepryk gezien werd, en door geduurig af en aan varen, van en na veele Plaatsen rondom de Zuyderzee, dat aldaar aan die Voorstad, zeer levendig maakt.

Amersfoort is de *tweede* der Steden van het Sticht, of liever die van de Provincie in *Stem* en *Rang*. Zy is onder de sterke Steden van de Landschap, in de Jaarboeken al bekend omtrent het Jaar 1006, hoewel echter den eersten Bouwer en de tyd der bouwinge niet zeker bekend zyn, en slechts daar na geraden word. Zy heeft geleden veele *Oorlogsrampen*, met de Wapenen zynde aangetast door de Hollanders in 't Jaar 1280, wanneer de Stad, met de *Kennemers* en *Waterlanders* gevallen, tegen den Bisschop, onder *Gysbrecht van Amstel*, uitdryvende den Adel; geschiedende zulks meest uit wrok, om dat zyn broeder *Gooswyn van Amstel*, het mislukte Bisschop te worden; dog dat bekochtze duur van *Jan van Nassauw* 39de Bisschop, door welke zy wierd tot haar plicht gedwongen. In 't Jaar 1395 trok *Willem van Beyeren*, Graaf van Holland, de Stad door veele Gunstbrieven aan zyn zyde, en vielen daar op voort te zamen in de *Veluwe*. Heer *Jan van Arkel*, bouwde in 't Jaar 1411 om haar in te teugelen, een Blokhuis en Sterkte *Hoeflaken*, maar de Amersfoorders sloe-

sloegen de Zynen, en verwoesten de Blokhuyfen, waar op eenige Ballingen met de Gelderschen, de Stad meenden te overrompelen, maar zy wierden met groot verlies afgeslagen. In 't Jaar 1427 sloegen de Burgers van Amersfoort *Philips van Bourgondien* heerlyk af, dreven de Cabeljauschen uit haar Stad, en gelukkig voortgaande, beroofden de Stad Naarden. Zeker Historie-Schryver verhaalt, dat gemelde Hertog hen onverwachts op 't lyf gevallen is, zoo de Amersfoordenaars nog niet genoegzaam gewapent, zig echter kloekmoedig hebben verweert, en op de beklimmers der Muuren *kokentheet Bier* gegooit hebben, en daar door hem genootzaakt af te wyken.

In 't Jaar 1444, verscheyden oneenigheden tusschen den Bisschop en de Stad, ontstaan zynde, om dat de laatste veele Inwoonders van *Eemland*, met het *Burgerschap* voorzag, welke beweerden dezelve voorrechten, als de Amersfoortsche Burgers hadden, te moeten genieten, en dus niet door des Bisschops Maarschalk in Rechten konden betrokken worden, zyn dezelve te deeser tyd door een minnelyk vergelyk vereffent; waar by men overeen kwam, voortaan niemant voor een Amersfoortschen Burger te erkennen, dan die in de Stad zyne Wooning hadde.

In 't Jaar 1446 hadden de Amersfoorders weder een ander verschil met den Bisschop, en weygerden de uitspraak van bevrediging aan de Staaten, maar vonden goed, die van den Raad der Stad Utrecht aan te nemen.

In 't Jaar 1449 tusschen de Bisschoppelyke, en de Burgers der Stad Utrecht, een scherp *Gevecht* voorvallende, by welk de Bisschop zelf swaar gekwetst wierd; de Amersfoorders den Kerkvoogt te hulp komende, en door de Minnebroeders-straat ingetrokken zynde, vielen dus sterk op de Utrechtsche aan, dat zy een gedeelte des Volks op de Ganssenmarkt staande, in wanorden bragten, en de Utrechtsche noodzaakten te wyken, en te verlaten die geenen, dewelke in de Schoutesteeg dapper vochten. De Bisschop, tot erkentenis van den goeden dienst en bystand, die de Amersfoorders in het behalen der overwinninge hadden toegebracht, heeft hen daar door vergeven alle Breuken en Mis-

daden, die zy in vorige tyden hadden verbeurt en bedreven, en hen daar van volkomen kwyt gefcholden.

In dit zelve Jaar, heeft *Jacob van Lichtenberg*, Prooft van St. Pieter, aan die van Amersfoort uitgelevert een Vidimus van eenen Brief, van Hertog *Willem van Beyeren*, gegeven in 't Jaar 1413 wegens hare Tolvryheid.

In 't Jaar 1455 kwamen die van Utrecht te Amersfoort, buyten de Utrechtsche Poort in de Voorftad, en verbranden daar eenige huysen, gebelgt zynde op de Amersfoorders, over het innemen hunner *Ballingen*, dog zy keerden op de komft van den Biffchop te rug.

In 't volgende Jaar hadden de Amersfoorders, een *Aanflag* gemaakt om het Blokhuis *Ter Eem*, in het Voorjaar door die van Utrecht, ter beteugeling der Amersfoorders gefield, stormenderhand te vermeersteren, en af te breken: ook hebben zy getracht het Slot *Ter Horft*, in hunne handen te krygen, maar dit hun gedrag werd zeer fwaar by de *Regeerders* van Utrecht opgenomen. Dog eyndelyk wierden de beyde Steden, door tuffchenkomst van den Biffchop *David van Bourgondien*, verzoent.

In 't Jaar 1460 maakt de Stad Amersfoort een Verbond met den Hertog *Arnout van Gelder*.

In 't volgende Jaar hadden die van Amersfoort, de Utrechtsche met veel trotsheid behandelt, en den Domprooft in zyn Rechtsgebied te kort gedaan; vervolgens stout geworden zynde op de gunft van den Biffchop David, en zig verbeeldende hen alles geoorloft te zyn, hadden zy veele onbehoorlyke dingen uitgerecht, in zoo verre zelfs, dat zy den Biffchop tot nadenken bragten, als of zy zig meer aanmatigden, als hen toekwam. De Biffchop zeer oplopende van aart, hadde hen nu en dan onvriendelyke, ja harde bejegeningen gegeven, en nadrukkelyk zyn ongenoegen getoont, zoo dat hy zyne gramfchap niet verzetten liet, dan door het opbrengen van opgeleyde Geldboetens. Dit dede de liefde tot hunnen Kerkvoogt, die zeer benodigt waar om Geld, grootelyks by hen verflaauwen, en dus begonden zy te begrypen, dat wilden zy het hoofd boven hou-

houden, het niet raadzaam voor hen was, langer in onmin en vyandschap met de Stad Utrecht te leven, maar dat zy hunne Verschillen met die Stad vereffenen moesten. Weshalven de handel ter Vereeniging, met ernst voortgezet wierd, en wel met die uitwerking, dat een *Bestand* getroffen werd, voor den tyd van acht dagen, 't welk van tyd tot tyd verlengd, en in het volgende Jaar in een bestendige *Vrede* is verandert, en is ook voort daar op de Stad Amersfoort, door tusschenkomst van de Steden *Deventer*, *Campen* en *Swolle*, met den Bisschop verzoent geworden.

Na drie of vier sware Pest-tyden, is den Rhyn tusschen *Rheenen* en *Wageningen*, in 't Jaar 1477, zoo overstelpende in de vlakten van de Veluwe gestort, datze de muuren der Stad sloopte, en twee Poorten om verre wierp, blyvende de straaten langen tyd vaarbaar. In 't Jaar 1543 is de Stad byna verraden geweest, en na vyf afgeflagen Stormen, tegen dien beruchten Krygs-Overste *Marten van Rossum*, boven 't Verdrag geplundert en mishandelt. In 't Jaar 1595, had de *Slykpoort*, het ongeluk van nog een' overvloeying van den Rhyn, en nam een groot gedeelte daar van weg, in welke tyd de Stad zeer ten agteren raakte. Die Poort ziet men nog daarom met een *Gedenkschrift* getekent, en luyd aldus:

Den 5 Meert dooz Godes kracht en schin goet /
Is dit Hups en Poert vervallen dooz die Ryn bloet.

Hier boven staat het Wapen der Stad, en daar onder het Jaartal 1595, ter rechterhand by het inkomen der Poort.

Met de Hollandsche Oorlogen zyn de Amersfoorders ook weleer zeer beschadigt geworden. De Amsterdammers hadden een opgeboeit Galjoot, van zyn Stormhoogte genaamt de *Kat*, voor den *Eems* gehouden, alles nemende en alles verwoestende; zoo dat de Stad twee Blokhuyzen aan die Rivier daar tegen moest maken, om 'er zig van te bevryden, tot het Ys en het Schieten daar uit, de *Kat* verdelgde. De Bloedraad van *Alba*, nam in den Oorlog tegen Spanjen, al des Stads Handvesten weg. Hier

na wierd de Stad voor de Vryheid gewonnen, dog wederom aan *Alba* overgegaan, en eyndelyk door den Grave *Jan van Nassauw* aan den STAAT gebragt, en in 't *Verbond der Unie* in 't Jaar 1629: bloeide in alle welstand, tot datze *Montecuculi* en den Grave van den *Berg* innamen, die daar slecht huysielden, maar veel slechter verhuysden, hals over kop over den *Yffel* te rug vluchtende, na het overrompelen van *Wesel*. Tot het Jaar 1672 bleef *Amersfoort* veylig, (zomtyds eens van Overigheid veranderende,) wanneer de Franschen een inval in deese Provincie deden, dezelve in hunne macht kregen, en in 1673 weder daar uit vertrokken; waar na de Stad tegens alle geweld gesterkt is, van buyten en van binnen. Dus verre kortelyk hare geschiedenissen.

De Stad in platte grond, maakt omtrent een ronde Figure, omwatert met eene diepe Gragt, tusschen welke, en de Stads *Walmuuren*; zeer veele fraaye *Thuynen* zyn, byzonderlyk van de *Utrechtsche-poort*, tot aan de *Camp-poort* toe; dog van deese weder tot de *Utrechtsche*, hebben de *Thuynen* niet veel te beduyden, om dat die tegen het Oosten, Noorden en Noordwesten, niet veel zouden kunnen opbrengen. Die tegen 't *Zuydwesten*, *Zuyden* en *Zuydoost*, geven de *Vruchten* op, die men daar van kan wenschen; zynde (behalven de *Keukenvruchten*) de *Stadsmuuren* in de *Maand October* aldaar, zoodanig met allerley smakelyke soorten van *Druyfstroffen* voorzien, dat men byna niet weet welke te verkiesen, om de smaak daar mede te verlustigen.

De *Poorten* deeser Stad, waar door men uit- en inryden kan, zyn vyf in getal, namelyk; de *Utrechtsche-poort*, de *Slyk-poort*, de *Heere-poort*, de *Bloemendaalsche-poort*, en de *Coppel-poort*. De eerste is nieuw gebouwt in 't Jaar 1752, zoo als aan het *Opschrift* blykt, ten *Oostzyde* van de *Steene-brug*, in *blauwe Arduynsteen* ingehouwen; heeft eene *Briere* of *affluyting* van *voeren*, met een *cierlyk* en na de *konst* gewerkt *Yser Hek*; hangende tusschen de twee *grootte vierkante Pylasters*, op welkers *Capiteelen*, leggende *Leeuwen* gezien worden, houdende in hare *klaauwen* het *Wapen* der Stad. De twee *kleyndere Pylasters* na buyten, beyleugelen de *Poort* ter wederzyden zoodanig,

nig, dat men daar, gesloten zynde, niet uit of inkomen kan. De tweede de Slyk-poort, is herbouwt in 't Jaar 1595. De derde genaamt St. Andries-poort doorgaans Driesjes-poort, is hier naast staande, en gebouwt in 't Jaar 1646. Het Heere-poortje 1591. De Camp-poort in 't Jaar 1568, en de Bloemendaalsche-poort in 1588. De Coppel-poort aan de Rivier de Eem, daar aan vind men wel het Jaartal van 1646; dog dat voldoet niet, die Poort kan veel ouder aangezien worden. Uit alle deese Poorten kan men met Rytuygen uit- en invaren, uitgenomen die van 't Heere-poortje. Daar zyn evenwel behalven deese nog eenige kleyne Poortjes, zoo voor den Voetganger, als voor den geenen, die het water uit de Stads-Buyten-Cingel nodig hebben, die wy nu hier met namen niet zullen opgeven.

De *Muuren* der Stad, hebben heden nog twintig *Toorens*, waar in men eertyds, niet alleen tegen overrompeling van vyanden plagt de wacht te houden, maar daar uit ook dapper konde stryden; zynde dezelve niet zoo verre van malkander, of men kon met het Oude Krygs-Geweer, malkanders *Toorens* bereyken; derhalven de *Vyand*, tusschen deese *Toorens*, de Stad wilende *Bestormen*, het vreesfelyk moeste zyn, om die te naderen. Toen de Stad eertyds zoo florifant met haar *Brouweryen* was, en derhalven zeer veel *Moolens* daar toe vereyscht wierden, om 't *Mout* daar op te maalen, waren de *Wallen* rondom met *Moolens* bezet, daar van men de plaats, waar dezelve gestaan hebben, nog meent te kunnen aanwysen, en die men nu met *Boomen* ziet beplant. Dit is wel gelooflyk, maar dat binnen de Stad, eertyds 350 *Brouweryen* zouden geweest zyn, (want dan moest het zesde huys, zoo veele 'er in de Stad stonden, ten minsten een *Brouwerij* geweest zyn) dat zal wel by niemant geloofd worden, of men zoude de *Vryheid* der Stad, daar mede onder moeten begrypen. Het zy hier mede geweest zoo 't wil, wy laren een ieder daar over zyn gevoelen, en zoo veel ruymte, als 'er tusschen *Amersfoort* en *Constantinopolen* is.

De voornoemde twintig *Wacht Toorens*, zyn de Stad nog heden tot een aandenken der oude *Oorlogen* en cieraad van haar sterke *Wallen* roemens waardig, als werdende dezelve aan weynige

Muuren der Steden onzer Vereenigde Landschappen alsoo gevonden. Daar is evenwel nog iets, daar de Krygskundige der oude Vestingbouw, dit volgende van zeggen, en waarlyk op Krygskundige gronden, weeten aan te toonen. Zy zeggen eenstemmig, dat Belegerden zig moeten trachten te defendeeren, tegen de Belegeraars, recht voorwaarts en rechts en links. Tot zulker Vyanden aanvallen, was deese Stad, met haare Muuren door deese Toorens zeer sterk, en maakte de Aanvallers in vorige tyden zeer oplettende, op wat wyse men haar voordeeligst konde aantasten.

Nu gaan wy voort, tot de beschryvinge der Stad na binnen, dog zullen eerst opgeven haar oude grootheid, die weleer omringt was met de nu zoogenaamde *Binnen-Cingel*, waar langs nog veele aanzienlyke huysen staan, genaamt de *Muurhuysen*, van welke de Straat ook haar naam heeft. Den bloey der Inwoonders, en de voortzetting der brave Burgeren, niet langer kunende lyden, zoo nauw bepaalt te wonen, gaf daar door aanleyding, om de Stad te vergrooten, en is voorts dezelve zoodanig uitgelegt geworden, gelyk men haar nu heden ziet; en mag daarom wel met reden, voor de tweede Stad van de Provincie, zoo in grootheid als in Koophandel, en welgegoede Inwoonders gehouden worden. Daar is $\frac{3}{4}$ uur tyds nodig, om de Stad rond te gaan. Zy is van binnen met meer dan 50 straaften doorsneden, die alle zeer zuyverlyk onderhouden worden. Daar zyn wel aan de Noord- en Noordwestzyde nog eenige plaatsen die met geene huysen bezet zyn; dog die men hier geenzins *Steril* en onvruchtbaar wil laten leggen, maar jaarlyks als buyten de Stad met Tabak beplant worden. De Huysen in deese Stad staande, teld men doorgaans te zyn ruim 2000, en derhalven 10000 Menschen die daar in leven. Onder de eerste rang van Huysen, zyn de geene, welke men te Amersfoort ziet, langs de Binnen- en Buyten-Cingel staande, en gemeenlyk yder na 't Erf groot is, met ruyme lucht en zeer vermakelyke Thuynen daar achter voorzien, die meerendeels door Heeren van de Regeering, en andere, van de eerste Rang der Inwoonders, bewoont worden. Wy zouden hier van wel een groot getal kunnen

nen aantekenen, maar nadien men daar in zeer ligt zouden kunnen overtreden, om die niet na Rang en waarde op te geven, gaan wy die voorby; onsen *Gebeym-Schryver* zig liever bezig houdende met dingen, die niemand eenige aanstoot nog ergernis kunnen geven.

Na die van de Heeren van Regeering, dient de Stad ook tot een naam en aanzien, de Huysen van de voornaamste Kooplieden, welkers Wooning men byna door alle straaten vind, waar in het ook aan Winkeliers niet ontbreekt, die tot de dingen welke men dagelyks nodig heeft, in overvloed vervult zyn, om de benodigde van hunne inhebbende waaren, te kunnen voorzien. In de Stad ontbreken ook de vereyschte Ambachten niet, om al wat men daar door begeert gedaan te hebben, volkomen kan gemaakt krygen. Ook is dezelve, in overvloed bewoont van Daglooners, en wat aangaat behoefte luyden, 't is te gelooven dat Amersfoort, daar van mede een groot deel nevens andere Steden, binnen hare Muuren heeft. De Vryheid der Stad begrypt 1131 Mergen, alle het beste Land dat men in de Provincie vinden kan, om inzonderheid Tabak op te doen wasfen, en waarom men daar tusschen en omtrent, ook veele Vruchtbare fraaye Thuynen heeft aangelegt, die de liefhebbers het Sommerfaijoen lustig en vermakelyk doen doorbrengen. In ons volgende *zevende Stukje*, zullen wy van de Vryheid der Stad, wat nader bericht geven.

Men heeft hier in de Stad verscheyden Rederyen, als die van de Bombazyde, Zyde, Lakenen en meer andere, daar van echter, hoe veel voordeel deese ook aan de Stad en hare Inwoonders toebrengen, geene te vergelyken is, met de Handel van Tabak; die alle overtreft, en veele honderden Menschen hun bestaan kan geven. Zy werd hier zoo hoog gewaardeert, dat zommige zig al eens niet ontzien hebben, om Huys, Huyscieraat en Meubilen, gedeeltelyk te verkoopen, en dan met die Penningen, in den Tabak winsten te doen.

Nu komen wy tot de openbare Gebouwen der Stad, waar onder ons eerstelyk voorkomt het *Raadhuys* of *Stadhuys*, staande aan de Westzyde van den Hof of Koornmarkt, by de St. Joris-

Kerk. Het heeft zyn aanzien zeer wel, waar toe het gebouwt is. Van vooren en aan de Zuydzyde, vertoonen zig de Muuren, als van witten Arduynsteen geblokt. Aan de linkerhand van vooren pronkt het met Engelsche Glasramen, en aan de rechterhand in 't midden, heeft men den Ingang langs 8 à 9 treden, te wederzyde opgaande; van vooren met twee groote en twee kleyne Pylasters, waar op yder is zittende een Leeuw, houdende met de voorklaauwen het Wapen der Stad. De Pylasters zyn bewerkt met fraaye Ornamenten na de oude Tekenkonst, die aan de Opgang tot het Stadhuys een heerlyk aanzien maken. Op deese Vleugel van 't Stadhuys is een hoo-ge Kap, zeer net met Leyen gedekt, uit welkers midden eene fraaye Tooren ryft, waar in een' Klok hangt om ten dienste der Regeering gebruykt te kunnen worden. Op de Spits draait een Vergulde *St. Joris* tot een Windwyfer. Op de andere Vleugel is geen Kap van vooren te zien.

Wanneer men over de Trappen ten Raadhuyse wil intreden, doct men dat door een aanzienlyk *Portail*, daar de Audientie is, zynde ruym genoeg, om aldaar onverdrongen plaats te houden, tot het Haar Edele Grootachtbaarheden, of eenige andere Collegien behaagt, om ter gehoor geadmitteert te worden. In deese gemelde Audientie, ziet men regt voorwaarts een' zeer groote *Mappe-Monde*, wiens weêrga men in groote en netheid, niet veel zal vinden, en daar boven omtrent 40 Spiegelgladde Picken; tuffen welke, en de *Mappe-Monde*, een vreemd stuk Schietgeweer is gehangen, dat misschien oudstyds, van de Romeynsche Krygshelden in gebruyk is geweest, en door de *Batavieren* van haar is veroverd geworden; althans wy meenen niet, dat nu alzulk Geweer, onder de Europiaansche Krygsvolken, in gebruyk is. Ter linkerhand nevens den Ingang ziet men een Kamertje voor de Deurwaarders of Bodens, om naby de hand te zyn, wanneer hun dienst vereyscht werd.

Achter de Audientie, treed men in de Raadkamer, anders die van de Heeren Vroedschappen; zynde een zeer Achtbaar en aanzienelyke Zaal, van wegen het groote lighaam der Regeering, die daar in Zitting houd, en over 't welzyn der Stad en
hate.

Burgers, enz. raadpleegt. Men gaat 'er over 4 of 5 treden na boven in, en valt gewoonlyk 't gezicht aldaar eerst op de Tafel, bekleed met allerbest groen Laken, omzet met de nodige Stoelen, alle met Kuffens en 't Stads Wapen daar op vertoond, en zoo net in orden geschikt, dat men zig daar over bilyk moet verwonderen.

Boven de Zitting van deese Grootachtbaren Raad, ziet men de Sneeuw Witte Muur behangen, met een voortreffelyk Schilderstuk, verbeeldende de Stad *Amersfoort*, zeer konstig in perspective geschildert. Hier nevens ter zyde de Schoorsteen, het *Portrait* van WILLEM DE DERDE, Koning van Engeland, Stadhouder, enz. Aan de andere zyde, werd daar vertoont een na het leven geschildert Landschapje, gedaan (zoo men wil) door de Vrouw van den eertyds alom beroemden Konst- en Bouwmeester *Jacob van Kampen*, die 't Stadhuys te Amsterdam heeft gebouwt, en in de St. Joris-Kerke alhier is begraven Ao. 1657. den 3 September. By den Ingang van dit Heerlyk Vertrek, ziet men nog een Schilderstuk, verbeeldende den Heydenschen Opper-Godt *Jupiter* in de Lucht, omringt met veele Basuynblaasers, ten eynde voor zyn hoogste Rechtbank te verschynen. Een zeer toepasselyk Zinnebeeld, op deese Raadkamer. Eyndelyk staat hier nog aan te merken dit volgende *Jaarvers*, zoo als men dat met het Stadswapen daar boven, voor de Schoorsteen leest, en is aldus:

MARTIVS VT QVINTÆ SVBIIIT CONFINIA LVCLIS,
ARVA PER HÆC FECIT FLEBILE RHENVVS ITER.

1595.

Dat is.

*Op den vyfde Maart heeft den Rbyn door-deeze Landen
zyn beklagelyké weg genomen.*

De *Justitie-Kamer*, of die van 't Gerecht, nevens deese voorgaande, is mede een zeer schoon Vertrek; dog zoo met geene

Schilderftukken voorzien, als de *Raad-Kamer*. Zy is met een fraaye Tafel, bekleed met groenverwig Laken, en daarom de nodige Stoelen met Kuffens, niet ongelyk die van de Raad-Kamer voorzien. Boven dezelve hangt tegen de Muur, dat met donkergroen Behangzel bekleed is, een uitmuntend blaauwfchynend Spiegel, van het allerfynfte Glas, dat men elders vinden kan. Schilderftukken, daar mede is dit Vertrek niet verciend, dan alleen met het Wapen der Stad; zynde een *Recht opftaande rood Kruys op een wit Veld*, dat door twee vergulde Leeuwen, werd vastgehouden.

Aan de rechterzyde van de Audientie, gaat men met 3 of 4 treden af, en komt daar in de Kamer van Commiffariffen van kleyne Zaken, anders genaamt de *Kleyne Rolle*; opgeciend en voorzien met de nodige Tafel en Stoelen voor de Heeren Commiffariffen, en rondom aan de Muuren bekleed met getekende Landkaarten, van de onderhorige Landen van Amersfoort, Naamlyften van Heeren van Regeering, en op de Kaffen en Pultrums belegt, met gedrukte en dagelyks nodige Boeken, welke in deeze Kamer veel in gebruyk, en van goeden dienst zyn.

Uit dit Vertrek, gaat men weder met eenige treden af, in die van de *Secretarie*, waar in alle de Protocolen der Stad bewaard werden, en alles wat dagelyks ten Raadhuyse verhandelt werd, geënrolleert: ook kunnen de geene welke Affchriften benodigt hebben, die aldaar ter plaatse bekomen, en van Authentycke Copien van Instrumenten voorzien worden.

Eyndelyk, wanneer hier den Heer Hooft-Officier het Recht zoo verre heeft gevordert, om dat aan misdadige te doen executeren, en men voor het Raadhuyse openbaarlyk Justitie doet, daar toe ziet men eene welgeschikte *Gaanderye*, boven de Ingang van de Audientie, alwaar zig als dan de Heeren *Rechters* op vervoegen, en met Haar Edele Achtbare tegenwoordigheid, door de Vensters te vertoonen, en hun uitgesproken *Vonnis* zien uitvoeren. De Boven-Kamers, zyn niet zeer merkwaardig. Aan de Zuydzyde van het Raadhuyse beneden, daar zyn de gewoone Gevangeniſſen. Wy vinden niet wanneer dit Stadhuys gebouwt is.

Niet verre van het Stadhuys ſtaat de Stads Waage, ten Noorden

den de St. Joris-Kerke. Zy is al een zeer oud Getimmer, maar aan ons niet bekend, wanneer gebouwt is: men vind daar wel het Jaartal van 1626 boven het *Portail* van de Hooftwacht, maar 't is zeker, dat het Gebouw der Waag veel ouder is, zoo als meest aan de oude Muuren blyken kan. De Hooftwacht van het Guarnisoen, werd daar in een Vertrek aan 't Westeynde gehouden.

Nu komen wy tot de Godsdienstige Gestichten, daar van ons eerstelyk voorkomt het *Burger-Weeshuys*, staande aan de Binnen-Cingel, aan de Zuydoostzyde der Stad. Het is een oud, zeer groot en ruym Gebouw, en was eertyds onder de Bisschoppelyke Regeering een Mannen-Klooster; dog naderhand, toen men dat Kloosterleven in deese Landen niet langer dulden wilde, door de wyse Regeering in een Weeshuys verandert, in 't Jaar 1650. Het getal der Weesen, welke daar tegenwoordig in opgevoed en onderhouden worden, zyn Jongens en Meysjes te zamen 14 in getal, 't welk weleer wat grooter plagt te weesen. Dit Huys werd geregeert, door zes Regenten en zes Regentinnen, die een Binnevader en Moeder onder zig hebben, welke in het Huys opzigt hebben over de Kinderen, en wat 'er verder tot de Huys-houding behoort. In dit Huys is nog te zien een Kerk, eertyds geweest vol met Beelden verciert, zoo als nog de veele Nissen die men daar in ziet, aanwysen. Aan dit Huys, zyn zeer veele Maakingen, zedert haar eerste gebruik gedaan; en men ziet daar in een Naamlyst van alle de geenen, welke by hunne Uitterste Wille de Ouderloose Weesen rykelyk bedacht hebben, en wel waardig ter navolging te worden aangepresen; zynde de geheele somme eenige duysenden bedragende. Men verhaalt van dit gewesene Klooster, de volgende Geschiedenis: zeker *Munnik*, zynde een *Goylbuys* in alle manieren, in een nabuurig Vrouwen-Klooster, door ongeoorloofde minnebrandende oogen, waar mede hy een Schoonheid door wederzyds Vensterlicht, eenigen tyd beschouwt hebbende, en nu kans meende te zien, om die na zyn lust te genieten, begaf zig op zekere nacht aan de waterkant uit zyn *Celle* in een kleyn Vaartuyg, niet ongelyk aan een groote *Wastobbe*, en alsoo willende daar mede overvaren, tot zyne geliefde *Naburinne*,

rinne, (men wil dat zyn avontuurlyke Scheepvaart, maar zoude gedestineert zyn geweest, tot aan het Gasthuys, dat toen ter tyd een Vrouwen-Klooster was;) het ongeluk had, van op deese nooitgehoorde watertocht met zyn Vaartuyg om te slaan, en te verdrinken. Dat komt van ongeoorlofde dingen, zoo driftig te begeeren! Hy heeft zekerlyk te dier tyd, de bezoldinge zyner zonde niet geweeten, anders had hy wel in zyn *Celle* gebleven, en zig na deese wiskundige regelen van voorzichtigheid gedragen, die leeren; dat een nieuwsgierig aanzien, de *begeerte* verwekt; dat men van de begeerte, tot de *daad* komt; dat de daad, een *gewoonte* word; dat de gewoonte, een *noodzakelykheid* maakt; dat op de noodzaakelykheid, *vertwyffeling* volgt; en op de vertwyffeling, de *eeuwige verdoemenisse*. Maar al genoeg hier van.

Het *St. Pieters Gasthuys*, staat aan de Binnen-Cingel by 't Spuy. Het was ook eertyds een Klooster, met een Kerk daar aan, daar na in een Gasthuys verandert, zoo als schynt te blyken uit een Opschrift, boven de Mannen-Zaal by den Ingang, dat aldus luyd:

**In 't Jaar ons Heere 1531 / wierd aan dit Huys gear-
beid / en twee Jaar daar na was het voltooit.**

Dog in het Jaar 1622, dat by den Ingang gevonden werd, en op meer andere plaatsen binnen dit Huys, heeft de Regeering verstaan, dat hier Oude Mannen en Vrouwen, van de Gereformeerde Religie in zouden onderhouden worden, en is dat Huys daar ook nog heden, maar niet zeer talryk van Dischgenoten voorzien. Voor de Vrouwen-Zaal, ziet men 12 Wapens in de Glazen, alle van 't Jaar 1622. Des Zondags voor de Middag; werd hier Godsdienst oeffening gehouden, voor de geene die te swak zyn, om ter Kerke te kunnen gaan. Het werd geregeert door 8 Regenten, en 8 Regentinnen, die hunne Binnen-Vader en Moeder, tot de dagelykche Huyshouding, met de nodige Assistenten onder zig hebben.

Hier op laten wy volgen, het *Bloklands Gasthuys*, eertyds bekend by de naam van 't H. Sacraments Gasthuys; staande in de
Lange-

Langeſtraat over de Zevenhuysen, omtrent in het midden der Stad. In het zelve werden 12. Oude Mannen onderhouden. Voor het zelve leeft men:

Dit Huys is gefundeert by Wouter Heer van Blokland, ende Juffrouw Johanna Pieck, in den Jare 1573.

Het *St. Agatha Klooster* van ouds zoo genaamt, ſtaat aan de Binnen-Cingel by het Spuy, en is al voor lange Jaaren verandert, in een Magazyn van Stads Goederen en Noodwendigheden.

De oude Kloosteren van *St. Agnet*, *Sinte Barbara*, en het *St. Marien-Hof*, het eerste dienende nu tot het Stads *Gymnasium*, en de andere twee tot byzondere dingen, zyn hier nog wegens hare oude gebruyken, zeer merkwaardig, en niet min het H. Geesthuys, thans de Lutersche Kerk. De *Pot* in de *Potſtraat*, mag men by deesen ook wel gedenken. In dit *Geficht*, werd alle weeken éénmaal Collegie gehouden, van de voornaamste Liefhebbers der Muſiek, waar in den Organist der Kerken deſer Stad, de *premier* is.

Daar is eyndelyk nog een *Gaſthuis*, ſtaande aan de binnenzijde van de Cingel der oude Stad, ten Zuydoosten, geſticht voor onvermogene Zieke en Kranke *Roomſchgezinden*, welke geen hulp nog trooſt elders kunnende vinden, in dit Huys aangenomen en geherbergt worden. Het heeft drie Regenten, en tien Regentinnen, alle dertien van de Pauffelyke Geloofsbelijdenis. Ondertuſſchen is dit Huys, niet breed van Inkomiten voorzien, zynde daar in maar alleen vyf Bedſteden, daar op men de Kranken kan laten ruſten: waarom 'er dan tegenwoordig ook niet ligt in aangenomen worden.

Wat nu betreft de *Regeering der Stad*, dezelve beſtaat in een *Scheut* of *Hooft-Officier*, twee *Burgermeesteren*, twaalf *Schepenen*, en twaalf *Raaden* of *Vroedſchappen*, met een *Gebeym-Schryver*, *Cameraar* en *Theſaurier*, als *Ministers* van HAAR EDELE GROOT-ACHT-BAARHEDENS. Ook heeft de Stad een *Rekenmeester* van de *Mans*, en eene van de *Vrouwen Conventen*. Een *Ontſanger* van 't Huys en Heeren Redemptiegeld, een *Ont-*

fanger van 't Haardstedegeld, en een Ontfanger van 't Vryheids-geld. Drie Heeren Weesmeesteren, met hun Secretaris. Een Ordinaris Gecommitteerde, ter Vergadering van de HEEREN STAATEN DEESER PROVINCIE. Twee Gecommitteerden, tot de Directie van de Slaperdyk, drie tot de Stads Plantagien, drie tot de Schipper-Gilde, drie tot de Voer- en Karreluyden, drie tot de Brand en Artillery, mitsgaders de Hooybergen, en voorts nog drie Extraordinaris Gecommitteerden: ook zyn 'er twee tot de Drappierderyen, twee tot de Staalen der Manufactuuren, een tot de Bank van Leening, twee tot den Eyk en Rydinge, twee tot de Schouwe, benevens die van de Maalen, twee tot de Schouwe van de Bunschoter-Weg, drie tot de Directie van het Trekpad, Paal- en Baggerwerk, die een Cameraar is toegevoegt. De Commissarissen Politiek in de Kerkenraad zyn twee; en daar is ook een Superintendent van de Looyhal der Fabrieken. Nog heeft men te Amersfoort drie Heeren Commissarissen, tot den Ontfangst der Generale Middelen, en een Superintendent van de Bombazyde Rederyen. Eyndelyk, zyn 'er nog zes Gecommitteerden over de drie Quartieren der Stad, als; Bloemendaal, Camp en Breul; en twaalf tot het doen der Collecte in Bloemendaal, Camp en Breul. De Regeering der Stad, werd hier door drie Deurwaarders of Boodens bedient. Den Heer Hooft-Officier heeft een Onder-Schout, en daar benevens drie Dienaars van de Justitie. Het Gerecht is geplaatst op den Amersfoorder-Berg, omtrent een half uur gaans buyten de Utrechtsche-poort, en is de plaats, daar het den Heer Hooft-Officier, vorderen kan.

Men heeft in deese Stad drie Vaandelen Burgers, welke na vereysch van tyden en zaaken, nog wel driemaal verdubbelt zouden kunnen worden, en alle met goed Geweer en Wapenen voorzien. Zy houden nu hier geen wacht, om dat in tyd van Vreede, twee Compagnien uit het Guarnisoen van Utrecht, de Plaats dag en nacht bewaken. Van deese drie Vaandelen Burgers is de tweede Burgermeester in der tyd Collonel en Opper-Bevelhebber.

Tot dienst der Kooplieden, heeft men te Amersfoort ook een Beurs, of Vergaderplaats om Koopmanschap te doen. Zy is gebouwt

bouwt aan de Noordzyde van den Hof, of Koornmarkt, tegen de Zuydkant van St. Joris Kerke, en is lang 24 en 8 treden breed; dog, wanneer gebouwt, is ons niet bekend. Dezelve bestaat in een ruyme Gaanderye, ondersteunt door acht ronde Colommen, overdekt met een bekwame Kap, onder welke de Kooplieden, doorgaans in geen groot getal daar verschynende, tegen alle onguurheid des tyds zig kunnen verbergen. Thans ziet men daar op de weekelysche Markt-dagen, van allerlye soort van Krameryen getafeld, en voor de benodigde veele Dingen te voorschyn gebragt, die de Standplaats van die Kooplieden, gewoonlyk zoo veel opbrengen, datze dezelve niet gaarne zouden willen missen.

Nu gaan wy over tot de beschryving der Marktplaatsen, zoo als die binnen Amersfoort gevonden worden; en komt ons daar van eerstelyk voor de *Koorn- of Grootte-Markt*, die alle Weeken des Vrydags voor het Stadhuys, of op den nog van ouds genaamden Hof, werd gehouden. Zy is een open Plaats van een groote ruymte, en als in het midden der Stad gelegen, zeer bekwam, om Kooplieden daar na toe te lokken. Zy is ook wel het meeste met Graanen in de Herfst, Winter en Lente vervult, en in Handeling van Boekweit, (die nergens beter ter Markt kan gebragt worden) zeer vermaart. De *Boter en Zuyvel-Markt*, is ook op deese, of hier naby in de Langestraat, agter de St. Joris Kerke.

Hier op laten wy volgen de *Rundvee- en Paardemarkt*. Zy werd op het St. Jans Kerkhof gehouden, en gewoonlyk werd daar veel meer Vee ter Markt vertoont, als daar Koopers zyn, om van de Negotie te profiteeren.

De *Verken-Markt* is, ten eynde van de Langestraat, over de Utrechtsche straat, en vermaart door welgemesse van die Dieren, (beter na hun dood, als in haar leven) welke men uit het schoone Eemland, en onder het soete Gebergte van de Veluwe, door de Bouwlieden van Vee- en Vruchten, ziet van daan gebragt. Men vind te Amersfoort, op de gewoone Slacht-tyden, overvloedig van die rouwe Verkensbeesten; dog die zeer goed werden bevonden, om niet alleen van gemeene Liederen, maar

zelfs van de Aanzienlykfte in den Lande, waardig geacht werden, om in de Spek-kuyp te fteken.

De *Viſch-Markt* is aan de Langeftraat, op het Verwulft van de Kortegracht, en levert dagelyks genoegzame Viſch in foorten, daar zig de Burgers en Inwoonders deefter Stad, van hun Vleefch-eeten eens kunnen veranderen, en daar mede verkwikken. Zy is met de nodige Viſchbanken voorzien, en overdekt met een smal langwerpig aartig Kapje, rustende op acht Houte Pylaren, en tot gebruyk der Viſch-Negotie aangelegt, in den Jaare 1657. Allerleye foorten van Zee- en Revier-Viſch, komt hier ter Markt, uitgenomen Kreeften; daarentegen is de Bot-Viſch dagelyks zeer abundant, en Aal en Paaling genoeg te bekomen, die hier zoo smakelyk werd bevonden, als in weynig Plaatsen van onſe Nederlanden.

De *Turf-Markt*, vind men in de Stad aan de Binnengracht of Cingel, by 't St. Pieters Gaſthuys, en kan den Burger en Inwoonder daar haast kopen, om zyn Zolder daar mede, tegen de koude Winter te voorzien. In de Provincie Holland is, zedert eenige Maanden herwaarts, wel groot gebrek aan Turf gewceft, maar indien de Hollanders hier duysent Schepen vol, hadden willen koopen en hier ontfangen, men hadze aan haar tot een redelyke prys kunnen leveren. Immers, by aldien deefe Stad al eens Turf ontbrak, zy is rondom zoo wel van Hout voorzien, dat men veelligt de Turf zoo wel zoude kunnen miſſen, als de geene, welke geen Turf bekend is, en daarom altyd Hout branden.

Eyndelyk, de *Appel-Markt*, die men beter een *Fruyt-Markt* noemt, is tuſſchen de St. Joris Kerk en de Waag, daar op ook veele *Keuken-Vruchten* te voorchyn werden gebragt. Indien 'er een algemeen gezegent Vruchtjaar is, op deefe Markt komt overvloedig, maar by aldien de Natuur eens afgeſlooft van Vruchten te dragen, en een Jaar 2 à 3 de ruſt wil nemen, dan brengt men hier nog zoo veele Levensmiddelen ter Markt, als in niet veele Steden gevonden worden.

Nu komen wy tot de beſchryving der *Kerken*, waar van die der twee Gereformeerde de Voorrang moeten hebben. De eerſte

fte die ons daar van voorkomt, is toegewyd aan *St. Joris*; staande aan de Noordzyde van de zoogenaamden Hof, of Groote-Markt by 't Stadhuis, en strekkende met zyn Choor ten Oosten, tot aan de Langestraat. Zy is zeker een oud, groot en prachtig Gebouw, waarom waarschynelyk de Regeering heeft goed gevonden, deese als tot een Hooft-Kerke der Stad te benoemen, en die van O. L. V. tot eene tweede en Bykerk te laten dienen. Deese laatste was wel eertyds de Hooft-Kerke, dog die van *St. Joris* in het midden der Stad staande, naby het Raadhuis, en alsoo de goede Burgers en Inwoonders, even na, om by den openbaren Godsdienst te verschynen; is derhalven gelooflyk, dat de Regeering daarom de Kerke aan *Onse Lieve Vrouwe* eertyds geweyd, haar oude achting (inzonderheid by de Roomschegezinden) een weynig om goede redenen heeft willen verminderen, en dezelve tot een tweede of *Bykerk* heeft willen houden. In haren Buyk is zy lang 74, en breed 40 treden; het Choor lang 26, en breed 13 treden. Zy is versterkt, met 44 Dommers rondom aan hare Muuren, en heeft 19 zoo ronde als vierkante Colommen, welke haar drie Kruysgewelvige Kappen ondersteunen, maar zyn niet na eene der bewuste Bouworders opgehaalt. Tusschen, en by de afdeeling van Kerk en Choor, staat een sneeuw witte, en na de wyse der Ouden gemaakte Gaanderye, rustende op zeer konstig gemaakte kleyne Pylasters; die de Gaanderye na de zyde der Kerke dragen. Men geloof, dat dezelve eertyds gedient heeft, tot hooge *Zitplaatsen* voor de *Hoofden der Geestelyken*, of de *Choorzangers*, voor de tyden der Reformatie. Betreffende de *Consistorie*, zy werd aan de Noordzyde gevonden, niet verre van het Westeynde, maar komt met de schoonheid der Kerke niet wel overeen; echter zeer bekwaam, om 'er dat geene in te verrichten, waar toe zy geschikt is. Men gaat door deese in de Kamer van Kerkmeesteren, welk vertrek wel zoo aanzienlyk voorkomt. Hier in hangt een Schilderstuk, afbeeldende tien Kerkmeesters, gedaan door den eertyds beroemden Konst-Schilder *G. van Stellingwerf* 1657. Daar beneven, ziet men ook Tafereelen met Naamlysten, van *oude en nieuwe Kerkmeesters*, alle met vergulde Letters. Men ziet hier mede

nog een Register van liefdadige Perfoonen, waar by blykt, dat zedert den Jaare 1669 aan de Diaconie-Armen gelegateert is 36036 Gulden. Voorts is deefe Kamer met de nodige Tafel en fraye Stoolen, zeer wel gereguleert, voorzien.

In deefe Kerke hangen 9 fwaare Kopere Kaarskroonen, om de Gemeente by Winter-avond onder den openbaren Godsdienst te lichten, en 104 Wapenborden verciere Kerk en Choor, onder welke men verfcheyden van Adelyken Geflachten ziet: ook zyn 'er op de blaauwe Zarken, waar mede de Vloer van de geheele Kerk belegt is, veele Opschriften gegraveert, waar by men het leven der geener, die van hare werken geruft zyn, nog lange kan gedenken. De *Schilderftukken* in de Glafen, zyn hier weleer voortreffelyk en uitmuntende geweest, en daarom nog heden een ieders aandacht waardig, van wegen hare overblyfzelen dier vermaarde Schilderkonft. Ondertuffchen kan men de rampen die het tedere Glas, in de Kerken onderworpen zyn, en zeer veel doet lyden, daar tegen men niet altyd, van wegen hare uitgestrektheid, voorzien kan, niet genoeg beklagen. Want, hoe haast kan een fraay Konftstuk daar door gefchonden zyn, zoodanig dat men 't zelve niet meer bekennen kan, 't geene den Konftenaar daar door heeft willen afbeelden? Dit bevind men doorgaans in alle Hooft-Kerken, dewelke met de Glas-Schilderkonft, certyds voortreffelyk zyn verciert geworden, en alfoo insgelyks in deefe Hooft-Kerk. Wy zullen hier maar twee voorname Schilderftukken aanmerken, de eene gegeven door de * Brouwer-Gilde, de andere door de Timmer-Gilde, aan de Kerke gefchonken. Deefe zyn beyde omtrent nog in haar geheel, en van 't Jaar 1614. De overige hebben, van haar eerfte
fchoon-

* Uit dit Glas wil men bewyfen, dat in het Jaar 1614 binnen de Stad Amersfoort 350 Brouweryen zyn geweest; echter werd daar heden maar 50 gelesen, zynde de Ruyt daar de 3 zoude moeten opgeftaan hebben, niet meer in wesen. Ondertuffchen mag zig den Leefer evenwel verzekert houden, dat weleer te Amersfoort meer Brouweryen geweest hebben, als in eenige Stad deefer Nederlanden; nademaal nog een zeer groot getal van aloude Huysen, zulks fchynen aan te wyfen.

schoonheid zoo veel verlooren, dat een Konstenaar in *Pictura*, zyn verstand en oordeel werk genoeg zal moeten geven, wil hy de ware beduydenisse, van die Stukken verklaren. Hier mede zouden wy scheid van de Glazen, maar terwyl wy van Schilderstukken spreken, kunnen wy het Konststuk tegen den Tooren, (die hier binnen de Kerk uit zyn fundament ryst, aan de Zuydzyde, en waarom men ruymte genoeg heeft, denzelven aan allen zyden nauwkeurig te bezien) in 't Graauw gedaan, niet voorby gaan. Dat zelve verbeeld niet een Ridder van St. Joris, maar St. Joris zelve, tegen den Draak strydende, waat boven geschreven staat:

1687. Ady 25 Juny.

(en daar onder)

G. A. B. C. v. R. W. H. B.

16 Bus 82.

Pinxit.

Onder dit fraaye stuk, ziet men een kleyn Antyqcs Mannetje, met een Toorentje waar in een Klokje van een zeer zuiver geluyd hangt, en daar op hy te gelyk, door middel van het grootte Uurwerk, op zyn voor zig hangende Klokje, met een Hamer, in beyde zyne handen vasthoudende, staat, heele en halve uren, zoo als de Wysers buyten aan de Tooren aanwysen. Deeze zeldzaamheid vertoond zig daar in eene Nisse, en hier onder leeft men:

DE KLOKMAN SPREEKT:

*Waakt Mensch! ons laatste uur, komt onverwacht van boven,
Geen uur verzekering, kan ik u vast beloven,
Myn Meester die my stelt, op deese Klok te werk,
Besluit 'er onverwacht, 's Jaars duysent in dees' Kerk.*

Mo. 1724.

Ten

Ten Oosten van dit Godshuys, naby het Choor, ziet men ter hoogte van omtrent 12 voeten tegen de Muur, eene zeer konstige *Garoupe* van schreyende Kindertjes, ter Eere en Gedachtenis, van den in dien tyd beroemden *Jacob van Kampen*, in zyn leven geweest Bouwmeester van het door gantsch Europa vermaart Stadhuys te Amsterdam, die daar voor in een Grafkelder is bygezet, met dit volgende Gedenk- en Gravschrift, luydende aldus:

*d' Aarts-Bouwmeester, uit de Stam van Kampen, rust hier onder;
Die 't Raadhuys t' Amsterdam, Gebouwt heeft, 't achste Wonder.*

(en lager)

JACOB VAN KAMPEN.

Obit 13 September 1657.

Hier uit zou wel niet onduyster blyken kunnen, dat deesen *Jacob van Kampen* een *Amersfoorder* of *Eemlander* is geweest, en misschien ook zyn Huysvrouw; dewyl wy boven hebben aangemerkt, datze in de Schilderkonst zoo wel ervaren was, dat men van haar op de Raadkamer van het Stadhuys, nog een extra fraay *Geschildert Landschapje* ziet hangen, 't welk waardig is, van Meesters en Meesteressen in die Konst, gezien te worden.

In deeze Kerke van St. Joris, werden door Commissarissen, van de zoogenaamde uitdeelinghe der *Pot*, alle Zaterdag morgen aan 84 behoeflige Menschen uitgereikt, zes pond Roggenbrood, anderhalf pond Tarwbrood, en een half pond Boter; spruytende deese weekelyksche *Uitdeelinghe*, van een' Uitterste Wille, gemaakt door een ryk Priester, genaamt *Jordanus van der Mueth*. Overleden den 7 December 1626, en onder eene zeer groote Grafzark, met zyn Wapen uitgehouwen, in deeze Kerke bygezet. Indien deese weekelyksche *Uitreykinge*, gedaan werd van de Interest ener somme tegen die van drie per cento, zoo zal zeker

zeker dat Legaat moeten bedragen 40000 Gulden. Waarlyk eene Gifte, waar van men zeer zelden hoort. In deese Kerk werd des Zondags driemaal gepredikt, en des Vrydags gecatechi-seert over een voorgaande Predicatie.

Hier gaat nu de *Positie van het Orgel*, 't geen men in deese Kerke ziet aangehangen aan de Zuydzyde, ter rechterhand, daar men door een fraay *Portail* in de Kerk komt. Het zelve bestaat in deese volgende Registers:

Van het Manuaal.	Van het Boven Clavier.	Van 't Rug-Positif.
Prestant 16 voet.	Prestant.	Prestant.
Prestant 8 voet.	Holpyp.	Holpyp.
Octaaf.	Gemshoorn.	Mixtuur.
Quint.	Sexquialter.	Cornet.
Scherp.	Nasart.	Sexquialter.
Mixtuur.	Octaaf.	Octaaf en Quintade- na.
Trompet en Tram- blant, met een aan- gehangen Pedaal van twee Octaven.	Quint. Souflet. Vox humana. Tramblant.	Dit Orgel heeft 6 Blaasbalgen.

Voorts werd dit schoone Stuk bespeeld, op drie Clavieren; gaande het bovenste en onderste, van F beneden tot A boven: het middelste is niet alleen lang Clavier maar gaat nog verder tot A. De Maaker van dit Orgel, en de tyd wanneer het zelve gemaakt is, daar van kunnen wy den Leefer geen bericht geven. Van de Organisten, die te Amersfoort het Orgel in deese Kerk, als mede dat van O. L. V. Kerk, met het Klokkenspel bedient hebben, of nog bedienen, daar van kunnen wy maar deese Meesters opgeven, zoo als dezelve op elkander successivelyk gevolgt zyn, met namen:

WILLEM VAN RAALT.
 JAN VAN RAALT.
 JAN HAN.
 JACOB DAANENS.

Door deesen laatstgenoemden Konstmeeſter, alhier beroepen in 't Jaar 1721, werden deeſe voornoemde twee Orgels, en het Klokkenſpel in de Tooren van O. L. V., nog heden met veel Lof waargenomen, op het ordinariſ Tractement van 500 Gulden; dog men wil dat de Regeering, overtuygt van 's Mans ongewoone gaven, dat Tractement zoude verhoogt hebben.

Nu wat aangaat de ſchikking van de Geſtoeltens in deeſe Kerk, wy vinden de Predikſtoel en die van de Kerkenraad, zeer net en wel gereguleert, dog niet zoon aanzienlyk als die van de Regeering, en meer andere Perſoonen van Rang en Hoedanigheid, welke in dit Godshuys zeer veel plaats bekleeden. Twee duyſent Menſchen, konnen daar in bekwamelyk het Woord Gods hooren, en dewyl in deeſe Kerk maar alleen, des Zondags gepredikt werd, en de Gemeente hare drie Predikanten, de *Leere der Waarheid*, met veel genoegten hooren verkondigen, zoo is deeſe Kerk altyd vol toehoorders.

De *Tooren*, die wy hier nu volgen laten, hebben wy bevonden hoog te zyn 196 voeten. Hy heeft een achtkantige ſpits, om welke een gemetzelde Muur den Ommegang omvangt. In den zelve hangen vier differente middelfware Klokken, en heeft een Uurwerk binnen, met twee Wyfers, na buyten, eene tegen 't Noorden, en eene tegen 't Zuyden, daar de Grootte Markt is. Op deſen Tooren werd alle nachten wacht gehouden van een Trompetter, tegen ongeluk van Brand, Onweêr, enz. om daar van op 't eerſte *moment*, en by tyds kennis te geven aan alle Inwoonders der Stad, door het Steken van zyn Trompet. Ook is hy by den dag, op het aannaderen van Onweêr, terſtond verplicht ter Tooren te klimmen, en door de Trompet zig aldaar te laten hooren; mogende van daar niet weder naar beneden komen, voor dat het Onweêr over en voorby getrokken is.

De Kerk, eertyds toegewyd aan O. L. V., ſtaat aan de Zuydzyde der Stad beweffen de Langſtraat, by de Lieve Vrouwenſtraat. Zy was in de tyden voor de Reformatie de Hoofst Kerke, waar in veele H. Dingen, tot gebruyk van de pretendenten der Oude Religie wierden aangetoont. Zy is in haren Buyk lang 30
en

en breed 24 treden; 't Kruys lang 10, breed 34, 't Choor lang 20, en 10 treden breed. Tien vierkante Pylaren heeftze, die haar Kap ondersteunen, dog na geene Bouwordens opgetrokken, en 22 sterke Dommers die haren Muur van buyten verzekeren, van niet uitwaarts te kunnen wyken. Men ziet haar thans van hare vorige Cieragien ontbloot, uitgenomen de geene die wel voor de beste mag gehouden worden, namelyk; de zuivere Verkondiging van het Woord Gods, dat daar in alle Dingsdag morgen gedaan werd, daar toe alle schikkingen van Gestoeltens, zoo die van de Kerkenraad als der Regeering wel geplaatst en gereguleert, gezien worden: ook werd zy zeer zuiverlyk, niet min als die van *St. Joris* onderhouden; alleen is de vloer, waar in men niet veel blaauwe Grafzarken vind, daar in wat oneffen; dog dit zyn geen zaken, waar over zig dit Godshuys behoeft te schaamen, als het maar reyn is. Alle afgezonderde Plaatsen tot een heylig gebruyk, moeten boven andere zuiverlyk onderhouden worden, niet om datze Kerken genaamt worden, en groote Gebouwen zyn, maar om dat aan zulke Plaatsen de Heere be- looft heeft, met zyn Geest en Genade daar tegenwoordig te willen zyn, zoo is wel behoorlyk, dat men ook daar doet blyken, dat zulke Huysen geene huysen van Koophandel, enz. moeten gelyk wesen, zoo als certyds de boose Jooden, met den H. Tempel te Jerusaleem voor hadden; maar dat men daar in met eerbiedigheid, zonder eenige aanstoot en ergernis kan verschy- nen, en Hert en Ziele bezig houden, in de Ooeffening van eenen redelyken Godsdienst. In deese Kerk is, en ook in die van *St. Joris* veel konstig werk van Glasmakers te zien.

Nu gaan wy over tot de beschryving van het Orgel. Het is geplaatst zoo hangende als staande, aan 't Westeynde van de Kerke, recht tegen over de Predikstoel; zynde een Stuk van een goede Resonnantie, en gemaakt in den Jaare 1628, dog door wie, is ons niet bekend. Het zelve is een fraay Stuk, rustende van vooren, op twee na de oude Konst besnedene Pylasters, met zeer raare Ornamenten, die voor de Liefhebbers wel be- zienswaardig zyn. Dit Orgel, dat door vier Blaasbalgen werd
aan-

aangeblasen, heeft in 't geheel 16 Registers, en zyn die als hier volgen:

Van 't Manuaal.	Van 't Borstwerk.	Van 't Pedaal.
Dulciaan. Gemshoorn. Prestant. Oëtaaf. Souflet Scherp. Fluyt. Mixtuur. Trompet en Tramblant.	Regaal. Trompet. Quintadena. Oëtaaf.	Trompet 8 voet. en Bourdon 16 voet.

Het zelve heeft twee Clavieren, loopende van F beneden tot A boven, en werd bespeelt en waargenomen, van den Meester bevorens genoemd.

Deese Kerk, is na haar presumptive oudheid, nog een zeer sterk Gebouw; men ziet haar Muuren versterkt door 22 swaare Dommers, en heeft een Kerkhof, daar men op begraaft alleen *Kleyne Doodjes*, welke zoo veel middelen na hun overlyden niet hebben nagelaten, om by de *Groote Doorden* in de Kerken, te kunnen werden begraven. Ons kleyn bestek leyd niet, om hier eenige aanmerkingen te maken, rakende het begraven der Dooden, zoo als in Italien, Spanjen, Portugal, Duytschland, en ook in deese Nederlanden, en nog meer andere in gewoonte is geworden; daar was anders zeer veel van te verhalen, en verbeteringen aan die gewoontens op te geven. Wy stappen daar liever van af, en zeggen, dat deese L. V. Kerk nog heden by de Roomschegezinden, in zoo een groote achting, en voor zoo een heylige Plaats werd gehouden, dat morgens en avonds voor de Kerkdeuren, op het Kerkhof, en waar ook maar anders plaats kan gevonden worden, om de gewoone Gebeden, ter eere van de H. Patronesse uit te storten, doorgaans yveraars genoeg zyn te zien, die deese Kerk niet verlaten kunnen. Wy gelooven wel, dat de *Hoorder des Gebeds*, aan alle Plaatsen de Gebeden hoort, maar kunnen niet begrypen, hoe iemand zig durft ver-

stou-

stouten, om den HEER DER HEEREN aan te spreken, op plaatsen, aan welke Hy niet belooft heeft, de Gebeden te zullen beantwoorden. Immers Koningen en Vorsten, zyn niet gewoon, de *Requesten* en *Remonstrantien* van hunne Onderdanen, aan alle Plaatsen te hooren en daar op te antwoorden, maar hebben in hunne Ryken en Vorstendommen, daar toe byzondere *Audientien* of Gehoorzaalen, alwaar zy zig om gunst en genade laten aanspreken. Ey lieve dog! by voorbeeld: hoe kan het mogelyk zyn, dat, indien iemand de Koning van Frankryk, willende bidden om eenig Gunstbewys, en zulks doende aan een plaats, daar zyn Majesteit aan niemant ooit gehoor verleende, en die daar toe van Hem niet was uitgekosen en bepaalt; zoude zoo eenen, zeggen wy, wel hoope kunnen hebben, dat hem zyn verzoek genadig gehoord en beantwoord zoude worden? 't Is zeker, dat de Koning eerder in toorne zoude ontsteken, aangezien men Hem aan eene plaats aanspreekt, van welke Hy niet bevoelen heeft, aangesproken te willen worden. Laat ons nu overgaan, tot de beschryving van de *Tooren* deeser Kerke.

Dit uitmuntend Gebouw, houden wy zoo konstryk met drie Transsen of Ommegangen, opgehaalt te zyn, dat men zyns gelyk nauwelyks schoonder zal vinden kunnen. Hy bereykt tot den top der Haan, de hoogte van 348 voeten. Acht swaare Dommers versterken hem, twee en twee op zyne hoeken, tot een weynig beneden den eersten Ommegang, en acht mindere gaan van daar omtrent tot de tweede; zynde alle zestien, met zeer fraaye Kroonspitsen versierd, waar by men de oude Tooren-Bouwkonst wel mag gedenken. Boven de derde Ommegang, ryft nog eene verwonderlyke schoone spits, die, hoewel niet zeer swaar, echter een weynig uit zyn Centrum is overhellende. Het is iets zeldzaams, dat deese Tooren met zyn Kruysgevels, niet *linea recta*, na de vier Gewesten des Werelds zyn gebouwt, daar men dog anders voor eenige Eeuwen, daar zeer opgesteld was. De Tooren staat hier buyten zyn Gewest, of de Kruysgevels; want zy komen met hare Middelynen niet rechthoekig overeen. Waar uit nu zulks ontstaan is, bekennen wy niet te kunnen raden. Vier Klokken heeft hy in hem, daar mede geluyd kan

worden, als mede staat daar in een Uurwerk, welke vier Uurwyfers na buyten doet omgaan. Het Klokkenfpiel dat men in hem ziet opgehangen, is alomme wegens deffelfs zuyver geluyd, zeer vermaart. Het beftaat uit 33 Klokken, uitmakende te zamen drie Octaven, en is het onderfte Octaaf kort Clavier. Wat aangelangt de Ton, dezelve is van Yfer, en beftaat uit 40 Gaten in de breette, te weten, 75 Maaten voor 't heel uur, 35 Maaten voor het half uur, en voor elk quartier 5. Dus te zamen 120 Maaten. Men kan Noord- en Zuydwaarts, tuffchen den Tooren en de Kerk gaan, door de Lieve Vrouwenftreet, alwaar men aan de Kerk een zeer groot Portail ontdekt, daar boven nog eenige oude Romeynfche Letteren gezien werden; waar uit afgenomen kan worden, dat deefe Kerke eertyds aan *Maria* is geweyd; dog wat aangaat het Jaar harer Bouwinge, (dat hier buyten twyffel ook heeft geftaan) wy hebben dat uitgefchrapt gevonden, 't geen zeker niet braaf gedaan is, of men moest de letteren en woorden, in 't geheel hebben weggenomen. Dit zoude dan voor de Roomfchgezinde Nakomelingen, en alle Vreemdelingen, welke die wyfe van Godsdienft aanhangen, door den tyd van nut kunnen zyn, om hen te leeren, den Heere te zoeken, daar hy zig wil laten vinden, dat is; *niet buyten* zyne Bedehuyfen, maar *daar binnen*, alwaar hy zyn H. Woord zuyverlyk laat verkondigen. Een *Jood*, wanncer hy bid, is gewoon zyn aangezicht na *Jerufalem*, alwaar den Tempel voor 1727 Jaaren ftond, te keeren, maar wat vrucht heeft hy daar af, nadien den *Ceremonieelen Godsdienft*, al voor haar vernieling is afgefchaft geworden? Alle Christenen, die de Leere des Apoftels Pauli geloven willen, die *wel wil*, dat de Mannen *in alle Plaatsen opheffen heylige handen*, bewyft geenzins, dat men verplicht is, rondom Gods Bedehuyfen neder te knielen, maar wel, om met waare Godsdienftige Bidders daarin te gaan, en aldaar geene eygenwillige Godsdienft te verrichten, geboden van Menschen, of om Menschen te behagen, maar die op de geopenbaarde Wille van Gods Woord gegrond zy. Die meer doet als zyn laft is, by de geen die men onderdanig en gehoorzaam moet zyn, (of fchoon *in Natura* wel gedaan) 't gebeurt zeer zelden, dat hy daar met

met dank afkomt. De Krygsdienst, die ons een' klare afbeelding kan zyn, hoewel zeer gebrekkelyk, van de Godsdienst, lyd niet in het allerminste, om buyten de *Wetten* en *Hooge Beveelen* te gaan; want gaat men daar beneden, de *Spitsroeden* en *Cordons* zyn voor de zulke al klaar, en gaat men op eygen goeddunken daar boven, daar is geen twyffel aan, of men zal haast bevinden, dat ongenade en sware straffen voor handen zyn. Hoe veel te meer, heeft dan niet dien Man te verwachten, welke in den Dienst Gods meer of minder wil doen als hem bevoolen is? Maar laat ons zulke dingen voor de *Godgeleerden* laten.

Zie hier nu de Naamlyst van Predicanten deeser Stad Amersfoort, zynde van de tweede Classis van de Provincie Utrecht, welke zedert den beginne van de Reformatie, de Gemeente J. C. alhier bedient hebben; en zyn geweest als hier volgt:

RUTGERUS TOPANDER. Ber. 1579.

HERMANNUS Ber. 1579.

EVERHARDUS JOHANNES LOOTTIUS. Ber.

CHRISTIANUS SYNAPIUS. Was een Lid van de Synode van Wesel 1568. Ber. alhier van Medenblik 1589. Overl. 1610; zynde 1590 ter leen te Leeuwaarden geweest.

ARNOLDUS OORTCAMPPIUS Ber. 1594. Was op de Utrechtsche Synode 1618, en afgezonden naar de Nationale te Dordrecht 1618 en 1619. Overl. 1632.

HENRICUS JOHANNES. Ber. alhier van Muyden 1595. Overl. 1619.

SAMUEL NERANUS. Ber. alhier van Haferwoude 1617. Was onder de geciteerde Remonstranten te Dordrecht 1618, en is uit den Dienst gezet door de Synode den 9 Mey 1619.

PETRUS WASSENBERG. Ber. van Portugal en Hoogvliet 1619, en by leeninge te Utrecht. Vertr. naar Dordrecht in plaats van Balth. Lydius 1629.

SIMON DE BELS. Ber. alhier van Nieuw-Beyerland 1619. Overl. 1626.

ANTONIUS VAN HARINGHOEK. Ber. alhier van de Ryp 1628. Vertr. naar Amsterdam 1633.

OTTHO ZAUNSCHLIFER. A. L. M. Phil. Doct.
Ber.

Ber. alhier van Frankenthal 1630. Was Veld-Prediker 1635. Vertr. naar Groningen in plaatfe van Petrus Keuchenius 1645 den 10 December.

JACOBUS HOLLEBEEK. Ber. alhier van Schermerhorn 1632 in Juny. Vertr. naar Amsterdam 1636.

JOHANNES KARSKIS. Ber. alhier van Cockengen 1633. Was Veld-Prediker 1638 en 1641. Overl. 1644 in Maart.

GODEFRIDUS DE PAAUW. Ber. alhier van Bunschooten 1636. Overl. 1653.

CASPARUS DE CARPENTIER. Ber. alhier van Slydrecht 1645 in Aug. Vertr. naar Amsterdam 1650.

WARNERUS AB ENSCHEDE. Ber. alhier van Lopicke-Capel 1645. Vertr. naar Alkmaar 1651.

JOHANNES VALKIUS. Petr. Fil. Ber. alhier van Oudewater 1650. Vertr. naar Gouda 1651.

ARNOLDUS CRINIUS. Ber. alhier van Nieuwkerk 1651. Overl. 1677.

JACOBUS BERCHMAN. Ber. alhier van Veenendaal 1652. Overl. 1659.

JOHANNES TECKMAN. Arn. Fil. Ber. alhier van Jutphaas 1654. Vertr. naar Rotterdam 1671.

HENRICUS TECKMAN. Arn. Fil. Ber. alhier van Zuylen, te gelyk met D^s. van Deuren 1660 in November. Vertr. naar Delft 1671.

VINCENTIUS VAN DEUREN. Ber. alhier van de Leur 1660. Overl. 1673 in Juny.

MARTINUS VAN HARLINGEN. Henr. Fil. Ber. alhier van Ryswyk in Oct. 1671. Vertr. naar Delft voor Predicant in de Gasthuys-Kerk, in Sept. 1674.

LAMBERTUS JACOBI VISVLIET. Ber. alhier van Huysen 1674. Bev. in Nov. 1674. Overl. 1691.

GERBRANDUS VAN LEEUWEN. Corn. Fil. Ber. alhier te gelyk met D^s. Nappius 1675. Vertr. naar Haarlem 1678.

EVERHARDUS NAPIIUS. Ber. van Hof-Prediker van den Vorst Maurits van Nassauw 1675. Vertr. naar Harlingen 1675.

QUIRINUS BEST. Joh. Fil. Ber. alhier van Yffelstein 1678.
Overl. 1687.

GERARDUS BLOTENBURG. Ber. alhier van Leerdam
1680. Overl. 1709 den 28 September.

ISAACUS WILDBRENNINK. Ber. alhier van Otterlo
1689. Overl. 1717 in September.

CHRISTOPHORUS NEANDER. Ber. alhier van Sluys
in Vlaanderen 1692. Overl. 1724.

ANTONIUS VAN OOSTRUM. Ber. alhier van Diemen
1716. Bev. den 26 Oct. Overl. 1720 den 15 September.

GOSUINUS LUYKEN. Ber. alhier van Nieuwkerk in
Gelderland 1717. Bev. in Jan. 1718. Overl. 1720 den 15 Sep-
tember.

JOHANNES DIDERIK VISSCHER. Ber. alhier van
Nieuwkoop 1720. Bev. den 1 Dec. Vertr. naar Amsterdam 1722.

THEODORUS TER BRUGGEN. Phil. Doct. Ber. al-
hier van Hattem 1720. Bev. den 26 Jan. 1721. Vertr. naar
Rotterdam.

JOHANNES KLUPPEL. Ber. alhier van Olst den 28 Sept.
1721. Bev. den 16 Nov. Ber. te Constantinopelen 1745. Ge-
repatrieert 1749. Aangesteld tot Consul van den STAAT te
Tripoli. Overl.

CORNELIUS DE BRUYN. Ber. alhier van Veenendaal
1722. Bev. den 11 Oct. Vertr. naar Haarlem 1739.

WILHELMUS TEMMEN. Hitz. Fil. Ber. alhier in Nov.
1728. Bev. den 10 April 1729. Vertr. naar Arnhem 1734.

MATTHIAS DANIEL ROMER. Ber. alhier van Ter AA
den 16 Jan. en bev. den 24 April 1735. Vertr. naar Utrecht 1744.

PETRUS NOORDBEEK. Ber. alhier van Hattem den 14
Juny en bev. den 6 Sept. 1739.

WILHELMUS VAN REES. Ber. alhier van Ter AA den
8 Aug. Bev. den 17 Nov. 1743. Vertr. naar Utrecht den 8
December 1748.

JOHANNES HENRICUS BACHIENE. Joh. Fil. Ber.
alhier van Almelo den 31 Mey. Bev. den 20 Sept. 1744. Vertr.
naar Middelburg in Zeeland 1752.

LAMBERTUS KOLF. Gualth. Fil. Ber. alhier van Barneveldt den 28 Oct. 1745. Bev. den 9 Jan. 1746.

PAULUS BONNET. Ber. van Ingen. Bev. den 1 Juny 1749. Vertr. naar Middelburg in Zeeland 1753.

WESSELIUS KNOK. Ant. Frat. Ber. alhier van Meden, onder de Classis van 't Oldampt en Westervoldingerlandt, den 30 July 1752. Bev. den 18 Maart 1753. Vertr. naar Leeuwarden 1756.

GISBERTUS BONNET. Prop. zynde alhier beroepen den 5 Nov. Bev. den 30 Dec. 1753. Vertr. naar Rotterdam den 6 Juny 1756.

THEODORUS BRUNSVELT DE BLAU. Ber. van Oldenschoot enz., onder de Classis van Zevenwouden in Friesland. Bev. den 19 Sept. 1756. Vertr. naar Groningen den 3 December 1758.

NICOLAUS GUYKING. Ber. van Slooten den 28 Nov. 1756. Bev. den 6 Maart 1757.

JOHANNES LEEMAN. Luc. Fil. Petri Frat. Ber. van Midwoud den 24 Dec. 1758. Bev. den 15 April 1759.

Van alle deese Predicanten, zyn hier nog in leven en Dienst, de Eerw. Heeren *Lambertus Kolf*, *Nicolaus Guyking* en *Johannes Leeman*, die de Kudde Gods onder haar gestelt, nog recht leyden en weyden, op een jaarlyks Tractement van 1000 Gulden. Zy moeten ook den H. Dienst, om de veertien dagen waarnemen te *Leusden*, en het H. Nachtmaal uitdeelen, hebbende daar voor yder 50 Gulden Jaarlyks: dus 1050 Guldens. De Belyderen van de Gereformeerde Godsdienst, of Ledematen, zyn omtrent duysent, die het Nachtmaal des Heeren gebruyken mogen, en werd dat hier viermaal des Jaars, twee Zondagen na malkanderen gehouden. Men ziet daar zomtyds nauwelyks twee hondert Ledematen verschynen, dog wat hier van de reden zy, is ons niet bekend: boven dat kunnen wy ons in de oorzaken van hun agterblyven, niet inlaten. Een *Leeraar* is vry, en kwyt zig in zyn plicht, wanneer hy na den Woorde Gods, met zyn Gemeente handelt, en een *Lid* der Gemeente behoort zig zelfs te beproeven, in het gebruyk van des Heeren Nachtmaal. Hee

onderzoek, over het leven en gedrag der Ledematen is by Leeraaren een werk, dat hun Eerw. is aanbevolen, maar Zielen te benouwen, om daar de Meester over te speelen, vinden wy in geene Geloofs-Wetten nog Ordonnantien beschreven. Dit laatste kan zulke Zielen zeer bevreesd maken, en de toegang zomwylen verhinderen, tot des Heeren H. en Hoogwaardige Avondmaal, 't geen een Christen, die zig wel onderzocht en beproeft heeft, niet mag nalaten ter behoorlyker tyd te houden. De tyd gebied ons, om den Geheym-Schryver aldus te vervolgen.

De Kerk van onse Protestantische Broederen, toegedaan de *Augsburgsche Confessie*, staat in de Langestraat by de Vischmarkt, en is, op Request en instantie by de Regeering van zeker *Baron*, eertyds wonende buyten de stad aan den *Heyligen Berg*, in het jaar 1686 tot den openbaren Godsdienst ingezegent: dog wie daar in de eerste Predicant is geweest, en hoe de Leeraars daar op elkander successivelyk gevolgt zyn, kunnen wy den Leester, tot ons leetwesen, niet berichten, dewyl wy den Predikstoel omtrent zes weken vacant hebben bevonden, door het overlyden van *Ds. Johannes Henricus Muller*, een Man waar over de Gemeente, wegens haar verlies, zeer aangedaan is.

Deese Kerk is een zeer bekwaam Gebouw voor de Oeffening van den Godsdienst, en heeft omtrent 33 treden in de lengte, en maar 8 in de breedte. Zy is zeer net en wel gereguleert in Gestoeltens, waar by de Predikstoel ten Oosten en de Gaanderye ten Westen uitmunten, voor welke een schoon Uurwerk gezien werd, om den tyd af te meten. Cieragien heeft de Kerk anders hier zo niet, als men doorgaans by de Liefhebbers van de *Augsburgsche Confessie* en *M. Lutherus* gewoon is, en zulks mischien omdat de krachten der Gemeente te swak zyn, om de voorbeelden van hunne Geloofsgenooten aan andere plaatsen deeser Nederlanden na te volgen. Twee Kaarskroonen hangen hier evenwel in de Kerk, en boven de Gaanderye ééne, om gebruykt te kunnen worden. Ook ziet men ten Noorden nog een fraay Glaswapen, aan de Kerke geschonken door een *Zaandammer*, en nog een ander daar van wy niets berichten kunnen. Aan de Zuydzyde heeft deese Kerke geene Glaslichten dan alleen

achter de Predikstoel. By de *vacature* van den Predikstoel werd daarom alhier de Openbare Godsdienst in 't minste niet verzuymt, doende de Voorleefter, een zeer bekwaam man, byna alles wat men van een Predicant zoude verwachten mogen, de Euangelien en Epistelen, op de Zon- en H. Dagen de Gemeente deftig en met nadruk voorleezende, ten eynde een ieder zyn leven en wandel daar na mochte aanstellen. De Gemeente mag hier nu denken aan het gebruyk en de gewoonte van de Gereformeerde Kerken in Engeland, daar zelfs de Predicant altyd zyne Overdenkingen van den Predikstoel voorleest en zyne Toehoorders zeer wel mede te vrede zyn. Onderwylen verwacht men hier eerlang weder een Predicant, door de *Groote Kerkvergadering* van *Amsterdam* voor deefe Gemeente uitgekofen, welke het woord des Heeren, na zyn beste weetenschap, mag verkondigen, en door zyn Leer en Leven veele zielen tot bekeering en het waarachtig Geloove in *Christo* winnen. De voornoemde Predicant *Johannes Henrikus Muller* is de eenigfte, welke hier in den dienst van deefe Gemeente is overleden, de voorgaande zyn altoos van *Amersfoort* naar elders beroepen en verplaatst geworden. Het jaarlyks *Tractement* van den Predicant belooft 500 gulden, tot welke somme de Gemeente alhier opbrengt 250, en die van *Amsterdam* de andere 250 toelegt. Dog of de Predicant hier de *Vrye Wooning* heeft, is ons niet bekend. De Ledematen zyn omtrent 70 in getal.

Betreffende de *Tooren* van deefe Kerk, hy bereykt de hoogte van 126 voeten en is van Metzelsteen opgehaalt, en zoodanig van buyten beworpen en geblokt dat men nauwelyks anders zien kan of is zyn Muurwerk van blauwe en witte Arduynsteen op malkander gevoegt. Hy hangt ten minsten, van zyn *Basis* tot zyn toppunt, 4 voeten na de *Westkant* over: en dit zal men op meer andere plaatsen aan *Toorens* zien, die aan de Kerken verbonden zyn, datze altyd na de *Westzyde* zullen overhellen, om datze aan de *Oofstkant* gemeenlyk van de Kerkmuur gestyft worden, en derhalven zoo ligt niet na die zyde konnen overzakken, ten minste, een *Tooren* door zyn Kerk gesteunt, daar van is nog geen voorbeeld gezien, dat hy uit zyn *Centrum* na de *Oofst-*
kant

kant ooit heeft overgehelt. Integendeel een Tooren op zyn eyge fundament steunende, en niets naast zig hebbende waar door hy gestyft word, zoo deese uit zyn Centrum komt over te hangen, zoo zullen dat de Zuydweste, Weste en Noordweste Winden moeten veroorzaaken, die gemeenlyk in deese landen het sterkste stormen, of anders zyn de gronden onbekwaam geweest voor zyn *fundament*, dan 't *fundament* zelve niet wel en sterk genoeg aangelegt. Dit is buyten alle tegenspraak. Op deesen Tooren ziet men geen *Haan* of *Vaan*, maar een *Swaan*, het gewoone *Zinnebeeld*, dat die groote Godgeleerde *M. Lutherus*, den Bolyderen zynen Leere heeft nagelaten. De Lutersche zyn hier niet meer vry van Gildegeld, maar werd hun het Burgerrecht, zoo men ons bericht heeft, van Burgermeesteren gunstig geschonken.

Hier is ook een Kerk voor de *Remonstranten*, staande agter het Stadhuis, op de zoogenaamde *Vyver*, oudtyds de *Vyver* van de Heeren van *Emisfort* of *Hemisfort*, die daar naby een sterk Slot hadden, lange te vooren eer Amersfoort tot een Stad is geworden. Zy is omtrent 16 in de lengte, en 12 treden in de breedte, die haar byna van een vierkante gedaante vertoont. Onder haar Pannendak, is zy met ongeverwde planken, niet zeer hoog beschoten, en in 't midden van vooren tot agteren met een Boogverwulf zeer net betimmerd. De *Predikstoel* en die van de *Kerkenraad*, zyn de geene die in deese Kerk uitmunten: daar beneven, mogen de *Gestoeltens* van rondom tegen de Muuren wel bezien worden, en voorts alle anderen ten gebruyk voor de Gemeente, die zeer netjes geschikt en gereguleert zyn. Twee kleyne Kaarskroonen hangen in 't midden, maar is ons niet bekend of dezelve by Winteravond van gebruyk zyn. Aan de zyde van de straat, ziet men in de Glazen verscheydene kleyne *Schilderstukjes*, betreffende eenige *Zinnebeelden* en *Geschiedenissen*, uit de *H. Schrift*, en onder yder het Jaar 1621. Daar is nog zeer weynig aan beschadigt. Aan de overzyde, zyn de Glazen onbeschildert gebleven. Deese Gemeente werd door één *Predicant* bedient, welke doorgaans by 't Gemeen in groote achting is. Van 't getal der Leden deeser Gemeente kunnen wy den Lezer niet be-

richten, nog ook niet het Jaarlyks *Tractement* van den Predicant, dog zal mogelyk elders in ons volgende *Stukje* werden opgegeven.

Van de *Roomfche Kerken* zyn 'er te Amersfoort vier, en zyn hoofd voor hoofd gerekend, te zamen wel zo talryk in Kerk-gangers, als de twee Gereformeerden met die van de Augfburgfche Confessie en de Remonftranten. Twee van deefe Roomfche willen hunnen *Erfftadbouder* de Paus in alle zyne Geboden en Beveelen wel gehoorzaamen, en gelooven ook geerne dat zyn H. niet feylen kan, maar de andere twee hebben daar geen oorena, houdende het veel liever met de Leer van *Jansenius*, die nooit heeft willen gelooven dat de Paus niet ftruykelen kan. De twee eerfte Kerken werden bedient door geordende Priefters, zynde de eene van die vermaarde *Societeit Jefu*, en de andere van *Monte Carmel*. De Janseniftifche Leeraars hebben een afkeer van die Ordens, en daarom, en om meer andere koppige dingen, zullenze ook nooit de Aanhangers van de Roomfche Orthodoxe Leer lyden mogen. Maar wat gaat ons dat aan? Dat gaat ons aan, dat wy den Leefer, hier laten leefen, dat de Paftoor Jefuit te Amersfoort een confiderabele groote Gemeente heeft, en daarom, buyten twyffel, veel Geld zal nalaten, zoo dat hy wel ligt zoo ryk zal worden, als eertyds *Jordanus vander Maeth* daar wy boven van gefproken hebben, die zoo goed Arms is geweest, dat hy al van het Jaar 1626, en dus 134 Jaaren, 84 behoeftege Menfchen alle weeken gefpyft heeft, met $7\frac{1}{2}$ pont Brood en een $\frac{1}{2}$ pont Boter, en veellicht wel zal blyven fpyfen, tot aan het eynde van de Wereld: en, dat zeer opmerkelyk is, aan alle huyszittende arme en behoeftege Chriftenen, zonder eenig aanzien van Geloofsverwantschap. De andere Roomfche Leeraars, is haar koftwinning wel zoo groot niet, als die van den Paftoor Jefuit, maar kunnen echter de Carmelitifche Paftoor, en de Janseniftifche Herders, ook zeer wel aan den Broode komen. Alsze maar niet gierig worden, wenfchen wy haar veel zegen in hun Beroep, en dat haar den Hemel voor den *Wortel van alle kwaat* wil bewaren. De *Synagogen* van de *Hoogduytfche Jooden*, die hier doorgaans wel aan de Koft kunnen komen, kan men vinden in
het

het Drie-ringen-straatje, by de Korte-Graft, en begrypt ruim 14 treden lengte, en even zoo veel breedte. Zy heeft in haar midden hangen, drie Kopere Kaarskroonen, twee groote en een kleyne; waar nevensnog verscheyden massive kopere Kandelaars, en eenige van hout gelycde Armbalers die tegen de Muuren rondom, gezien worden. Daar is ook een *Gaanderye* voor de Vrouwen, boven het inkomen, die daar afgezondert van de Mannen, zoo als in alle Synagogen der Jooden gebruykelyk is, plaats op hebben, om alsoo geen verhindering te kunnen veroorzaken, in den aandacht, welke een yder daar in haar Godsdienst, behoort bezig te houden. Die *Gemeente* bestaat hier in omtrent 50 *Ledematen*, die het *Pascha* zouden eten mogen; maar nadien de *Jooden* in deese Landen geen genoegzaam getal van *Lammeren*, of eenig ander *Rundvee* kunnen hebben, en zeer veele zoo arm zyn, datze daar niets van machtig kunnen worden, na den omkeering van hunnen Tempel en Burgerstaat, daarom moeten die omswervende Nakomelingen van Vader *Jacob*, zig te vreden houden, met het eten van *Ongezuurde Brooden*, zeven dagen lang; en gedenken daar by hunner Voorvaderen verlossing, uit den *Diensthuys* van *Egyptenland*. Ondertusschen legt evenwel de verplichting op haar, dat zy dat na de *Inzettinge* moeten houden, en niet mogen nalaten, op straffe, dat zulken Ziele uit den Volke zal uitgeroeit worden, en zoo een Man zyn zonde zal dragen. Zie Num. 9. vs. 13. Een *Jood* ontbreekt byna alles, 't geen tot zyn *Ceremonieelen Godsdienst* behoort, en kan niet verder komen, van wegen het *Dekzel*, dat nog op zyn verstokt herte legt; en een genaamt Christen, die uit den ryken Schat van Gods Genade alles kan ontfangen, ja zelfs *Genade* voor *Genade*, neemt niet aan het geene hem den Heere, zoo mildadig wil schenken. Men kan een *Jood* wel de mond stoppen, door kracht van reden en Historische Waarheden, maar wat zal men een *Jood* antwoorden, die een genaamt Christen te gemoet voert, dat hy den wille des Heeren, niet recht verstaat, of al verstaande, daar niet aan gehoorzaam is, en het voorbeeld van zynen Christus niet navolgt? Antw. *Nihil*. Wy laten deese dingen verder varen, en blyven liever by ons voorgenomen werk, dat geen

Zielen kan doen wanhopen, maar wel Liefhebbers aanleyding geven tot een gezonde kennisse van ons lieve Vaderland. In deese *Joodsche Synagoge* ontmoet men by het inkomen ter rechterhand een *Tafereel*, waar op eenige regelen in de *Hebreeuw-sche taale* boven, en een zeer opmerkelyk *Gebedt* van die *Natie* daar onder; by welke zy *Godt*, de *Heeren Staaten deeser Provincie*, den *Heere Prinse van Oranje* en de *Wel Edele Achtbare Magistraat* hertelyk danken voor de *Vryheid* hunner *Wooning* en *Godsdienst*, met veele zegenwenschingen over hunne *Regeering*, *Persoonen* en *Familien*; toonende daar by deese *Mosaiten*, datze zeer getrouwe *Onderdaanen* willen zyn, en de *Regenten* van den *Lande* by hun als d'eerste oorzaak van 'sLands welvaren in hoogachting willen houden. De *Jooden* zyn hier vry van wegen de *Stad*, van *Begraaffenis onkosten*, en hebben hun *Kerkhof* buyten de *Bloemendaalsche-poort*.

Om deese *Stad* teld men *vyf Molens*, waar van drie *Tarw*, *Rogge* en *Mout* voor de *Burgers*, *Bakkers* en *Brouwers* maalen, en twee *Eykshellen* van het *Eykenhout* voor de *Loyeryen*; staande de drie *Koornmolens* met eene *Eykmoolen* buyten de *Utrechtsche* en *Slykpoorten*, en de andere *Eykmoolen* buyten de *Coppelpoort* aan de *Rivier de Eem* in de voorstad, daar de *scheepvaart* na en van de *Zuyderzee* in eene *geduurige beweging* is met af en aanvaaren. Deese *Rivier* is aan de *Provincie*, en inzonderheid aan de stad *Amersfoort*, van een zoo groot nut en dienst, dat *Haar Edele Mogende de Heeren Staten 's Lands van Utrecht*, in 't begin van de voorgaande *Eeuw*, na dat de *Stads grachten* alvorens *verdiept* waren, deese *Rivier* met het *Canaal de Oude Eem* genaamt, hebben doen *verdiepen*, en drie *Sluysen* met een *Steene Beer*, daar de *Oude Eem* begint, doen leggen, om de *afwatering*, door de *Beeken* uit de *hooge landen* te bevorderen, en daar door het *verstoppem* van de *Eem*, door 't *afgespoelde zand* te beletten of voor te koomen; dewyl men bevonden had, dat de *Rivier* door dat *afgespoelde zand* zeer *bedorven* wierd, tot groot *nadeel* van de *Scheepvaart*. In het jaar 1616 stelden de *Heeren Staaten*, tot *onderhoud* deeser *gemaakte werken*, om de *Stroomen* en *Beekjes* voor verdere *vervuyling*

ling en verzanding te bewaren, het Watergraaffschap in, dat macht kreeg, om de Eem, de oude Eem en eenige Beeken; als de *Heyligenbergsche* Beek, de *Flier*, de *Modderbeek*, enz. met het geene daar toe behoort, jaarlyks te schouwen en te doen onderhouden, en ook zekere somme, tot onderhoud van hun Collegie, over de schattinggevende Landen en de Stad Amersfoort om te slaan. Door de Heeren Staaten, of derzelve Gedeputeerden, worden de Watergraaf, Heemraaden en Kameraar, op de nominatie van het Collegie, by de Heeren Gedeputeerden aangesteld, die dezelve ook in den Eed nemen. Daar zyn zeven Heemraaden, te weten, drie uit de Stad en twee die uit de Ingelanden beneden de Stad, geland zyn.

De *Brouweryen* deeser Stad, eertyds, zoo men wil, 350, zyn tegenwoordig maar drie, genaamt het *Klaverblad*, den *Eenhoorn* en de *Lelie*, van welke men de eerste houd de grootste te zyn. De Bieren, hier gebrouwen, zyn wel zeer smakelyk en goed, maar doorgaans werd het oude Bier, zoo wel als te Utrecht, voor het beste gehouden, en word daarom het meeste, in en om de Stad, gedronken. De verzending naar elders als eertyds, daar aan hebben de Brouweryen veel verloorren, en blykt nog aan zoo veele huysen, aan welke men nog heden zien kan, dat Brouweryen geweest zyn, en nu tot andere Neeringen van de Inwoonders gebruykt worden. 't Geen de Stad eertyds door de Bieren zeer vermaart maakte, en den roem daar van heeft moeten missen, heeftze al voor veele Jaaren herwaarts weder gekregen, door de planteryen en Negotie van den Tabak, die de daar in handelende Kooplieden een goed bestaan geeft.

De geene die te Amersfoort *Geneesbeeren*, *Wondbeelders* of *Kruydmeengers* nodig hebben, kunnen daar van zeer wel gediend worden door 5 van de eerste, 8 van de tweede, en 2 van de derde hoedanigheid. Aan vyf Doctoren en twee Apothequers, kan de Stad genoeg hebben, voor der Menschen inwendige Ziekten en kwaalen van binnen, maar wat aangaat Wonden, gebroken Armen, Beenen en het Scheeren alle Weeken van omtrent 1200 Baarden, daar hebben acht Chirurgyns de handen vol aan,

om dat wel en tot genoeg van een ieder, zonder pyn uit te voeren. Venus-ziekte is hier nauwelyks bekend, en daarom behoeven haar de Geleerden, niet op deese hooge Studie toe te leggen, om *Amersfoortfche Beerenburgen* te worden. De Oeffening in de Anatomie, Botanic, Chemie, de Complexien der Lighamen, enz is vry beter. De Medicamenten tot op een hondertste-part van een grein en scrupel, te wegen en te meeten, en daar benevens alle Ingredienten in hare krachten te kennen, en behoorlyk onder een te mengen, en zynde altyd voorzichtig, dat men de Menschen geen *Arsenicum*, voor Pluym-Aluyn, *Aloë* voor Drop van Soethout, en *Affa Fœtida* voor Ægyptifche Balfem in de hand stopt; welke dingen van kwade gevolgen zouden kunnen zyn, is veel voorzigtiger. Zalven, Pappen, Plaasters en de beste Breukbanden, te kunnen maken, en zig oeffenen, in 't gebruyk van Chirurgicale Instrumenten, als; Zaagen, Tangen, Booren, Messen, enz. Daarenboven ook de Bloed-Pis en Drekkykery niet te vergeten; (want die daar een Hoogvlieger in geworden is, werd altyd voor een zeer Geleerd Man gehouden). Deese alle zyn dingen, daar zig de Meesters tot Gezontmaking, niet genoeg toe verledigen kunnen, aangezien zulks vry beter is, dan in de vuyligheid en stank van 't *Morbum Gallicum* te vroeten. Wat zou zoo eenen ook niet voor Geleerd werden aangezien, die eens op goede gronden wist te zeggen, welke de oorzaken zyn, waarom de meeste Boeren om Amersfoort, meer dan aan andere Plaatsen, op hun hoofd recht neêrhangend Hair hebben, en dunne Beenen, en de Boerinnen met zoo schoone Kuyten zyn voorzien, datze 'er zelfs hovaardig op schynen te wesen, en daarom korte Rokken dragen, niet ongelyk de Vrouwlieden op 't Eylandje Schokland, in de Zuyderzee, die tot maar weynig beneden de Kniën hangen. Indien dit laatste de Mode is, zoo is die wel tot een ergerlyke gewoonte geworden, en had wel nodig eens schie-lyk verandert en verbeterd te worden.

Nu komen wy tot de *Rechtsgelcerden*, welke bestaan uit één Advocaat, 4 Notariffen, en 2 Procureurs, daar van de Notariffen wel het meeste te doen hebben, dewyl de Inwoonders deeser Stad zeer Vreedzaam zyn, en nu minder lust hebben, om te-
pley-

pleyten, als certyds hunne Voorvaders, om tegen hunne openbare Vyanden te Vechten. Want, een Notaris is meestentyd in Actens en Instrumenten arbeydende, daar by Vredelievende Lieden om 't geheugen te gemoet te komen, haren Wille doen noteeren, en verbonden doen maken, om die oprecht en zuiverlyk na te zullen komen, en op dat men daar by zien zoude, dat daar niet buyten gegaan werde. Hierom is een voorzichtig Notaris die in 's Lands goede Wetten en Rechten wel geleert en ervaren is, zeer hoog te schatten en te waardeeren, byzonde:lyk zoo hy de meening, van den geenen die hem te werk stelt, klaar en duydelyk in zyn Instrumenten weet uit te drukken, invoegen dat over de woorden nog derzelve betekenis, nooit verschil kan ontstaan. Maar dat zal voor hem zekerlyk onmogelyk zyn, daar in te kunnen voorzien, al kon hy het volmaaktste Testament maken en beschryven, zoo als nog geen Notaris in de Wereld ooit gemaakt had: want zie zulks eens aan het Testament van onsen Zaligmaker, die de waarheid zelve is, en geen bedrog in zyn Mond is geweest, wat een allervolmaakts Testament hy heeft nagelaten, wanneer hy zeyde: **HET IS VOLBRAGT.** En ziet eens wat al verschillende gevoelens en verkeerde uitleggingen, daar over in den tyd van omtrent 1727 Jaaren, gereesen en ontstaan zyn! De Instrumenten dan door een Notaris beschreeven, kunnen ook in alle hare deelen wel gemaakt en na de Letter opgesteld zyn, maar de twisten en krakeelen, die hy niet voorzien kan, daar uit te zullen voortkomen, moet men hem voor onschuldig houden, zoo verre hy na den wille van zyn Meester geschreven heeft, en de Goddelyke en Menschelyke Wetten en Rechten niet heeft tegen gegaan. Een Advocaat schynt te Amersfoort genoeg te zyn, om de Burgers en Inwoonders, van Consultatien en Advysen te dienen, maar een Zaak ten principale moetende bepleyt worden, is men genootzaakt een Advocaat van Utrecht of van elders te gebruyken; dog dat valt zeer zelden voor, door dien de drie Procureurs in de Praetyk hier zoo wel geoeffent zyn, datze Parthyen haast weeten over een te brengen, of dat niet konnende, zynze ook niet zoo zeer tegen hun Interest, of willen wel wat doen, al wilde hun Princi-

paal al wat hy bezat verpleyten. Het is een braaf Man, die voor zyn Kostwinning vigileert. Ondertuffchen is het evenwel zeker, dat men in het verkiefen van een Beroep voorzichtig behoort te werk te gaan: want het Beroep van een Hovenier is eerlyker, als van een Oude-Kleerkoper; dat van een Boer, als van een valsche Speelder, en dat van een Viffer veel eerlyker als den grootften Bordeelhouder, enz.

Betreffende de *Schoolen*, dezelve zyn alhier zeer florifant. Men heeft 'er een Latynfche, waar in de Jeugt in die nodige Taal, om tot de Hooge Schoolen te kunnen overgaan, zeer wel en na de kortfte Leerwyfe, door een Rector, Conrector en Præceptor, werd onderwefen. Een Fransche en vier Nederduytsche, die, hoewel te zamen maar zes in getal, echter de Amersfoortsche Jeugt, door bekwaame Meesters, daar in van alles informeerden, 't geen tot de Oeffening van Leefen, Schryven, Rekenen en Boekhouden behoort. De Tucht die de Schoollieren, als in andere Plaatsen onderworpen moeten zyn, werd hier voor zeer gematigt gehouden, en geene Ouders of Voogden hoort men klagen, dat hare Kinderen niets geleert hebben. Den yver der Meesters, beantwoord gemeenlyk aan het oogmerk der Ouderen, waar toe hunne Kinderen hier ter Schoole gezonden zyn; byzonderlyk zoo zy hun van de Schoolen zien te huys gekomen, en gevordert in de gaven van kennis te hebben gekregen, en met bekwaamheid voorzien, om wel te kunnen Leefen, Schryven en Rekenen, daar benevens van goede Burgerlyke Zeden zyn onderrecht, en boven al onderwefen in de eerfte beginzelen, van den Godsdienst. Alle Schoollieren hebben hier omtrent geen eenderley geluk. Meesters die zig zelve niet weeten te onderwyfen en te regeeren, zyn niet zeer bekwaam om de Jeugt daar aan te vertrouwen: integendeel een Meester die Konft bezit, en zig zelve weet te gouverneeren, daar mag men zyne Kinderen wel aan overgeven, en geene zullen tot hunne Ouders vruchteloos wederkeeren; dog een luy en niet leerfaam Schoolier, die alle goede Leeringen veracht, en door traagheid alles in de wind flaat, (denkende miffchien dat geleert te wesen, en dan nog niet wys, maar groote ydelheid is) daar aan kan de beste Leerzalf niet hel-

helpen, of schoon men hem daar duymen dik, mede bestryken wilde.

De *Doortocht* van *Rytuygen*, is door het midden deeser Stad zeer vermakelyk, en niet min voordeelig aan de Herbergiers, die de *Reysigers* hier zeer wel tracteeren, en de nodige Stallen hebben, om ook de Paarden van goed Voeder te voorzien. De gewoone doortocht van Postwagens, welke hier door passeeren, zyn die van Utrecht op Deventer, van Amsterdam op Arnhem, en van Naarden op Deventer en Osnabrug vice versa; dog werd deese in Oorlogstyden zeer vermeerdert door de passagie van Officieren, wanneer zy met verlof uit hunne Armeën gaan, en ter bestemder tyd daar weder moeten zyn. Ook maakt het de Stad zeer levendig door het geduurig doorrysen van menigvuldige Couriers, die door Brieven aan de Hoven bericht brengen van de ware toestand der zaken, waar na men zig in zulke zorgelyke tyden kan reguleeren, en de vereyschte maatregelen nemen. Alle de geenen, die ryfen moeten, dienen de naaste weg te weeten, en daar toe is de Stad Amersfoort zeer wel gelegen, om over deese den Overtocht van Holland op Duytschland, en van Duytschland op Holland te doen, ja van Engeland, en weder te rug.

Hier op laten wy nu volgen het *Wagenveer* van de *Postwagens* op *Utrecht*, die van hier ryd des Zondags, Woensdags, Vrydags en Zaturdags, alle morgen ten 7 uuren, en des namiddags ten 4 uuren een *Tourwagen* vice versa. Maandag, Dingsdag en Donderdag ryd geen wagen op Utrecht. De *Postwagens*, zoo van hier als van Utrecht, ontmoeten malkander aan het *Huys ter Heyde*, geven de *Passagiers* daar over, en ryden dan een ieder weder naar zyn Stad, daar hy is afgereden. Men betaald daar aan, voor personele overvoering, 12 stuuyvers, buyten 3 stuuyvers *Passagiegeld*, die by het afryden worden afgevordert: dus te zamen 15 stuuyvers, en wil iemand wat lang onder weg zyn, en den Voerman met een glas *Jenever*, *Brandewyn*, *Oud Bier*, en na de *Reyzigers* edelmoedig zyn, met *Wyn* beschenken, zy zullen zig voor de zulken zeer gedienstig toonen, en de geene, welke ter behoorlyker tyd, hunne *Reyse* gaarne

gaarne zoude ten einde zien gebragt, met fcherpe bejegeningen zoodanig tegen komen, dat men liever ftil en geduldig is, als dat men deefe *Phaëtons* van haar plicht zoude durven vermaanen, en zy zomtyds met Wagen en Paarden aan 't hollen raaken, en wegens reukeloofe ftoutheid, met de gantsche vracht, om verr' ftorten. In de *Voerlieden* heerscht een gemeen gebrek, en dat is, datze doorgaans al eer Honger en Dorft hebben als hunne Paarden, die haar Haver, Hooy, Gras en Water matig weeten te gebruyken. Maar al dit kwaat openbaart zig te Amersfoort, veel minder als in andere plaatsē, daar men zomtyds met vreesē op de wagens moet gaan zitten, en zig zelven aan de voorzichtigheid van de Paarden, en niet aan den Voerman vertrouwen. Wy geven de lof aan de Amersfoortsche Voerlieden, datze boven veele van hun Beroepsverwanten uitmunten, en door hen nooit iemand reden zal gegeven worden zonder oorzaak te klaagen. Het getal der geauthoriseerde *Wagenaaren*, die het Veer op Utrecht bedienen, daar van kunnen wy den Leefer geen waar bericht geven. Deefe Postwagens ryden af in de Utrechtse straat binnen de poort.

Boven deefe Voerlieden van de ordinaire Postwagens zyn hier nog 14 *Karrelieden*, waar van 'er alle dagen twee op Utrecht ryden, om allerhande Pakgoederen en Koopmanschappen over te voeren, en daar mede zoo veel winnen als de beste Postwagenaar, waaromze ook een kan Amersfoorts *Oudbruyen*, zoo wel als de grootste Voerman na binnen durven voeren. Deefe Karrelieden ryden alle morgen des zomers ten 8, en des winters ten 9 uuren van Amersfoort, na dat de Postwagen is afgereden, en komen des avonds weder te rug. Een *Passagier* werd door hen overgevoerd, voor een Vrachtgeld van 8 stuyvers, en daarenboven 3 stuyvers Passagiegeld. Zy komen den weg over in dezelfde tyd als een Voetganger, by aldienze geen grooten Dorft hebben: anders is het ryden met karren beter voor oude als jonge lieden. Zy ryden af in de Utrechtse straat by de Varkenmarkt.

Wat nu aangaat de *Schipperry*, men heeft van Amersfoort 11 Schippers, die beurtelings elkander dag na dag volgen op *Amsterdam*

Amsterdam. Zy varen af des zomers morgens ten 7, en des winters by open water, ten 8 uren, van buyten de Coppelpoort, door de Rivier de Eem, tot by Spakenburg, daarze in de Zuyderzee koomen, en voorts op Amsterdam aanleggen. De ordinaire *personale vracht* is 10 stuyvers, en 13 duyten Passagiegeld. Van Amsterdam is geen Veer op deese Stad, waarom het Schipperschap van hier een goede Kostwinning maakt, van wegen de *Koopmanschappen*, die geduurig werden overgevoert, en ook veele Perfoonen, die spoedig en met geringe onkosten reysen willen, daar mede doet overschepen. Men vind de Schippers hier doorgaans zeer beleeft, en aan alles voldoende, dat men aan hun billyk kan verzoeken. Daar mag een enkele *Steyloor* onder loopen, maar wat oneer kan dat aan de Compagnie veroorzaken? een onbescheyde Passagier twee of drie, van deese moet een goed Schipper ook zomtyds genoeg verdragen.

Buyten dit *Schipperveer* op *Amsterdam*, heeft men ook nog een zoo genaamt *Kleyn-Veer*, dat is, van hier op *Haarlem*, *Gouda*, *Dordrecht*, *Rotterdam*, *Delft*, *Leyden* en 's *Gravenhage*, 't geen maar door één Schipper werd waargenomen, welke gewoonlyk deese Reyse, tot dienst der Kooplieden, binnen een Maand heen en weer voibrengt. Dit Veer maakt voor den Schipper, offchoon hy veel onkosten moet dragen, ook een zeer goede Kostwinning. Passagiers voert hy nooit mede, dan wel eens by geval, en niet verder als tot aan *Haarlem*.

De *Vrye Markten*, welke binnen *Amersfoort* gehouden worden zyn deese volgende:

De eerste *Paardemarkt* werd gehouden, des Maandags na Midvasten.

De tweede, des Donderdags na Paaschen, en

De magere *Beestemarkt* begint op Vrydag des daags daar aan, en duurt zeven Vrydagen agter malkander, tot den laatsten Vrydag in Mey ingesloten.

De derde *Paardemarkt* is des Maandags voor Hemelvaartsdag.

De eerste *Kermis* werd gehouden en begint des Zondags voor Pinxteren, en duurt tot Pinxteravond.

De vierde Paardemarkt is op den 20 Augusty.

De vyfde werd gehouden de tweede Donderdag in October, dog als den Eerften October op Zondag komt, dan op den derden Donderdag, zynde daags te vooren Lootdag, en Zondag daar aan *Kermis*. Alsdan is 't den 17 October weder Paardenmarkt en den 18 Vette Beestenmarkt, maar den 18 Zondag zynde, dan op Maandag.

De *Weekelyksche Marktdag*, werd hier op Vrydag gehouden.

Betreffende de Amersfoortse *Logementen* of *Herbergen*, de voor-naamste zyn de *Stads Doelen*, aan de Westzyde van de Binnen-Cingel by 't St. Pieters Gasthuys, de *Vergulde Swaan*, de *Witte Swaan*, de *Roo de Leeuw*, alle drie in de Utrechtsestraat; de *Stads Herberg*, aan 't St. Jans Kerkhof, en 't *Amsterdamfche Veerhuys*, buyten de Coppelpoort; in welke alle men zeer wel getraecteert kan worden. Daar zyn nog wel meer anderen, dog de eze zyn daar meest voor bekend, om brave Ryfende Liederen te Herbergen, uitgenomen de *Stads-Doelen*, alwaar men gewoon is *Verkoopingen* te houden, *Bestedingen* te doen, *Comparitien* te hebben, en voorts zig met alle tydkortingen te onderhouden, welke (zoo men wil) niemand eenige aanstoet of ergernisse geven. 't Is zeker, dat 'er geoorloofde dingen zyn, waar mede men een verftompte en als afgesloofde Geest wel eens mag verkwikken, maar evenwel de geenene, welke dat by de *Wyn*, en de gewoone *onffigtelyke Discoursen* in de Herbergen meenen te vinden, loopen den rechten weg wyt bezyden. De *Meetkunde*, de *Schilderkunst*, de *Dichtkunde*, de *Hemelloopkunde*, de *Musyck*, de *Redeneerkunde*, de *Zangkonst* en een zachte *Wandeling* onderwylen, aan deese zyn de beste Tydkortingen te vinden. Maar zal hier iemand zeggen, dit zyn merendeels de dingen van welke men wel eens uitgespannen wil zyn. Dit is waar, maar behoeft men daarom altyd in de Herbergen te loopen? Is iemand van den arbeid in de *Meetkonst* vermoeit, wel laat hem eens helder een *Pastorelletje* zingen; word eens 't penseel droog en de onderscheydene Verwen op 't Pallet met een vlies overtogen, uit oorzaak dat een Schilder, al eens zyn Stuk niet zoo voorzichtig heeft aangelegt, als hy weleer dede, wel laat hem tot uitspanning

ning een *Veersje* maken, hy zal 'er zyn Geest mede vervetschen en ligt by *Apollo* de eer verwerven, om nevens meer andere Schilders, op de *Naamrol* van veele brave *Poëten* gesteld te worden. Is iemand de Geest wat verfstompt, geraakt door zyne al te hoog vliegende gedachten over den Hemelloopkunde, wel! zoo lang 'er *Musyck-Instrumenten* te bekomen zyn, zyn 'er ook verkwikkingen en tydkortingen te vinden, enz. Kortom, de Herbergen zyn wel noodzakelyk, maar meest voor de reysfende Lieden, die daar in voor hun geld behoorlyk gediend moeten worden, maar niet voor andere, om ongeoorlofde tydkortingen te zoeken, en ydelheid betrachtende Gezelschappen by te wonen.

Wy hebben gezegt, dat de Herbergen noodzakelyk zyn, in welke men de Reysfende Lieden Logeert, Comparitien werden belegt, Verkoopingen gehouden, Besteedingen gedaan enz. Maar buyten deese zyn 'er nog zoo veele andere, die men *Tap-pers*, *Kroegisten*, *Flefsaners*, enz. noemt, daar Gragten, Straaten en Steegen, zoodanig in alle Steden doorgaans mede opgeschikt zyn, dat men zig daar over moet verwonderen, hoe 't mogelyk kan zyn, dat zoo veele Lieden aan deese *Neering* nog kunnen denken, om daar van hunne Kostwinning te willen maaken. Maar, zegt iemand, 't zyn slechte tyden: wat zal men doen? De tyden, dat 's waar; zy zyn gantsch niet na de begeerten der geener, die nooit met hun staat te vreden zyn. Voor honderden van Jaaren, wierd 'er al over slechte tyden geklaagt, dog om die klachten zynze niet beter geworden, maar veel eer erger, dewyl zig de meeste Menschen niet beteren, maar integendeel zig vertoonen niet ongelyk de *Jonge Wolven*, die hoe langer hoe booser worden. Indien men op beter tyden kan hoo-pen en die genieten, daar zal altoorens een beter gedrag onder de Menschen moeten gezien werden, om wat goeds te kunnen verwachten. Een vlytigen arbeyd in 't Beroep dat men heeft uitgekosen, of liever daar in men van den *Regeerder* van 't *Heelal* gestelt is, daar benevens stille te zyn, ende *Almachtige Voorzie-nigheit* zonder murmureeren, met eene heylige vreesse onderworpen; de zulke zullen nooit reden hebben, om over de tyden te klagen, maar zig te vreden houden en gerust zyn, datze hier of

hier namaals eens oneyndig meer zullen ontfangen, alsze ooit waardig zyn geweest, en verdient hebben gehad.

Laat ons nu eens onderzoeken, waar in het *nut* en *onnut*, 't *gebruyk* en *misbruyk*, en voorts de verkiefing die een Man doet, om een *Herbergier* te willen worden, bestaat. Het nuttige dat van den alderbeste zelfs komen kan, is reeds eenigzins boven aangemerkt, en blykt klaarlyk nog meer, uit de toelatinge van *Regenten* van Landen, Steden en Dorpen, om *Finantien* te vinden, waar door die kunnen bestaan, en staande te blyven. Ten deelen opzicht, stelde de heydenfche *Keyfer Vespasianus*, eens een *Impost* op de *Pis*: zyn Zoon *Titus* dit vreemd voorkomende, en zyn Vader na deese nooit gehoorde *Contributie* vragende, kreeg ten antwoord: *Dat de reuk van de winst altyd goed was, evenveel uit wat voor zaak die ook voortkomt.* Indien *Koningryken*, *Vorstendommen* en *Republycken* haare *Inkomsten* niet hadden, van waar zouden zy dan haare *Uitgaven* doen, die zomtyds hooger kunnen loopen, als den allerwysten heeft kunnen voorzien. Het staat dan derhalven aan wyse *Regeerders*, die de *vryheid* van *Beroep*, en verkiefing van *Kostwinning*, voor een ieder open laten, ook *vry*, om voor 't *welzyn* van 't Land, *Schattingen* te eyschen, en daar toe alles te doen uitvoeren, 't geen hunne *Hooge Wysheid* kan goed vinden. Hier toe zyn de *Herbergen* en *Tapneeringen* *nut*, maar zyn dat te vooren, toen men de zelve zoo veel niet plagt te bezoeken, niet geweest.

Onnut en *ondienflicg*, zyn *Herbergen* en *Tapneeringen*, om datze de geene welke haar onnodig bezoeken, veeltyds voor hun *Kostwinning* zeer hinderlyk zyn, en bek wame *Lieden* voor *Negotie*, *Konften* en *Ambachten*, door het *gebruyk* van onzuivere en koppige vervalschte dranken, in 't verstand verderven; en wel zoodanig den kostelyken tyd daar door verzuymen, dat veele ten laafsten bevinden, hun *gantsche welwaren* daar mede verspilt te hebben. Het is evenwel eygentlyk den *Herbergier* of *Tapper* niet, die daar van de *principale* oorzaak is, (hoewelze veeltyds sterker aanrissen als een *Soldaat* of *Matroos-Werver*, die onverschillig is, of *Ziel* en *Lighaam* na de *H. . . vaart*, als hy maar door allerhande wyse van verlokking *Geldje* lief in zyn beurs bekomen

komen kan;) maar het najagen van dingen, die nog nooit by verstandige Lieden geprefen zyn. Die de *Tapperyen* en *Kroegen* bemind, om zig by *Uitspanning* van zyn gewoonen arbeyd, daar in te verkwikken, doet niet anders als de geene, die 't evenveel is, of hy in de *Lotery* van de *Wereld*, wint of verliest. In de *Herbergen* en *Tapperyen*, daar werd gemeenlyk alles verlooren, of de winsten die men 'er van overlegt, komen meestentyd uit, op een *ledige Beurs* en *verwarde Zinnen*. Met de zulke gaan brave Lieden niet gaarn om, maar zyn liever de geene gunstig die aan *Venus* offerhande bewyfen, dan die *Bacchus* te veel eere aan doen. De eerstgenoemde moeten 't al zeer grof aanleggen, of anders werdenze gemeenlyk nog al voor Lieden gehouden, die *goede bekwaambeden* hebben, en daarom meer in waarde gehouden, als die dagelyksche *Kroegloopers*, welke door den tyd luy, traag en ongezont worden: waaromze dan ook veracht, versmaad, en als niet waardig om *Geld* te hebben, by verstandige Lieden werden aangemerkt. In *Zeeland*, plagt men voor cenige Jaaren, by de *Ryke Lieden*, (zoo als ook nog in *Noord Holland*) deese volgende gewoonte te hebben, wanneer men stilswygende het *Kroegloopen* wilde afraden. Zy, in 't vermoeden geraakt zynde, dat mogelyk d'een of d'ander *Werkbaas*, van welkers dienst zy gebruik maakten, de *Herbergen* en *Tapperyen* te veel bezocht, lieten door hunnen *Knecht* daar over nazoek doen, (zoo als de *Vrye Metzelaars* gewoon zyn, die als schynende geen belang te hebben in 't geene datter omgaat, echter alles *ad Notam* nemen, en zulks aan 't *Collegie*, en die weder aan den *Grootmeester* overbrieven:) welke dan te rug komende rapporteerde, wat hy van dien *Timmerman*, *Metzelaar*, *Schilder*, *Lootgieter*, *Smit*, enz. gehoord en gezien had. Hier volgde dan een ernstige vermaaning, met een waarschouwing die van klem was; en waar den *Kroeglooper* dan niet wys genoeg, zyn gewoone *Gezelschappen* *Vaar wel* te zeggen, dan moest hy ook lyden te hooren, dat men zyn *Dienst* niet langer nodig had.

Laat ons nu zien, van wat gebruik de *Herbergen* en *Tapperyen* al zyn, daar over zig een *eerlyk Man* niet behoeft te schaa-

men. Beyde kunnen die zyn, daar goede vrienden aan afgelegene plaatsen, elkander beloofd hebben te zullen ontmoeten, en den een den ander opwachten. Beyde kunnen zy tot gebruyk dienen, wanneer men door *gebrek van Spys of Drank*, genoodzaakt werd daar in te gaan, en zoo veel te nemen als men van nooden heeft; en daar benevens ook een weynig van vermoetheid *rusten* kan, en by aldien men onkundig van de *Weg* is, die men te reysen heeft, aldaar laten aanwysen, 't geen doorgaans beter ten platten Lande te pas kan komen, als in de Steden, of zy moeten al zeer groot zyn. Ook kunnen de Herbergen en Tapperyen van *goed gebruyk* zyn, wanneer men reysende is, en met *Schepen, Schuyten, Wagens of Karren* zal aankomen of vertrekken, daar in voor *Regen, Hagel, Sneeuw*, en *bittere koude* bevryd kan zyn. Nog kunnen de Herbergen en Tapperyen van *goed gebruyk* zyn, wanneer Nabuuren *Wyn, Bier*, of eenig *Gedistilleert Water*, by toeval van *ziekte* of by andere *ongelegentheden* des tyds, benodigt zynde, dat alsdan deese daar in bekomen kunnen. Eyndelyk zyn de Herbergen en *zommige Tapperyen* nog van dat gebruyk, zoo verre zy van *Stalling, Hooi, Gras, Haver* en *goed water* voor de Paarden, voorzien zyn, die Beesten ook onder de *Weg* haar rustuuren, en verkwikkingen hebben kunnen, en men alsoo verre reysen op een *Zomerschen dag* kan afleggen.

Nu zal 't met de Herbergen en allerhande Tapperyen, op het misbruyk aankomen, tot welkers beschryving ten minsten hondert Geheym-Schryvers zoude vereyscht worden, indien men al de misbruyken daar van gemaakt, eens maar kortelyk over den *Hekel* zoude halen. 't Is zeker, als zy 'er niet waren, daar zou niemand om denken, om eenig misbruyk daar van te maken; maar nu 'er die *Huysen* zyn, en veele gehouden werden, als *Kweek-Schoolen*, tot *Dronkenschap, Hoerery, Vloeken, Sweeren, Wechten, Liegen, Bedriegen, Dobbelen, Speelen, Steelen*, enz. moet men dan niet zeggen, dat alzulke huysen *misbruykt* worden? want zy konden tot beter eyndens zyn aangelegt. Indien 'er zoo veele Tapperyen niet waren, de *Dronkenschap*, daar

zou:

zou ook zoo veel niet van geboort, nog gezien worden. De *Tapperyen*, maken veele Menschen tot *Beeften*, en zulke *Beeften* misbruyken weder de *Tapperyen*, door hun Geld daar in te *verkwisten*, met zig *vol* en *dol* te zuypen, *dobbelen* en *Speelen*, de tyd *onnut* en als een *Luygart* door te brengen, die wel iets zou willen, maar nooit iets tracht te doen. Zy werden nog al op meer andere wyfen misbruykt, daar de *Vrouwen* ook van haar Mannen ter *Kroeg* werden verzocht, en de *Vaders* de *Kinderen* al vroeg leeren gewennen, hunne voetstappen na te volgen. Wie zou ook zyn *Man* en lieve *Vader* geen gefelschap willen houden, daar men alles zoo zoet en aangenaam bevind, dat men daar wel zou wonen willen blyven, indien de *Beurs* maar niet *beurs* mogt worden. Zoo werden ook veele Herbergen en *Tapperyen* misbruykt door die mooye *Meysjes Annatje, Mietje en Zaartje*, die daar alle dagen insnappen, om haar *avontuur* te zoeken, en dat gevonden hebbende, de geheele *Tappery* door haar *ontuchtigen* handel, zoodanig een kwaade naam krygt, dat den Schout dat gantsche *Nest* eens komt uitroeyen, om tot een beter gebruyk te werden aangelegt. Veele houden het daar voor, dat alle Herbergen open staan, voor het bedryven van *Hoererye*. Of het zuypen en *dronken drinken*, nog niet genoeg ware, en *ligte Vrouwlieden* over de *Vloer*, het *vloeken* en *sweeren* werd daar nog zoodanig bygedaan, dat men haast twyffelen zou, of dat by die vloekers en *sweeiders*, niet voor een *welsprekentheid* werd gehouden, en nogthans anders niet te kennen geeft, als dat de zulken, geen *Godt* nog *Menschen* vreesen; en daarom ook eens, over dat *ydelyk gebruyken* van des Heeren Naam, niet onschuldig zullen gehouden worden. Alsoo misbruyken de *Vechters* en *Smyters* de Herbergen en *Tapperyen* ook geweldig, wanneerze die (ge-lyk men gemeenlyk zegt) denken *schoon te maken*; slaande *Kannen* en *Glasen*, *Spiegels* en *Stoelen* aan stukken, en laten geen *gloeyende Koolen* op den *Haart*, onaangeroert leggen, omze niet door 't *Huys* te smyten: daarenboven *Waard* en *Waardin* de *Deur* uitjagende, *Wyn-* en *Liqueur-Bouteljes* te morffelen slaande, en alsoo betoonen, datze rechte misbruykers van die dingen zyn, die

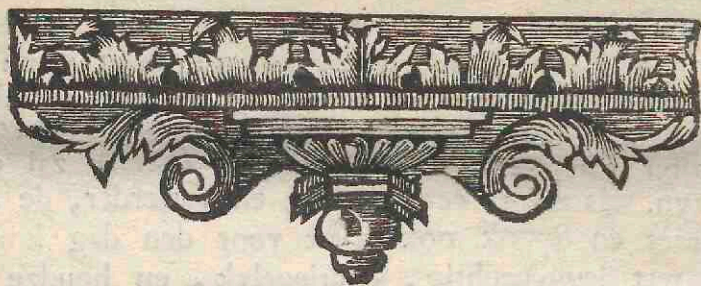
anderen zomtyds zoo duur moeten betalen. Om de Tapperyen ook met *Leugens* dagelyks te vervullen, die in de tyd van een uur zoo groot kunnen gemaakt worden, dat 'er aan 't geheele Verhaal, geen een *waar Woord* meer werd bevonden, is daar zoo gemeen, als het geduurig *opligten* van *Ellebogen*, en het spreken van allerleye *vuye Taal*. Indien tot *straffe* van ieder Leugen, in de Herbergen en Tapperyen, maar een *Duyt* moest betaalt worden, en in de *Ambuffchen* ontfangen, men mogt daar wel een Oxhooft gereet hangen, om de Duyten in te verzamelen; en misschien zoude deefe nog te kleyn zyn. Ook al een zeer groot misbruyk.

Die zig zoo zeer tot *Liegen* gewennen, by dezulken zal mede het *Bedriegen* niet nagelaten werden; *want die Liegt ook Bedriegt*. 't *Bedriegen* is in geene plaats geoorloft, derhalven ook niet in de Herbergen en Tapperyen. Dat kwaat heeft daar evenwel al zoo lange bekend geweest, als men 'er *valsche getuygenissen* hoorde geven, van den *Evennaaften*. Het is daar even zoo gemeen, als het *Dobbelen* en *Speelen*, 't geen mede een zeer groot misbruyk is, en veelligt wel zal blyven duuren, tot dat 'er geen *Teerling* nog *Speelkaarten* meer in de Wereld te vinden zyn. O het dobbelen en speelen, dat is zoo een voordeelig werk in den dienst des Satans, om de Menschen van alle goede Werken af te trekken! na den Lighame arm, en na de Ziele aan zyn wille te doen gehoorzamen. Want van *Dobbel- en Kaartenspel* komt liegen, bedriegen, en allerhande valsche practycken, om in 't Spel te triumpheren; uit deefe komen *twisten* en *krakeelen*, daar dan zomtyds *Vechteryen* op volgen; *Neerlagen*, *Moorderyen*, en op zyn beste genomen, oorzaak zyn van *Dieveryen*, wanneer *Geld* en *Goed* verspeelt is, om weder aan ander te komen. Dus gaat het gemeenlyk met *valsche Dobbelaars* en *Speelders*, en 't is grootelyks te verwonderen, dat men daar geen meer droevige uitwerkingen van hoort en ziet; nademaal dien grooten *Leugenaar* en *Moordenaar* van den beginne, werd gehouden, by alzulke Spellen *president* te zyn, en alsoo zyn gehoorzame *Dienaars*, in zyn Ryk weet over te halen. Of deefe nog niet genoeg waren, is
nog

nog het zoo zeer verlokkende *Kolffspel*, daar nevens verzonnen, om aan deffels Liefhebbers, tot een tydverdrijf voor *luxe Ledig-gangers* te dienen; maar geeft dat niet dezelve vruchten, als die van Dobbelaars en valsche Speelders? Die het *Schaak- en Damspel* verkieft, zal zyn verstand daar door fcherpen, maar alle andere Spellen, hebben dit kwaat min of meer aan zig eygen, datze zeer zelden zonder het geen nu gemeld is, voorby gaan. Men behoort evenwel niet altoos buyten 't spoor te draven, daar is geen zoo groot kwaat, of daar is remedie tegen, by aldien maar de Ouders hunne Kinderen zoodanig wiffen op te voeden, en zoo veel te onderwiffen, datze hunne voetfappen en manier van leven, niet moefften navolgen, als voor zoo verre dezelve met eere beftaan kon.

Dit zou door den tyd geen kleyne verandering, in de zeden der Menschen kunnen veroorzaken; want is nu de *Vader* een Liefhebber van den Drank, 't zal wat wonders zyn, zoo de *Zoon* 't vocht ook niet zal beminnen. Is *Moeder* een Liefhebfter van de *Liefhebbery*, haar *Dochter* zal ook zoo geaart zyn. Is *Vader* een vloeker en fweerder, de *Zoon* zal met Droes en Spook ook haaft voor den dag komen. Is *Moeder* wat leugenachtig, bedriegelyk, en houdze van een partytje te vechten, de *Dochter* dat weetende, zal daar mée pleyfier in vinden. Is *Vader* een Dobbelaar en Speelder, zyn *Zoontje* zal ook haaft *Jas* alias *Graaf Jas* kennen. Zoo als de Ouden dan voorgaan, zyn de Jongen gewoon na te wandelen. Dit alles werd veroorzaakt, door *onbekwaamheid*, om Kinderen op te voeden, door *eygenielfde*, door *onachtzaamheid*, door *onvoorzichtigheid*, door *verdorventheid* van goede Zeden en *mifmaakte Voorbeelden*. Maar nog anders: indien nu een *Vader* al van zyn *Vader*, en die al weder van de zyne, niets goeds geleert heeft, en geen licht van zedelyk voorbeeld heeft gehad; het zou meenig een raar voorkomen, dat de *Jongen* beter waren als de *Ouden*, aangezien hen byna alles ontbreekt, wat tot een deugtzaam leven aanleyding kan geven. Eyndelyk het misbruyk van Herbergen en Tapperyen, werd ook

al veelmaal bewefen door *Dieveryen*, wanneer tegen vermoeden daar in Dieven gelogeert werden, dewelke als den Hospes hen wel gedient heeft met zyn Tafel en Bedde, zy in plaats van goede betaling te zullen doen, zig zelve *onzichtbaar* maken, en de beste dingen die voor de hand staan, weten te verduyfteren, en daar mede hunnes weegs gaan.

d 7154

GEHEYM-SCHRYVER
V A N
STAAT- EN KERKE DER VEREENIGDE
N E D E R L A N D E N ,
Beginnende met die van de Provincie
U T R E C H T .

O P E N B A R E N D E

Veele lang verswegen en nooitgehoorde Wereldlyke en Kerkelyke Zaken, rakende de Grensclheydinge, groote en gelegenheid der Vereenigde Landschappen; derzelve Steden, Dorpen en Gehugten, Hooge en Laage Regenten, Hoven van Justitie, Raadhuysen, Rechtbanken, Kerken, Hooge Schoulen, Weeshuysen en andere Gestichten, met de Lysten van Professoren, die de Waardigheid van Rector Magnificus op de respectieve Academien bekleed hebben, en de Lysten van de Predicanten, zoo Nederduytsche, Fransche als Engelsche, welke zedert de Reformatie in de Steden en op de Dorpen gestaan hebben.

W A A R B Y

Men nog zal beschreeven vinden, de gesteldheid van Orgels en Klokkenspellen, met de namen der Meesters die dezelve gemaakt hebben, als mede de Lysten van Organisten en Campanisten, met hunne Tractementen; Hoogtens van Toorens, Schilderstukken in Kerkglazen, Tombes, Wapens, aanmerkelyke Opschriften en Gedichten, en veele andere dingen meer, te veel om hier verder uit te breyden.

E E R S T E D E E L .

Zevende Stukje.

Utrecht by JACOB CORNELIS TEN BOSCH, Boek-
verkoper in de Choorstraat, 1760.

GEHEIM-SECRETARIE

STAAT- en KUNST- en VERBOD-
WET

U-T-R-E-C-H-T

O-P-E-R-A-T-I-E

Voor de...
Namen...
Voorzigtig...
Inge...
Raden...
Van...
M...
H...
W...
E...

W-A-A-R-E

Men...
K...
I...
M...
D...
L...
G...
E...

F-E-R-S-T-A-D-E

...

Geprint bij JACOB CORNELIS DE WITTE, Boek-
verkooper in de ...

GEHEYM-SCHRYVER

V A N

STAAT- EN KERKE DER VEREENIGDE
N E D E R L A N D E N ,

Van de Provincie

U T R E C H T .

E E R S T E D E E L S

Zevende Stukje.

In ons voorgaande *Zesde Stukje* hebben wy den Leefer, zoo kort doenlyk was, eene Beschryving opgegeven van de stad AMERSFOORT, als zynde de tweede Classis der Kerke van de Provincie Utrecht: Wy gaan nu over tot de Dorpen die daar onder gelegen zyn, en maken wederom een aanvang met het Dorp

Z E Y S T .

Het is gelegen twee uren van Utrecht, drie van Amersfoort, vier van Wyk te Duursteden en omtrent vyf van de Stad Rhee-
nen. Het heeft de Dorpen de Bilt ten Westen, Bunnik ten
Zuydwesten, en Odyk ten Zuyden, alle drie omtrent een uur
gaans daar van gelegen.

De Heerlykheid strekt zig tegen de Bilt een uur wyt, tegen
de Vuurst, Zoest en Woudenberg twee uren, en tegen Drie-
bergen, Odyk en Bunnik, omtrent een uur gaans. Zy begrypt
met Driebergen, Stoetwegen, den Breul en Cattenbroek 1435
Mergen, uitgenomen de Heydelanden, die niets als Heyde voort-
bren-

brengen. Van de Hooge Vrije Heerlykheid ZEYST en Driebergen met de Veenen is, den wel Ed. Gestr. Heer *Cornelis Schelliger*, in 't Jaar 1746 op den 2 November bezitter geworden. Van *Stoetwegen*, Leenroerig aan den Gestichte van Utrecht, is *Margareta van Slichtelen*, Huysvrouw van den Heere Mr. Hendrick *Affuerus van Wittewaal*, Vrouwe geworden, en op den 21 January 1741 daar mede beleent. *Den Breat*, Leenroerig aan de Baronnye van Yffelsteyn: met de zelve is beleent den Heere *David ten Hove*; en met *Cantenbroek*, Leenroerig aan den Gestichte van Utrecht, is de Heer *Jan Pesters Nicolaajz*, in 't Jaar 1740 op den 27 Augusty beleent geworden.

Nevens de Hooge Riddermatige Hofstad te Zeyst, aan de Westzyde van het Dorp, heeft men het Riddermatig Huys *Kersbergen*, vry Allodiaal goed, waar van Vrouwe *Florentina Wilhelmina Borre van Amerongen* in 't Jaar 1718 den 5 Augusty, na 't overlyden van haar Vader, Vrouwe is geworden; en aan de Oostzyde de Ridder Hofstad *Blikkenburg*, zynde een Gausbecks Leen, en Leenroerig aan den Gestichte van Utrecht. In 't Jaar 1746 den 2 November is, des Heere *Cornelis Schellinger*, Heere van Zeyst en Driebergen ook hier mede verlydt.

De Regeering van het Dorp Zeyst, bestaat in een Droffaart, die het opperhoofd is van alle de Gerechten in de Heerlykheid. Zy heeft een Schout, vyf Schepens, en een Secretaris, met een Bode. *Stoetwegen* een Schout (die teffens Secretaris is,) drie Schepenen en een Bode. *De Breat*, een Schout die het ampt van Secretaris ook bekleed, twee Schepenen, en een Bode. *Cantenbroek* een Schout, die daar mede Secretaris is, twee Schepenen en een Bode. Staat hier te weeten, dat alle deese voornoemde Gerechten, maar door een Deurwaarder en drie Bodens bedient worden. Het Gericht, alwaar het den Heer Droffaart vorderen kan, staat aan de Oostzyde omtrent een kwartieruur gaans van het Dorp. Het wapen is ter halver wegen swart en Zilver, met vierkante punten in malkander schietende. Het Rechthuis staat omtrent midden in het Dorp.

Wat betreft het getal der huysen; in het Dorp Zeyst teld men

men'er ruym 60, daar onder begrepen de Boerderyen rondom; behalven cenige Kameren, waar in Lieden woonachtig zyn, die hun kost niet meer winnen kunnen. Daar benevens rekt men voor het Huys te Zeyst, alwaar die schoone Gebouwen, ter be-wooninge voor de Herrnhuthers gesticht zyn, twintig, te za-men 80. Men zoude wel meenen, dat'er meer huysen van dee-se laatste zouden zyn, maar nadien de zoogenaamde *Broeder-en Zuster-huysen* zeer lang zyn, en men die maar voor twee huysen tellen moet, zullen'er niet meer dan twintig bevonden worden. Ondertusschen mag men evenwel die Herenhutsche Inwoon-ders, van den Ouditen tot de jongsten, dewyl die zeer talryk zyn, en ook nog cenige Herenhutsche Huysgezinnen in het Dorp wonen, ten minsten op 300 tellen. Hier nu bygedaan, de Inwoonders van het eygentlyke Dorp, in 60 huy-sen bestaande, zal alsoo te zamen een getal van 600 Menschen uitmaken. De Heerlykheid van *Stoetwegen* heeft 10 huysen 50 Inwoonders, *Cattenbroek* 5 huysen, 25 Inwoonders, en die van den *Breul*, 2 huysen, en is aldus van 10 Menschen bewoont.

In en omtrent deese Heerlykheid, vind men ook zeer ver-maarde, *Luffhoven* en *Buytenplaatsen*, met name *Beek-en-Rooyen*, *Wuwerborst*, *Rhynwyk*, *Lustplaats* van de *Secte der Carthuysers*, by andere ook *Bernardinors* genoemd; *Zandbergen*, *Beukenburg*, en meer andere: Boven welke het huys te *Zeyst* met alle zyne groote en voortreffelyke Plantagien, uitmunt; want men zal ten minste anderhalf uur gaans werk hebben, by aldien men die van het Zuyden tot het Noorden zal bewandelen. Den Hof agter het Huys gelegen, heeft eene Vortelyke Aanleg, en is verdeelt in *Palm* en *Gras Parterres*, omringt met *Groene Gaan-deryen*, tusschen welke men langs ruime *Paden* doorgaande, al-lerley *Gewas* van *Bloemen* des *Zomers* voor de *Reuk* en 't *Ge-zicht*, zig overvloedig kan verlustigen, en daar benevens, de springende *Fonteynen* en *Cascades*, op allerhande wysen, zien speelen: waar by het niet aan veele *Konstbeelden* ontbreekt, om den Hof tot *cieraad* te dienen. Dit stuk met het Huys is ron-dom in een zeer wyde *Graft*, of *Vyver* omgraven, welkens

Vifchrykheid zeer zelden op eenige Buytenplaats gezien wordt. De Fruyt-Hoven, en die voor de Keuken met nog meer andere, welke niet min vermakelyk, als een heerlyk aanzien hebben, zyn zoo fraay na de ware Konft aangelegt, dat niemant dezelve bewandelende, daar van aan eenmaal verzadigt kan zyn, maar t'elkens weder uitgelokt werd, om dat aangename *Zeyft* in deffelfs Plantagien weder te willen zien. Men begroot den principalen Hof op Omtrent 6 Mergen. Van de wilde Plantagien hunne grootheid hebben wy geen bericht, als dat dezelve zeer groot zyn; strekkende die tegen over het Huys, met vyf Al-lées, tot byna aan het Huys ter Heyde, de weg van Utrecht naar Amersfoort. Deefe Plantagien zyn alle meest van Eyken en Beukenbomen, welke laafte daar wel het beste groeyen. Twee Boffchen van Denneboomen, daar mifchien (indienze gezeld konden worden,) 200000 ftuks in ftaan, befluyten deefe Plantagie ten Ooften en Weften; en wanneer men Heymaften nodig heeft, tot den bouw van nieuwe Huysen voor de Herrnhuthers, ftaat men'er daar uit zoo veel omver, als men denkt nodig te hebben. Het Wild voor de Jagt is in deefe Plantagien, zoo als ook doorgaans in de gantfche Heerlykheid, in overvloed. Belangende de grond, dezelve is tot alle vruchten bekwaam, dog minft na de Bergkant, zoo als aan 't Geboomte zeer klaar te zien is.

Betreffende het Riddermatige Huys te *Zeyft*, het vertoont zig als een Voortreffelyk Gebouw, hebbende twee Vleugels na vooren eene ter rechterhand tot de stallingen van Paarden en Ruygen, en het nodige Dienftvolk; en de andere ter linkerhand tot de Vergadering van de Gemeente der Herrnhuthers. Het is nieuw opgebouwt door den Grave Nassauw Heere van Odyk, enz. in den jaare 1616 en met een ruyme *Baffecour* of Voorhof, daar men zig met Wandelen de tyd verdryven kan, voorzien. Van binnen heeft het alle ruyme en prachtige Gemakken, die aan een Huys van die Hoedanigheid eygen zyn. Het is van vooren met een groot Yfer Hek afgefloten, als met zoo veele Hel-lebaerden, daar in 't midden de konft der Yferfmeeden, zeer uitmunt, en zelden in die form zoo gezien wordt.

Nu

Nu gaan wy over, tot de beschryving der Kerke van het Dorp, en zullen daar na de Zaal, tot de Oeffening van de Godsdienst van die der Herrnhuthers laten volgen; als mede eene korte aanmerking, hoe die Lieden van haar eerste komst in de Nederlanden, en byzonderlyk alhier te *Zeyst*, daar mede voortgaan.

De Kerk van *Zeyst*, is eene der Oudste van 't Sticht van Utrecht; zynde al gebouwt in 't Jaar 1180, na uitwysen van een Opschrift agter of ter zyde de Predikstoel. Zy is 26 treden lang, breed 14 't Choor lang 12, breed 10 treden, en is een weynig hooger als de Kerk. Zy heeft 22 sware Dommers, die haar van buyten steunen, en staat op een verheven Heuvel, ter hoogte van omtrent 12 voeten. Het Kerkhof is omringt met een steene Muur ter hoogte van vyf voeten. Men gaat over negen gemetzelde trappen op na de Kerk, door maar eene Ingang aan de Zuydzyde; blyvende die van 't Portail onder den Tooren altyd gesloten, ten zy in de Kerk mogt begraven worden. Zy is van Duyfsteen of Tuffsteen meerendeels opgebouwt, 't geen ook hare Outhed kan aanwysen. Deese Kerk is zeer net gereguleert in hare Gestoeltens. Eene prachtige Stoel staat tegen over den Predikstoel, daar zig den Vryheer, wanneer 't hem lust, den openbaren Godsdienst der Gereformeerde by te wonen, zig in kan plaatsen, dog hy word daer nooit gezien, maar heeft die van de Vergadering der Herrnhuthers, tot de Basis van zyn Religie aangenomen. De Predikstoel en van de Kerkenraad, met die van de Regeering, mag het oog wel gegunt worden.

Men teld zoo in Kerk als Choor 6 Wapenborden, twee kopere kaarskroonen en 9 Glaschilderwapens; bestaande in die van de Heer *Dirk van Damhof*, Drost van de Hooge Heerlykheid van *Zeyst* en *Driebergen*, Lt. Houtvester van de Provincie Utrecht, *Lauwrens Overvest* Kerkmeester van *Zeyst*, *Godard Berger*, Domheer t'Utrecht, *Job. Marens*, Med. Dr. en Predikant te *Zeyst*, en dan nog eene van den Heer *van Kersbergen*: de overige in den buyk der Kerke zyn ons niet bekend. Alleen in 't Choor daar ziet men een buytengewoon Glas-Wapen van zyn

zyn Excellentie **LODEWYK ADRIAAN**, Graave van Nassauw, enz. enz. enz. Heere van Zeyst, Driebergen, enz. Het zelve is by uitmuntentheid fraay geschildert, en een ieders opmerking waardig. Hy legt hier ook in het midden van het Choor, onder eene blaauwe Arduynsteene Zark, konstig met deffelfs Wapen uitgehouwen, begraven. Hy is overleden den 4 Maart 1742. Deese Kerk heeft geen Consistorie Kamer, maar de Kerkenraad houd hunne Vergadering in 't Choor.

Wat nu aangaat de Tooren, hy is tot den top der Haan 110 voeten hoog, en aan zyn vlakke zyden breed 24 voeten. In de zelve hangt eene Klok, en heeft een Uurwerk, met drie Uurwysers na buyten. Het Kerkhof is rondom bezet met sware Lindeboomen. Zie hier nu de Naamlyst van de Predicanten, die, zedert den aanvang van de Reformatie, te Zeyst het woord Gods verkondigt hebben, en deese zyn geweest.

CORNELIUS ANTONII. Munnik in de Abtdye van Oostbroek, tot Predicant alhier beroepen 1598.

WILHELMUS NIEPOORT. Ber. 159.. Vertr. naar Utrecht 1612. Van daar weder vertrokken 1619. Overl. 1648. den 20 Juny.

JEREMIAS GUILHELMI VERHOUWEL. Ber. 1614. Was een Lid van de Utrechtsche Synode 1618. Emer. 1650 in Augusty.

ARNOLDUS VONKIUS. Ber. 1650 in Augusty. Afgezet 1673.

ANTONIUS VAN SCHAIK. Ber. 1674. in Augusty. Vertr. naar Jaarsvelt 1675 in Mey.

ANTONIUS VAN BLANKENDAAL. Ber. 1675. Vertrokken naar Nieuwland by Sneek 1686 in Juny.

SALOMON BOR. Ber. alhier van Ter AA in April 1688. Overl. 1705 den 9 July.

GODEFRIDUS VAN UTRECHT. Ber. 1706. Bev. den 28 Maart. Vertr. naar Elburg 1709.

GERHARDUS TWISKER. Lamb. Fil. Ber. 1709. Bev. den 1 December. Vertr. naar Winkel 1710.

JOHANNES ADRIANUS THIERENS. Ber. 1711. Bev. den 8 February. Vertrokken naar Oud-Beyerland 1712.

JOHANNES MARENS. Med. Dr. Vertrekt als Predicant naar India 1701. Ber. op Batavia in plaats van Ds. Theodorus Sas 1705. Keert weder naar het Vaderland 1709. Ber. alhier te Zeyst 1712. Bev. den 30 October. Overl. den 31 Maart 1722.

THEODORUS HOGENBERG. Ber. den 7 Sep. 1722. Bev. den 3 Jan. 1723. Vertr. naar Campen 1726.

ARNOLDUS METELERKAMP. Prop. zynde alhier ber. den 26 Mey. Bev. den 8 Sept. 1726. Overl. den 13 Jan. 1744.

THEODORUS BERNARDUS ELSNERUS Ber. alhier van Heteren den 28 October 1744. Bev. den 28 Febr. 1745. Deese laatste neemt den H. Dienst alhier nog met veel yver waar; leerende, vermaanende en vertroostende zyne dierbare Gemeente, zoo in het openbaar als by de Huysen, op het ordinair Tractement van 500 Gulden en 100 Gl. extra; voor twee Kinderen 50, en voor 5 Kinderen 100 Gulden. Het getal der Ledematen is hier tusschen de 60 en 70. Wanneer de Predikstoel alhier vacant is, doet de Kerkenraad dispectie en beroep; de handopening werd verzocht by de H. H. Staaten, die ook de approbatie hebben.

Het School is hier midden in het Dorp, en men teld daar in des Zomers omtrent 30 en des Winters tusschen de 50 à 60 Schoollieden, welke van wegen de bekwaamheid van den Meester zeer wel geleert worden. Het Maandegeld is voor het Leesen 4, voor Schryven 6, en Cyfferen daar boven 10 stuyvers. Wat aangaat de Kerkendienst, als Koster en Voorleeser, enz. dat gewoonlyk door de Schoolmeesters op de Dorpen werd waargenomen, het staande Tractement daar van is hier 90 Gulden

Van deese Hooge Vrye Heerlykheid is, als boven gemeld, eygen Bezit-Heer den Wel Ed. Gestr. Heer *Cornelis Schellinger*, die dezelve al van het Jaar 1746, met lof zyner Onderdanen heeft bezeten, en nog in Eere en Hoogachting is, en te meer, om dat Zyn Wel Ed. Gestr. onder zyn bescherming heeft gelieven te nemen, een zoogenaamde Broeder-Gemeente, die lange omswerende door verscheyde Landen en Koningryken, hier te Zeyst

eens ter ruste is gekomen, en hunne Vrye Oeffening van Godsdiensft plegen, zoo dat zig niemant genoeg daar over verwonderen kan. Wy laten hier eens de befchryving deefer Gemeente, bekent onder de naam van Herrnhuthers, volgen; latende hunne Religie-Oeffening, aan het oordeel van de verftandigen Leefer, om goed of kwaat te keuren, 't geen hy daar in zal vinden.

In het Jaar 1737, zyn de eerfte (zoo veel men weet) van deefe nieuwe Geloofs-Belyders, als Vreemdelingen in ons Land, tot ons overgekomen; en gaven by hunne komft voor, dat zy gekomen waren, om eene Reformatie in de Nederlandsche Gemeentens ftichten, zonder blyken te kunnen geven van hare Bezen- ding, nog door openbare belydeniffe van hunne Leere, zonder welke daar van belydeniffe te doen, den Apostel Johannes niet wil, dat wy *Vreemde in onse huysen zullen ontfangen*. 2 Joh. vers 10. Zy wilden zig by hunne overkomst niet verklaren, en ook na hun zeggen, geen byzondere Gezintheit of Secte op hun zelven zyn; niet tegenftaande zy zig de *Gemeente van Herrnhuth* noemden, of ook een *Oude Morawifche Broeder-Gemeente*.

Zy hadden hun eygen Biffchop, die zig noemde *Ludovicus Moraviensis Fratrum Episcopus*, dat is; Ludovicus de Moraver, de Biffchop der Broederen, en die was den Heer *Grave van Zinzen- dorff en Pottendorf*; dog zonder dat zyn E. eene wettige Beroe- pinge van zyn Gemeente toonde, en evenwel in ons Land zyn *Biffchoplyk Gezag* terftond oeffende; behalven hunne *Voorftanders, Ouderlingen* en *andere*, om den Biffchop te ondersteunen. By hunne komft zynze niet onheufch ontfangen, maar vonden ten eerften meer ingang, en genoten meer blyken van mildadigheid en toegeventheid, om zig in het herte van ons Land, eene vaste Wooning en Zetel te bereyden, als het de voorzichtigheid, op voorgaand onderzoek van Zaken, toeliet. De fchynfchoone Eer- titel, van *Oude, Echte Boheemfche en Morawifche Broeders*, daar mede zy pronkten, misleyde veele onoplettende; zoo als ook de uitwendige vertooning, van een nauw en gezet leven, en voor- gewend recht van *Euangelifche Wandel*, bekoorde veele eenvou- dige Zielen; gelyk mede hun voorgewende toelig, om *Sions* (verftâ hunne *Herrnhuthfche Gemeente*) te willen bouwen, in
het

het midden van ons, (zynde in hunne oogen niet anders dan Babel en Sodoma,) en een *Euangelisch Christendom*, zoo als dat by hen voorgegeven wierd te zyn, daar door de Christenen, die in veele verwarringe geraakt waren, wederom tot de rechte eenvoudigheid te brengen, kwam veelen voor, als een pryffelyk werk te zyn, en wenschelyk om ter uitvoer gebragt te worden, en waar toe ook zommige in hun eenvoudigheid de hand wel hebben willen leenen, op meer dan eenderlye wyse.

Twee Jaaren hadden deese *Herrnhuthers* al in ons Land, en byzonderlyk in de Stad van Amsterdam, zoo door hunnen Biscop, als door andere Voorstanders en Zendingen, by hen *Apostelen* genaamt, ja dat nog hoger ging *Ryks-Euangelisten*, en *Heerlyke Apostelen aller Christenen*, tyd gehad om veld te winnen, en zig vast te zetten niet alleen in de genegentheid van eenvoudige Gemoederen, maar ook van *Verstandige*, en byzonderlyk van *Gegoedde Lieden*; waar van zy zig ook zeer wel hebben weeten te bedienen en nog bedienen.

De eerste, die tegen de inbreekende overstromingen deeser Lieden, heeft getoont te waken, is geweest *Het Hoog Eerw Synodus van Zuydholland*, in 't Jaar 1738 binnen 's Gravenhage gehouden, dat ook de andere Kerken van ons Land wakker maakte, en in veellerleye opzicht de oogen opende. Hier op volgde een *Vaderlyke en Herderlyke Brief*, door de Eerw. Kerkenraad van Amsterdam, aan hunne dierbare Gemeente, die al voor heen veel bekommeringen hebbende, over den aanwas dier *Sette*, welke door het houden van verscheyde *Conventiculen* binnen die Stad, en zelf in huysen van *Ledematen der Gereformeerde Gemeente*, al sterk begon volk te werven, tot nader ontdekkinge, en getrouwe waarschouwinge tegen de dwalingen deeser Lieden. Maar aler dien Brief het licht zag, had den *Geest der Dwalingen*, alreede alle pogingen in 't werk gestelt, om de Vrucht en de gezegende uitwerkingen, daar van te verhinderen, en te verydelen: want, wanneer dien Brief pas ter Drukpers was opgegeven, kwam 'er opentlyk een *Geschrift* te voorschyn, ten Titel voerende: *Verklaringe der Herrnhutische Broeders, zoo buyten Yffelsein als te Amsterdam zig onthoudende,*

ter verantwoording van haar zelve en ronde openlegging van hare meeninge aangaande eenige flukken der Leere, welke thans van haar verbreyd worden. In 't Hoogduytsch by haar zelve opgeftelt, en in 't Nederduytsch overgezet door ISAAC LE LONG. Met bygevoegde APPROBATIE van den Heere GRAVE VAN ZINZENDORF en POTTENDORF, der BOHEEMSCHE en MORAVISCHЕ BROEDERS HOOGWAARDIGEN BISSCHOP. Welk Gefchrift ondertekent was door den Heer FREDRIK DE WATTEVILLE, zig noemende, den Voorftander der Broederen buyten Iffelstein en te Amfterdam. In der waarheid een zeer vreemde, en tot die tyd toe, in de Vrye Nederlanden nooit gehoorde zaak, dat 'er een Boek uitkomt, met Approbatie van een Biffchop, die een eygen Gemeente binnen ons Land had, onderscheyden van de Gereformeerde, Lutherfche en Roomschegezinde! Maar wat wonder, want in de Nederlanden waren de wegen, die deefe Liederen infloegen, alle vreemt en nooit behoort.

Niet minder waar te dier tyd ook vreemt en wonderlyk, dat daar de voorgemelde Brief het licht nog niet had gezien, echter dit Boekje al diende, om te ontzenuwen, het geene hen in den zelve te lafte wierd gelegd, gelyk 'er ook *verminkte flukken* uit die Brief in wierden opgegeven, en kwanswyfe wederlegt, of door bewimpelingen wierden verifchoant. Maar, hoe kwamen dog de Herrnhutters aan die *Stukken*, die binnen de muuren van de *Eerw. Kerkenraad* verhandelt en nog niet gemeen gemaakt waren? Wie waren hunne *Correspondenten*. die hen als de wapenen in de hand gaven, om niet alleen den Kerkenraad van Amfterdam, maar zelfs het gansche lighaam der Kerke te beoorlogen? Hier op is niets gevolgt, en ook niet tegen *zeker Gefchrift*, of fchoon dat het aanlyding gaf tot veele beroeringen in de Gemeentens, zoo binnen als buytens Landts. Onderwylen verwekte de Herrnhutsche Dwalingen, de Geest der Heeren Professo- ren van drie Hooge Schoolen van ons Landt, die het verderf ook ziende, daar voor hebben gewaakt en gewaarfchouwt. Men leese de *Academifche Redenvoering over de Boheemfche en Moravifche Kerke*, en de *zedige en bondige Aanmerkingen op de ver-
klarina-*

klaringe der *Herrnbutſche Broedſchap*, beyde door wylen den Hooggeleerde Heer J. VAN DEN HONERT, Profefſor te Leyden. En de Heer A. VOGET, Profefſor te Utrecht, zyne bondige Verhandeling, van de *Vaiſche Myſtike Godgeleerdheid*, in het AANHANGZEL: in welke die Hoogleeraar zegt: Dat de Aanhalingen in den Vaderlyke en Herderlyke Brief, den *Herrnbutthers* niet het minſte opdringen, het welk in hunne *Lieder*en niet gevonden wordt; en ten anderen, dat de uitdrukkingen in die *Lieder*en geenſins met het H. Woord zyn overceer te brengen.

Men dacht te dier tyd dat ten minſte eenige Leden van de Gereformeerde Kerke hun al te gunſtig vooroordeel voor de *Herrnhuthers* zouden hebben afgelegd, en de gemeenſchap met die Secte afgebrooken; maar neen: de naam van BOHEEMSCHE en MORAVISCHER BROEDERS, daar door wierden zy geblinddoekt: De naam kon hen niet beter maken, als zy waren. Het kwam 'er niet op aan, of zig deeſe *Lieder* *Moravers*, dan ofze zig *Herrnhuthers*, *Zinzendorffianen*, of *Broeders* van de *Doertuchtige Rid*ders van het *Moſertzaad* noemden; want aan namen behoort zig een verſtandige niet te vergapen. In de Kerkelyke Geſchiedeniſſen daar leeft men van een Secte van *Geefdrivers*, die daar genoemd werden *Familia*, aut *domus amoris*, of de *Familie van het Huys der Liefde*; afkomstig van zeker Bedrieger HENRIK NICOLAI, welke te Amſterdam in 't midden van de feftiende Eeeuw een aanhang heeft getracht te maken. Het zoogenaamde *Fratres Roſeæ Crucis*, of *Rooſenkransers*, is nog niet geheel onbekent, en dat van *Fraternitas Angelica* of Engelische Broedſchap, dat voorgaf zulk een leven te leyden als de Engelen in den Hemel, geſticht door dien beruchte Duytſcher *Joan George Gichtel*, in 't jaar 1710 te Amſterdam overleden, wanneer dat werk nog door twee andere is getracht voort te zetten, dog zyn d'een met d'andere verdweenen, gelyk ook hunnen Aanhang. Alle zooveele uitvindingen van nieuwe Godsdienſten komen gemenelyk op ſchande en bedrog uit. De beruchte *Labadie*, eenige eenvoudige en ligtgelovige Hollanders, in 't jaar 1671 naar *Erfurt* in *Thuringen*,

volgende, onder voorwendzel van aldaar een gelukzalig leven te zullen genieten, bevonden dat gantsch niet met de belofte overeen te komen, maar moesten daar zeer zwaar werk doen, en de Religie valsch.

Diergelyk of nog flimmer wedervaren hebben ook eens eenige eerlyke huysgezinnen getroont naar *Moravien*, door zekere Verleyders, die men *Mähr-Broeders*, dat is, *Moravifche Broeders* noemde. Deefe wiffen te verachten al de Fatigues, die men hier te lande, om zig met het Huyshouden te erneren, onderworpen was, daar men in haar land beter ordre op hield. Zy zeiden manieren van Kloosters, of wooningen in haar land te hebben, daar ieder, zoo veel hy wilde, in 't een of anderiets dede, en dat voorts op de levensmanieren alle goede ordre wierden gehouden. Veele ligtgeloovigen, haar goedje in Holland verkoopende, trokken met Vrouw en Kinderen na boven, geleyd door deefe *Mähr-Broeders*; maar als zy nu in *Mähren* (*Moravien*) kwamen, wierden zy opgesloten en aan 't Weefgetouw, Spinnen en harden arbeyd gezet. Na datze al haar mooye geldje den Opperften der *Mähr-Broeders* hadden overgegeven, zy zoodanigen Tyrannye ongewoon; en dat men haar overdwas aanzag, kregen geen en anderen Trooft, als datze moesten gedenken, nog met de *Israëlit*en in de woestyne te zyn; maar zoo zy met *Mofes* volk wilden murmureere, dat zy maar het gezicht van het Land *Canaän*, dog nimmer de bezitting daar van zouden kunnen genieten, enz. Deefe *Sermoenen* mishaagde onse bedrogen *Hollanders* zoodanig, datze haren rug omkeerende, van daar liepen; latende alles agter: Zommige gafmen nog wat Geld, en van het overige bleven die *Mährfche* *Bedriegers* eygenaars. Van de *Bedriegeryen* der *Herrnhutsche* *Mährbroeders*, zoumen ook wel eenige staalties aan den dag kunnen leggen, dog die zyn veelen overvloedig bekend.

Na deelen hadden de *Herrnhuthers* (te *Amsterdam* inzonderheid,) zoo veel ingang en zoo veel stoutheid, datze niet alleen mondeling, maar ook door geschrevene briefjes, leden van de *Gemeente* en andere, in hunne belangen overhaalde: Waar op opentlyk een *Gefchrift* is uitgegeven, onder den Titel: *Vertalinge*

salinge van Hoogduytsche Versen, uit het Herrnbutsch Gezangboek, met eenige aanmerkingen 1739. Waar van de Drukker zynen naam niet melde, en den Maker zig noemde IEMANT. Dat naamloos Geschrift werd terstond wel door de Regeering verboden, dog wierd daarom evenwel onder de hand genoeg verspreydt.

De dwalingen der Geestdryvers, en secten van Fanatike menschen, die hun afkomst meest uit de Luthersche schynen te hebben, en daar door ook die Gemeentens zeer beroert hadden, ten tyden van *Lutherus*, al getrouwe waarfchouwing nodig; Want dat groote *Licht der Reformatie* getuygt, dat hy zelf de beginselen daar al van gezien hebbende, voor groote onheylen vreesde, wanneer hy zegt: *Ik weet, dat er weele in die bevattinge geweest zyn, dat een iegelyk in zyn geloof konde zalig worden. Maar wat is dit anders, als uit vyanden van Christus, eene Kerke en Gemeente te maken? Waar uit baalt volgen zoude, dat het woord te vergeefs gezonden zy, en de Zoone Gods onsen Heere Jesus Christus. En dan zal geen onderscheyd meer zyn, tusschen de Turken, Jooden, Roomschebezinden, en ons die het Woord hebben. Want zoo is de Duyvel gewoon, uit de Kerke de Helle te maken. En dat zullen wy Duytschen te vreesen hebben, die zoo grooten genot van Evangelielicht hebben. Het zoude gemakkelyk kunnen gebeuren, dat kort na deesen tyd, alles vervult wierde, met de dwaase wangevoelens en secten van Fanatike menschen, die nu alreede, terwyl ik nog leef, zig verstanten, niet duysterlyk hunne vermetelheid te toonen, en hunne verdorvene Leeringsen te stroijen.*

Al verscheydemaalen, hebben zig de Herrnhuthers in Duytschland, zoeken in te wikkelen in gunst van de Lutherschen, door hunne overeenstemming met hen, uitgenomen eenige schikkingen, waar in zy voorwenden, de *Oude Moravische Discipline* te onderhouden, gelyk daar van hun gedrag te *Straalzond* en *Tubingen*, en elders gehouden, de duydelykste bewysen gaf; niet tegenstaande zy, toenze by de Gereformeerde Gemeentens zochten ingang te vinden, zulks listelyk, na hunne gewoone manier van doen, ontveynsden. Men kan wel ligt wat voorwenden, maar dat werd juist niet altyd voor waarheid en oprechtigheid

aangenomen, of vertrouwt. Zy wenden wel voor het *Privilegium* te hebben, van *geabsolvoerde Zondaars*, van welker Leden getuygt werd, dat zy zig aan het *Gemoed* der geenen, die met hen verkeert, openbaren als zeer *wesentlyke Christenen*, en wier dwaalingen te ontdekken geoordeelt werd te zyn, een *bezondigen*, in een *voorhaast Oordeel*, omtrent *Menschen* die *gekochte* zyn, door het *Bloed des Lams*, en zulke voorbeeldige navolgers van het zelve. Geen wonder.

Want het *belang* van alle *Herrnhuthers* vordert, dat zy met groote ophief, hunne *Secte* aanpryfen, als eene *Gemeente* des levendigen *Gods*, en hunne zaak noemen de *Zake Gods*, om ligtgeloovige af te schrikken, en vooral geen agterdenken tegen hen op te vatten; veel minder om iets tegen hen, door ontdekkinge of wederlegginge van hunne *Hooftdwalingen*, te ondernemen. Ondertusschen klimt het al vry hoog, als men deese *Taal* van hen hoort: *Dat hunne Gemeente zy een kracht van Jesus Christus zelve, gelyk hare zaak, zyne zaak*. En wanneer men durft getuygen: *Dat de kracht van zulk een Gemeenschap zy, dat eerbied verwekkende, dat aan recht gestelde verzamelingen hier eygen is, 't welk ook werkt op de harten van zoodanige, die van buyten inkomen, het zy uit nieuwsgierigheid, of wel met een kwade toelag. Ze worden niet zelden op een wyse, dieze niet verstaan, jchietlyk van een eerbied bevangen, die hen in het harte buygt, en hen zelfs daar ook de verborgene dingen des harten hen openbaar worden, doet de tegenwoordigheid Gods erkennen, en nedervallende hem aanbidden. I. Cor. 14. 15.* Als deese stelling doorgaat, en dat de *kracht* is van de *Gemeente* der *Herrnhuthers*, zo kan geen *Herrnhutter* een *Herrnhutter* blyven, hy aldien hy maar eenmaal in eene *Vergadering* van de *Bevers* is geweest, maar moet zig tot het *Gezelschap* der *Bevers* begeven; want die verklaren volstrekt het zelve van hunne *Vergadering*. Zie den *Engelschen Bever Rob Barclay*, in zyn verantwoording van de *ware Christelyke Godsdienst*, in de *XI. Stelling* pag. 278, 279, 281, 282, 283, en 284. En waarom zouden 'er die het zelve recht niet toe hebben dat de *Herrnhuthers* daar toe waanente hebben?

En 't

't En waare men vooronderstelde, dat die twee Vergaderingen, in het *zakelyke*, zoo veel niet van den anderen verschilden.

Een bedriegelyke *agterdeur* houden de Herrnhuters altyd open, wanneer men met hun in *discours* komt, hebbende dit voor hunnen grondregel: *Dat men zomtyds in discoursen eenige paradoxe redenen uitte, om de gedachten van anderen daar over te buigen; dog dat daar uit van zyne leere en rechtzinnigheid niet te oordeelen zy*. Derhalven mag men dan wel gelooven, dat het hun ook eveneens is, ofze trouwloos handelen en met onwaarheden omgaan, dan ofze al van de waarheid overtuygt zynde, nog hunne Dwalingen blijven aankleven, en een verdervende leer van gezuylert vergif voortplanten; ja al wisten zy zig in Engelen des Lichts te veranderen, en al ware hunnen wandel rondom onberispeyk, men kan de zulke voor geen heyligen houden. Want, zonder de *zuivere Leere*, kan men geen ware *Godzaligheid* deuchtig worden. Niemand kan een *Navolger Christi* zyn, die het woord van Christus *verwerpt*. En alwaar het *verstand* met dwalingen blyft opgevult, daar kan ook de *wille* niet tot een *oprecht* heylig leven gebogen zyn. Daar is een zeer nauw verband tusschen de *waarheid*, *goeden wandel* en de *werken*. *Pythagoras*, ofschoon een Heyden, plagt te zeggen: *dat 'er twee zaken van Godt aan de menschen gegeven zyn, die men voor de heerlykste moest achten, namelyk: de Waarheid te ombolven, en wel te doen*.

Daar zyn zeker in Duytsland veele eenvoudige godvruchtige zielen, die de diepte des Zatan's niet gekent nogte gezien hebben en nog niet kennen nog irzien, door dien grooten ophef, die 'er van de Herrnhuters gemaakt wierd, en de uitwendige schikking, die zy daar by vonden, bekoort, om zig met haar te vereenigen. Dus is het in onsland ook gegaan, dat daar door eerige zyn misleyd geworden, dog andere die al verre met die Liederen van den rechten weg waren afgedwaalt, het stuk wat dieper inziende, zyn door Gods goedheid wedergekeert van waarze uitgegaan waren, de een min d'ander meer, hunne redenen openbarende. Met zulke verleyde Zielen behoort men innigst medelyden te hebben. Maar die de Hoofden zyn van het

geheele werk, en die de geheyme oogmerken weeten, en arglistig zoeken te verbergen, en ook die den *Geheymen Zin* der Leere (die by hen de *zin der Gemeente* genaamd word) verstaan, en daar aan blyven vast kleven, die zyn het, welke men naden Woorde Gods, niet voor *heyligen* houden kan, al warenze ook nog zoo groot in andere lieder oogen. Dog het zy ook verre van ons, dat wy zulk een onbetamelyk en liefdeloos *Vonnis* zouden stryken, als of niemand uit het *Genootfchap* der Herrnhuters, voor een ware heylige en gelovige zoude mogen erkent worden.

De gronden nu van de bedurve Godsdienst deezer Herrnhuters, welke den Leefer zeer begeerig is te weeten, zyn meeren-deels kenbaar en openbaar uit hun voornaamfte en gewoone *Gezangboek*, genaamt : *Het Gezang Moses en des Lams*, waar van zy verklaren, dat zy niet zullen nalaten deffelfs Liederen dagelyks te zingen, hoe zeer men daar op ook smaden mag. Dit *Gezangboek* vervat by hen een geheel Zamenftel hunner Theologie, en het *Gezang* is als in de plaatfe van hunne Predicatieen voor de Volwassenen; ja de kinderkens zelve werd daar door de Theologie ingeboezemd. Zie hier nu volgen eenige Hooftarticulen van hunne *Dwaal-Leere*, en staat daar by aan te merken:

I. Dat de Herrnhutsche Gemeente, gelykze zig te *Straal-zond* en *Tubingen* verklaart heeft, tot de *Lutersche* behooren, behoudens hare byzondere Schikking en Kerkelyke *Discipline*.

II. Zy vercordeelen de Leere van de byzondere *Genade*, die noemende een *grouwelyke Leere* en een *dwaling*, van welke die beheert zyn, die tot hun overkomen.

III. In het ftuk van de *Sacramenten* in 't gemeen houden zy dezelve voor *Middelen* om *Genade* in 't hert te werken.

IV. Aangaande den *Doop*, ftellenze dat daar in de *Menschen* de *Wedergeboorte* ontfangen, dog dat zy de *Doop-Genade* weder moeten verliefen.

V. In het *Avondmaal* gaanze verder dan de *Luterschen*.

VI Voorts is nopens de *Onverschilligheid* in de *Religien* bevonden, dat zig de *Herrnhutsche Gemeente* voor geen *Gezintheid* wil verklaren, en zig in geen *sectarische paalen*, nevens de *H. Schrift*,

Schrift, wil laten leyden; N. B. Evenwel heeft zig den Heer Grave van Zinzendorf, te Straalzond en Thubingen voor de Lutherfche verklaard, uitgenomen de Oude Boheemsche Discipline.

VII. De gemelde Graaf heeft hier te Lande verklaart, dat Godt in alle Secten Jesus beminnde zielen heeft, dat de Afgodery der Papiften uitterlyke Ceremonien zyn, en dat de Discipelen onder veele Dwalingen Jesus hebben lief gehad, en de Godheid van Christus niet hebben gelooft.

VIII. Dat zy alle Gezintheden tot hunne Gemeente toelaten.

IX. Dat zy geen algemeene Geloofsbelijdeniffe hebben. N. B. Evenwel noemt de Heer Graaf van Zinzendorff het Geschrift in den jaare 1735 van hem aan den Koning van Sweeden overgelevert, zyn en zyner Gemeente Geloof en Belydeniffe.

X. De herstelling aller Dingen ofte het zalig worden der Verdoemden en Duyvelen, welke de Heer Graaf in zyn Belydeniffe oordeelt niet onredelyk te zyn, nogte tegen de neyging van een godvruchtig hart te ftryden; maar zynde geenzins uit de H. Schrift te beweeran.

XI. De Zalvinge, zoo als die by hen aangenomen en gestelt werd naaft, en zelfs boven den Bybel; Onfeylbaar gefchikt tot Propheteren, welk propheteren, hoe het in een allervolstrektften zin moet genomen worden, en zelfs als een Bediening in de Gemeente werden aangemerkt, en geoordeelt werd zelfs boven den Bybel het allergemakkelykste, zekerste en algemeenste Middel te zyn, om andere Menschen te beproeven.

XII. Hunne bevattingen van de Genade-Middelen, waaromtrent zy veel vermoeden geven, te stellen, zyn: dat het Woord Gods niet het eenige Middel is tot zaligheid.

XIII. Dat de Letterlyke Kennis by hen op te lagen prys werd gestelt.

XIV. Dat de Ontdekkende en Overtuygende Middelen niet zeer nodig zyn.

XV. Dat de Kerkelyke Bedieningen niet al te noodzakelyk geoordeelt worden.

XVI. Dat een heylige in dit leven tot de volmaaktheid kan komen.

XVII. Hunne verdachte fpreekwyfen van Louteringe en Smeltinge, als mede die fpreekwyfen van het Enkele Lydelyke, Werkeloofe en Stille wachten.

XVIII. Dat zy verachtelyk en met afgryfen verwerpen de Leere van de Vrymachtige Verkiefing.

XIX. Ontkennen de toegerekende fchuld van Adam.

XX. Zy ftellen vast de Algemeene Genade en Verloffinge van alle Menfchen door Jefus Chriftus.

XXI. Zy houden zig vreemt van de Onmacht des Menfchen in de Bekeering en het Geloove in Chriftus.

XXII. De droefheid in de Gelovigen over hunne inwoonende Znde en veelvuldige Afwykingen keuren zy af als onbeta-melyk.

XXIII. Zy fpreeken laag van Gods dierbaar Woord, verhef-fende hunne ingevingen boven de H. Schrift, als een Regel waar na men zig moet richten.

XXIV. Eyndelyk, zy betonen geen achtung te hebben voor de Inftellingen des Heeren, voor de Bediening van het Woord Gods, en de Bondzegelen der Gereformeerde Kerke, verhef-fende hunne Herrnhuthfche Oeffeningen boven dezelve.

Dit zyn alzo de fundamente[n], waar op de Religie van de Herrnhuthers gebouwt ftaan. Wy laten hier op nu de gewoon-tens en plechtigheden, zoo als dezelve te Zeyft in gebruyk zyn, volgen, gevende den Lefer eerst eene omftandige befchryving van de Plaats, in welke zy hunne Vergadering houden. Men vind die aan de Linkervleugel van het Huys te Zeyft, en is een lange Zaal van omtrent 120 voeten en byna 40 breed, van bo-ven zuiver wit en effen beftreken. Men gaat 'er door twee Portailen in en uit, zynde die voor de Mannen aan 't boven- en die voor de Vrouwen aan 't benede eynde gefchikt. Daar zyn geene zitftoelen, maar alleen Banken zuiver en glad gefchaaft, die overlans geplaatft zyn, voor de Gemeenteten gebruyk. De Leeraar, of liever oudfte of Bekwaamfte Broeder, welke nog eenen onder zig heeft, is zyne zitplaats in 't midden aan de West-zyde op een ftoel, met een van groen laken of zaay behangen La-tafel voor zig, alwaar in eenige Boeken bewaard worden,

om onder de Oeffening te worden gebruykt; verricht aldaar gewoonlyk zyn dienst al zittende, en zulks in de *Stoogduytsche Taalie*. Vyf *Kaarskroonen* van yser, verciert met eenige kleyne vergulde ornamentjes, hangen in 't midden van de zaal, en 14 vergulde *Armbliaker*, tegen de Muur rondom. Aan het zuydeynde staat een kleyn *Orgel*, gefundeert op een houte met fraye Ornamenten besneden Pedestal, in welke 9 Registers zyn, met deese naam:

Boven Clavier.	Beneden Clavier.	Pedaal.
Holpyp - 8 voet.	Fluyt. - 4 voet.	Sub Bas - 16 voet.
Holpyp - 4 -	Prestant. 2 -	
Prestant - 4 -	Octaaf. 1½ -	Prestant - 8 voet.
Quint - 4 -		

De Manspersoonen hebben hunne zitplaatsen ter rechterhand van den Leeraar en houden hun Hoofd, zoo lange de Oeffening duurt, ontdekt. De Vrouwspersoonen, die hare zitplaats ter linkerhand hebben, ziet men daar alle met een effen wit *Mutsje*, met een *roode. blauwe* of *groene* gestikte *keelband* pronken. De Oeffening begint gewoonlyk met eenige versen uit een Lied, waarna men dan de *Redenvoering* van den Leeraar, die dezelve al zittende doet, hoort; en welke gemeenlyk op eenige zedelessen uitkomt, na dat het leven van d'een of ander Heylige, Man ofte Vrouw, uit de H. Schrift verhaalt is. Des middags doet gewoonlyk den *Oppper-Leeraar* de Oeffening ten nutte van de Jeugt, en komen daar alsdan de *Schoolmeester* met zyne Jongelingen, en de *Meeftres* met hare Meysjes ter gehoor, waar by zig ook eenige volwassenen laten vinden. Des namiddags is de beurt aan den *Onder-Leeraar*, die dan de *volle Vergadering* krygt, dog die altyd het *Onderwys* in de Zedekunst, uit een *Boek* voorleest; 't zy uit gebrek van geheugen, of misschien om onderschyd te maken tusschen hem en zyn *Oppper-Leeraar*. Beyde zynze gekleed als de andere *Herrnhutsche Broederen*. Wanneer de oefening

fening aan 't eynde loopt, (die zelden langer als een half uur duurt) werden 'er weder eenige Hoogduytsche Versjes gezongen, dieze zomtyds ook maar half gebruyken, en daar het meerderdeel van de Gemeente zoo wel toe gewent is, datze die van buyten zonder Boek (want boeken ziet men in de Vergadering niet) kunnen mede zingen. Dit hun zingen is by uitnemendheid aangenaam te hooren. Als de HEER en VROUW van Zeyft in de Oeffening komen, plaatsfen zy zig alwaar het hun lust elders neder, zonder hun door een byzondere zitplaats van de Gemeente te willen afzonderen. Wanneer de Oeffening gedaan is, zonder dat 'er van den Leeraar den zegen over de Gemeente is uitgesproken, staan de Mansperfoonen eerst op, en gaan uit door dezelve Deur, waar door zy ingekoomen waren, zoo lang blyven de Vrouwspersfoonen zitten, die alsdan ook weder door haar gewoone Deur uitgaan. Men houd, na de gewoonte van de Kerke der eerste Christenen, hieronder de Herrnhuthersche Gemeente, ook zoogenaamde *Liefde-Maaltyden*, die zy in de *Vergaderzaal*, voordien dag dat het *Avondmaal* zal werden uitgedeelt, in veel Liefde, Vreede en eensgezindheid met elkanderen, in het neemen van een wynig spysse en 't gebruyk van een kopje Thee, Coffy, Chocolade, Wyn en Bier verrichten, 't geen aan brave Liederen niet gewygerd word, om te zien: gelyk ook niet wanneer daar *gedoopt* word en *Avondmaal* gehouden: Anderen, waar op men geen goed oog heeft, werden geweert. Men houd deese gemeente te bestaan, in nabij de 250 Ledematen, welkers getal wel zoo hoog niet zou loopen, maar door dien ook kinderen van *goede hoop en verwachting*, tot het *Avondmaal* worden toegelaten, is dat getal daar voor bekend. Aalmoesen werden onder deese Gemeente niet gegeven, misschien omdat onder hen geene Armen zyn. Of het Leeraarampt met een jaarlyks Tractament beloont word, dan of hy dat uit Liefde doet, daar van hebben wy geen bericht. Eyndelyk, wat aangaat het *Burgerlyk gedrag* der Herrnhuters alhier te Zeyft, men moet van haar getuygen, datze daar in veele anderen te boven gaan; want men hoort 'er geen kwaat
nog

nog men ziet 'er niet dat eenige aanstoot nog ergernis kan geven; zynde een yder geduurig bezig in stilheid zyn eigen dingen te doen, en neerftig te arbeyden.

Op dat een ieder ook mochte weeten, hoe gestreng men in de Vrye Heerlykheid van *Zeyst* by den Gerechte, om de goeden te beloonen en de kwaden te straffen handelt, zoo laten wy van deese laatsten eenige Sententien en Executien, zoo als dezelve zedert de Bezittinge deeser Heerlykheid van den Heere *Cornelis Schellinger* zyn gedaan, volgen: En komt van deese eerstelyk voor de Executie van *Gerrit Willemze*, alias: *De jonge Hond*, opgehangen over menigvuldige Dieveryen den 7 February 1749.

1750 den 3 April heeft *Styntie van Langenberg* publieq op het schavot te pronk gestaan, en is gebannen uit deese Hooge Jurisdic tie. Als mede ter zelve tyd *Anna Christiaans*, Landlooperster en *Aal Mattysz* als boven.

1750 den 22 October *Dirkje Langeraar* alias, *Dirkje Teut*, als voren en gebannen voor 4 jaaren.

1751 den 18 October *Pieter Dirkze*, alias, *Ante Piet*, en *Evert Janse*, beyde wegens Sodomie in stilte geworpt.

1751 den 12 November *Anna Eymers*, oud 38 jaaren, strengelyk gegeeffelt en gebrandmerkt voor 6 jaaren in het Tucht huys geconfineert, en voor al haar leven gebannen.

1752 den 21 February *Leendert Arendze*, oud 55 jaaren, Landloper, gebannen uit de Provincie Utrecht ten eeuwige dage.

1752 den 20 October, *Gysbert Gysbertze Hagen*, alias *Gysje Spin*, een Schaapherder, oud 34 jaaren, over menigvuldige Dieveryen, Brandstichting en meer andere gruwelen, levendig gerabraakt, geblakert, voorts gewurpt, en op de plaats des Gerichts op een rad gezet, met een ysere Vuurpot nevens desselfs doode lichaam gehangen.

1754 den 19 September *Dirk Langeraar*, ten tweedemaal weder gebannen voor altoos.

Nog is onder deese Hooge Heerlykheid, zedert de bezittinge van bovengemelde Heer van *Zeyst*, een Vrouwsperfoon in stilte gewurpt, waar van wy de Naam, nog de tyd wanneer dat geschied

gefchied is, niet berichten, omdat de Regeering zulks niet heeft gelieven openbaar te maken.

Men heeft te deefer Plaats een *Medicinae Doctor*, een *Chirurgyn*, en een *Apothecar*, van welke men te Zeyft zeer wel gedient wordt; onder welke den Chirurgyn in konft en wetenfchap zeer gerenomeert is, en meer dan eenmaal blyken heeft gegeven een geleert Talent te bezitten. Dus is men hier van de gaven deefer drie Perfoonen en hunne Hoedanigheden ten vollen overtuygt om na geen bekwaamer te wenfchen.

De *Koornmoolen* ftaat aan het Oofteynde van het dorp, en heeft genoeg te doen om Meel voor de Ingezetenen te maalen.

De *jaarmarkt* of Kermis werd hier gehouden twemaal: de eerfte des Zondags na Pinxteren, en de tweede de laatfte Zondag in September.

Alle Zaterdag Morgen vaart vroeg van hier een Schuyt op Utrecht, de perfonele vracht is 2 ftuyvers.

Twee voorname Herbergen zyn hier te Zeyft, dewelke des Zomers genoeg te doen hebben van wegen 't bezoek en de eer, die men den Herrnhuters aldan dagelyks aandoet, om hunnen Godsdienst en manieren van leven na te fpeuren, dog wel byzonderlyk om Koophandel met hun te doen, nadien men by hun byna alles vinden kan. Wy gaan nu over tot het Dorp en Heerlykheid

Z U Y L E N.

Dit is een zeer vermakelyk Dorp en Ambachtsheerlykheid, een klyn uur gaans van de Stad Utrecht, aan de weftzyde van dien plaizante Vechtftroom gelegen, omtrent drie quartier uurs van het Dorp Maarffen, en even zoo verre van Weftbroek. Het ftrekt zig in zyn Jurisdictie langs de Vecht na Maarffen tot aan en over zyn Koornmolen, een groot quartier uur gaans, na Utrecht tot aan de Herberg de Klop, of Kloppenburg, insgelyks zoo verre, en na de Weft- en Ooft kant breyd het zig uit een groot half quartier uur.

Het word in een Gittbrief van het jaar 838 *Tvale* genoemd,

en

en heeft weleer (zoo men wil) onder *Bracola Pratorium*, dat is, onder het Gerecht van Breukelen behoort. Deese Heerlykheid behoorde van ouds, ten deele den *Abt van Oostbroek*, als blykt uit een Verly-Brief van dien Abt, gegeven in 't jaar 1446, en twee andere van Bisschop *David van Bourgondien*, van den 22 Maart en 12 November 1458; als mede inzonderheid uit den Overgift-brief van Vrouwe *Elisabeth van Kuylenburg*, Weduwe van den Heere Jan van Luxemburg, Heere van Vyle, gegeven den 19 February 1510. en het Verly van den Abt, Prior, en het Convent van Oostbroek, daar op gegeven des zelve jaars. Naderhand is deese Heerlykheid door *Hendrik van Beyeren LVIII.* Bisschop van Utrecht, aan *Willem, Grave van Rennenberg*, opgedragen, dewelke in 't Jaar 1546. op het Kasteel of Slot te Zuylen overleden zynde, wierd zyn Hart *alhier* in een loode Kist, zyn Ingewant te *Westbroek*, en zyn Lichaam te *Oostbroek* ter aarde bestelt; maar de Kerk van het laastgemelde Dorp, in den Jaare 1580 afgebroken zynde, wierd zyn lichaam, met de Graftombe in de Capelle van Zuylen overgebracht.

Men teld in dit Dorp en Heerlykheid, zoo Burgerhuysen als Boerderyen, 109 te zamen, onder welke mede begrepen zyn 3 Steenbakkeryen, en 5 Tichelwerkers; dus 545 Inwoonders, die hier alle zeer vermakelyk wonen, en van hunnen arbeyd de Kost wel kunnen hebben. De Hooftnering in deese Heerlykheid is de Land-Vee-en Vruchtbouw, en bestaan de Landeryen daar onder gelegen in 512 Mergen 4 Hond en 25 Roeden: Ook doen de Steenbakkeryen, hier de Ingezeten floreeren, en zeer wel bestaan.

De Regeering bestaat hier, onder het Oppergezach van den Ambachts-Heer, in een Schout, 5 Scheepenen, en een Secretaris, die een Bode tot hun dienst hebben, genaamt *Gysbert Brants*, zynde van de Roomsche Religie, en woonende in de Herberg of 't Rechthuys, het Wapen van Zuylen. Wanneer den Ambachts-Heer goetvind, de Regeering van Scheepenen te veranderen, laat hy zig een dubbeld getal van de afgaande ter hand stellen; waar uit hy dan Nieuwe verkieft, die in plaats van de afgaande weder regeeren zullen.

In deefe Heerlykheid zyn de volgende Hoffteden vermaart, als; 't *Riddermatige Huys te Zuylen*, eertyds in Erfpacht gehouden van de Abdye van Ooftbroek nu Leenroerig aan den Geflichte van Utrecht; waar mede den Hoogwelgebooren Heer *Diderik Jacob van Tuyl van Serooskerke* in 't Jaar 1729 den 10 December is beleent. Het staat aan de rechterhand van de Vechtftroom, aan de zuydooftkant, en is verfterkt met twee achtkante Toorens op de hoeken van de achtergevel, en twee zeskante op die van de Voorgevel; is voorzien met breede Vyvers, een ruyme voorhof of *Bassecour*, en met zeer net beplante Thuynen en Laanen. *Groenhoven, Zuyleveldt, Geystenfteyn, Daalwyk, Vyfbuylen, Didrikfteyn*, en meer andere, welke alle onder Zuylen gelegen, het vermakelyke van de Vechtftroom, niet minder genieten als die onder de Gerechten van andere Heerlykheden, aan deefe Rivier gelegen zyn.

De Kerk in den Jaare 1654 nieuw gebouwt, in plaats van een oude afgebroken Capelle, staat ten Oosten der Vecht na 't Zuyden van dit Dorp; pronkende met een Zeskant Toorentje, waar in eene Klok hangt, om de Gemeente des Zondags tot den Openbaren Godsdienst te roepen, en op andere tyden de Mensehen aan hun eynde te doen gedenken. Zy is 24 treden lang, en 12 breed. De Vloer is van blaauwe Arduynsteen, en de Kap (welke men eerlang in een gepleystert Verwulft hoopt verandert te zien,) is zeer konstig, na de wyse der Oude Kerkbouwing getimmert. Ook zyn de Gestoeltens na ieders Rang en Hoedanigheid zeer regelmatig geplaatst, waar onder die van den Ambachts Heer, de Regeering, en die van de Predikstoel en Kerkenraad uitmunten. Elf Wapenborden, zoo van Heeren en Vrouwen der Plaats, als andere brave Geflachten, verciere de Muuren, en twee Kaarskroonen, om de Gemeente by Winteravond te lichten, hangen in 't midden der Kerke. Ook ziet men daar nog vyf Tafelen, met merkwaardige Spreuken uit de H. Schrift, daar de Kerken niet genoeg mede verciert kunnen worden. *Befchilderde Glasen* werden hier niet gevonden.

Zie hier nu de Naamlyst van de Predicanten, welke de Gemeente te Zuylen, zedert den Jaare 1652 bedient hebben. na-
melyk: HEN-

HENRICUS-TECKMAN. Arnold. Fil. Joh. Frat. Joh. Nep. Ber. als eerste Predicant 1652 in Maart. Bev. den 9 Mey. Vertr. naar Amersfoort 1660 in November.

HENRICUS FLAMAN. Joh. Fil. Ber. in Jan. 1661. Overl. 1673 in 't Voorjaar.

JOHANNES FUYK. Ber. 1674. Overl. 1703. den 15 January.

CORNELIUS VAN QUELLENBURG. Ber. alhier van Giessen 1704. den 12 Dec. Overl. den 27 April 1714.

WILHELMUS VAY. Ber. 1716. Bev. den 13 April. Vertr. naar Zirkzee 1729.

JAN VAN DER VOORT. Prop. zynde alhier ber. Bev. den 30 April 1730. Vertr. naar Montfoort 1741.

ARNOLDUS ROTTERDAM. Prop. zynde alhier ber. den 26 July. Bev. den 26 Novemb. 1741. Vertr. naar Steenwyk 1755.

ABRAHAM JACOB DRYFHOUT. Franc. Fil. A. L. M. Phil. Doct. Prop. zynde alhier ber. Bev. den 28 Maart 1756. Deese laatste verkondigt het Woord Gods, gelyk een Dienaar des N. T. betaamt, en is hier by zyne geliefde Gemeente, om zynes getrouwden Werks wille, in zeer veel achting. Het Tractement van den Predicant, is hier als op meer andere Dorpen, dat is, 500 gulden ordinair, en 100 extra, te zamen 600 gulden, en voor twee kinderen 50 en voor vyf 100 gulden. De Ledematen deeser Gemeente, werden omtrent tot hondert gerekent, die het Nachmaal des Heeren, op hunne Belydenisse ontfangen mogen.

Betreffende het beroepen van een Predicant, daar over is na het overlyden van D^s. *Cornelius van Quellenburg*, in den jaare 1714, tusschen den Hoog Welgeboren Heer van Zuylen, en de Eerw. Kerkenraad verschil geweest; prætendeerende de laatste een Vry Beroep, en de eerste het *Jus Patronatus* te hebben. Waar op den 15 Jan. 1716 door haar Ed. Mog. de Heeren Staaten geresolveerd is, dat deese reyse de Gemeente van Zuylen by Stemming van desselfs *Mans Ledematen*, een Predicant voor zig zouden dispiciëren en beroepen; maar dat by een volgende vaca-

ture, de openstaande plaats, by den Heer van Zuylen zal worden begeben, en daar na weder by den Kerkenraad, en zoo van tyd tot tyd by touren; 't welk ook zedert dien tyd alfoo geschied is.

Aangaande de Week-Predicaten, zoo als op eenige Dorpen des Woensdags avonds gedaan worden, daar is hier geen vastgestelde Weekbeurt, nog eenig voordeel daar toe behoorende, hoewel de tegenswoordige Predicant, van het eerste jaar zyner bediening af, tot nog heden toe, gedurende de Winter vrywillig weekelyks des avonds gepredikt heeft.

Het *School* bestaat hier des Zomers in 50 à 60 en des Winters in omtrent 80 Schoollieden; wiens Ouders over 't Onderwys van den Meester aan hare kinderen, geen reden hebben van te klagen. Het staande Tractement van den Schoolmeester, als Kofter en Voorleeser van de Kerke, is alhier 190 Gulden.

Men heeft hier op dit Dorp een zeer bekwaam *Chirurgyn*, die niet alleen de inwoonders dient, om Wonden te heelen, maar ook geleert genoeg is, om de Lyders van inwendige Ziekten en kwaalen te geneesen.

De Koornmoolen, waar op de Ingezeeten en deeser Plaats hun Graan laten maalen, staat op het eynde van deeser Heerlykheid, by de Grensfcheyding van het Dorp Maarssen.

Wat aangaat de Schuytvaart op Utrecht, daar vaart een Schuyt alle Zaterdag morgen; behalven nog meer andere dagen in de Week. De personele Vrachtenpenningen zyn $1\frac{1}{4}$ Stuyver.

De Jaarmarkt, (gezegd Kermis,) begint hier de eerste Zondag na den 11 Mey, en duurt maar twee dagen.

Of schoon dat te Zuylen vertcheyde Tapperyen te vinden zyn, daar is maar een voornaam Logement of Herberg, zynde 't Rechtshuys, waar in men gewoon is de Menschen zeer wel te tracteeren.

W E S T B R O E K.

Dit Dorp en Ambachtsheerlykheid, is gelegen $1\frac{1}{2}$ uur van de Stad Utrecht, en van Tienhoven en Martensdyk yder een uur gaans. Het zelve geeft aan zyn Bewoonders en Ingezetenen de

de Neering, door de vette Weydelanden, tot overvloed van Melk, Boter, en Kaas, dewelke aldaar zeer goed is; gelyk ook in de naastgelegen Heerlykheid en gedeelte van de Prooſtdye van St. Jan, genaamt Achtienhoven, die aan het Gerecht van dit Dorp aangrenſt. Men noemt dit Dorp *Westbroek*, van wegen zyn broekige grond, en om dat het ten Westen van de Stad Utrecht legt; gelyk *Ooſtbroek*, om dat zy ten Ooſten van die Stad gelegen is. Hier ſtond van Ouds eene Parochie Kerk, die naderhand tot eene Capelle wierd, en om zyn blauwe Leyen en Deuren, de blaauwe Capelle genaemt is geworden. Thans heeftze die naam verlooten, en is die aan een ander naastgelegen Dorp gegeven, by een ieder genoeg bekend. Deefe Ambachtsheerlykheid, is Leenroerig aan den Geſtichte van Utrecht, zynde den Hoogwelgeboren Heer *Dirk Jacob van Tuyl van Serooskerke*, Heere van Zuylen en Westbroek, enz. daar mede beleent, den 10 Decem-ber 1729. De Landeryen deefter Heerlykheid beſtaan in 1518 Mergen en 2 Hond, en die van Achtienhoven 't Gerecht van de Prooſtdye van St. Jan, in 963 Mergen.

Men teld in dit Dorp en Heerlykheid, zoo Burgerhuysen als Boerderyen 86 Huysen, die meerendeels door twee Huysgezinnen bewoont worden; ten bewys dat dit Dorp en Heerlykheid zeer Volkryk is: Dus ſtellen wy het getal van Inwoonders op 645 Perſoonen, die hunne Koſtwinning hier redelyk hebben kunnen.

Het Gerecht van Westbroek beſtaat in een Schout, vyf Schepens en een Secretaris, dat een Bode tot hun dienſt heeft, genaamt *Gouffen van Schaik*, woonende in 't Rechthuys; alwaar men ook Logement houd, en de Lieden zeer wel tracteert.

(De Heerlykheid van Achtienhoven, aan dit Dorp zeer naby gelegen, en als boven gezeyt is, onder de Prooſtdye van St. Jan behoorende, heeft tot een Regeering een Bailluw, een Schout, vyf Scheepenen, en een Secretaris, met een Bode; genaamt *Eghert Remminger*, woonende in 't Rechthuys. Onder dit Gerecht behooren 46 zoo Burgerhuysen als Boerderyen, die genoegzaam alle van de Veehoedery hun beſtaan hebben. Dus mag men de Inwoonders van dit deel der Prooſtdye voor-

noemt, ten minsten wel op 230 perfoonen rekenen. De Ingezetenen die hier Gereformeert zyn, behooren tot de Gemeente van Westbroeck, en doen daar ook hunne Dooden begraven.)

Nu komen wy tot de Kerkelyke zaken, en eerstelyk tot de beschryving van 't Gebouw van het Godshuys eertyds gewyd aan O. L. V. Zy heeft 26 treden in de lengte, en 18 in de breedte. 't Choor is lang 19, en heeft de breedte van 12 treden. De Vloer is gemeen, maar de Kap is na de Oude manier van Timmerkonst zeer sterk gebouwt, en is hoog, dog niet wel geproportioneert met haar Muur, die met 28 Dommers gesteunt wordt. Vier heele en twee halve Pylaaren ondersteunen 't Gebouw van binnen. Twee *Wapenborden*, beyde van Adelyke Familie hangen in het Choor, en negen Glazen, yder met twee *Wapens* beschildert, van de jaaren 1655, 1658 en 1660, dienen de Kerke tot cieraad, zoo als ook twee kopere *Kaarskroonen*. Zy is in hare Gestoeltens na de Hoedanigheid der Perfoonen en rang zeer wel geschikt en gereguleert. De *Confessorie* is ten noorden van 't Choor. Ten eynde van het zelve, ziet men geplaatst een blaauwe Arduynsteene Tombe in het Jaar 1335 opgerecht, en daar in bygezet, den Heer van *Wulven*, eerste Grondlegger en Heer van Sterkenburg, welke op de Tombe na 't leven legt afgebeeld, als een geestelyk Perfoon; en mogelyk Abt, Prior, of Deken is geweest, van een zeker Clooster in of Buyten Utrecht. Tegen het zuyden van het Choor leest men tegen de Muur, dit volgende Opschrift:

In 't Jaar ons Heeren 1546 / den 18 dag in July / zoo is
afstygig gheworden / den Edelen en Waelgeboren Heere Wil-
helm Dyp-Gracffzoe Kennenbergh / Heere tot Zuijlen en West-
broeck / en Heer tot Oldenhoefne / daar 't hart te Zuijlen in
die Capelle is begraven / en het Ingewant hier in de West-
broeck / en legt het lichaem tot Oostbroeck begraven.

Wat nu aangaat de Tooren deeser Kerke, hy heeft de hoogte met zyn klyne scherpe spitsje, van 131 voeten. Het gemelde spitsje is omtrent 9 jaaren geleden, daar nieuw opgezet. In
dezel-

dezelve hangen twee Klokken, en heeft een Uurwerk binnen, met twee Uurwysers na buyten. Aan de zyde binnen de Kerk was hy eertyds met een Oigel behangen, dog dat is al voor veele jaaren weggenomen. Men heeft hier het Kerkhof ten Zuyden, dog daar op werd weynig begraven.

Hier volgt nu de Naamlyst van de Predicanten, die de Kerke J. C van den tyd der Reformatie tot heden toe bedient hebben, en deesen zyn geweest:

LAURENTIUS MODEUS. Ber. 159. . Vertr. naar Wyk te Duurstede 1611.

JOHANNES ZEGERMANNUS. Ber. 1611. Word vermeld als een Lid van de Utrechtsche Synode 1618. Overl 1630.

THOMAS HUGES. Jacob. Fil. Ber. 1631. in Maart. Bev. den 27 Mey Afgezet den 2 July 1639. En word hier na Prorector te Harderwyk 1640.

TYMANNUS DE HEER. Ber. alhier van Schelluynen en Meeuwen 1639. Overleden 1647 in Juny.

JOHANNES THIENS. Ber. in 't Najaar van 1648. Vertr. naar Utrecht 1661 in January.

NICOLAUS OVEREEM. Ber. 1661. Vertr. naar Steenwyk in April 1668.

EZECHIEL VAN DOMBURG. Ber. in Sept. 1668. Overl. in 't Najaar 1674.

ERNESTUS VAN HARLINGEN. Henr. Fil. Ber. in 't Voorjaar 1675. Emer. in 't Najaar 1699. Overl. 1705.

BLASIUS PAAUW. Ber. van Breskens in Vlaanderen in February 1699. Ber. 1700. Overl. 1734.

CORNELIUS DE CUYPER. Anth. Fil. Prop. zynde alhier Ber. Bev. den 31 July 1735. Vertr. naar Breemen tot Predikant in de Martini Kerk; den 20 Dec. 1745.

JACOBUS CORNELIUS. Ber. van Wamel en Dreumel den 8 Maart. Bev. den 4 July 1745. Deese laatste is nog in leven, en zyn getrouwe dienst onder de Gemeente in veel achting, van wegen zyne Leere, en voorbeeldelyk godvruchtig leven. Het staande Tractement van zyn Eerw. is als ordinair. Men heeft hier omtrent 125 Ledematen. Wanneer de Predikstoel

van deefe Kerk vacant word, dient zig den Ambachts-Heer van het *7us Patronatus*.

Het *School* staat hier aan de noordzyde van het Choor, en daar in werden door een zeer bekwaam Meeſter, des Zomers omtrent 50, en des Winters 80 Schoollieren, in onderweſen. De Maandgelden zyn van ieder Leerling, voor die leeren leeſen 3, ſchryven 4, en voor Rekenen 10 ſtuyvers. Wat aangaat de Kerkendienſt van den Schoolmeeſter, als Koſter en Voorleeſer, enz. bedraagt jaarlyks 135 gulden.

Hier is een voorzichtig *Chirurgyn* woonachtig, waar van de Inwoonders niet alleen om Wonden te heelen, maar ook om inwendige ziekten en kwaalen te geneeſen, met goed ſucces van hulpe gebruyken.

Ook heeft men te *Westbroek* een *Koormoolen*, die niet veel ſtil behoeft te ſtaan, van wegen het goede Meel, dat daar op gemaalend wordt.

Alle Zaterdag morgen vroeg vaart van hier een ſchuyt op *Utrecht*, de perſoonle vracht is 2 ſtuyvers.

De *Jaarmarkt*, of Kermis word hier gehouden, in de maand *Auguſty*, des Zondags na *St. Batholomeus*.

De Herbergen die men hier heeft, zyn twee de voornaamſte, waar van de eerſte het *Rechthuys* de grootſte is.

M A R T E N S D Y K.

DE gelegenheid van dit Dorp is 2 uren van *Utrecht*, $\frac{3}{4}$ van het Dorp *Westbroek*, en een half uur van de *Vuurſt*. Het zelve leid in een vermakelyk Oord, en is van Ingezenen voorzien, die hun Koſtwinning langs de eerlykſte wegen gewoon zyn te zoeken. Het begrypt onder zyn *Jurifdictie Ooſtveen*, 't *Voordorp*, *Ouderweetering*, met *Herverſkop*; te zamen groot 2700 *Mergen*, en behoort het *Gerecht* onder de *Dom-prooſtdye* van *Utrecht*, die daar van Heer is, en ſtelt de *Regeering* aldaar na bekwaamheid en verdienſten, van de perſoonen.

In dit *Gerecht* zitten een *Schout* en zes *Schepenen*; als drie van *Martensdyk*, en van de *Agter- of Oude-Weetering*, een van

van de Groene Kan, en een van de Blaauwe Kapel, die als op meer andere Dorpen geen ordinaire Zitting houden, maar wanneer het zaken vorderen. Het Wapen van dit Dorp is het Beeld van St. Marten.

Wanneer een Schepens plaats vacant is, of dat den Domproft goedvindt de Regeering te veranderen, geven oude Schepens een dubbeld getal op, waar uit dan de geene, die de Regeering weder zullen aanvaarden, verkoren worden.

Onder dit Gerecht behooren, als gezeyt is *Oostveen*, 't *Voordorp*, en de *Oude of Achterweetering*; en dat van de Blaauwe Kapel; begrypende te zamen ruim 152 huysen, waar onder eenige van meer dan een Gezin bewoont, en ten minsten 912 Inwoonders; welke hier ook zeer wel de goede Kostwinning hebben.

De Hoofneering bestaat hier als te Westbroek, in de Land-Vee-Vruchtbouw, door welke, wanneer het eene van dese al eens niet gelukt, de andere nog wel zoo veel opbrengen, dat den Bouwmeester daar van bestaan kan. Dit voordeel hebben de geene ook van de onderhoorige Buurten en Gerechten, als zynde mede in dezelve soort van Landstreek gelegen. Het is te Westbroek zoodanig gelegen, dat men daar een afgezonderd en vermakelyk leven genieten kan; derhalven is te verwonderen, dat zig aan deese Plaats, ten minsten in het Zomerseizoen, geen meer Menschen van het Stadleven als vermoeit, daar het Zomerleven verkiesen, om de tyd eerlyk en Godvruchtig buyten het gewoel der Stedelingen door te brengen.

Nu komen wy tot de beschryving der Kerke. Zy is lang in haren buyk 16 treden, breed 12; 't Choor lang 9, breed 7 treden. Het Kroys lang 5, breed 19 treden. Van buyten is zy met 16, dog niet sware Dommers gesteunt, en van binnen in haar Gestoeltens zeer fraay en wel geregeleert, na de Hoedanigheid en Rang van Personen, die daar hun plaats hebben. Deese Kerk is al zeer oud, als blykt uit de Nissen van buyten en binnen, waar in eertyds de Kerke met Roomsche heilige beelden verciert was. Het Kerkhof is rondom bepact met een steene muur, en aan de Heerewegzyde, met een fraay Portail en yser Hek. Twee kopere Kaarskroonen hangen in 't midden der Ker-

ke, en verlichten met haar Kaarffen de Gemeente, wanner de Predicant des Wintersavond in de Wecke predikt, dog staat aan zyn Eerwaardens Vryheid om dat te doen of te laten. De Confistorie word hier in het Choor gehouden. Men ziet hier een Wapenbord in het Choor van Juffrouw *Mechtelt van Doorn*, Huysvrouw van den Heer Major *Dan*, gestorven den 8 July, oud zynde 40 Jaar 1646. De Glas-Wapens zyn hier van de H. H. Staaten van Utrecht, en die van de vyf Capittelen aldaar. Men ziet hier ook eene fraaye Grafkelder by de Tooren aan de zuydsyde, doen maken van de gewesene Schout deeser Plaats *Johan Swaving*, waar van hy hoopt, dat daar in zyn afgestorven deel zal mogen rusten, ter tyd toe van de algemeene Opwekking ten Jongsten Dage.

De Tooren van deese Kerke, bereykt de hoogte van 132 voeten tot den top der Haan. Hy staat byna met zyn Lichaam ten halve in de Kerk. In het Jaar 1692 kw. m brand in deesen Tooren, en van dat gevolg, dat de Spits niet alleen verbrande, maar ook het Pastoors huys, dat aan de zuydsyde staat; dog in het volgende jaar 1693 zag men beyde weder opgebouwt. In de zelve hangt een Klok en heeft van binnen een Uurwerk, met drie Uurwysers na buyten.

Hier op laten wy volgen de Naamlyst der Predicanten, welke zedert de Reformatie alhier de Gemeente J. C. en die van de Blaauwe Kapel, (misschien dezelve, waar van onder Westbroek gesproken is;) bedient hebben, en zyn geweest als volgt:

THEODORUS JOHANNES GOYS. Ber. 159. . Vertr. naar Heusden 1601.

GODEFRIDUS HALEWYN. Phil. & Theol. Doct. Ber. 160. . Vertr. naar Heusden 1609.

CORNELIUS LEONINUS. Ber. in Mey 1610. Vert. naar Asperen 1614.

HENRICUS WELSINGIUS. Ber. 161. . is uit den Dienst Gezet 1619.

CORNELIUS VAN EMELNBROEK Ber. alhier van Schalkwyk 1620. Bev. den 10 Decemb. Was Veld-Prediker 1638. Overl. 1640 in 't Voorjaar.

CORNELIUS BERGERUS. Predicant zynde in Muscovien, Ber. alhier en te Woudenberg te gelyk; dog nam het eerste aan 1640. in Aug. Overl. 1653.

DAVID MONTANUS. Ber. 1653. Vertr. naar Sluys in Vlaanderen 1656.

NICOLAUS VAN DER ZANDT. Ber. 1657. in Juny. Overl. 1662.

PHILIPPUS BERGMAN. Jac. Fil. Ber. 1663. Overl. 1666.

WILHELMUS VAN RHYN. Ber. in Maart 1667. Vertr. naar Westzaandam in April 1675.

QUIRINUS BEST. Joh. Fil. Ber. den 19 Mey 1675. Vertr. naar Yffelstein 1678 in July.

THEODORUS WOLFSKUYL. Ber. den 20 Aug. 1678. Overl. 1689

ZACHARIAS VAN EYNDHOVEN. Petr. Fil. Ber. 1689 in Juny. Van den dienst geremoveert 1707. Naderhand beroepen naar Suriname 1714.

HERMANUS CROES. Ber. alhier van Predicant op 's Lards Vloot 1708. Overl. 1750.

HENDRIK DANIEL VAN DER HORST. Herm. Fil. Prop. zynde alhier beroepen den 1 Sept. Bev. den 20 Dec. 1750. Vertr. naar Oostindien 1756.

THOMAS APPELS. Prop. zynde alhier Ber. den 18 Nov. en 14 Dec. 1756. Bev. den 27 Maart 1757. Deese laatste is hier nog in leven en dienst van de Gemeente, dog men bericht ons, dat te Middelburg in Zeeland is beroepen; derhalven zal de Gemeente dien yverigen Leeraar, eerlang tot desselfs leerwesen missen. Het jaarlyks Tractement van de Predicant is als ordinair. De Gemeente alhier bestaat in omtrent 90 Ledematen, die op hun Belydenisse, het Nachtmal des Heeren mogen gebruiken.

Het *School*, van welkers getal van Schoolieren, wy geen bericht geven konnen, is geen van de minste in de Provincie; wordende de Jeugt daar in door een Meester onderwesen, wiens Onderwys en Voorbeeld, zoo wel oude als jongen behaagt. Men betaalt maandelyks voor leesen 4, schryven 6, en voor Cyf-

feren 8 fluyvers. Het Tractement van den Schoolmeester als Koffer en Voorleefter der Kerke, is jaarlyks 112 gulden.

Hier is een *Chirurgyn* woonachtig, waar van de Inwoonders deefter Plaats zeer wel gedient worden.

Ook heeft men onder deefe Jurisdicctie een Koornmoolen, ten eynde men om Brood te bakken, niet behoeft verlegen te zyn.

Men heeft van Martensdyk geen *Schuytenvaart*, maar worden de Inwoonders gedient door middel van *Schouwen*, die des Zaterdagz zeer vroeg op Utrecht aanleggen.

De *Jaarmarkt*, of Kermis, werd alhier en aan de Achterwetering gehouden, des Zondags na Maria Hemelvaart, in de maand Auguffy.

Eyndelyk, wat aangaat de *Herbergen*, op deefe valt niet veel te roemen, ten zy men het *Rechtthuys* aan den Tol-Akker een goede naam wilde geven. Hier mede fcheyden wy van Martensdyk, en gaan over aan de Vechtftroom, tot de Befchryving van

V R E E L A N D T.

Een Dorp en Slot is vier uren gaans van de ftad Utrecht, en drie van Weefp, tuffchen de Dorpen Loenen, Nederhorft, (den Berg) en Nichtewecht, aan de Vechtftroom gelegen. In een open brief van FREDERIK HENDRIK Prins van Oranje, werd Vreeland een ftad genaamt, en zoo ook van meer andere, gelyk by de Oude Historie-Schryvers te zien is,

Dit Vreeland met de naaftgelegen *Dortfche Waard*, begrypt zamen 514 Mergen en beftaat in omtrent 90 Huysen, en 500 Inwoonders, die meerendeels beftaan door de Veehoedery. De Vryheer deefter Plaats, is tegenwoordig den Heere DANIEL HOOFT GERRITSE, die aldaar de *Regeering* aanftelt, en beftaat in een Drossaart die te gelyk Schout is, een Burgemeester zes Schepenen, en een Secretaris, die een Bode tot hun dienst heeft. Het *Rechtthuys* werd gehouden ten huysen van den Secretaris. Het Wapen deefter Plaats is ons niet bekend.

De voornaamfte *Hoffteden* en *Buytenplaatsen*, in deefe Heerlyk-

lykheid aan die vermakelyke Vechtstroom gelegen zyn; *Vredenboek, Slotlicht, Welgelegen, Wittestein, Vreederust, Brugzicht, Vreedenborst, Breevecht, en meer andere.*

Het Slot is zeer merkwaardig, en door *Henrik van Vianden*, XXXVIII Bisschop van Utrecht, een groot Krygsman, in het Jaar 1253 begonnen te bouwen, en in 't Jaar 1260 voltrokken, van den Buyt, welke hy op de Gelderschen had behaalt. Men wil dat hy zulks gedaan heeft, om de Strooperyen der Heeren van Amstel, daar door te beletten. In het Jaar 1268 kort na de dood van deesen Bisschop Henrik, wierd dit Slot door *Gysbrecht van Amstel* belegerd; dog hy daar op niet winnende, verliet het, en begaf zig weder naar Abcoude. Maar Bisschop *Jan van Nassauw*, de Opvolger van Henrik, een zeer vadzige Man, verpandde het Slot Vreeland aan Heer *Gysbrecht van Amstel*, na wiens overlyden Bisschop *Jan van Zirik*, het wel weder zocht te lossen, maar te vergeefs; waar op hy het ging belegeren. Maar Heer *Gysbrecht van Amstel*, door Heer *Harmen van Woerden* geholpen, sloeg deesen Bisschop, en dreef hem ten Velden uit tot aan Amersfoort. Dees Bisschop nam hier op zyn toevlugt, tot Graaf *Floris van Holland*, die het Slot zelf ging belegeren; maar de langduurigheid van het Beleg hem verdrieten-
de, gaf hy die aan zyne Veldheeren over. Ondertussen verzamelden de Heeren van *Amstel* en *Woerden*, zoo veel Volk als zy konden, namen hunnen nachtrust te Loenen, en gingen des morgens vroeg den Belegeraar opzoeken. Maar deese zyne Krygsmacht verdeelende, liet den eenen hoop het Beleg voort zetten, en trok met den anderen over de Vecht; waar op een slag tusschen de twee Parthyen wierd geleverd, die ongelukkig voor de Ontzetters uitviel; wordende *Amstel* en *Woerden* zelf gevangen. Daar op wierd het Slot bestormt, en door *Arnout*, broeder van *Gysbrecht*, die daar binnen het Bevel had, na eenige tegenstand overgegeeven; en deese Overgave wierd gevolgt van eene Vrede, tusschen den Grave, den Bisschop, en de twee gemelde Heeren; wordende geslooten te *Loenen* den 28 October des Jaars 1285.

In 't Jaar 1340 verpandde *Jan van Dieft* XLV Bisschop van

Utrecht, het Slot Vreeland aan den Grave van Holland voor 7000 ponden, maar het wierd in 't Jaar 1354 weder door zyn Opvolger geloft, en door Vrouwe *Margareta* wederom ter hand gefteelt. Maar in 't Jaar 1371 rees'er een verschil tuffchen *Albert, Ruwaart van Holland*, en Biffchop *Jan van Hoorn* over Vreeland, en deffels afloffinge, het welk zoo verre ging, dat de Biffchop tegen de Hollanders te Velde kwam, de Voorftad van Woerden afbrandde, en Kroonenburg verwoefte. Niettemin kwam Vreeland in 't Jaar 1374, aan den Ruwaart, door *Affuerus of Sweer van Abcoude*, Zoon van Gysbrecht van Abcoude, die het hollandsche Krygsvolk heymelyk had binnen gelaten. Maar in 't volgende jaar 1375, wierd tuffchen de Hollanders en den Biffchop de Vreede getroffen, door welke de laafte wierd genootzaakt, aan de Heeren van Woerden en Kroonenburg, voor hunne in deefen Oorlog gelede ne fchade, geld uit te keeren. Eyndelyk deed Keyfer KAREL DE V. Heer van Utrecht zynde geworden, het Slot te Vreeland in 't Jaar 1534 afbreken, en wederom een ander Vreedenburg in de Stad Utrecht bouwen. De Overblyfzelen van dit Slot, ziet men nog hedendaags in zyne grondflagen, door den Heer van Zuylen vernieuwt, die het daar na aan den Heer *P. Reaal* verkocht. Thans is van dit Slot en Heerlykheid bezitter, den Weled. Grootachtb. Heer DANIEL HOOFT GERRITSZ, zo als reeds gezegt is.

Van alles 't geen tot behoefte der Inwoonderen deefer Plaats vereyft werd, kan men daar dagelyks, van de Steden Utrecht en Amftterdam bekomen. Ondertuffchen, dewyl men zeer zelden een Dorp vind, dat niet iets byzonders, heeft, zoo heeft dit Vreeland ook wat, waar door het zyn Naam vermaart maakt, en dat zyn die twee al van ouds bekende *Biscuit-Bakkeryen*, van welkers debit en alom geroemde deugt, wy niemant behoeven aan te pryfen.

Hier is ook een *Bierftekery*, die zeer nodig is, om dat thans geen Brouwery te Vreeland werd gevonden, dewyle die van Loenen, deefe Plaats met Bieren van allerhande Prys voorzien konnen.

Nu komen wy tot de beschryving der Kerke. Zy is in haren buyk lang 16 en breed 9 treden; 't Choor lang 9, breed 7 treden: 't Kruys lang 6, breed 24 treden. Is al een zeer oud Gebouw, dog van wat jaar, kunnen wy geen bericht geven. Zy heeft rondom 22 Dommers die haare muuren sterken en steunen, de Kap is na de oude Kerk-bouwkonst getimmert, de Vloer van blauwe Arduynsteen. Twee kopere *Kuarskroonen* verciere dit Godshuys, dog zyn van geen ander gebruyk. Een schriftuurlyk Tafereel ziet men aan de Muur gehangen, gegeven door eenen *Egbert Baltussen*, in 't 48 jaar van zyn leven. Ao. 1609. Voorts is de Kerke in alles van binnen zeer net geschikt, en wel gereguleert, en werd daar benevens zuiverlyk onderhouden.

Betreffende den *Toorn*, hy is tot den top der Haan 100 voeten hoog, en heeft boven op zyn sterk gemuurt Lichaam, een fraaye houten *Balcon*, met konstige pylasters zeer sterk in den jaare 1759, daar op vernieuwt. Hy heeft een Uurwerk van binnen, met twee Wyfers na buyten, dog is slechts met eene Klok voorzien; maar het schynt dat daar eertyds meer in gehangen hebben. Want in 't Jaar 1673 op de 22 Maart, omtrent welke tyd, de Franschen overal in de Provincie bezig waaren met steelen, rooven, plonderen, verwoesten, moorden, en branden, kwamen van Utrecht alhier te *Vreeland* 12 Franschen, in meening om de Klokken weg te halen, zoo als zy al op meer Dorpen gedaan hadden: maar een Boer, daar van aan de Commandant van den *Hinderdam*, die tyding brengende, zond terstond een Kapitein met 16 *Vrywilligers* daar op af, in een schuyt verborgen, om deese Franschen te ontmoeten. Deese tot *Vreeland* komende, vonden zy de dezelve bezig met de Klokken scheep te doen; maar ons Volk een *Chargie* op haar gedaan hebbende, gingen zy deur, meenende het met de Vlucht te ontkomen, maar wierden zoo kort van onsen Kapitein met zyn *Vrywilligers* nagezet, dat zy 6 van de haren agterlieten, die nevens de Klokken uit deesen *Vreelandschen Toorn*, te *Weesp* zyn binnen gebragt.

Hier op laten wy nu volgen de *Naamlyst* van de *Predicanten*,
wel-

welke de Kerke Gods aan deefe Plaats, na het Jaar 1588 bedient hebben; en deefe zyn geweest:

WILHELMUS ÆGIDIUS. Hy was hier 1588.

JOHANNES EVERHARDI GEESTERANUS. Everh. Fil. Henr. Nep. Ber. 1690. Vertr. naar Alkmaar 1610. Uit den Dienst gezet 1618. Overl. te Naarden in Oct. 1622.

WERNERUS HENRICI A TURNHOUT. Was Predicant te Ankeveen 1618. alhier ber. 1619. Overl. 1630.

JACOBUS GEENS. Ber. in Maart 1631. Overl. 1667.

HERMANUS RIBBIUS. Herm. Nep. Ber. 1667. in Juny. Bev. den 30 dito. Overl. in Nov. 1671.

GABRIEL VAN DE WEETERING. Ber. den 18 April 1672. Bev. den 12 Mey. Overleden den . . Febr. 1707.

THOMAS JOHANNES VAN DE WEETERING. Gabr. Fil. Ber. den 15 July 1707. Bev. den 4 Sept. Overl. den 8 April 1729.

ALBERTUS HESHUSIUS. Prop. zynde alhier ber. den 20 Nov. 1729. Bev. den 5 Febr. 1730. Vert. naar Oudewater 1739.

ADRIANUS MONNEKEMOLEN. Theod. Fil. Joh. Frat. Prop. zynde ber. alhier den 14 Sept. Bev. den 29 Nov. 1731. Vertr. naar Edam 1645.

DIDERICUS VAN ROMONDT. Prop. zynde ber. alhier den 1 Febr. Bev. den 1 Mey 1746. Deefe laaste is nog in leven, en neemt als een getrouwe Wachter, op de Muuren van het geestelyke Jerusalem, de Wacht zyns Heeren, met lof van zyn Gemeente en alle liefde en hoogachting waar, op het gewoone Tractement van 600 gulden en de Vrye Wooning. De Ledematen van deefe Kerke bestaan in ruym zeventig, die het Nachmaal des Heeren genieten mogen.

Belangende het *Beroep* alhier, wanneer de Predikstoel vacant is, zulks werd gedaan door de Kerkenraad; en Haar Ed. Mog. de H. H. Staaten, daar aan staat de approbatie.

Wat nu aangaat het *School*, men teld hier des Zomers omtrent 40 Schoolieren, en des Winters loopt dat getal wel wat hooger. Yder Schoolier verleert hier ter Maand voor Lesen 4, Schry-

Schryven 7 en voor Cyfferen 10 stuyvers. Het staande Tractement is hier jaarlyks als Koster en Voorleeser der Kerke 105 gulden.

Men heeft alhier twee *Chirurgyns*, waar mede de Inwoonders zeer wel te vreden zyn, dog houden de Konst van den eenen vry grooter dan den anderen te zyn; maar echter heeft hy daarom niet meer te doen, dewyl hy de Patienten te zeer gewoon is hun Beurs te purgeeren, en door gevoelige Lancetten van groote Rekeningen de Geld-Aders te openen. Maar de zulke vind men meer als te Vreelandt.

Hier is ook een *Koornmolen*, daar men zig van bedienen kan.

Betreffende de *Schuytvaart*: Op Utrecht, vaart alle Vrydag avond ten 10 uren. De personele vracht is 4 stuyvers. Op Amsterdam alle Zondag ten 11 uren van hier een schuyt over Weesp, en is de personele vracht 8 stuyvers.

De Jaarmarkt, of *Kermis*, werd hier in de maand Augustus, des Zondags na Maria Hemelvaart, en nog twee volgende dagen, met veel vermaak geviert.

Hier zyn twee voorname *Herbergen*, of Logementen, zynde de eerste en voornaamste het *Rechtbuys*, en de andere genaamt de *Roskam*, in welke beyde, men zeer wel getraecteert kan worden, en na believen van alles gedient. Hier mede verlaten wy Vreeland, en gaan over tot de beschryvinge van het Dorp.

NICHTVECHT.

Deese *Ambachtsheerlykheid* is een smalle streek Lands, strekkende zig langs de Vechtstroom, in veele bochten, van tusschen de Heerlykheden Loenen en Vreeland boven, tot beneden tegen over de Forteresse den Hinderdam, en aldus ruym twee uren gaans in de lengte; dog de breete zal men niet veel meer als een quartier uur bevinden. De *Landeryen* daar in gelegen, alle tot dienst van het Vee, werden begroot op 783 Mergen en 225 Roeden. Zy zyn zeer Grasyk, en derhalven goed en bekwaam, beyde om Rundvee daar op vet te doen weyden, en ook om door haar *Melk*, *Boter*, en *Kaas* te bekomen, die

B b b

van

van deefe Plaats veel, en wel meest naar Amsterdam verzonden en verkocht wordt.

Het eygentlyke Dorp legt aan de Vecht, een kleyn half uur boven de Sterkte den Hinderdam Westwaarts, en kan wegens deffelfs *lustige Situatie*, niet genoeg geroemt worden; 't geen dan ook de Liefhebbers, van die vermakelyke Vechtstroom, al voor lange heeft angeprikkelt, om uit de Zomersche benauwtheid der Steden, zig aan de *Nichtevecht* te gaan verkwikken, en de ruyme Zomerlucht buyten vrees en kommer te gebruyken. Immers alles wat een Stedeling, van een Buytenleven billik mag begeeren, dat is hier te vinden en te genieten. Om alle schoonheden en Vermakelykheden van dit Dorp en Heerlykheid, na waarde te beschryven, is buyten ons bestek en voornemen; maar dit zy genoeg gezegt, dat de geene die Nichtevecht in geen 40 jaaren gezien hebben, haar nu veel herdenken zouden moeten, om deefe Plaats te kennen: *Want alles schynt verdweenen, en in het nieuw verscheenen.*

Van dit Dorp en Heerlykheid is Ambachts-Heer, den *Weled. Grootachtb. Heere JAN HUYDEKOPER* Heer van *Maarseveen* enz. die in deefe Hoedanigheid de Regeering van deefe Plaats verkiest en aanstelt, en hun tyd uitgediend hebbende ook weder bedankt, na dat zyn *Weled. Grootachtb.* zulks goed vind. De *Regeering* bestaat hier in een Schout, vier Schepens, en een Secretaris, hebbende een Bode (die hier ter plaatse ook *Koster* en *Schoolmeester* is,) tot hun dienst. De *Huysen* van dit Dorp en binnen den Omtrek van de gantsche Heerlykheid staande, zoo Heerenhuysen, Burgerhuysen, als Boerderyen, werden geteld op 65, derhalven na onse eenmaal vastgestelde *Basis* ruym 315 *Inwoonders*, welke hier alle zeer wel, aan hun dagelyks Brood kunnen komen.

Welke nu hier de *Hooftneering* zy, zal alreede ligt verstaan zyn, dat zulks alleen de veehoederye is. Hier nu bygevoegt de veele Buytenplaatsen, als; *Overberg Veldervecht, Lingvelt, Oostenvecht, Roofendaal, Vechtengoyen, de Swaantjes, Overdam, Swaanwyk, Koningslust*, en meer anderen de Catoendrukkery van de Heeren *Noyel* en *Païfan*, met hare *Werklieden*, de *Zomer-Uitvluchten*

een der Stedelingen, de Vermeerdering der Inwoonders, en zoo veele Nieuwe Gebouwen; dit zyn alle dingen, waar door dit Dorp en Heerlykheid in Welstand leven en bloeyen kan, gelyk men daar van de vruchten overtuygende ziet. Hier ontbreekt niet anders dan een Brouwery, en een goed Wynkoper in 't Gros, dan was 'er alles, dat men aan Nichtevecht kon wenschen. De *Vleeshouwer* die isser alreede, de andere kunnen ligt volgen. En waarlyk, men mag de Welstand aan dit Dorp en Heerlykheid, geenzins misgunnen; Want indien men eens herdenkt, 't geene den Voorouderen alhier, door de woedende Franschen in het Jaar 1673 gebeurt is, niemant zal zoo nydig kunnen zyn, van aan deese Plaats den zegen niet toe te wenschen. Zie hier eens kort en hoofzakelyk de Geschiedenis:

Op den 2 Febr. 1673. kwamen omtrent 600 Man te voet, en eenige
 „ Dragoners onder 't Gebied van den *Marquis de Boufflers* van Utrecht
 „ in dit Dorp, met bevel om *alles* af te branden, zonder te vooren eeni-
 „ ge *Brandscharring* geëyscht te hebben. De Inwoonders van hun komst
 „ verwittigt, *verlieten* hunne huysen, en *alles* dat zy daar nog overig had-
 „ den, om ter vlugt over het Ys te *Weesp* te geraken. De Franschen
 „ kwamen daar op in 't Dorp, en trokken voort naar den *Hinderdam*,
 „ daar zy onder 't Geschut van die Schans, om te beginnen eenige huysen
 „ *in brand* taken. In den *Hinderdam* commandeerde een Kapitein genaamt
 „ B. van Domselaar, die terstond *seynschoten* met Canon, tot Waarschou-
 „ wing aan die van *Muyden*, *Weesp*, en *Uittermeer*, liet doen; waar door
 „ in die Garnisoenen alles in *alarm* geraakte. Uit den *Hinderdam* als naaft
 „ daar aan gelegen, commandeerde de voorsz. Bevelhebber 150 Man, als
 „ zynde bericht, dat de Franschen niet sterker wären; maar deese de
 „ Vyand zoo *sterk*, en zig zelve te *swak* bevindende, poogden op de
 „ bekwaamste wyl te ontkomen. Dog zy *rondom bezet* zynde, na dat
 „ van wederzyden eenige doodgeschoten wären, tot een getal van omtrent
 „ 60 gevangen, de rest geraakte nog weg. Toen ging hier het *woeden*
 „ van de Soldaten aan, en wierd zoo *buys voor buys* in brand gesteecken.
 „ Het *gebeele Dorp*, de *schoone Kerk*, de *Pastorie*, het *Rechtshuys*, en *alle*
 „ *Hoffteden* en *Wooningen*, tot op drie quartieruur daar rondom, moesten
 „ toen *woorbouden*; invoegen dat 'er in de *gebeele streek*, niet meer dan
 „ *een eenig buys* is staande gebleeven, en dat was de *Kosterie*. Een *Oud*
 „ *Maz*, die zig niet in tyds uit de handen van deese *Beeftemenschen*, had
 „ konnen weg maken, wierd in de volgende dag, *meest verbrand*, onder
 „ de Puynhopen gevonden. Daar kwam eyndelyk wel eenig Volk te hulp,

van deefe Plaats veel, en wel meest naar Amsterdam verzonden en verkocht wordt.

Het eygentlyke Dorp legt aan de Vecht, een kleyn half uur boven de Sterkte den Hinderdam Westwaarts, en kan wegens deffelfs *lustige Situatie*, niet genoeg geroemt worden; 't geen dan ook de Liefhebbers, van die vermakelyke Vechtstroom, al voor lange heeft aangeprikkelt, om uit de Zomerfche benauwtheid der Steden, zig aan de *Nichtevecht* te gaan verkwikken, en de ruyme Zomerlucht buyten vrees en kommer te gebruyken. Immers alles wat een Stedeling, van een Buytenleven billik mag begeeren, dat is hier te vinden en te genieten. Om alle schoonheden en Vermakelykheden van dit Dorp en Heerlykheid, na waarde te beschryven, is buyten ons bestek en voornemen; maar dit zy genoeg gezegt, dat de geene die Nichtevecht in geen 40 jaaren gezien hebben, haar nu veel herdenken zouden moeten, om deefe Plaats te kennen: *Want alles fchynt verdweenen, en in het nieuw verscheenen.*

Van dit Dorp en Heerlykheid is Ambachts-Heer, den *Weled. Grootachtb. Heere JAN HUYDEKOPER* Heer van *Maarfeveen* enz. die in deefe Hoedanigheid de Regeering van deefe Plaats verkiest en aanstelt, en hun tyd uitgediend hebbende ook weder bedankt, na dat zyn *Weled. Grootachtb.* zulks goed vind. De *Regeering* bestaat hier in een Schout, vier Schepens, en een Secretaris, hebbende een Bode (die hier ter plaatse ook *Koster* en *Schoolmeester* is,) tot hun dienst. De *Huysen* van dit Dorp en binnen den Omtrek van de gantsche Heerlykheid staande, zoo Heerenhuysen, Burgerhuysen, als Boerderyen, werden geteld op 65, derhalven na onse eenmaal vastgestelde *Basis* ruym 325 *Inwoonders*, welke hier alle zeer wel, aan hun dagelyks Brood kunnen komen.

Welke nu hier de *Hooftneering* zy, zal alreede ligt verstaan zyn, dat zulks alleen de veehoederye is. Hier nu bygevoegt de veele Buytenplaatsen, als; *Overberg Veldevecht*, *Lingevelt*, *Oostenvecht*, *Roosendaal*, *Vechtengryn*, de *Swaantjes*, *Overdam*, *Swaanwyk*, *Koningslust*, en meer anderen de Catoendrukkery van de Heeren *Noyel* en *Pailan*, met hare *Werklieden*, de *Zomer-Uitvluchten*

ten der Stedelingen, de Vermeerdering der Inwoonders, en zoo veele Nieuwe Gebouwen; dit zyn alle dingen, waar door dit Dorp en Heerlykheid in Welstand leven en bloeyen kan, gelyk men daar van de vruchten overtuigende ziet. Hier ontbreekt niet anders dan een Brouwery, en een goed Wykoper in 't Gros, dan was'er alles, dat men aan Nichtevecht kon wenschen. De *Vleeshouwer* die isser alreede, de andere kunnen ligt volgen. En waarlyk, men mag de Welstand aan dit Dorp en Heerlykheid, geenzins misgunnen; Want indien men eens herdenkt, 't geene den Voorouderen alhier, door de woedende Franschen in het Jaar 1673 gebeurt is, niemant zal zoo nydig kunnen zyn, van aan deese Plaats den zegen niet toe te wenschen. Zie hier eens kort en hoofzakelyk de Geschiedenis:

Op den 2 Febr. 1673. kwamen omtrent 600 Man te voet, en eenige Dragonders onder 't Gebied van den *Marquis de Boufflers* van Utrecht in dit Dorp, met bevel om *alles* af te branden, zonder te vooren eenige *Brandschatting* geëyscht te hebben. De Inwoonders van hun komst verwittigt, *verlieten* hunne huysen, en *alles* dat zy daar nog overig hadden, om ter vlugt over het Ys te *Weesp* te geraken. De Franschen kwamen daar op in 't Dorp, en trokken voort naar den *Hinderdam*, daar zy onder 't Geschut van die Schans, om te beginnen eenige huysen *in brand* staken. In den *Hinderdam* commandeerde een Kapitein genaamt B. van Domselaar, die terstond *seynschoten* met Canon, tot Waarschouwing aan die van *Muyden*, *Weesp*, en *Vittermeer*, liet doen; waar door in die Garnisoenen alles in *alarm* geraakte. Uit den *Hinderdam* als naast daar aan gelegen, commandeerde de voorsz. Bevelhebber 150 Man, als zynde bericht, dat de Franschen niet sterker waren; maar deese de Vyand zoo *sterk*, en zig zelven te *swak* bevindende, poogden op de bekwaamste wyle te ontkomen. Dog zy *rondom bezet* zynde, na dat van wederzyden eenige doodgefchoten waren, tot een getal van omtrent 60 gevangen, de rest geraakte nog weg. Toen ging hier het *woeden* van de Soldaten aan, en wierd zoo *buys voor buys* in brand gesteecken. Het *gebeele Dorp*, de *schoone Kerk*, de *Pastorie*, het *Rechtshuys*, en alle *Hoffteden* en *Wooningen*, tot op drie quartieruur daar rondom, moesten toen *woorbouden*; invoegen dat'er in de *gebeele streek*, niet meer dan *één eenig buys* is staande gebleeven, en dat was de *Kostorie*. Een *Oud Man*, die zig niet in tyds uit de handen van deese *Beestemenschen*, had kunnen weg maken, wierd in de volgende dag, *meest verbrand*, onder de *Puyhopen* gevonden. Daar kwam eyndelyk wel eenig Volk te hulp,

²⁵ uit het Guarnisoen van Weesp, maar zy kwamen te laat, want de Fran-
²⁵ schen waaren toen al naar Utrecht vertrokken, en de huysen meest
²⁵ verbrand.

Nu komen wy tot de beschryving der Kerke. Zy is in haren buyk lang 22, en breed 12 treden: 't Choor lang 9, breed 8 treden, en heeft een Consistorie ten Noorden. Beneden heeft zy eene blauwe Hardsteenen vloer, en boven een licht blaauw geverwt gecoupeelt *Verwulf*. Ook is zy in alle hare *Gestoeltens* zeer wel geschikt en gereguleert, om het *Woord Gods* onverhindert en met gemak te kunnen hooren; daar benevens werd zy zeer zuyverlyk onderhouden.

In het midden der Kerke hangen twee fraye kopere *Kaarskroonen*, meer tot cieraad als gebruyk. Op de eerste leestmen:

Willem Klaaf, Tiffings Zoon/
 Gaff Richtevecht dees Kroon;
 Om dat aan den Hinderoam/
 Zyn leven begin nam. 1650

Op de Tweede:

Klaas Melissen gaff tot Gods Eer/
 Dees kroon aan Richtevecht
 God geeft hem d'hemelsche kroon weer/
 Als hy 't Hardeſch aflecht. 1652.

Nog ziet men boven de Lessenaar van de Voorleefer, (zoo men gemeenlyk in de Kerken vind,) een kopere Boog, verbeeldende twee te zamen gevlochte Slangen, met een Duyf daar boven, en dit Opschrift daar onder: Matth. 10: 16. *Zyt dan Voorzichtig gelyk de Slangen, en Oprecht gelyk de Duyven*

Wat nu aangaat de *Wapenborden*, men ziet maar eene in het Choor aan de Noordzyde, van de Heer *Jacob van Dam* Domheer te Utrecht, beneden welke zyn afgestorven deel, in een *Grafkelder* aldaar is bygezet. Hy is Overleden den 7 January

1733, gelyk men op de Grafzark gegraveert ziet. Hier nevens ontdekt men ook de Grafkelder, van den Eerw. Heer *Nicolaus Bakkerus Bropp*, in zyn leven zeer geacht Predicant deeser Gemeente. Overleden den 27 October 1757. Eyndelyk vind men in deese Kerke nog 16 *Wapenschilden* zonder Kassen, rondom tegen de Muure, zonder twyffel ter Eere van brave Geslachten alhier ten toon doen gehangen, wegens hunne Eds. Christelyke Edelmoedigheid, en Mildadige Giften, gedaan ter wederopbouw-
 wing van de afgebrande Kerk en Tooren, door de Moetwillige Franschen, in den Jaare 1673. Ecnige van deese Wapens is het Jaar van 1677 ondergevoegt, dog andere hebben dat Jaartal niet. Uit deese Wapens blykt ons, dat hier *Goede Gevers* zyn geweest, namelyk, de Heeren STAATEN, de Heere RID-
 DERSCHAP, de Graaf van NASSAUW, de Heer HEN-
 DRIK JACOB van TUYL van SERORSKERKE Vry-
 Heer van *Vreeland* Heer van *Nichtveecht*, REEDE van *Neder-
 horst*, Twee BOTTHEN van der EEME, BEKKER; de
 overige * zyn ons niet bekend, die wy anders den Leeser ook
 geene hadden opgegeven. Deese nieuwe Kerk nu uit haar af-
 sche als herboren, te voorschyn gekomen en volbouwt, is op
 den 25 Augustus des jaars 1674 onder eene groote toevloed van
 Menschen Ingezegent, door Ds. *Johannes van Kuylenborg*.

De Tooren van deese Kerke, bereykt tot den top der Haan-
 100 voeten, en heeft een Uurwerk van binnen met twee Wy-
 sers na buyten. In dezelve hangt ééne Klok, met dit Opschrift
 om de rand:

Een Fransch wuur verbrande Nichtveecht, } Den 2 Febr.
 Godt Zeegen Kerk en Huys weer recht. } 1673.
 JOHANNES VAN KUYLENBORGH, PRED.
 WILLEM DIRKS, KERKMEESTER.

Zie hier nu de Naamlyst van de Predicanten, welke de Ker-
 ke J. C. aan deese plaats na den beginne van het Jaar 1600 be-
 dient hebben, en deese zyn geweest

EGBERTUS OTTONIS RHOON. In den Dienst alhier

gevonden. Was een lid van de Synode 1618. Te Bunschoten en Werkhoven te geelyk beroepen, vertrekt naar de laatste Plaats 1619. Overl. 1634.

ÆMILIUS SUFFRIDI. Rector te Weesp, Ber. 1620 in Mey. Was Veld-Prediker 1631. Overl. 1641.

HENRICUS MARTINI AB HARLINGEN. Ber. in Maart 1642. Vertr. naar Zoest 1649.

ALBERTUS DE BELS. Christ. Fil. Phil. Doct. Ber. den 19 Dec. 1649. Bev. den 31 Maart 1650. Emer. 1667. Overl. den 14 Maart 167...

JOHANNES VAN KUYLENBORG. Ber. in Maart 1667. Vertr. naar Montfoort 1683.

MATTHIAS NEEF. Matth. Fil. Ber. den 30 Mey 1683. Bev. den 10 Juny. Overl. den 3 Oct. 1727.

JOHANNES VAN DEVENTER. Prop. zynde alhier ber. den 12 April 1728. Bev. den 27 Juny. Vertr. naar Amstelveen 1730.

NICOLAUS BAKKERUS BOPP. Nic. Bakk. Fil. Prop. zynde alhier ber. den 3 Jan. Bev. den 1 April 1731. Overl. den 27 Oct. 1757.

WILHELMUS DE KONING. Prop. zynde alhier ber. den 25 Sept. Bev. den 26 Nov. 1758. Deese laatste is nog in leven, en dient de Kerke Gods in alle neerftigheid en getrouwheid; wordende om zyns werks wille, van een ieder zeer geacht en bemind. Het jaarlyks Tractement is hier als ordinair 500, en 100 extra, te zamen 600; met de Vrye Wooning. Het getal van *Ledematen* is hier ruym 70, die het Nachtmaal des Heeren genieten mogen. Wanneer de Predikstoel alhier vacant is, doet de Kerkenraad het Beroep, om die weder met een Predicant te vervullen; welke als dan de H. H. Staaten werd voorgesteld ter approbatie.

Betreffende het *School*, men teld daar in doorgans 70 Schoolieren, (waar onder 5 Kostgangers,) die ter Maand verleeren voor Leesen 4, Schryven 7, en Cyfferen 10 Stuyvers. Het jaarlyks Tractement van den Schoolmeester, die als boven gezegt, ook Gerechtsbode is, bedraagt 112-12-: voor zyn dienst der Kerke, als Kostver en Voorleeser. Hier

Hier is ook woonachtig een Openbaar *Notaris*, een *Chirurgyn*, en een *Vleeshouwer*, by welke laatste de Inwoonders deeser Plaats, niet ongelukkig, wel hun meeste Geld besteeden.

Wat aangaat de *Schuytvaart*, des Vrydags avond ten 8 uren een op Utrecht, en des Zondags voormiddag ten 11 uren de zelve op Amsterdam. De personele Vracht ons niet bekend.

De *Jaarmarkt*, of *Kermis*, werd hier gehouden in de maand October, des Zondags voor St. Victoris, en duurt drie dagen en nachten.

Eyndelyk men heeft hier ook één *Herberg* en *Logement*, en daar mag van geroemt worden, een gelegenheid te zyn, van welke men niet veel weerga in de geheele Provincien op de Dorpen zal vinden; als zynde een Gebouw met alle vereyschte gemakken, en Stallingen voor Paarden van groote ruymte, en een fraaye Thuyn tegen de Vecht, alwaar men drie Speelhuyzen ziet staan, zoo groot datmen daar in een geheel Gezelschap ter Maaltyd kan zetten. Boven dat kan men daar alle vermakelykheid, en goed Tractement hebben, en zulks alles na besneydenheid, en tot civile Prysen.

A N K E V E E N .

Het zelve is gelegen en Oostwaart begrenst tegen 's *Graveland*, Zuytwaarts tegen *Korteboef* en de *Horster-Meer*, Westwaart tegen de Jurisdicte van *Overmeer*, en Noordwaarts tegen de zoogenaamde *Hilverzumsche Gemeente*. Aldus legt dit Dorp en Heerlykheid ten deele onder de Provincie Utrecht, ten deele onder die van Holland. De *Landeryen* daar onder gelegen, begroot men op 698 Mergen 30 Roeden. 't *Gerecht* van deese Plaats, is onderhorig aan den Heere *Godefridus Franciscus Cromhout*, Heere van *Werve*, enz.

De *Regeering* van deese Plaats, bestaat in een *Schout*, vyf *Schepenen*, (onder welke heden twee *Roomgezinden* zyn,) en een *Secretaris*, met een *Bode* (die ook *Roomsch* is,) tot hun dienst. Den *Ambachtsheer*, eenige verandering of by versterf, in de *Regeering* willende maken, laat hy zig by die gelegenheid

heid een dubbeld getal van bekwame Perfoonen, door de geene die afgaan zullen, ter hand stellen, waar uit by dan de geene benoemt, welk in der afgaanden plaatsen weder regeeren zullen. Het Dorps wapen is ons niet bekend.

Men teld in dit Dorp en Heerlykheid 96 *Huysen*, (behalven nog 12 andere door wylen de gewesene Vrouwe van Ankeveen, *Maria Elisabeth de Wale*, by haar Ed. Leven doen stichten, voor Liederen die de Kost niet meer kunnen winnen.) Waar in de Burgers, Boeren, en Turfmakers woonachtig zyn, welke huysen veele van twee of drie Huysgezinnen bewont worden: aldus mag men 't getal der *Ingezetenen*, van den Oudsten tot den Jongsten, ten minsten op 800 rekenen, die hier door de *Hooftneering* de Veehoedery, en het maken en verkoopen van Turf hun bestaan kunnen hebben, en daar by nog het voordeel en vermaak van de veele *Doortochten* van allerhande Rytuygen, 't geen des Zomers aldaar ook goede neering maakt, en de Dorplingen niet weynig kan verlustigen. Hier by komt nog, dat hier een *Roomfche Kerk* is, en de Liederen van die Gezinheid op Zon- en H. Dagen, van verre en allerwegen komen toevloeyen, omme daar inne de *Misse* te hooren. Maar zoo veele zig hier nu in de tegenwoordige tyd verheugen, daar zyn 'er ook nog genoeg die zig van wegen de voorledene beklagen, over het verlies van hare gewesene *Ambachts-Vrouwe* zoo even genoemd, wiens Liefde en Medelyden tot de armen en noodlydende zeer groot is geweest, en niet ligt zal vergeten worden. Ik swyge niet van de klagten over het gemis van dat schoone *Huys te Ankeveen* en dien *fraayen Hof* daar nevens, alles is verdweenen, en in Weydelanden verandert. Dit kan ook zoo 't schynt, hier by de *Inwoonders* niet vergeten worden.

Nu gaan wy over, tot de beschryving van de *Gereformeerde Kerke*, en zullen op zyn plaats die van de *Roomfche* laten volgen. Zy staat omtrent midden in 't Dorp, en was voor de Verandering der Regeering een *Parochiekerk*, dewelke *St. Marten* voor *Schutsbeylig* plagt te hebben. De lengte van haren Buyk is 18 en de breedte 10 treden; het Choor lang 13, en breed 8 treden. Zy is beneden belegd met eene blauwe hardsteen Vloer, en

boven met een fraay houtc Verwulf voorzien; werd zeer zuyverlyk onderhouden, en is in hare Gestoeltens zeer wel geschikt en gereguleert; invoegen de gemeente na een ieders Rang en Hoedanigheid, daar plaats kan nemen. Van haar Ouderdom hebben wy geen bericht.

Betreffende hare *merkwaardigheden* en *cieragien*, dezelve bestaan eerstelyk in 't Choor, in zes *Wapenborden*, waar vyf de geene zyn van gewesene *Heeren* en *Vrouwen* deeser Heerlykheid, en de zesde die van den Eerw. Heer Predicant *A. W. C. Voet*. Men ziet hier ook aan 't eynde eenige *Overblyfzelen* van een *Glaswapen*, van 't Jaar 1635, maar is ten eenemaal onkenbaar geworden. Beneden vertoont zig de *Uitmuntende Zark* van de *Grafkelder*, met het *Wapen* van wylen *Vrouwe MARIA ELISABETH DE WALE*, *Vrouwe van Ankveen*, geboren den 2 *December* 1691. *Overleden* den 3 *July* 1753. Ook ziet men daar de *Grafkelder*, van bovengemelde *Heer Aernold Walraad Carel Voet*, in Eerw. leven *Dienaar* J. C. in deese Gemeente; *Overleden* den 28 *December* 1753. Op de *Grafzark* gegraveert leeft men:

Molliter Ossa cubent.

dat is:

Laat de beenderen zagtelyk rusten:

In den *Buyk* der *Kerke*, aan de *rechteerzyde* van de *Predikstoel*, ziet men nog een *Wapenbord* opgehangen, en in 't midden aan de *Noordzyde* een *cierlyk Tafereel*, met de *Namen* van 8 *Predicanten*, die elkander *successivelyk* gevolgt zyn, en het *Woord Gods* alhier verkondigt hebben. Tegen de *Tooren* ontdekt men een *Relement* op het begraven der dooden, zoo binnen als buyten de *Kerk*, met de *Onkosten* van dien, waar na zig de levende kunnen reguleeren. Twee *kopere Kaarskroonen* aan de *Kerke* geschonken, dienen dezelve meer tot *cieraad*, als by *Winteravond* tot gebruyk.

C c c

Wat

Wat aangaat de *Tooren*, die ten Westen met zyn lichaam buyten de Kerk staat, hy heeft de hoogte van 152 voeten, en is met een *Uurwerk* van binnen, en een of twee *Wysers* van buyten voorzien, (van deese dingen heeft men in het Dorp Maarssen geen gebruyk,) dog *ééne Klok* daar heeft de *Tooren* niet te veel aan, om de rechte tyd te kunnen weeten, ten eynde den Openbaren Godsdienst te komen bywoonen. Zie hier nu de *Naamlyst van de Predicanten*, welke het Woord Gods alhier verkondigt hebben, en is de eerste geweest.

WERNERUS HENRICI A TURNHOUT. In den Dienst gevonden 1618. terwyl hy een Lid was van de Utrechtsche Synode 1618. Vertr. naar Vreeland 1619. Overl. 1630.

Deese Plaats is waargenomen van nabuurige Predicanten, om de 14 dagen, tot dat gecombineert was met Nederhorst, en is doe beroepen.

RUTHGERUS PALUDANUS 1625. die deese beyde Plaatsen waarnam tot 1627. wanneer Ankeveen weder wierd gescheyden van Nederhorst, en D^s. Paludanus te Nederhorst bleef.

RUMOLDUS JOHANNES VAN VECHOVEN. Verplaatst van Korteboef (Jaar hy beroepen was,) hoewel onbesproken van leven. Zie *Korteboef* 1627 in Nov. Overl. 1643.

JOHANNES PASCHALIS. S. S. Theol. Doct. Ber. door de Classis den 25 April. Overl. 1670.

GERARDUS NECKIUS. Arn. Fil. Ber. 1671. Bev. den 3 April. Was Veld-Prediker 1677. Overl. den 26 December 1700.

JOHANNES BUSSCHOFF. Ber. in Aug. 1701. Bev. den 4 Sept. Vertr. naar Breukelen 1700.

AERNOLD WALRAAD CAREL VOET. Theod. Frat. Ber. door het Lot. Bev. 1709. den 15 Sept. Overl. den 28 Dec. 1753.

THEODORUS VAN TOLL. Prop. zynde alhier beroepen tot Adjunct van D^s. VOET den 24 Octob. 1751. Bev. den 16 Jan. 1752. Succedeert na desselfs overlyden, als ordinair Predicant den 20 Dec. 1753. Deese laatste is nog in leven, en arbeyd

beyd in den geestelyken Wyngaard des Heeren, met veel vrucht; waar om hy ook by de Gemeente zeer gelieft en geacht is. Het jaarlyks Tractement van de Predicant is als ordinair. Het getal der Ledematen is hier tegenwoordig 62, die het Nachtmaal des Heeren gebruyken mogen. Daar zouden'er buyten twyffel meer zyn, maar dewyl hier zeer veele Roomsgezinde Inwoonders bevonden worden, zyn de schapen der Gereformeerde Kude, zoo talryk niet.

Het *School*, waar in de Schoollieren ook niet zeer talryk zyn, teld men doorgaans Winters en Zomer op 50, die ter Maand betalen voor Leesen 4, Schryven 7 en Cyfferen 11 Suyvers. Het staande Tractement van den Schoolmeester, als Koster en Voorleeser der Kerke, is 120 gulden.

De Kerk nu der *Roomschgezinden*, is in het Jaar 1758 nieuw opgebouwt, op Hollandsdeel van Ankeveen, en was de oude te swak en te klein geworden, om de groote Gemeente langer daar in te ontfangen, als moetende doorgaans een getal van meer dan 700 Persoonen, daar in de Misse hooren. Men heeft deese nieuwe dan grooter gemaakt, ter langte van 72 en breete van 28 Rhylandsche voeten, en voorts met de nodige *cieragien* vervult, waar onder uitmunt een zeer fraay *Orgel*; zynde mede als de Kerk vergroot, en is een stuk van goede *Resonantie*, het geen als *Orgamist* bespeelt word, door de Zoon van den Gerechtsbode *Jacob Han*, woonende in 't *Rechthuys*. De *Priester* die deese Kerke bedient, is genaamt *Hendrik van Koningsveldt*, en werd gehouden voor een zeer geleert Man, geboortig uit de Stad *Doesburg* in *Gelderlandt*. Hy is onder geene *Orde* begrepen, maar gezegt een *Werelds Heer*, waar mede echter de Gemeente zeer wel te vrede is, van wegen zyn Leer en Leven. Een *Capellaan* is onder hem gestelt, om zyn E. in den swaaren Dienst behulpzaam te zyn.

Tot dienst van de Inwoonders deeser Plaats, wanneer eenige gewonden of Krankten bevonden worden, heeft men hier een zeer bekwaam Man tot *Chirurgyn*, die niet alleen beroemt is voor een Konstig en ervaren Wondheelder, maar ook voorzichtig genoeg bekend, om veele Ziektens te geneesen, waar door

hy zomwylen zeer veel te doen heeft, alleen word van hem getuygt, dat hy beter uit het bloed van der Menschen ziekten weet te oordeelen, als uit haar Water, welke gave hem mischien is aangekomen, om het bloed der Patienten meerder te zien, en hy dit alsoo door ervarentheid zal verkregen hebben.

Hier is ook een *Koornmolen*, tot dienst der Ingezetenen.

Dewyl men aan deese Plaats van geen Brouwery kan gediend worden, zoo heeft men om geen gebrek daar aan te lyden; hier drie *Biersteekers*, die nalkander over de Negotie zomtyds wel eens nydig aanzien; dog kunnen daar mede, tegen die van den *Gerechtshode*, welke doorgaans het meeste debit maakt, niets uitwerken.

Van wegen de *Schuytenvaart*, kunnen wy den Leefer niet berichten.

De *Jaarmarkt*, (gezezt Kermis) werd alhier gehouden, en begint des Donderdags, na den eersten Zondag in de maand October, duurende tot des Zaterdag, wanneer dan dat Kermisfel gedaan is.

Men heeft alhier drie *Herbergen*, zynde genaamt het *Rechtshuis*, de *Prins van Orangie*, en het *Turffschip*; waar onder de eerste de voornaamste is, en wel zal blyven. Deese staan alle drie op Stichtfchen boden, andere zyn ons niet bekend. Laat ons nu overgaan tot het Dorp

K O R T E H O E F.

Dit Dorp is rondom begrenst van *Ankeveen*, 's *Gravenland*, *Oud-Loosdrecht*, *Vreeland*, de *Horster-Meer*; enz. strekkende zig in de lengte een groot uur, en in de breedte drie quartieruur gaans. Omtrent door het midden loopt de gemeene *Heereweg*, die ter wederzyde met genoegzame *huysen*, voor de Inwoonders betimmert is, en ten minste 140 in getal zyn, die veelen in twee of drie Huysgezinnen bewoont worden, en alle van de *Veehoedery*, en het *maken* en *verkoopen* van goede *Turf*, hier zeer wel bestaan kunnen. Men houd hier 't getal der *Inwoonders* ten minsten 850 te zyn.

Dit

Dit zelve Dorp *Kortehoef* (waar onder ook *Rietboven* behoort) is in zyne Landeryen, of schoone weelige Weydelanden groot 694 Mergen, en is aan het *St. Pieters Gasthuys te Amsterdam* onderhorig; welker Regenten in der tyd, hier Heeren van 't *Gerrecht* zyn, en 's Dorps *Regeering* na goedvinden veranderen, of die laten continueren. De *Regeering* bestaat in een Schout, 7 Schepenen, en een Secretaris, welke een Bode tot hun dienst heeft.

Deese Plaats is, van wegen de *Uitgeveende Landen*, zeer Waterryk, en derhalven maakt het hier goede gelegenheid voor de *Visserye*; zynde de Wateren rondom met alle soorten van Visc, overvloedig voorzien. Dog de Inwoonders lyden geenzins, dat vreemde in hunne wateren, zonder *permissie* komen vissen, anders hoe redelyk datze ook van aart zyn, zy zouden 'er met grove slagen opslaan, en men zou veel moeite hebben, om haar te vrede te stellen. Zy laten zig niets ontnemen, dan door geweld van overmacht, en als het 'er al eens opaan komt, toonen zy zelfs *Krygsbarten* te hebben, gelyk van haar gebleken is in 't Jaar 1673, wanneer de dulle Franschen eenige tyd rondom dit Dorp, alles hebbende weggerooft en verwoest, ook hier een *Inval* meenden te doen, maar het heeft haar niet gelukt; want de Kortehoevers waren te wel op hun hoede, en geduurig daar de Franschen in de Plaats meenden te dringen, wierden zy gestuyt, door Affnydingen en Verschanschingen, waar agter de Kortehoevers, met goed schietgeweer voorzien waren; ja de Franschen scheenen zelfs in die tyd, voor de Korthoevenaars bevreesst, wanneer zy zig eens ten blyk daar van, by de Oude Loosdrecht omtrent de Kerk moesten retrencheren. Dit waren geen Man 10 à 12, maar het waren wel 100 Fransche Ruyters, die men by de Koornmolen af konde keeren.

Hier op laten wy de beschryving van de *Kerke* volgen, die in haren buyk lang is 21 en breed 14 treden; 't Choor lang 12 en breed 7 treden. Dit laatste heeft een houte gecoupeelt verwulf, maar de Kap van de Kerk is getimmert na de oude manier der Kerkbouwkunde, en of schoon al oud, echter nog sterk genoeg om lange jaaren staande te blyven. Drie kopere *Kaarskro-*

nen, dienen de Kerke meer tot cieraat, als tot gebruyk, en men ziet daar maar een *Wapenbord* gehangen; dog wat aangaat het *Gestoelte*, dat zeer wel gefchikt en gereguleert is, en het zuyverlyk onderhoud van dit Godshuys, daar mag men de Kortehoefliche Gemeente Eer van geven. Men zou mogelyk hier meer Cieragien, aan de Kerke gefchonken zien, maar door dien hier veele Roomschegezinden woonachtig zyn, die alle naar Ankeveen ter Miffé gaan, en niet veel Ryke Liedén hier gevonden worden, die hier *Buytenplaatsen* hebben, ziet men hier geen *Tombes*, *Schilderftukken* in de Glafen, nog *Wapenborden*, en wat dies meer is. Waar toe ook alle deefe dingen, dewyl die *Ydelheden* alle vergaan, en geene derzelve machtig, om ons leven een *Hairbreet* lengte uit te rekken, en zy ons by de dood alle verlaten? Laat ons hier een zoet *Versje*, op een *Tafersel*, met de Penceel, door den gewefene Koster en Schoolmeester deefter Plaats gedicht en gefchreven; byvoegen: Het is opgehangen aan de Noordzyde, in 't midden der Kerke, en luyd aldus:

*Alhier in deefe Kerk, rust Elbert Mooy's gebeente,
Derwelke hier als Schout regeerde dees' Gemeente;
Hoogbeemraad boven dien, en daar by Secretaris
En door het Stichtfche Land, een Openbaar Notaris,
Bailluw toe Loenen, en Geheymfchryver aldaar;
Zes Ampten zyn door hem alleen genomen waar:
Derwelke hy ook heeft getrouwelyk volbracht,
Alfoo het Nageslacht, daar door mag zyn geacht.*

Gerust den 11 van Wynmaand
Ao. 1731.

J. ROOS *Script.*
Koster en Schoolmeester.

Betreffende de *Toorn* van deefe Kerk, wy hebben hem bevonden 160 voeten hoog te zyn, en van binnen voorzien met een *Uurwerk* en één *Wyfer* na vooren tegen 't Westen. Hy heeft in hem hangen twee niet fware *Klokken*, die dog echter 8 in verschil staan. De *Confistorie*, vind men hier aan de Zuydzyde van het *Choor*.

Zie

Zie hier nu de Naamlyst van de Predicanten, die de Gemeente J. C. zedert den jaare 1600 alhier bedient hebben, en deesen zyn geweest: *Gerit Jansz. om. afgeden R. K. Prediker*

RUMOLDUS JOHANNES VAN VECHOVEN Ber. 160 . . Was een Lid van de Utrechtsche Synode 1618, en is geplaatst geworden naar *Ankeveen*, om opgevat misnoegen, hoe-wel onbeprooken van leeven 1627 in Nov. wordende die van *Korteboef* vermaant, datze met haaren ouden Predicant voortaan te vreden zouden zyn. Act. Cl. Amersf. den 22 Aug. 1626. Hy overleed 1643 in 't Voorjaar.

ANDREAS ARNOLDI AB ORDINGEN. Ber. 1628. in Aug. en te gelyk te Leusden (zynde dit het eerste en laatste beroep,) en nam dat aan. Hy wierd van hier te Leyerdorp be-roepen, en van de Classis gedimiteert den 12 Nov. 1633. dog het schynt, dat hy voor zyn vertrek overleden is, dewyl dat zyne Weduwe vermeld word Act. Cl. Amersf. den 12 Maart 1634.

CHRISTIANUS DE BELS. Petr. Fil. Ber. in 't Voorjaar 1634 Overl. 1636.

ARNOLDUS PETRI NECKIUS. Ber. 1637 in 't Voor-jaar. Was Veld-Prediker 1644. Emer. 1659. Overl. 1660.

EGBERTUS NECKIUS. Arn. Fil. Ber. door het Lot, (zyn-de drie Gebroeders genomineert, als *Petrus*, *Gerardus*, en *Dee-se*,) den 14 Aug. 1659. Bev. den 27 Nov. Was Veld-Prediker 1690. Overl. 1706 den 8 April.

CAREL HUYGENS. Ber. 1706. Bev. den 12 Aug. Overl. den 8 Juny 1738.

GERARDUS VERWEERT. Prop. zynde alhier Ber. in July Bev. den 22 Nov. 1739. Deese laatste is nog in leven, en verkondigt het Woord Gods met veel vrymoedigheid, 't geen by de Gemeente niet onvruchtbaar werd bevonden. Het ge-woone Leeraars Tractement is hier als ordinair 600 gulden, en de Vrye Wooning. Het getal der *Ledematen* zyn tegenwoordig 70, die op hunne Belydenisse het Nachemaal des Heeren ge-bruyken mogen.

Wat aangaat het *School*, het zelve bestaat des Zomers in om-trent

trent 60, en des Winters in 80 Schoolieren, die ieder ter Maand verleeren aan Leefen 4, Schryven 7, en aan Cyfferen 10 ftuyvers. Zy werden alle van de Meester, na een ieders begrip en bekwaamheid zeer wel geleert en onderwefen, niet alleen in deeſe voornoemde dingen, maar daar benevens ook in de gronden en eerſte beginzelen der goddelyke Waarheden, waar over de Ouders van de Jeugt zig alhier zeer verblyden, dog den Meester veeltids misnoegt is, dat men de Kinderen al te vroeg van 't School neemt. Het jaarlyks Tractement van den Meester, is alhier als *Kofter* en *Voorleezer* der Kerke 122 gulden 10 ftuyvers.

Men heeft hier een *Chirurgyn* die niet alleen konſt en weetenſchap bezit om allerlye Wonden te heelen, en gebroken Leden weder in malkander te zetten, maar bekwaam genoeg werd bevonden, in veele inwendige ziekten en verborgene kwaalen te geneeſen, waar mede hy zig al meermaals geen kleyne Lof behaalt heeft.

Hier is ook een *Bierſtekery*, daar de Inwoonders zig van bedienen kunnen, en is te vinden omtrent in 't midden van het Dorp.

Ook heeft men tot dienſt der Ingezetenen te Korteſhoef een *Koornmolen*, ſtaande dezelve byna aan het Zuydeynde, ter plaatſe alwaar de dappere Inwoonders de Franschen in het Jaar 1673 afweſen, en zy geen Inval in het Dorp konden doen.

Met de *Schuytvaart* op Utrecht is 't aldus gelegen. Daar vaart alle Vrydag avond ten 8 uren, een Schuyt ordinair op die Stad. De perſonele Vrucht zoo men ons bericht is heen en te rug 7 ftuyvers. Op Amſterdam word niet ordinair op gezette tyd gevaren, maar alleen als daar Vrucht is.

De *Jaurmarkt*, of Kermis, werd hier gehouden de eerſte Zondag in de maand October, en duurt drie dagen, en in die tyd, moet het Geld daar voor geſchikt, weg weſen.

Hier is maar een *Herberg*, daar de Ingezetenen genoeg aan hebben, en waar in de bovengemelde *Bierſtekery* is. Nu gaan wy over tot de beſchryving van het Dorp

NEDERHORST. (DEN BERG.)

Dit Dorp is gelegen aan de Westzyde van de *Reevaart*, of zoogenaamde *Nieuwe Vecht*; makende met de Oude, by het Dorp *Nichtevecht* voorby vlietende, en boven naby *Overmeer*, en beneden by de Sterkte *Hinderdam*, met in- en uitloopende bochten, een langwerpige *Eylandt*. Dit *Eyland* is zeer vermakelyk van wegen *Houtgewas*, en de *Grasryke Weydelanden*, die doorgaans des Winters alle diep onder water leggen, dog geven aan de Bewoonders door hun Vee, een goed bestaan. Op dit *Eyland* leggen twee voorname *Hoffbeden*, zynde de eerste de *Riddermatige Hoffstad*, het Huys **TER HORST**, of nu *Nederhorst* genaamt, Leenroerig aan den Gestichte van Utrecht, aan de Zuydzyde van het Dorp; waar mede den Hoogwelgeboren Heer *Jan Arent Godard Baron de Vos van Steenwyk*, in den jaare 1758. den 11 February is beleent. De andere legt aan de Noordwestkant, en is genaamt *Petersburg OVERMEER*, daar welgemelte Hoogw. Geb. Heer, ter voornoemde tyd insgelyks mede beleent is, en ook Leenroerig aan de Gestichte van Utrecht, is gelegen aan de Oostzyde van de *Vecht*, en strekt zig van boven tegen *Dortsche Waart* tot beneden langs de *Horster-Meer*, en 't *Ankeveensche Gebied*, tot by den *Hinderdam*. De Heerlykheid zoo van *Nederhorst* als *Overmeer*, begrypt in 't geheel 855 *Mergen*, omtrent 88 *Schattinggevende Huysen*, en ten minsten 500 *Inwoonders*. Deese luchtige en lustige *Landsdouwe* is niet alleen vermakelyk te bewoonen, maar kunnen de Ingezetenen wegens hunne *Hoofneering*, ook een goed bestaan hebben, die meerendeels in het houden en Voortkweeken van Vee gevonden, by de vruchten doet blyken, dat *Boter*, *Kaas*, en *Turf*, den *Bezitter* niet schuldig blyven, om zyn arbeyd, tot die dingen nodig, met zegen te beantwoorden.

Betreffende nu het eygentlyke Dorp *Nederhorst*, het heeft alle Hoedanigheden, die men van een Dorp kan wenschen, fraaye welgebouwde *Huysen*, schoone *Straaten*, redelyke *Inwoonders*, alle *Noodwendigheden* tot behoefte, en voorts eene goede *Regeering*; bestaande dezelve in een *Schout*, vyf *Schepenen*, en een *Secretaris*, welke een *Bode* tot hun dienst heeft. Deese *Regeering*

ring oeffent hun Rechtsgebied, niet alleen over *Nederhorft*, maar ook over *Horftwaart*, *Overmeer*, *Riethoven*, enz. e. houd hun ordinaris Rechtkamer in dit Dorp *Nederhorft*, ten huys van de *Gerechtshode* aan de *Vecht*, alwaar een geduurige doortocht is van *Schepen*, *Schuyten*, en *Rytuygen*; welke laatste hier wel eens en *Nachtje* over pleyfteren.

Nu gaan wy over tot de beschryving der *Kerke*. Dezelve staat op een zeer hoogen *Heuvel*, aan de Westkant van het Dorp. Belangende deese *Heuvel*, over dezelve zyn verscheyde Gevoelens, hoe die aldaar gekomen is. Eenige meenen, dat hy daar eertyds door de Bewoonders deeser Plaats, zoude *opgeworpen* zyn in voornemen, om als iets *ongemeens* aldaar een *Kerk* op te bouwen, en alsoo een *Naam* te maken gelyk de *Babiloniers*. Andere dit verwerpende, zyn van gevoelen, dat in de eerste tyden, toen de Landen nog geduurig ondervloeyden, van de *Zee*-wateren, door de *Fluxus* en *Refluxus* deesen *Berg* zou zyn opgeworpen. Nog weer andere denken, dat ter deeser plaats zeer sterke *Wel-Aders* zyn geweest, welke door haar gestadig opgeven van *Zand*, deesen *Heuvel* zyn oorsprong zou gekregen hebben. Wat ons gevoelen betreft, wy houden *Waarschynelyker* dat den *Heuvel*, niet door eenig byzonder *toeval*, maar aldaar door de handen van *Menschen*, en wel de geene, die deese Landen eerst hebben willen bewoonen, opgeworpen zy. Want voortyds toen dezelve, nog niet bedykt waren, moestenze van de *Vloeden* onderloopen, niet ongelyk men nog ten allen dage in de *Provincie Zeeland*, en aan *meer andere* plaatsen zien kan. Om nu tegen dat ongemak te voorzien, en *Lyfsberging* te hebben, kon deesen *Heuvel* grootelyks aan een *Gezelschap* dienen, welke zig hier zochten door den tyd neder te zetten; maar de zoude *Vloeden* het *Land* onvruchtbaar houdende, tot den tyd de *bedyking* gedaan was, liet men deesen *Heuvel* den *Heuvel* blyven, en zocht weder de *hooge plaatsen*, daar *Levensmiddelen* te bekomen waren. Het *Land* na deesen opgedroogt, en voor *allerley Gewas* bekwaam geoordeelt, laat geen twyffel agter, of zal weder opgezocht zyn, om rondom deesen *Heuvel* de aarde door het *Gewas* te beproeven, en die goed en bekwaam gevonden zynde, deese plaats ter *bewooninge* te verkiesen, en veellicht een

een plaats geworden zyn, daarmen na hunne wyse, op deese hoogte de Godsdienst verrichtte. Dit Volk zig zelve aldaar zoo geplaat hebende, en grooter en machtiger geworden, kan eerst een *Capelle* gesticht hebben, en daar na eene *Kerke*, die men nog voor *dezelve* mag houden, door de eerste bewoonders van deese Plaats gebouwt. Ten minste is het zeker, dat deese *Bergkerk* eene der oudste, (zoo niet de alleroudste is) die men in de Provincie van Utrecht vind. Daar benevens is zy in haare Duyfsteene Muuren nog zoo sterk, als ofze in deese Eeuw gebouwt was; daar wy anders in tegendeel vast houden, dat dezelve meer als 8 Eeuwen gestaan heeft.

Men gaat tot deese *Bergkerk* op over 30 Trappen, leggende het Kerkhof rondom ook verheven, en maakt nog een moejelyken gang tot dat Godshuys. Zy is lang 16, en breed 14 treden; 't Choor lang 11, breed 9 treden. Aan de Noordzyde werd zy van 4 heele en 2 halve Colommen ondersteunt. Drie kopere *Kaarskroonen* hangen in 't midden van den Buik der Kerke, meer tot cieraad als gebruyk. Twee *Wapenschilderstukken*, ziet men in een Glas van 't Choor, een van GEURT Baron van Reede, Heer van Amerongen en Ter Horst. Het andere van Geertruyd van Nyenrode, gelooffelyk zyne Gemalinne. Daar zyn nog wel eenige overblyfselen van Schilderstukken, maar alle onkenbaar geworden. Daar hangen vier *Wapenborden* in het Choor, twee van geweefene Heer en Vrouwe van deese Plaats, en nog twee andere. Beneden ziet men in de Vloer drie voorname *Gratkelers*, als eene van de Heer Pieter Leendert de Neuville, eene van de Predicanten Ruthgerus en Theodorus Paludanus, Vader en Zoon, de eerste Overl. in 't Jaar 1679 in Dec. en de tweede den 14 Mey 1709. en dan nog een ander, door geen Opschrift bekend. In deese Kerk ziet men nog na de oude wyse konstig *Glasmakers werk*. Twee *Tafereelen*, eene beschreven met het Geloof, en de ander met het *Gebet des Heeren*, daar pronkt ook dit Godshuys mede, en zelfs de rand van het Dekzel van de Predikstoel, die in zyn geheel bezienswaardig is heeft men ook vercierd met deese woorden: *Het Woord des Heeren blyft in der Eeuwigheid*. Het *Gestoelte*, is hier zeer net geschikt en wel geplaatst, en alle zoodanig na rang en Hoedanigheid der Persoonen

gereguleert, dat daar aan geen verbetering zou kunnen gedaan worden. De *Consistorie* vind men, aan de Noordzyde van het Choor. Wat nu aangaat de *Tooren*, hy is in zyn gantsche lighaam mede van *Duyfleen* opgehaalt, en bereykt met zyn spits tot den top der Haan 116 voeten. In dezelve is een Uurwerk binnen, dat twee Wyfers na buyten heeft. Daar hangen in hem ééne *Klok*, om de Gemeente ter Openbaren Godsdiens te nodigen; en by wylen de levende aan de dooden te doen gedenken, en alsoo aan hun eygen eynde, om niet meer te zondigen.

Laat ons nu opgeeven de Naamlyst van de Predicanten zedert den jaare 1600. Dezelve zyn alhier geweest.

(*Ankeveen is met Nederborst, van 1625 tot 1627 gecombineert geweest. Zie onder Ankeveen.*)

GERARDUS DE BREE werd alhier in den Dienst gevonden, als zynde een Lid van de Utrechtsche Synode 1618. Overl. in Sept. 1624.

RUTGERUS PALUDANUS. Ber. alhier en te Ankeveen in Combinatie 1625. Bev. den 3 April alhier alleen. Emer. 1667 in Aug. Overl. 1679 in December.

THEODORUS PALUDANUS Ruthg. Fil. Ber. 1667. Bev. den 8 Sept. Overl. den 14 Mey 1709.

JOHANNES VOS, Ber. 1709. Bev. den 11 Aug. Vertr. naar Maastricht 1711.

PETER POERAAT. Ber. 1711. Bev. den 24 Jan. 1712. Van zyn dienst geëxcuseert den

MARTEN ADRIAAN DE JONG. Prop. zynde alhier ber. den 17 Jan. Bev. den 8 April 1731. Vertr. naar Londen in Engeland 1737.

JOHANNES JACOBUS ROLDANUS. Joh. Fil. Petr. Nep. Prop. zynde alhier ber. den 27 Jan. Bev. den 20 April 1738. Vert. naar de Ryp 1742.

ISAAC RYPLAND. Gerh. Fil. Joh. Nep. Prop. zynde alhier ber. den 27 Jan. Bev. den 21 April 1743. Overl. den 17 April 1753.

HENRICUS RAPPARDUS. Jod. Fred. Nep. Prop. zynde alhier ber. den 22 Jan. Bev. den 28 April 1754. Deese laatste is nog in leven, en dient de Gemeente J. C. met het Woord Gods en H. Sacramenten, zoo als een Dienaar des N. T. betaamt, op het ge-

woone

woone Tractement van 600 gl. en de Vrye Wooning. Men heeft hier ruym 70 Ledematen. Wanneer de Predikstoel vacant is, 't zy door 't overlyden, of door Beroep van den Predicant naar elders, dan maakt de Kerkenraad, na bekomen Handopening, een nominatie, van eenige die zy bekwaam achten, om hunnen ordinaris Leeraar te zyn: Uit deese doen zy een Beroep, en die Persoon waar op dan hunne Verkiefing is gevallen, werd aan Hun Ed. Mog. geprefenteert, die den zelve gewoonlyk approbeeren.

Wat nu betreft het *School*, men teld daar in des Zomers en Winters door een gerekent, omtrent 70 Schoollieren, die hier ter Maand verleeren voor Leefen, 4 Schryven 7, en Cyfferen 10 stuyvers. Het Jaarlyks staande Tractement van den Schoolmeester, als Koster en Voorleefter der Kerke, is hier 125 gulden.

Men heeft op dit Nederhorfter Eyland een *Koorumolen*, tot dienst der Ingezetenen; die zeer veel te maalen heeft; komende van alle kanten de Menschen toevloeyen, om Meel van desen Molenaar te hebben.

Twee wakkere en ervaren *Chirurgyns* zyn te Nederhorft woonachtig, die beyde niet alleen bekwaam genoeg zyn, om allerlye *Wonden* te heelen, en *gebroken Leden* weder ineen te zetten, maar ook tamelyk wel geleert zyn, in 't geneesen van *Koortzen* en andere *Ziekten* en *kwalen*; 't geen voor alle Dorpelingen daar geen Doct Med. woonachtig is, zeer wel te pas kan komen.

Met de *Schuytvaart* is 't hier aldus gelegen. Des Vrydags avonds ten 9 uuren, vaart van hier een Schuyt op Utrecht, en is de personele vracht 4 stuyvers. Op Amsterdam alle Zondag voor de Middag ten 11 uuren. De Vracht voor ieder persoon is 8 stuyvers.

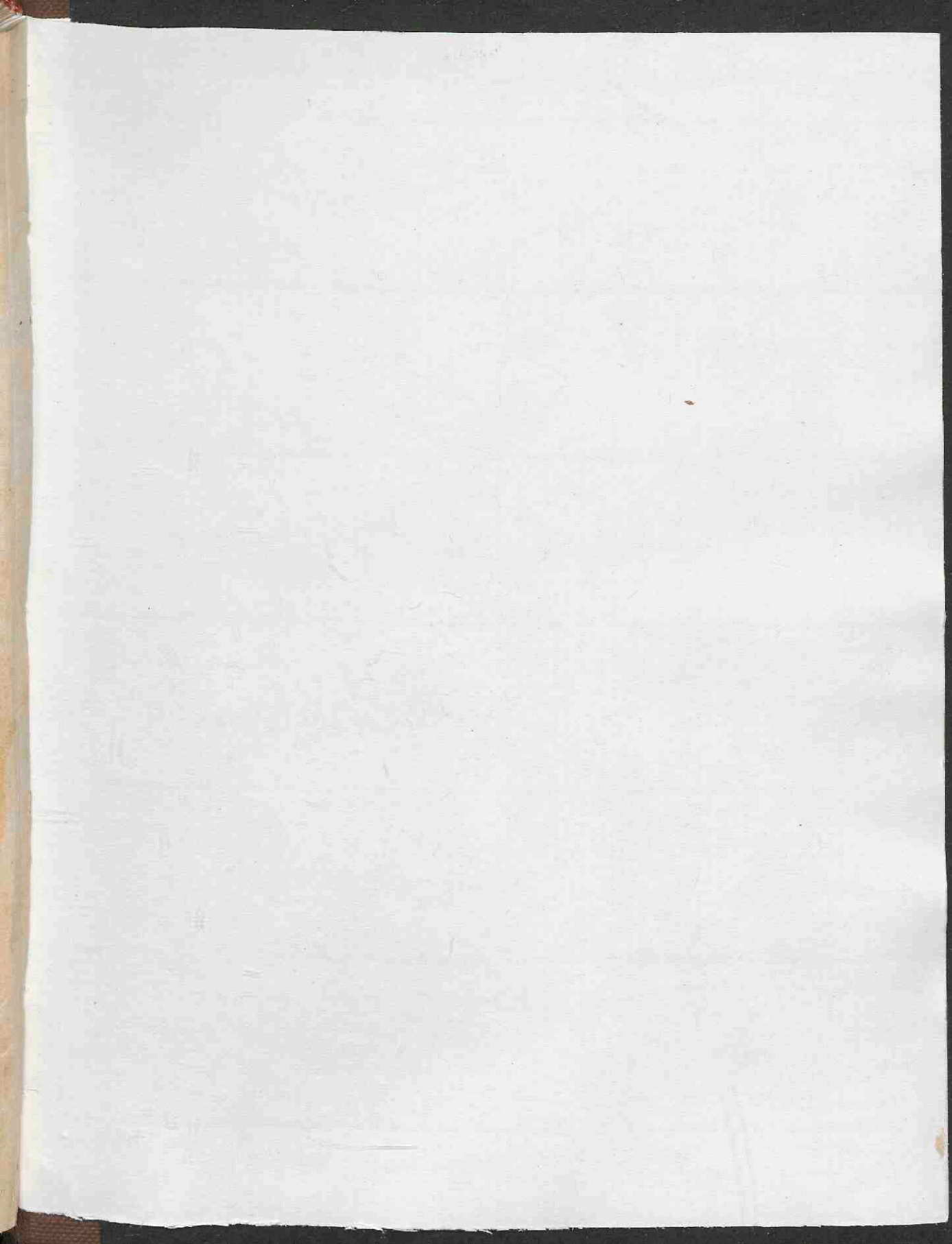
De *jaarmarkt* of *Kermis*, werd hier gehouden de tweede Zondag in Augustus, en duurt drie dagen, en dan is de *Beurs* ook *Beurs*; indien dezelve langer duurde, hy zou geheel verteeren en verrotten.

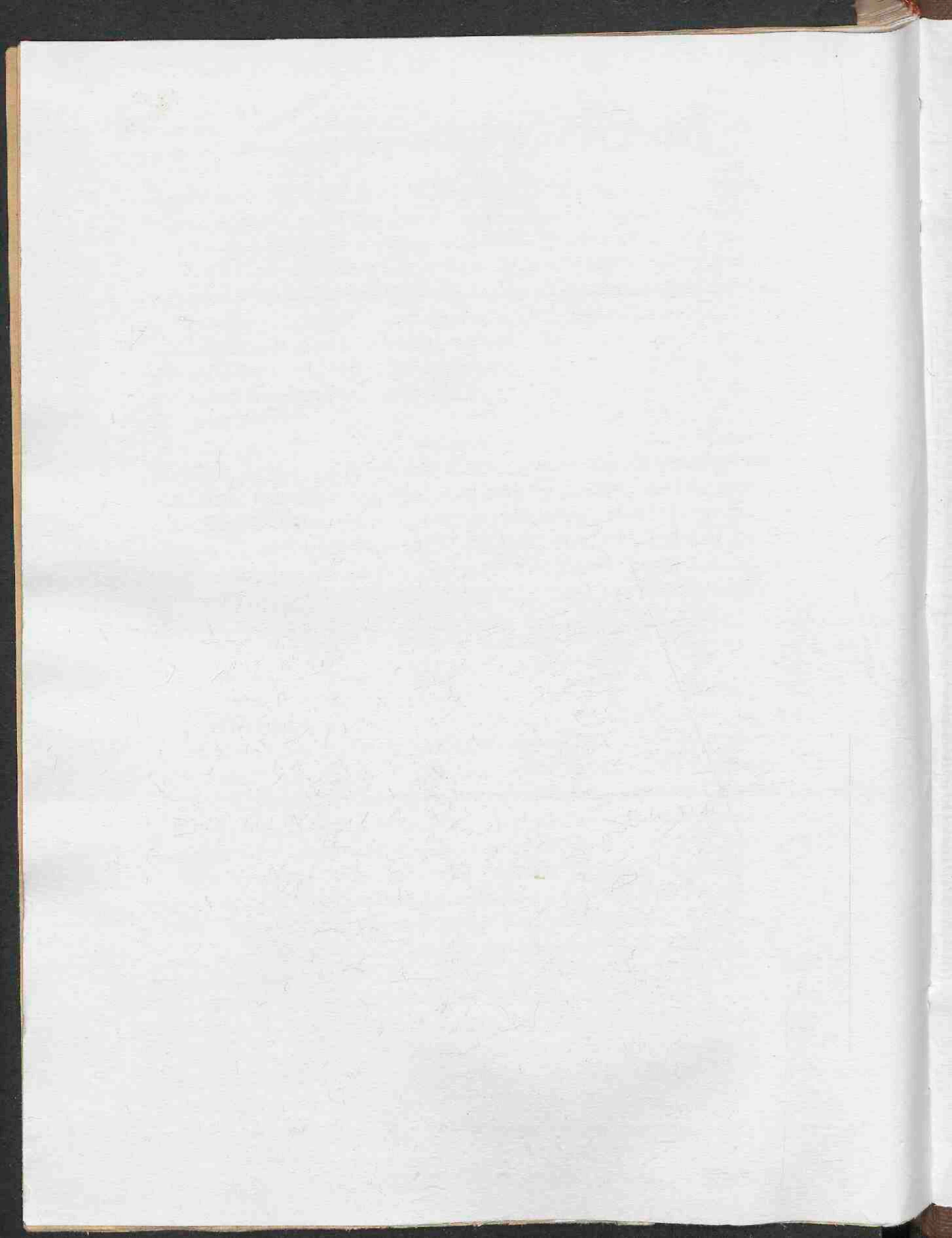
Drie *Herbergen* zyn te Nederhorft de Voornaamste, (gemeene Zuypwinkels en Borrelkroegen, zyn by ons in geen tel,) namelyk 't *Rechtshuys*, 't Heeren Logement of de *Ordinaris*, en het *Ankeveenfche Turfchip*. Hier mede maken wy met dit zevende stukje een eynde.

Tot beslyt van dit stukje, gaat hier nog een Meetkundige bepaling, van de *Limietfcheyding* der Hooge, Laege, en Middelbare *Jurisdicctie*, van de

Heerlykheid ZEYST EN DRIEBERGEN, zoo als dezelve gemee-
ten en bevonden is, in den jaare 1677; waar toe wy instantelyk ver-
zoekt zyn, om die alhier plaats te geven. In dezelve werd gezegt.

Deese Limietscheyding neemt zyn begin aan den Dolder, by de Li-
mietpaal van de Heerlykheid van de *Vuurst*, loopende agter den huy-
se *Drakestein*, langs de *Vuursche-steeg*, en de Limietscheyding van de
Bilt, over den *Veerē Heuvel*, tot agter de *Amersfoortsche weg*, by
de eerste hondert roede paal, en van daar nederwaarts langs dezelve
weg, tot aan de plaats daar de *Herberg de Clomp* heeft gestaan, en
van daar agter de *Clomp voorschreve*, voorby de *Blauwe Schortel-
doek*, langs de *Croosweg* tot aan de *Breesteeg*, en van daar met een reg-
te Linie, langs den huys van *Karsbergen*, tot op de waterige weg,
en zoo de waterige weg langs tot over de *Zeyster vaart*; gaande als
dan langs dezelve vaart, tot aan de *Breesteeg*, t'endelangs dezelve
steeg, blyvende het huys te *Karsbergen*, met het Land daar aan be-
hoorende, tusschen de *Zeyster vaart* en de Voorz. regte Linie geëxi-
meert, loopende dezelve Jurisdictie weder aan 't eynde van de *Bree-
steeg*, langs de *Coppeldyk* tot aan de steeg van den Heer *Bettes*, ende
zoo dezelve steeg langs, tot de *Haekweeteringe* toe, en voorts langs
de *Haekweeteringe*, tot aan de Heer van *Sandenburgs Steeg*, ende de
zelve steeg opwaarts ter lengte van 200 Roeden; gaande van daar
met een regte Linie dwars door 't Land, tot aan den *Stoetweg*, en zoo
voorts nederwaarts langs dezelve *Stoetweg*, tot aan de Limietschey-
ding van *Zeyst* en *Bunmk*, gaande voorts langs dezelve scheyding, tot
aan den *Krommen-Rbyn*, ende opwaarts lang dezelve *Crommen-
Rbyn*, en de *Langbroeker Weetering*, tot aan het Gerecht van den
Heer van *Rysenburg*, en als dan voorts rondom 't zelve Gerecht, en
zoo verre langs de *Langbroeker Weetering*, als *Rysenburgs Land*
daar langs is strekkende; springende als dan over de *Langbroeker
Weeteringe*, tot in *Werkhovensche Meer*, ende gaande langs de Meer,
tot het Gerecht van *Sterkenburg*, en voorts wederom opwaarts langs
't *Sterkerburgs Gerecht*, *Doorensche*, *Marensche*, *Heyschoter*, *Leus-
la*, en de *Amersfoortsche Heyvelden*, tot aan de *Scheypaalen* van de
Zoester Jurisdiccie, en voorts langs dezelve tot aan de *Pynenburger
Grift*, en wederom tot aan den *Dolder* toe; blyvende niet te min,
de GERECHTPLAATS van den HOVE PPOVINCIAAL,
met vyfentwintig Roeden in 't rond, als mede den huys *Blickē-
burg* met zyne *Graften* en *Cingels* geëximeert.

BOEKBINDERIJ
OELLERS
VALKENBURG

